

Afstudeeronderzoek:

“Project Holocaust”

**Joodse ondergedoken kinderen tijdens
de Tweede Wereldoorlog in Don Bosco Groenveld**

.....

Lisa De Wolf & Karen Van Lil

Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs

Academiejaar 2012 – 2013

Woord vooraf

Dit afstudeeronderzoek kon slechts tot stand komen dankzij de steun van verschillende mensen.

Een eerste woord van dank gaat uit naar Ria Christens, archivaris van het archief van de Zusters Annuntiaten te Heverlee. Zij is initiatiefnemer van dit project en heeft ons essentiële informatie bezorgd. In het archief vond zij een namenlijst van de joodse kinderen die tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleven in het Huis van Barmhartigheid. Deze namenlijst diende als basis voor het onderzoek naar overlevenden.

Bijzondere dank gaat ook uit naar mevrouw Leen Alaerts, promotor van dit afstudeeronderzoek. Tijdens de verschillende vergaderingen hebben we sterk kunnen rekenen op haar begeleiding en expertise.

Daarnaast verdienen de getuigen ook speciale vermelding. Dankzij hun bereidheid om mee te werken aan dit project hebben we het verhaal van de joodse kinderen in Don Bosco Groenveld kunnen reconstrueren. Ze waren open en eerlijk over hun traumatische verleden, iets wat bewonderenswaardig is. In het bijzonder wil ik Annette Apelbaum, Simone Altman, Walter Bleiberg, Zuster Marie Beirens, Albert Fuks, Régina Gielbartowicz, Charles Jakubowicz en Félix Messer hier graag voor bedanken.

Omdat we dit project in samenwerking met de school Don Bosco Groenveld ontwikkeld hebben, verdient ook deze instelling het hier vernoemd te worden. Het leerkrachtenteam en de directie hebben hun uiterste best gedaan om het project en de tentoonstelling tot een goed einde te brengen. Ze steunden ons niet alleen met materiële hulp, ook tijdens de tentoonstelling konden we op hen rekenen om onder andere de receptie te verzorgen.

Tenslotte verdienen ook Jeroen Van Dyck en Jef Denruyter, twee collega-studenten, een woord van dank. Tijdens de projectweek zijn ze regelmatig komen helpen om de projecten van de leerlingen op punt te stellen. Ook bij het opzetten van de tentoonstelling konden we op hen rekenen.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	1
Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	4
2. Het project in krijtlijnen	5
3. Historische achtergrond	11
3.1. Het nazisme in Duitsland	11
3.1.1. De Weimarrepubliek	11
3.1.2. Ein Volk, ein Reich, ein Führer	13
3.1.3. De nazi-ideologie	14
3.2. De Tweede Wereldoorlog	15
3.2.1. Oorzaken	15
3.2.2. Verloop	16
3.2.3. Gevolgen	16
3.3. De Holocaust	17
4. Het onderzoek	18
4.1. Opzoekwerk	18
4.1.1. Archief van de Zusters Annuntiaten in Heverlee	18
4.1.2. Internet	19
4.1.3. Stadsarchief Leuven	19
4.1.4. Archief Zusters van Don Bosco	20
4.1.5. Lieven Saerens (CEGESOMA)	21
4.2. De interviews	21
4.2.1. Régina Gielbartowicz	21
4.2.2. Zuster Marie Beirens	21
4.2.3. Annette Apelbaum	22
4.2.4. Félix Meser	22
4.2.5. Albert Fuks	23
4.2.6. Charles Jakubowicz	23
4.2.7. Simone Altman	24
4.2.8. Walter Bleiberg	24
4.3. Het filmen	29
4.3.1. Registreren	29

4.3.2. Monteren	32
5. De projectweken	33
5.1. Draaiboek van de projectweken	33
5.2. Algemene doelen Project Holocaust	43
5.2.1. Mediawijsheid	43
5.2.2. Erfgoed- en herinneringseducatie	47
5.2.3. Historisch bewustzijn	48
5.2.4. Creatief werken	49
5.3. Verantwoording werkvormen en activiteiten	50
5.3.1. Introductieles Tweede Wereldoorlog	50
5.3.2. Persoonlijke blog leerlingen	50
5.3.3. Hoekenwerk	51
5.3.4. Uitstap Kazerne Dossin	51
5.3.5. Uitstap VRT	51
5.3.6. Video's getuigenissen	51
5.3.7. Verhaal getuigenis voorlezen	52
5.3.8. Kennismaking met verschillende bronnen	52
5.3.9. Twee historici op bezoek	52
5.3.10. Leerlingen werken zelf aan een creatief project	52
6. Creatieve projecten van de leerlingen	53
7. Project Holocaust in de media	57
Besluit	58
Bijlagen	60
Literatuurlijst	336

In samenwerking met:

1. Inleiding

"Project Holocaust" is een schoolproject dat gedurende vijf weken gelopen heeft in de school Don Bosco Groenveld te Heverlee. Van 28 februari tot en met 29 maart hebben we samen met een vijfde middelbaar publiciteitsgrafiek rond het thema Holocaust gewerkt. Het erfgoedproject vertrok vanuit de schoolgebonden geschiedenis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zaten er minstens zeventig joodse kinderen ondergedoken in het toenmalige Huis van Barmhartigheid.

Het afstudeeronderzoek "Project Holocaust" is dus eerder een omvangrijk afstudeerproject. Aan het eigenlijke project in Don Bosco Groenveld is heel wat werk vooraf gegaan. Dit schriftelijk verslag dient om de hele omkadering van het project te verduidelijken. Het erfgoedproject is namelijk het resultaat van een heel proces.

Dit uitgeschreven afstudeeronderzoek dient dan ook als handleiding bij de bijlagen. De bijlagen met inhoudstafel beginnen op pagina 60. In de bijlagen zit het materiaal van het volledige project vervat. Zowel de interviews als de verslagen van de verscheidene vergaderingen en ander materiaal vindt u in de bijlage. Dit afstudeeronderzoek is tevens vergezeld van een DVD. We hebben niet alleen tekst- of fotodocumenten gemaakt binnen het kader van dit afstudeeronderzoek, maar ook beeldreportages.

Het proces van dit hele project wordt op zijn beurt toegelicht door middel van de verschillende stappen te belichten die ondernomen werden binnen het project.

Als eerste wordt het project kort toegelicht, om zo een concreter zicht te werpen op het hele erfgoedproject inzake de Holocaust. Daarna wordt de historische achtergrond die broodnodig was bij dit eindwerk beschreven. Het spreekt voor zich dat een thema zoals joodse ondergedoken kinderen niet behandeld kan worden zonder eerst onderzoek te doen naar de Tweede Wereldoorlog. Beiden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Daarna hebben we zelf onderzoek gevoerd naar de pijnlijke geschiedenis van de joodse kinderen die ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid. Aan de hand van getuigenissen kon dit verhaal gereconstrueerd worden. Nadien werd op basis van deze getuigenissen een lessenspakket uitgewerkt voor een vijfde middelbaar publiciteitsgrafiek van Don Bosco Groenveld. Een draaiboek van dit lessenspakket vindt u vanaf pagina 33. Na de inleidende lessen hebben de leerlingen zelf creatieve projecten tot stand gebracht. Deze zijn tevens opgenomen in de bijlagen. In het laatste hoofdstuk wordt kort de media-aandacht voor Project Holocaust omschreven.

2. Het project in krijtlijnen

In wat volgt kan u een korte samenvatting van het verloop en het proces van Project Holocaust lezen. In de bijlagen vindt u steeds concrete en volledige informatie. Telkens een document in de bijlagen te vinden is, zal hier uiteraard naar verwezen worden.

Initiatiefnemer van dit erfgoedproject is Ria Christens. Zij is archivaris van het archief van de Zusters Annuntiaten te Heverlee. In dit archief vond zij een opmerkelijke namenlijst¹ van kinderen die tussen 1941 en 1945 in het Huis van Barmhartigheid verbleven. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog was het Huis van Barmhartigheid een weeshuis, geleid door zusters-oblaten. Deze namenlijst **was markant aangezien er zowel "echte" als "valse" namen** op vermeld stonden. Na gedetailleerder onderzoek bleek het te gaan om een lijst van de joodse kinderen die tijdens de oorlogsjaren ondergedoken zaten in het weeshuis. Op deze lijst stonden meer dan zeventig namen, wat dus betekent dat de Zusters van Barmhartigheid aan meer dan zeventig joodse kinderen een schuilplaats boden.

Vervolgens is Ria Christens nagegaan of dit wetenswaardig materiaal zou zijn voor een erfgoedproject. Het huis van Barmhartigheid is vandaag de dag namelijk een school genaamd Don Bosco Groenveld. Christens plaatste een zoekertje in een joods historisch tijdschrift en kreeg meteen respons van Charles Jakubowicz. Ze ging bij hem op bezoek om te luisteren naar zijn verhaal als ondergedoken kind in het weeshuis. Ontroerd maar tegelijkertijd ook uitermate geboeid door zijn verhaal, besloot Ria Christens de KHLeuven te contacteren.

De KHLeuven integreerde dit thema in **de verschillende afstudeeronderzoekthema's**. Studenten geschiedenis konden aan de hand van deze namenlijst een educatief project over de Holocaust uitwerken voor Don Bosco Groenveld. Zo zijn Karen en ik met veel plezier in dit afstudeerproject getuimeld. Onze lector geschiedenis en tevens promotor van dit afstudeeronderzoek, mevrouw Leen Alaerts heeft op haar beurt het team van INgeBEELD² gecontacteerd. Aangezien mediageletterdheid in alle leerplannen belangrijk is, leek dit een uiterst gunstige samenwerking.

¹ Zie bijlage 6: Namenlijst joodse kinderen

² INgeBEELD is een digitaal leerplatform dat werkt rond mediawijsheid. Het is opgericht door het departement van onderwijs met als doel mediawijsheid in het onderwijs te promoten en aan te moedigen.

Op 30 augustus hebben we voor de eerste keer samengezeten met alle betrokkenen. Op deze eerste vergadering³ werd reeds een ruwe schets gemaakt van het uiteindelijke erfgoedproject in Don Bosco Groenveld. Project Holocaust zou een labo-traject worden. Volgens Paul Bottelberghs is een labo-traject het volgende:

"Een labo-traject is een traject rond mediawijsheid of mediageletterdheid waarbij docenten in de lerarenopleiding beroep kunnen doen op een team bestaande uit een coach en multimedia-regisseurs, voor zowel inhoudelijke als technische ondersteuning bij het opzetten van trajecten rond mediageletterdheid waarbij zowel docenten als studenten betrokken worden."

Paul Bottelberghs (later An Feyfer) werd onze coach en de multimedia-regisseurs waar we beroep op konden doen, zijn Bénédicte Blondeau en Mohamed Shabini.

Tevens werd op deze eerste vergadering kort toegelicht waarom mediageletterdheid zo belangrijk is, zowel binnen de lerarenopleiding als binnen het reguliere onderwijs. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat het merendeel van de leerkrachten, zowel nieuwe als meer ervaren leerkrachten, niet kunnen omgaan met de nieuwe vormen van media. De labo-trajecten zijn één van de oplossingen die de overheid voor dit probleem ontwikkeld heeft.

Project Holocaust zou dus onder andere bestaan uit beeldopnames van interviews die wij gevoerd hebben met getuigen die als joods kind in het Huis van Barmhartigheid **ondergedoken zaten. Op basis van deze video's zouden we een lessenpakket uitwerken voor** een vijfde jaar publiciteitsgrafiek in Don Bosco Groenveld.

Tevens werd op deze vergadering gebrainstormd over het project en werd een grove planning opgesteld. Voor december zouden we alle interviews moeten hebben. Ook zou het meeste research over het onderwerp tegen dan voltooid moeten zijn.

Via Ria Christens ontvingen we de namenlijst van de joodse ondergedoken kinderen en konden we aan de slag gaan. Door middel van een brief legden we de eerste contacten met de getuigen. Al snel stond onze agenda volgepland met interviews. In de maanden september en oktober hebben we in totaal acht interviews afgenomen. Er werden zeven kinderen geïnterviewd die ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid. Dit zijn Simone Altman, Annette Apelbaum, Walter Bleiberg, Albert Fuks, Régina Gielbartowicz, Charles Jakubowicz en Félix Messer. Ook konden we een vraaggesprek voeren met een 101-jarige zuster, Marie Beirens. Tijdens de oorlogsjaren werkte zij als jonge zuster in het weeshuis. Ook zijn we tijdens deze interviews te weten gekomen dat de lijst uit het archief

³ Zie bijlage 1: Verslag vergadering 1 (30 augustus 2012)

van de Zusters Annuntiaten niet volledig is, bijna alle getuigen spreken namelijk van 120 kinderen die ondergedoken zaten te Heverlee.

Op 16 oktober zijn we opnieuw samengekomen met alle betrokkenen⁴. Ditmaal om de interviews die we reeds verzameld hadden te bespreken en van daaruit een mogelijk project uit te werken. Op dit moment konden we de projectweken al wat concreter inschatten aangezien we het lessenrooster van de klas (5PG) waarmee we zouden werken kende. Tevens werd hier het verdere verloop van het project in krijtlijnen uitgewerkt. Ook werd op deze vergadering beslist met de vakleerkracht PAV, Helene Melle, dat we op vrijdag 1 maart een daguitstap zouden doen met 5PG. In de voormiddag bezoeken we de Kazerne Dossin en zouden we rondgeleid worden in het museum door een gids. In de namiddag bezoeken we de VRT en maken de leerlingen kennis met het team achter de VRT-reeks "**Publiek Geheim**".

Begin februari zijn Karen en ikzelf de Kazerne Dossin al eens op voorhand gaan bezoeken. Op 4 februari zijn we samengekomen met Helene Melle, vakleerkracht PAV. Voor het erfgoedproject zou namelijk het meeste tijd vrijgemaakt worden binnen PAV. Die dag hebben we het project inhoudelijk met mevrouw Melle besproken. Een verslag van deze vergadering vindt u onder bijlage 3⁵. Op 5 februari⁶ werd vervolgens de uitvoering van het gehele project doorgenomen met alle betrokkenen.

Van 27 februari tot en met 29 maart hebben de leerlingen van het vijfde jaar publiciteitsgrafiek onder begeleiding van mijzelf en Karen, intensief gewerkt aan het project. De eerste twee weken hebben we ons vooral gefocust op het inhoudelijke aspect van een thema zoals de Holocaust. De leerlingen hadden weinig voorkennis over de Tweede Wereldoorlog. Daarom zijn we ook begonnen met een inleidende les hierover. Tevens hebben de leerlingen door middel van een hoekenwerk en een website⁷ belangrijke onderwerpen bestudeerd zoals bijvoorbeeld het jodendom, het nazisme, de handlangers van Hitler of de ligging van de concentratiekampen. Ook zijn we op 1 maart op uitstap gegaan naar de Kazerne Dossin en de VRT, zoals eerder al beschreven werd.

Gedurende week 1, week 2 en week 3 hebben de leerlingen verschillende getuigenissen gezien, afwisselend met meer theoretische projectlessen of onderzoek naar hun eigen project. De leerlingen hebben tijdens de projectweken ook kennisgemaakt met verschillende

⁴ Zie bijlage 2: Verslag vergadering 2 (16 oktober 2012)

⁵ Zie bijlage 3: Verslag vergadering 3 en 4 (1 en 4 februari 2013)

⁶ Zie bijlage 4: Verslag vergadering 5 (5 februari 2013)

⁷ <http://projectholocaustdbg.blogspot.be> (alleen beschikbaar mits uitgenodiging)

soorten bronnen. Zo hebben ze allerhande boeken over de Tweede Wereldoorlog en joodse ondergedoken kinderen bekeken. Tevens hebben ze onderzoek gedaan in de verschillende historische films en documentaires die er bestaan over de oorlogsjaren. Daarnaast hebben ze zelfs authentieke oorlogskranten doorbladerd.

Alle bevindingen en emoties die de leerlingen ervaren hebben tijdens het project konden geventileerd worden op hun persoonlijke blog. Elke leerling maakte een eigen blog aan die niet alleen diende om opdrachten op te plaatsen, maar ook om gevoelens uit te drukken.

Tevens hebben de leerlingen in de derde week kennisgemaakt met twee historici. Op 14 maart kregen de leerlingen bezoek van Ria Chistens en Lieven Saerens. Alle vragen die de leerlingen op dat moment nog hadden over de Tweede Wereldoorlog of over het Huis van Barmhartigheid konden op dat moment gesteld worden.

Voor een concrete beschrijving van de projectlessen verwijs ik u door naar enerzijds het draaiboek (pagina 33) en anderzijds het lesontwerp van Project Holocaust (bijlage 25).

De vierde week werd helemaal gependeed aan het ontwikkelen van de projecten van de leerlingen⁸. Hierbij zijn de leerlingen gedurende 3 lesuren gecoacht geweest door het team van INgeBEELD/CANON Cultuurcel, bestaande uit Benedicte Blondeau, An Feyfer en Mohamed Shabini. Verder zijn het Karen en ikzelf geweest die de leerlingen bijgestaan hebben in het ontwikkelen van hun eigen creatief project.

In de vijfde en laatste week vond de tentoonstelling plaats. Op 26 maart werden de puntjes op de i gezet van de projecten van de leerlingen en 28 maart was de grote dag. Omstreeks **19 uur 's avonds werd al het zware werk van de leerlingen tentoongesteld** in de turnzaal van de school.

De belangstelling voor de tentoonstelling was groot, ook vanuit de media. Er verscheen op **vrijdag 29 maart bijvoorbeeld een artikel in de krant "Het Laatste Nieuws"**⁹. Tevens was er interesse vanuit het Leuvens Historisch Genootschap (LHG). In de juni-editie van de nieuwsbrief van het LHG zal een artikel over het Huis van Barmhartigheid verschijnen. Ook in het jaarboek wordt plaats voorzien voor Project Holocaust.

Ook ontmoetten we Marc Michiels, **auteur van "Het XXste Transport naar Auschwitz"**, op de expositie. Hij nodigde Karen en mijzelf uit om op 21 april tijdens de herdenkingsplechtigheid van het 20ste konvooi een korte toelichting te geven over Project Holocaust¹⁰. Ook door

⁸ De projecten van de leerlingen vindt u in bijlage 53 tot en met 61

⁹ Zie bijlage 65: Artikel uit Het Laatste Nieuws op 29 maart 2013

¹⁰ Zie bijlage 65: Voorstelling Project Holocaust op herdenkingsplechtigheid XX^{ste} Transport, Boortmeerbeek

INgeBEELD en CANON Cultuurcel werden we uitgenodigd om het erfgoed project toe te lichten op een persvoorstelling van het digitaal platform voor mediawijdsheid¹¹.

Eveneens waren er enkele getuigen aanwezig op de tentoonstelling¹². Zij waren erg tevreden met de manier waarop hun persoonlijke verhaal naar voren gebracht werd. De leerlingen hebben op de avond van de tentoonstelling ook kennis kunnen maken met de getuigen, iets wat voor hen erg bijzonder was. In de klas hadden ze namelijk **video's gezien waarin de** getuigen hun herinneringen aan het Huis van Barmhartigheid blootgeven. Om dan deze ondergedoken kinderen in levende lijve te ontmoeten moet erg aangrijpend zijn geweest.

Hieronder nog even een beknopte kalender van project Holocaust:

Kalender Project Holocaust	
30 augustus 2012	Vergadering 1 (bijlage 1) Materiaal uit archief van de Zusters Annuntiaten Heverlee gekregen (bijlage 6, 8)
11 september 2012	Bezoek Stadsarchief Leuven (bijlage 9) Interview met Lieven Saerens (bijlage 12)
13 september 2012	Brieven verstuurd naar de mensen die als joods kind ondergedoken zaten in Don Bosco Groenveld (bijlage 7)
22 september 2012	Interview met Régina Gielbartowicz (bijlage 14, 24, 32)
23 september 2012	Interview met Zuster Marie Beirens (bijlage 15, 24, 35, 62)
29 september 2012	Interview met Annette Apelbaum (bijlage 16, 22, 24, 29, 30) Interview met Félix Messer (bijlage 17, 24, 31)
16 oktober 2012	Vergadering 2 (bijlage 2)
20 oktober 2012	Interview Albert Fuks (bijlage 18, 23, 24, 34)
27 oktober 2012	Interview Charles Jakubowicz (bijlage 19, 23, 24, 34, 62)
28 oktober 2012	Interview Walter Bleiberg (bijlage 21, 23, 24, 33) Interview Simone Altman (bijlage 20, 22, 36, 62)
19 december 2012	Korte documentaire over het Huis van Barmhartigheid (bijlage 63)
Januari - februari	Video's van de getuigen monteren (bijlage 29 t.e.m. 37) Lessenreeks en blog uitwerken (bijlage 25 t.e.m. 28, bijlage 38 t.e.m. 48, 69)
1 februari 2013	Kazerne Dossin reeds bezocht (bijlage 3)

¹¹ Zie bijlage 67: Voorstelling Project Holocaust op presentatie INgeBEELD

¹² Zie bijlage 62: foto aanwezige betrokkenen op tentoonstelling

4 februari 2013	Vergadering 4: afspraak met Helene Melle om lessenreeks te bespreken (binnen het vak PAV) (bijlage 3)
5 februari 2013	Vergadering 5 (bijlage 5)
27 februari – 22 maart 2013	Projectweken in 5PG Don Bosco Groenveld Producten leerlingen: bijlage 49, 50, 51, 53 t.e.m. 61 Getuigen contacteren en bezoeken over bewaring materiaal (bijlage 68) Perstekst opstellen (bijlage 52)
28 maart 2013	19 uur: tentoonstelling van de projecten van de leerlingen
29 maart 2013	Tentoonstelling van de projecten van de leerlingen voor de school (6 ^{de} middelbaar)
21 april 2013	Voorstelling Project Holocaust op herdenkingsplechtigheid Transport XX in Boormeerbeek (bijlage 66)
25 april 2013	Voorstelling Project Holocaust op persvoorstelling INgeBEELD bij VRT (bijlage 67)

3. Historische achtergrond¹³

Vanzelfsprekend moet een erfgoedproject over een thema zoals de Holocaust een goede omkadering hebben. Opdat de leerlingen alles zouden begrijpen, is een behoorlijke achtergrondkennis over de Tweede Wereldoorlog zeker en vast aangewezen. Zelf heb ik ook onderzoek gedaan naar de Tweede Wereldoorlog, de Holocaust en joodse ondergedoken kinderen. Wat volgt is een korte synthese van dit onderzoek. Tevens was dit de uitvalsbasis voor de theoretische lessen omtrent de Tweede Wereldoorlog en het hoekenwerk.

Allereerst wordt er dieper ingegaan op de voedingsbodem van het nazisme in Duitsland. Daarna worden kort de oorzaken, het verloop en de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog gekaderd. Als laatste wordt het fenomeen "Holocaust" toegelicht. Kennis over deze achtergrond essentieel bij het bestuderen van de Holocaust.

3.1. Het nazisme in Duitsland

3.1.1. De Weimarrepubliek

Het einde van de Eerste Wereldoorlog betekende eveneens het einde van het Duitse Keizerrijk. De keizer werd afgezet en op 9 november 1918 werd in Duitsland de Weimarrepubliek opgericht. In 1919 kreeg deze republiek haar grondwet.

Deze republiek was echter geen succes omwille van een wisselwerking van verschillende redenen. Allereerst was er een gebrek aan democratische traditie bij het Duitse volk. Het Duitse rijk was voorzien namelijk een keizerrijk.

Daarnaast was de republiek zwaar belast door het Vredesverdrag van Versailles. Duitsland werd als schuldige aanzien van de Eerste Wereldoorlog en moest daarom herstelbetalingen doen. Tevens moesten ze zich op grote schaal ontwapenen en verloren ze een deel van hun grondgebied. Kortom, de Duitse economie zat in het slop. Deze economische crisis leidde op zijn beurt tot massale werkloosheid. Tevens heerste er bij de bevolking angst voor een machtsovername door het communisme.

Een laatste reden waarom de Weimarrepubliek geen succes was, is het feit dat de politiek instabiel was. Regeringen wisselden elkaar af aan een hoog tempo.

¹³ Bronnen: zie literatuurlijst

Deze politieke malaise zorgde er dan ook voor dat er regelmatig staatsgrepen gepleegd werden. Een voorbeeld daarvan is de staatsgreep die Hitler in 1923 pleegde. Deze mislukte echter.

De beurscrash in Wall Street betekende in 1929 het einde van de hoopvolle perspectieven. Duitsland zat opnieuw in zak en as. De NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) profiteerde hiervan en kende een ongekend succes dat te danken was aan verschillende redenen.

Ten eerste voerde de NSDAP prima propaganda. Joseph Goebbels was Reichsleiter für Propaganda. Door de publieke opinie voor zich te winnen, probeerde hij de aanhang van de NSDAP te vergroten.

Daarnaast voerde de nazipartij een anti-politiek. Dat wil zeggen dat ze de Duitse grieven gingen bundelen en hiervoor een zondebok zochten. Zo waren de Fransen bijvoorbeeld niet geliefd. Ze waren de erfvijand van de Duitsers. Het Duitse Rijk had eerder namelijk het gebied Elzas-Lotharingen moeten afstaan. Ook de democraten moesten boeten. Ze werden onder andere beschuldigd voor het ondertekenen van het Verdrag van Versailles en de machteloze positie van het Duitse Rijk ten aanzien van de crisis. Als laatste werd er ook een anti-politiek gevoerd tegen de joden. De NSDAP stelde dat de joden een wereldrevolutie voorbereidden tegen het Duitse volk. Ze wilden de macht over de wereld. Als argumenten werden het marxisme en het kapitalisme aangehaald.

Ook richtte de NSDAP paramilitaire organisaties op zoals onder andere de SS en de SA. Net voor de Tweede Wereldoorlog telden deze organisaties meer dan 2 miljoen leden.

Een andere reden voor het succes van de nazipartij is het nationaliseren van grote industriële bedrijven. Industriebazen zoals Siemens, Knupp of Bayer hadden natuurlijk meer schrik van een communistisch alternatief. Het geld van deze bedrijven werd onder andere gebruikt om voor werkgelegenheid te zorgen.

Dit alles maakt dat Hitler in 1933 verkozen werd tot rijkskanselier, weliswaar dankzij gemanipuleerde verkiezingen. Na de dood van de president, Hindenburg, wordt Hitler in 1934 Reichsführer. In datzelfde jaar voert hij een machtigingswet door: dictatorschap mag tijdelijk worden ingevoerd wanneer er sprake is van dreiging van revoluties.

3.1.2. Ein Volk, ein Reich, ein Führer

Het naziregime was een totalitair systeem waarbij alles ondergeschikt was aan de staatsidee. Dit uitte zich op verschillende manieren.

a) Nazificeren

De nazipartij was erop gericht iedereen te nazificeren. Iedereen moest voorstander zijn van de staatsideologie. Tegenstanders moesten worden vernietigd.

b) De Führer had onbeperkte macht

Het woord van Hitler was wet en alle burgers moesten hem onvoorwaardelijk gehoorzamen. Een prototype daarvan is de SS (Schutzstaffel), de lijfwacht van Hitler. Hun motto luidde dan ook: "Meine Ehre heißt Treue".

De onbeperkte macht van de Führer werd ook gereflecteerd in de persoonsverheerlijking van Hitler. Er ontstond als het ware een hele cultus rond zijn persoon. Deze cultus werd nog versterkt door de mediapropaganda van Goebbels.

c) Overgang naar een eenpartijstaat

De NSDAP werd de enige partij in de regering, de andere partijen werden verboden. Dit betekende eveneens dat iedereen de staatsideologie, namelijk het nazisme, verplicht moest volgen. Er werd zelf verwacht dat iedereen actief engagement toonde. Zo konden (moesten) kinderen zich bijvoorbeeld bij de Hitlerjugend aansluiten.

d) "Wir wollen den ganschen Mensch"

Bovenstaande leuze was het doel van de nazipartij. Er werden dan ook verschillende acties ondernomen om dit doel te bereiken.

Allereerst werd er een politiestaat uitgebouwd. De SS, de SA (Sturmabteilung) en de Gestapo zorgden voor de handhaving van de orde en tucht. Ze namen de plaats in van de politie. Openlijke kritiek tegen deze organisaties was ongeoorloofd.

De nazipartij wou een raszuivere staat. Joden en communisten waren volgens hen de misdadigers tegen het volk, zij smeden een wereldcomplot. Door vermenging met joods bloed zou het ras achteruitgaan en zou de superioriteit van het Duitse volk aangetast worden. Daarom werden in 1935 de Neurenbergwetten uitgevaardigd. Door deze anti-joodse wetten raakten de joden helemaal geïsoleerd. Ze moesten onder andere de Davidster dragen en mochten niet trouwen met iemand van Duitse komaf.

Omwille van de raszuiverheid waren de nazi's gehandicapten ook liever kwijt dan rijk. Er werden speciale euthanasieprogramma's opgesteld voor de gehandicapten of er werden experimenten op hen gedaan zoals bijvoorbeeld injecties met gas.

Ook economisch herstel was belangrijk. Dit bereikte Hitler door een herbewapening en de aanleg van nieuwe wegen. Dit betekende tevens het einde van de werkloosheid, door de vele **sociale wetten komt er 'welvaart voor iedereen'**. Op economisch vlak werd Duitsland wereldleider met een enorm groeipotentieel, iets wat veel bewondering wekte in het buitenland.

3.1.3. De nazi-ideologie

Eigen aan de nazi-ideologie was de nationaal-socialistische rassenleer. Het racistische idee staat centraal: rassen zijn niet gelijkwaardig. Er zijn superieure en inferieure rassen. **Volgens de nazi's** had dat alles te maken met het bloed. De kwaliteit en de eigenschappen zouden namelijk **het karakter en het verstand bepalen**. De nazi's stelden dat het Arische ras het superieure ras was, zij waren de Übermensen. Inferieure rassen waren onder andere Polen, Russen, Balten, Afrikanen of Aziaten. Voor deze laatste groep maakten de Duitsers echter een uitzondering die de absurditeit van deze rassenwetten weerspiegelt. De Japanners waren **volgens de nazi's** geen inferieur ras. Vanzelfsprekend maken ze deze uitzondering omdat Japan een bondgenoot was van Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De **nazi's voerden ook bewijzen op die deze superioriteit** van het Arische ras moesten verklaren. Zo kan het bewijs voor superioriteit onder andere gevonden worden in de staatsvorm, de kunsten uit de oudheid en de renaissance en de technologie en wetenschap. Raszuiverheid was namelijk natuurlijke selectie. Het was een natuurwet die biologische bepaald was. Raszuiverheid moest dan ook hersteld worden. Deze raszuiverheid werkte xenofobie en antisemitisme in de hand. Joden, zigeuners, kleurlingen en gehandicapten werden geliquideerd.

3.2. De Tweede Wereldoorlog

3.2.1. Oorzaken

Er zijn enkele algemene oorzaken die het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in de hand gewerkt hebben. De internationale economische crisis van 1929 ging gepaard met een massale werkloosheid. Dit was een uitermate gunstige voedingsbodem voor het ontstaan van een agressief nationalisme. Vooral nationalistische regimes in de staten die zich tekortgedaan voelden door de vredesverdragen na WO I wilden een herziening, zelfs al zou dat een nieuwe oorlog betekenen. Daarnaast hadden veel nationalistische regimes een enorme expansiedrang.

Japan bijvoorbeeld was vanaf de 19de eeuw reeds sterk gemilitariseerd en geïndustrialiseerd. Ze hadden een groots doel voor ogen: het veroveren van de Aziatische wereld. In 1936 sloot Japan een anti-Cominternpact met Duitsland. Ze zouden samen optreden tegen het communisme. Er ontstond dus een bondgenootschap tussen Japan en Duitsland (as Tokio – Berlijn).

In Italië voelde Mussolini zich tekort gedaan door het Verdrag van Versailles. Tevens droomde hij van een rijk dat gelijkwaardig was aan de 'Mare Nostrum' van de Romeinen. In 1936 besluiten Duitsland en Italië samen mee te vechten in de Spaanse burgeroorlog. Er ontstaat dus opnieuw een bondgenootschap, ditmaal tussen Duitsland en Italië (as Rome – Berlijn).

In Duitsland wilde Hilter 'Lebensraum' voor het Duitse volk. Tevens wou hij revanche voor het Verdrag van Versailles. In 1938 vond de Anschulss van Oostenrijk bij Duitsland plaats. Hitler was tenslotte een Oostenrijker en bovendien was er een eenheidsgevoel tussen beide landen, ze hadden namelijk een gemeenschappelijke taal. Daarenboven zat de Oostenrijkse economie in het slop terwijl de Duitse economie opnieuw een bloeiperiode kende. In 1939 lijft Hitler Tsjechosovakije in.

Groot-Britannië en Frankrijk reageren daarop met garantieverdragen met landen die Hitler eventueel zou kunnen aanvallen. Deze landen zijn onder andere Nederland, België en Polen. Het verdrag hield in dat wanneer één van deze landen aangevallen werd door Duitsland, Groot-Britannië en Frankrijk te hulp zouden schieten.

Duitsland en Italië reageerden daarom met het Stalen Pact. Als één van beide landen in oorlog verkeerde, zou de andere onmiddellijk steun verlenen.

3.2.2. Verloop

a) De opgang van de Asmogendheden

De Tweede Wereldoorlog is aanvankelijk een schemeroorlog. Het startschot wordt gegeven door Hitler die Polen aanvalt op 1 september 1939. Door het garantieverdrag verklaren Engeland en Frankrijk op 3 september de oorlog aan Duitsland. Op drie weken tijd werd Polen door de Duitsers ingenomen.

Op 10 mei 1940 begint de Blitzkrieg in Europa. Nederland en België geven zich snel gewonnen en ook Frankrijk wordt ingenomen door het Duitse Rijk.

Hitler wil ook Engeland innemen, maar dat blijkt moeilijker dan gedacht. De Luftwaffe blijkt weinig succesvol en Engeland houdt stand.

Hitler moet vanaf nu op verschillende fronten oorlog voeren. Mussolini valt Griekenland en Egypte namelijk binnen en Duitsland wordt geacht Italië te steunen.

In 1941 valt Hitler Rusland binnen, ondanks het niet-aanvalspact dat eerder tussen beide partijen afgesloten werd. Deze aanval heette Operatie Barbarossa, maar was geen succes.

Ondanks de grote haat van de nazi's jegens het communisme, slaagden Hitler zijn troepen er niet in stand te houden in de koude omgeving.

In het Verre Oosten pikt Japan de Europese kolonies in. Op 7 december 1941 vallen de Japanners de Amerikaanse marinebasis in Pearl Harbor aan waarop de Verenigde Staten de oorlog verklaren aan Japan. Duitsland en Italië reageren hierop met een oorlogsverklaring aan de Verenigde Staten.

b) De neergang van de Asmogendheden

Aan het Oostfront verdrijft het Rode Leger de Duitsers en hun bondgenoten uit Oost-Europa.

In de zomer van 1943 komt Mussolini ten val omdat de geallieerden Zuid-Italië binnenvallen. Op 6 juni 1944 vindt D-day plaats. De geallieerde troepen landen op de kusten van Normandië en starten een omgekeerde Blitzkrieg.

Op 8 mei 1945 is de Tweede Wereldoorlog voorgoed voorbij. Duitsland geeft zich over.

3.2.3. Gevolgen

a) De Verenigde Naties

De Verenigde Naties is een internationale organisatie die ontstaat op initiatief van Churchill, Stalin en Roosevelt. Ze willen een wereld waarin het nooit meer oorlog zou worden, een utopie zo blijkt later.

De twee uitgangspunten van de VN zijn vrede en veiligheid. Men wil zowel internationale rechtvaardige verhoudingen als tevreden mensen.

b) Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Dit document omschrijft de basisrechten van de mens. De verklaringen werden aangenomen door de Algemene vergadering van de Verenigde Naties op 10 december 1948.

3.3. De Holocaust

Meteen nadat de nazipartij in Duitsland de macht overnam in 1933 werd de Schutzhaft ingevoerd. Dit hield in dat bij gevaar het volk en de staat in bescherming genomen werden en dat personen die een bedreiging waren in hechtenis genomen werden. Het doel achter deze maatregel was simpel: vijandige personen voor de nazistaat onschadelijk maken of heropvoeden. De organisaties die hiervoor zorgden waren de SS onder leiding van Heinrich Himmler en de Gestapo, de geheime politiedienst.

De joden waren in Duitsland sinds 1935 uitgesloten van bijna alle beroepen. Ze konden geen bezit hebben en mochten geen niet-joods personeel hebben. Tevens moesten ze een speciale Jodenster dragen en **werden ze opgesloten in getto's. Dat werd vastgelegd in de Neurenbergse wetten (1935).**

In de nacht van 9 op 10 november 1938 vond de Kristallnacht plaats. Deze actie was gericht tegen de joden en werd georganiseerd door de Duitsers. In heel Duitsland werden joden aangevallen, synagogen werden in brand gestoken en joodse winkels werden beroofd. Tijdens deze nacht werden honderden joden vermoord.

In de zomer van 1941 nam Hitler de beslissing om alle joden in Duitsland en de door Duitsland bezette gebieden uit te roeien. De uitwerking van dit plan vond plaats op de conferentie van Wannsee op 20 januari 1942. Er werden drie soorten concentratiekampen opgericht: doorgangskampen, werkkampen en uitroeiingskampen. Door vergassing, executies of uithongering zijn miljoenen joden om het leven gekomen in de concentratiekampen.

4. Het onderzoek

Het is onmiskenbaar dat er aan het eigenlijke "Project Holocaust" heel wat werk vooraf gegaan is. Het voorafgaande onderzoek bestaat dan ook uit verschillende fasen. Allereerst zijn we bij verschillende organisaties en archieven te rade gegaan. Nadien hebben we getuigen die als joods kind ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid geïnterviewd. Deze interviews legden we vast op beeld met een videocamera. Vanzelfsprekend bestaat een derde deel uit een erg praktisch aspect: het filmen zelf. Hier hadden we namelijk amper ervaring mee.

Voor het volledige methodologisch onderzoek verwijs ik u door naar bijlage 5: Het 12-stappenplan. Tevens werd er ook onderzoek gedaan naar de macrogeschiedenis. Daarvan kon u reeds een samenvatting lezen in hoofdstuk 3 (Historische achtergrond). Dit hoofdstuk bevat slechts het gevoerde onderzoek naar het huis van Barmhartigheid.

4.1. Opzoekwerk

4.1.1. **Archief van de Zusters Annuntiaten in Heverlee**

Allereerst zijn we op bezoek gegaan bij Ria Christens. Zij is de archivaris van het Archief van de Zusters Annuntiaten in Heverlee. Toen we in de leeszaal van het archief op bezoek waren, had ze al heel wat documenten klaarliggen voor ons. We kregen onder andere de namenlijst van de joodse kinderen mee naar thuis. Tevens bestond er al een geüpdatete versie van deze namenlijst¹⁴. In de jaren '90 had Annette Apelbaum alle getuigen van het Huis van Barmhartigheid reeds gecontacteerd om Zuster Marie Beirens de medaille "Juste des Nations" te geven en om bomen te planten in Israël. Deze vernieuwde lijst bevatte eveneens de huidige adressen en telefoonnummers van de mensen die als joods kind ondergedoken zaten in Don Bosco Groenveld.

Ten tweede had het archief van de Annuntiaten ook enkele foto's en prentkaarten van het Huis van Barmhartigheid. We ontvingen bijvoorbeeld een foto van moeder-overste Cécile Stinger¹⁵. Tijdens de oorlogsjaren bepaalde zij het beleid van het weeshuis. Het is dus

¹⁴ Zie bijlage 6: Namenlijst joodse kinderen

¹⁵ Zie bijlage 8: Foto Cécile Stinger

dankzij haar goedheid dat er tussen de 70 en de 120 joodse kinderen in het weeshuis konden onderduiken.

4.1.2. Internet

Vanzelfsprekend hebben we op het internet heel wat bruikbare websites gevonden die **informatie geven over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust. Over deze grote thema's** valt heel wat te vinden op internet. Het zijn dan ook verhalen die al miljoenen keren opnieuw verteld zijn.

Het verhaal dat Project Holocaust verteld is echter van een andere soort. Het is een lokaal verhaal waar zelfs de inwoners van Heverlee niets over weten. Logischerwijze zal internet dit onderzoek niet veel verrijken. Toch heb ik twee belangrijke bronnen gevonden op het internet.

Allereerst kwam ik via de website van Delcampe.net op een collectie prentkaarten van het Huis van Barmhartigheid¹⁶. De prentkaarten werden gemaakt rond 1935 en bevatten **voornamelijk foto's van het dagelijkse** leven in het weeshuis. Zo zitten er onder andere **foto's bij van de eetzaal van de zusters, de wasplaats, de strijkplaats, de naaischool en de kapel. Ook vond ik op de website oude foto's van de voorgevel van het gebouw en de** verschillende speelplaatsen.

Een tweede archief dat ik op internet vond, is de persoonlijke website van Charles Bleiberg¹⁷, de jongere broer van Walter Bleiberg¹⁸. Later vernamen we van Zuster Marie Beirens dat Charles Bleiberg sedert een jaar overleden is. Zijn website staat echter wel nog online en daar vertelt hij zijn familiegeschiedenis. De familie Bleiberg heeft zwaar geleden onder het naziregime, dat blijkt ook uit zijn getuigenis. Tevens vertelde Charles Bleiberg ook kort over zijn verblijf in het Huis van Barmhartigheid op deze website.

4.1.3. Stadsarchief Leuven

¹⁶ Zie bijlage 10: Prentkaarten Delcampe.net

¹⁷ Zie bijlage 11: Website Charles Bleiberg

¹⁸ Zie bijlage 21: Interview met Walter Bleiberg

Ria Christens liet ons weten dat het Stadsarchief van Leuven een prentkaartencollectie bewaart van Rik Uytterhoeven¹⁹. Deze collectie zou voornamelijk bestaan uit kaarten van Heverlee tussen 1846 en 1976.

Op 11 september hadden we een afspraak met Marika Ceunen, archivaris van het stadsarchief. De verschillende prentkaarten hebben we overgenomen en vindt u tevens terug in bijlage 9. De verzameling prentkaarten van Rik Uytterhoeven omvatte onder andere de foto's die ik reeds gevonden had op internet. In de collectie zaten echter ook heel wat andere foto's zoals foto's van de meisjesklas of de gang.

4.1.4. Archief Zusters van Don Bosco

Het laatste archief dat we contacteerden was het archief van de Zusters van Don Bosco. In 1965 is de congregatie van de Zusters van Barmhartigheid samengegaan met de congregatie van de Zusters van Don Bosco. Daarom leek het ons nuttig ons licht op te steken bij het archief van de Zusters van Don Bosco, gevestigd in Groot-Bijgaarden. We wouden graag documenten vinden van Cécile Stinger. We vermoeden dat er ooit wel archieven geweest zijn over de joodse kinderen die ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid. Buiten de namenlijst hebben we echter niet kunnen vinden. Wel stuurde Zuster Gilberta van het archief van de Zusters van Don Bosco ons onderstaand document.

faite a Heverlee, le 4° septembre 1914

6 juillet 1960

Eugénie Stinger, en religion, Révérende Mère Cécile,
ancienne Supérieure Générale de notre Congrégation, est décédée
à Heverlee le 6 juillet 1960, dans la 118e année de son âge
et la 54e année de sa Profession religieuse, faite à Heverlee
le 20 novembre 1909.

La vénérée défunte, après avoir exercé pendant
14 ans la charge de Maîtresse des Novices, a rempli
pendant plus de 28 ans celle de Supérieure Générale,
avec un dévouement infatigable, et un zèle ardent
pour le maintien de la discipline religieuse.

Son âge avancé et l'état précaire de sa santé,
l'ont obligée à demander sa démission en mai 1959

¹⁹ Zie bijlage 9: Prentkaarten Stadsarchief Leuven

Op dit document staan enkele gegevens van Moeder-overste Cécile Stinger, diegene die tijdens de oorlogsjaren de deuren van het weeshuis open te stellen voor joodse kinderen. In dit document staat dat Cécile Stinger op 6 juli 1960 overleden is. Ze was op dat moment al 51 jaar zuster. Verder wordt er verteld over hoe Stinger de jonge zusters begeleidde. Over haar heldhaftige daden tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt niets verteld.

4.1.5. Lieven Saerens (CEGESOMA)

Op aanraden van Ria Christens namen we contact op met Lieven Saerens. Lieven Saerens is doctor in de geschiedenis en werkt momenteel als onderzoeker voor het CEGESOMA. Zijn onderzoeksdomeinen zijn de houding tegenover de joden in België, de joodse demografie, de Tweede Wereldoorlog en de naoorlogse bestraffing van collaborateurs²⁰.

Na zelf wat opzoekwerk gedaan te hebben naar onder andere zijn boeken en papers, besloten we hem een mailtje te sturen.

Op 11 september hebben we Lieven Saerens kunnen interviewen²¹. Aangezien hij een expert is inzake de Jodenvervolging in België, hebben we hem voornamelijk vragen gesteld over dit thema. Uiteraard hadden we hier zelf al wat voorkennis over, maar zeker niet voldoende om een project rond uit te werken. Door dit gesprek hebben we een bredere kijk gekregen op de Holocaust. Het voornaamste gegeven is dat alles niet zwart-wit bekeken mag worden. Wel benadrukte Lieven Saerens hoe georganiseerd de Jodenvervolging in België verliep. Het volledige interview kan u nalezen in bijlage 12.

4.2. De interviews

Erg veel informatie over het dagelijkse leven als ondergedoken kind hebben we niet gevonden door ons opzoekwerk in onder andere archieven. Onze belangrijkste bronnen die helpen het verhaal van de ondergedoken kinderen in het Huis van Barmhartigheid reconstrueren, zijn deze kinderen zelf²². Zoals eerder vermeld werd, ben ik op basis van de lijst die we van Ria Christens gekregen hebben, op zoek gegaan naar overlevenden.

²⁰ Bron: X, [Lieven Saerens](http://www.cegesoma.be/cms/lieven_nl.php), internet, CEGESOMA, laatst bijgewerkt in 2012 (http://www.cegesoma.be/cms/lieven_nl.php)

²¹ Zie bijlage 12: Interview met Lieven Saerens

²² Zie bijlage 14 t.e.m. bijlage 21 voor de uitgeschreven interviews

Om te beginnen ben ik nagegaan van welke mensen op deze lijst nog een adres in België te vinden was. Naar deze personen heb ik vervolgens een brief²³ verstuurd. Deze brief werd zowel in het Nederlands als in het Frans verstuurd. De meeste getuigen wonen namelijk rond Brussel. Vanzelfsprekend willen we de getuigen benaderen in een taal die voor hen het meest aangewezen is en die ze zelf uitermate goed beheersen. Omdat ik niet op voorhand wist welke de taal van de getuigen was, heb ik de brief zowel in het Nederlands als in het Frans opgesteld.

Ook stonden mijn contactgegevens op de brief. Ik ben er vanuit gegaan dat indien de mensen graag over hun verleden willen spreken, zij mij zouden opbellen, mailen of een brief sturen. Voor een dergelijk gevoelig onderwerp is het beter een afwachtende houding aan te nemen. Deze methode leek te werken. Reeds enkele dagen nadat de brieven verstuurd waren, kreeg ik het eerste telefoontje binnen. Telefonisch gaf ik nog wat meer uitleg over het project en vroeg ik aan de getuige in kwestie of we mochten langskomen voor een interview. Van Mariette Wajskop kreeg ik een mailtje met de boodschap dat ze alleen nog maar vage herinneringen had aan het weeshuis²⁴.

Bij diegenen die wel geïnterviewd wouden worden, heb ik steeds aan de telefoon al verteld dat het de bedoeling was dat het interview opgenomen werd met een videocamera. Geen enkele getuige heeft hier een probleem van gemaakt. Steeds opnieuw kregen we lovende reacties dat er op een dergelijke manier aandacht wordt besteed aan de Holocaust binnen het onderwijs. Voor de getuigen bleek het namelijk van uitermate groot belang te zijn dat de volgende generaties niet zou vergeten wat er tijdens de Tweede Wereldoorlog met de joden in Europa gebeurd is.

Voor de interviews ben ik telkens op dezelfde manier te werk gegaan. Allereerst heb ik nagedacht wat ik nu allemaal te weten wou komen over het Huis van Barmhartigheid. Ik bekeek eerst een interview van Fay Wiener. Deze vrouw zat tijdens de oorlog tevens ondergedoken in het Huis van Barmhartigheid. Uit dit vraaggesprek haalde ik inspiratie en zo kon ik zelf mijn beperkt lijstje met vragen opstellen. Aan sommige getuigen heb ik soms ook extra vragen gesteld. Als ze bijvoorbeeld iets interessants vertelden, stelde ik daar een extra vraag over. Alle uitgeschreven interviews vindt u van bijlage 14 tot en met bijlage 21.

Door aan elke getuige ongeveer dezelfde vragen te stellen, konden we ons een breed en correct beeld vormen over het leven als ondergedoken kind in het weeshuis. Vanzelfsprekend zullen niet iedereen zijn herinneringen 100% waarheidsgetrouw zijn. Door

²³ Zie bijlage 7: Brief getuigen, aanvraag tot medewerking project

²⁴ Zie bijlage 13: Mail van Mariette Wajskop

de jaren heen zullen sommige herinneringen wat vervaagd zijn. Bij andere kunnen de herinneringen een extreme vorm aannemen. Door een traumatisch verleden zoals het verlies van familie kan bijvoorbeeld alleen de nadruk gelegd worden op het pijnlijke aspect van het verblijf in het weeshuis.

Sommige elementen waren echter voor alle getuigen hetzelfde: zowel de meisjes als de jongens moeten dagelijks meermaals naar de mis gaan en eten was er te weinig. Er waren echter ook verschillen op te merken in de getuigenissen. Bij bezoek van de Duitsers moesten de meisjes zich bijvoorbeeld niet verstoppen. De jongens daarentegen verschuilden zich in de kelder of in het kamertje van de naaister onder de trap. Joodse jongentjes zijn namelijk besneden. Mochten de Duitsers dat opmerken, waren de kinderen ter dood veroordeeld. Hieronder vindt u het vragenlijstje dat bij elk interview gebruikt werd (met uitzondering van het interview van Zuster Marie Beirens).

Quand est-ce que vous étiez née ? Est-ce que vous êtes nés en Belgique ?

Quand est-ce que le climat a changé à Belgique ? Quand avez-vous ou vos parents ont expérimenté l'antisémitisme ?

Pouvez-vous décrire la maison dans laquelle vous avez habité avant la guerre.

Quels étaient les noms de vos parents ?

Quel métier faisait votre père / mère ?

Dans quelle religion avez-vous grandi ?

Est-ce que vous parlez le yiddish ?

Pouvez-vous décrire la zone où vous avez habité avant la guerre ? Est-ce qu'il y avait encore des autres familles juives ?

Avez-vous, avant la guerre, aussi des contacts avec des enfants non-juifs ?

Vous vous souvenez encore le jour du déclenchement de la guerre ? Quelque chose a changé dans votre vie ?

Saviez-vous que non seulement les juifs, mais aussi les Belges ont fui ?

Est-ce qu'il y avait des personnes entre les connaissances de vos parents qui collaborait avec les Allemands ?

Vous vous souvenez encore l'uniforme des collaborateurs ?

Est-ce que vous connaissiez le nom de Hitler avant et pendant la guerre ?

Comment avez-vous atterri dans le couvent ? Comment vous avez face cela ?

Est-ce que vous avez obtenu une autre identité ? Comment c' était pour vous de vivre sur une autre nom ?

Est-ce que vos parents vous a donné des instructions sur la façon dont vous devriez vous comporter ? Est-ce que vos parents ont payé au couvent pour que vous pouvez rester là ?

Vous vous souvenez votre première nuit au couvent ?

Vous vous rappelez une place particulière dans le couvent ?

Comment était la vie quotidienne au couvent ? Que était l'emploi du temps quotidienne ?

Est-ce que vous avez eu faim au couvent ?

Est-ce que les sœurs et les enfants au couvent savaient que vous étiez un enfant caché ?

Avez-vous besoin d'être catholique ? Vous avez été baptisés ? Est-ce que c'était obligatoire ?

Est-ce que vos parents ont parfois vous visité ?

Est-ce qu'il y avait été des Allemands au couvent ? Avez-vous eu beaucoup de peur pendant la guerre ?

Vous avez ratés votre parents?

Où sont vos parents séjournés quand vous étaient au couvent?

Avez-vous remarqué une différence entre le mode de vie catholique dans laquelle vous avez grandi au couvent et le mode de vie juif ?

Qu'est-ce qui s'est passé après la guerre ?

Avez-vous raconté à votre enfants au sujet des évènements durant la guerre ?

Est-ce que votre parents parlaient de ces évènements ?

Est-ce que vous avez condamné quelqu'un pour la guerre ?

Avez-vous encore un message pour ceux qui verront ce conversation ou pour les élèves de Don Bosco ?

Wat volgt is een korte voorstelling van alle getuigen. Hun hele verhaal kan u telkens lezen in de bijlagen.

4.2.1. **Régina Gielbartowicz²⁵**

Régina Gielbartowicz is geboren op 8 december in 1928. Ze werd geboren in Luik, maar verhuisde snel daarna met haar ouders naar Brussel. Haar moeder, Blima Corn, zorgde ervoor dat Régina tijdens de oorlog kon onderduiken in het Huis van Barmhartigheid. Régina's nichtje Élise was toen al in het klooster.

Regina's valse naam was Régine Savoie. Aan de oorlogsjaren heeft Régina alleen maar slechte herinneringen. Ze werd mishandeld door de Duitsers die haar op haar rug geslagen hadden. Daardoor is ze nu nog altijd invalide. Ook aan het klooster heeft ze geen goede herinneringen. Ze heeft veel honger gehad en de zusters waren erg gemeen. Père Ulric daarentegen was een priester die goed was voor de kinderen.

4.2.2. **Zuster Marie Beirens²⁶**

Zuster Marie Beirens is geboren op 4 maart in het jaar 1912 in Zandhoven. Haar moeder is snel overleden waardoor ze al jong moest gaan werken. Ze had namelijk nog zusjes en broers waarvoor gezorgd moest worden. Haar familie verhuisde dan ook naar Leuven, want daar kon ze gaan werken in het Sint-Pietersziekenhuis. Daar moest ze de kinderen onder andere eten geven, iets wat ze erg graag deed. Haar roeping was echter om zuster te worden. Op haar 17de trad ze binnen in een zustercongregatie en kwam ze terecht in het Huis van Barmhartigheid. Haar zuster naam was Rumolda en ze ontfermde zich over de kleine jongentjes. Met veel liefde vertelde ze ons hoe er voor de kinderen in het weeshuis gezorgd werd.

²⁵ Zie bijlage 14: Interview met Régina Gielbartowicz

²⁶ Zie bijlage 15: Interview met Zuster Marie Beirens

4.2.3. Annette Apelbaum²⁷

Annette Apelbaum werd op 7 juli 1932 geboren in Itterbeek. Daar woonde ze samen met haar ouders, haar jongere zusje en oudere broer. Haar ouders waren in 1925 vanuit Polen naar België geëmigreerd vanwege het groeiende antisemitisme. Omdat het in 1942 ook in Brussel steeds gevaarlijker werd voor de joden, contacteerde Annette haar moeder het Joods Verdedigingscomité. Afgevaardigde van deze organisatie was Andrée Geulen²⁸, zij kwam Annette ophalen en bracht haar naar het Huis van Barmhartigheid. Geulen vertelde haar dat ze voortaan niet meer Annette Apelbaum, maar Annette Appelmans heette. Dankzij de Zusters van Barmhartigheid overleefde Annette de oorlog. Zij is daarom ook diegene die het initiatief genomen heeft om een medaille te laten uitreiken door Yad Vashem aan Zuster Marie Beirens, in naam van Zuster Cécile Stinger.

4.2.4. Félix Messer²⁹

Félix Messer werd geboren op 29 oktober 1931. Samen met zijn oudere zus en zijn ouders woonde hij in Brussel. Zijn ouders hadden daar een kruidenierszaak. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, moesten zijn ouders hun winkel sluiten. Kort daarna kwam de Gestapo zijn vader halen om in Duitsland te gaan werken. Ook zijn moeder en zus werden opgepakt en gedeporteerd naar Auschwitz. Hijzelf kon ontsnappen uit het hoofdkwartier van de Gestapo en werd ondergebracht in een weeshuis in Wezembeek voor joodse kinderen wiens ouders gedeporteerd waren. Kort voor het einde van de oorlog moesten de kinderen vertrekken uit het weeshuis. Ze hadden namelijk bericht gekregen van het verzet dat de Duitsers van plan waren de kinderen mee te nemen naar de kampen. Zo kwam Félix Messer in het Huis van Barmhartigheid terecht.

²⁷ Zie bijlage 16: Interview met Annette Apelbaum

²⁸ Zie bijlage 53: Project Melissa Storms en Julie Torreële, zij interviewden Andrée Geulen.

²⁹ Zie bijlage 17: Interview met Félix Messer

4.2.5. Albert Fuks³⁰

Albert Fuks werd geboren op 30 juni in Lask te Polen. Zijn ouders woonden op dat moment al in België, maar zijn moeder wou graag bevallen bij haar familie in Polen. Albert zijn echte naam is in feite Abraham. Toen hij in 1942 samen met zijn broertje Salomon onderdook in het Huis van Barmhartigheid, kreeg hij een valse identiteit. Voortaan zou hij niet meer Abraham Fuks heten, maar Albert De Vos. Zijn valse voornaam heeft Albert behouden. Hij is de enige getuige die zijn valse naam gedeeltelijk behouden heeft.

Tijdens zijn verblijf in het weeshuis, merkte Albert al snel dat hij anders was dan de andere kinderen. Om te beginnen kreeg hij een valse naam. Hij wist toen erg goed hoe belangrijk het was dat hij tegen niemand vertelde dat hij joods was.

4.2.6. Charles Jakubowicz³¹

Charles Jakubowicz werd geboren op 26 januari 1935. Hij had ook een zus, Madeleine. Zij was 7 jaar ouder dan Charles. **Samen met hun ouders woonden ze in Brussel. Charles' vader** had een eigen winkel met behangpapier. Toen de Duitsers België bezet hadden moest deze winkel gesloten worden. Zijn vader werd toen opgepakt en onmiddellijk vermoord in één van de concentratiekampen. Charles zijn moeder besloot toen dat het tijd was om haar kinderen te laten onderduiken. Madeleine was reeds in het Huis van Barmhartigheid onder de naam Madeleine Jordaens. Charles verbleef aanvankelijk in een kolonie van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. De directeur van deze kolonie wou zichzelf echter veiligstellen en besloot op een dag dat de joodse kinderen elders naartoe

moesten. Gelukkig werd Charles toen opgenomen door de Zusters van Barmhartigheid.

³⁰ Zie bijlage 18: Interview met Albert Fuks

³¹ Zie bijlage 19: Interview met Charles Jakubowicz

4.2.7. Simone Altman³²

Simone Altman is geboren op 26 januari in het jaar 1930. Voor de oorlog woonde ze in een joodse wijk in Brussel. Haar vader had een eigen winkel, hij was lederbewerker. Samen met haar ouders, broers en zussen woonden ze boven deze winkel. Toen de oorlog uitbrak, zijn er Duitse soldaten **Simone's vader komen** ophalen. Onder het mom dat haar vader nu moest werken voor de Duitse staat, ging hij gewillig mee. Wat niemand echter wist was dat hij weggevoerd werd naar een uitroeiingskamp. **Simone's moeder stuurde Simone met haar zussen Susane en Paula** naar het Huis van Barmhartigheid. Haar moeder bleef thuis met de kleine Elise, wachtend op haar man die nooit zou terugkeren. Paula ontsnapte net voor het einde van de oorlog uit het weeshuis en keerde terug naar haar moeder en zusje. Ze werden verklikt en alsnog vermoord in de kampen.

4.2.8. Walter Bleiberg³³

Walter Bleiberg is geboren op 1 juli 1936 te Oostenrijk. Anderhalf jaar later emigreerden zijn ouders naar België vanwege de aansluiting van Oostenrijk met Duitsland. Ze woonden toen met hun gezin in Brussel. In 1939 kreeg Walter er een broertje bij en wat later nog een zusje Annie. In 1943 kon het Joods Verdedigingscomité de ouders van Walter overtuigen om hun kinderen te laten onderduiken. Walter en Charles werden ondergebracht in het Huis van Barmhartigheid. Daar zouden ze niet meer Bleiberg maar Roman heten. Kort daarna werd heel de familie Bleiberg gearresteerd. Ze werden met Transport XX gedeporteerd naar Auschwitz. Walters vader overleefde de kampen, maar zijn moeder, grootmoeder en 2-jarig zusje heeft hij nooit teruggezien.

³² Zie bijlage 20: Interview met Simone Altman

³³ Zie bijlage 21: Interview met Walter Bleiberg

4.3. Het filmen

Een ander belangrijk onderdeel naar het onderzoek over de joodse kinderen die tijdens de Tweede Wereldoorlog ondergedoken zaten in Don Bosco Groenveld is het filmen van de getuigenissen. Omdat het project een duidelijke link heeft met mediageletterdheid, zouden we alle interviews filmen. Dit idee was een initiatief van Paul Bottelgerghs (CANON Cultuurcel, INgeBEELD) en werd besproken op de eerste vergadering³⁴.

4.3.1. **Registeren**

Als leerkrachten geschiedenis in spé hadden we amper ervaring met de technische aspecten waarmee je rekening moet houden als je gaat filmen. Voordat we aan de interviews begonnen, kregen we dan ook enkele instructies mee van Paul Bottelberghs, coach van labo-trajecten bij CANON Cultuurcel. Hieronder de mail die ik van hem ontving:

van: **Paul Bottelberghs** <paulbottelberghs@hotmail.com>
aan: Lisa De Wolf <lisa.de.wolf@student.khleuven.be>
datum: 14 september 2012 17:33
onderwerp: RE: Interview Lieven Saerens + prentkaarten + brieven ondergedoken kinderen verzonden

Dag Lisa,
jullie zijn zo enthousiast dat je al filmopnames begint te maken, nog voor we de tijd hadden om jullie een beetje te coachen,
dat is helemaal niet erg, integendeel, het bewijst dat jullie helemaal geen koudwatervrees hebben

misschien is het overbodig, maar ik wil jullie toch enkele bedenkingen meegeven voor als je gaat filmen

vooraf:
als je kan, zorg dan dat je de camera een dag vroeger hebt, zodat je kunt oefenen: neem eens een kort gesprekje op
en bekijk het: je zult zelf merken wat je kunt verbeteren
als je een vriend hebt die kan fotograferen, vraag hem dan om eens naar je opnames te kijken (de meeste aandachtspunten voor film, gelden ook voor fotografie)

bij de opname:

1. een vast camerastandpunt en een stabiele camera
bepaal vooraf de afstand van je camera tot je gesprekspartner (zoom zo weinig mogelijk in: zet je camera gewoon dicht: dat is ook beter voor de klank) (je kunt de camera best heel dicht bij het gezicht van je gesprekspartner houden)
eenmaal je een goede 'cadrage' gemaakt hebt, zet de camera dan op een stabiele ondergrond, of hou hem zo vast

³⁴ Zie bijlage 1: Verslag vergadering 1 (30 augustus 2012)

dat hij niet beweegt
(bv omdat je beide ellebogen op tafel rusten), en vooral: laat de camera vanaf dan met rust, kom er niet meer aan,
en vooral ZOOM NIET,
en beweeg de camera niet!

2. camera dicht bij je gesprekspartner
het is beter om de camera dicht te zetten, dan om in te zoomen
inzoomen kan NOOIT zonder camera statief! (want dan wiegelt het beeld)

3. zet de camera op ooghoogte van je gesprekspartner
ooghoogte is de hoogte waarop mensen als gelijken en respectvol met elkaar praten
zorg ervoor dat de camera niet neerkijkt op je gesprekspartner (of omgekeerd)

4. kies een mooie achtergrond
zorg dat je gesprekspartner tegen een mooie achtergrond zit (verplaats desnoods iets)

5. een akoestisch STILLE omgeving
het allerbelangrijkste: de ruimte waarin je een gesprek voert moet absoluut MUISSTIL zijn
(zelfs het geluid van een koelkast is stoerend!)
de klank is het moeilijkste onderdeel van film,
een klankband met achtergrond geluid is ONBRUIKBAAR
omdat je dat achtergrond geluid er nooit weer uitkrijgt en omdat je dat geluid
dan nooit onder andere beelden kunt zetten

6. laat je gesprekspartner helemaal uitpraten
wacht met het stellen van een vraag, tot je gesprekspartner helemaal uitgepraat is, en laat even een stilte vallen
stiltes zijn helemaal niet erg: die kun je d'r zelfs uitknippen
onderbrekingen zijn veel storender en die kun je nooit meer wegknippen

7. licht in je rug, geen tegenlicht! - en licht op je gesprekspartner
zorg dat je nooit in tegenlicht filmt (want dan wordt je gesprekspartner een dokere schaduw)
zorg dat natuurlijk licht altijd van achter ju op je gesprekspartner valt
en zorg dat er ook licht OP je gesprekspartner valt

als je nog vragen hebt, kan je me altijd mailen

succes,
Paul

Natuurlijk hadden we ook een camera nodig. Aangezien noch Karen noch ikzelf een videocamera hebben, zijn we elk een camera gaan uitlenen in de bib van de KHLeuven te Heverlee. Ikzelf leende een Full HD HM-TA1-camera uit van Panasonic. Dit was een compactcamera die je gewoon kan aanzetten en meteen beginnen filmen. Ingewikkelde instellingen hoefde je hierbij niet te installeren. Karen leende een camera van Sony uit.

Toen we twee camera's hadden, heeft Bénédicte ons enkele praktische tips gegeven. Samen met haar oefenden we even op het opnemen van interviews. Ze raadde ons aan steeds twee

opnames te maken. Zo konden we tijdens de montage afwisselen tussen deze twee verschillende camerastandpunten. Met één camera zouden we medium close-ups filmen. Hierbij is het personage dominant aanwezig vanaf de borstkas. Met de andere camera zouden we dan medium shots maken. Bij dit standpunt is het personage vanaf het middel dominant in beeld. Tevens gaf ze ons als tip mee dat we de camera van Sony het beste konden gebruiken voor de medium close-ups. Hier was het namelijk het belangrijkste dat de geluidskwaliteit optimaal was.

Op 22 en 23 september hebben we de eerste interviews opgenomen volgens de richtlijnen van **Bénédicte. Gewapend met twee camera's, twee grote statieven en een klein tafelstatief** trokken we naar de getuigen.

Toen ik thuis de opnames herbekeek, waren deze echter niet wat ik er van verwacht had. De beeldkwaliteit van de medium close-ups was erg wazig en onduidelijk. De beeldkwaliteit van de medium shots was daarentegen vele malen beter. Ook bevatten de opnames van de Sony-camera heel wat ruis. De geluidskwaliteit van de camera van Panasonic bevatte minder ruis.

Ook betreffende de standpunten van waaruit gefilmd werd, kon ik niet tevreden zijn. Ik bestudeerde de opnames goed, en noteerde waar ik een volgende keer zeker op moest letten bij het plaatsen van de camera: de getuige moest mooi in beeld gebracht worden en centraal staan in de opname. Voor de interviews van Régina Gielbartowicz (22-09) en Zuster Marie Beirens (23-09) hebben we dus de best mogelijke beelden gebruikt, die van de medium shots.

Het derde interview (Annette Apelbaum) verliep al heel wat vlotter inzake het filmen. Ditmaal zijn we anders te werk gegaan. De Full HD-camera van panasonic stond nu voor mij. Ik voerde de interviews, dus de getuige zou automatisch naar mij kijken. Deze camera diende om de medium close-ups te maken. Tevens kon ik de camera op deze manier makkelijker verschuiven wanneer de getuige zich verplaatste. De camera van Sony hebben we nadien alleen nog gebruikt als reservecamera. Alle montages van de interviews bevatten opnames die gemaakt zijn met de Panasonic HM-TA1 Full-HD camera.

Vanzelfsprekend was het niet om video-opnames te maken van de interviews. Ik kan echter wel zeggen dat ik door daadwerkelijk te filmen, veel geleerd heb. Naarmate er meer interviews afgenomen werden, is ook duidelijk zichtbaar dat de ervaring om iets vast te

leggen op beeld groter wordt. We blijven natuurlijk leken, maar de opnames waren kwalitatief zeker voldoende goed om te gebruiken in de klas.

4.3.2. Monteren

Uiteraard hebben we deze ruwe opnames niet aan de leerlingen getoond. We hebben uit de opnames van de interviews de beste fragmenten geselecteerd en deze verwerkt een video van ongeveer 10 minuten. Deze video's zouden dan getoond worden in de klas.

Voor de montage heb ik gewerkt met het programma Windows Movie Maker. Ik had hier al een beetje ervaring **mee, en na wat zoekwerk lukte het aardig om de video's de bewerken** tot een samenhangend geheel. Ik maakte een korte documentaire waarbij alle geïnterviewde getuigen aan het woord kwamen. Vanuit hun herinneringen reconstrueren ze het dagelijkse leven als ondergedoken kind in het Huis van Barmhartigheid³⁵. In deze video heb ik ook gewerkt met een voice-over. **Terwijl in de video foto's van het Huis van Barmhartigheid verschijnen, geef ik een woordje uitleg bij de foto's. Achter deze spraakopname heb ik muziek geplaatst, dat deed ik met behulp van het programma Mixcraft.**

Tevens maakte ik in Windows Movie Maker de montages van de interviews van Félix Messer³⁶, Albert Fuks³⁷, Charles Jakubowicz³⁸ en Simone Altman³⁹.

Karen werkte aanvankelijk ook in Windows Movie Maker. De eerste video die ze gemonteerd heeft, was gemaakt in dit programma. Dat was de video van Annette Apelbaum. Omdat ze problemen ondervond met dit programma, schakelde ze over op iMovie. De montages van Zuster Marie Beirens, Régina Gielbartowicz en Walter Bleiberg werden in dit programma bewerkt.

³⁵ Zie bijlage 63: Korte documentaire over het Huis van Barmhartigheid.

³⁶ Zie bijlage 31: Video getuigenis Félix Messer

³⁷ Zie bijlage 34: Video getuigenis Albert Fuks

³⁸ Zie bijlage 37: Video getuigenis Charles Jakubowicz

³⁹ Zie bijlage 36: Video getuigenis Simone Altman

5. De projectweken

Dit hoofdstuk zal gaan over de projectweken. Van 27 februari tot en met 29 maart hebben Karen en ikzelf stage gelopen in Don Bosco Groenveld. Het was binnen deze stageperiode dat we samen met de leerlingen van SPG aan Project Holocaust gewerkt hebt. Wat volgt is dus een toelichting de inhoud van het eigenlijke project.

Allereest wordt er in het draaiboek toegelicht op welke manier we met de leerlingen te werk zijn gegaan om het materiaal aan te brengen. Voor specifieke doelen per les en een situering in de leerplannen verwijs ik u door naar bijlage 25 (Lesontwerp Project Holocaust). In een tweede deel wordt dieper ingegaan op de algemene doelen die we wouden bereiken met Project Holocaust. Onder andere mediageletterdheid en erfgoededucatie komen hier aan bod.

Het laatste deel bevat een korte didactische verantwoording van de gekozen werkvormen en activiteiten binnen het project.

5.1. Draaiboek van de projectweken

In dit draaiboek van de projectweken wordt een kort overzicht⁴⁰ geschetst van het verloop van de lesweken. De nadruk ligt hier vooral op wat de leerlingen inhoudelijk leren en op welke manier ze dit doen. Een document dat bij deze lessenreeks hoort is de PAV-bundel "Project Holocaust". Deze vindt u in bijlage 69.

WEEK 1

WOENSDAG 27 FEBRUARI 2013	
Timing	Inhoud, werkvorm
15 min.	<p><i>Toelichting van het project</i></p> <p>De PowerPointpresentatie⁴¹ begint met een foto van de jongensgroep van het Huis van Barmhartigheid in 1943⁴². Aan de hand van gerichte vragen komen de leerlingen tot de conclusie dat de foto gemaakt is op hun speelplaats en dat het gaat om een katholiek weeshuis waar jongens en meisjes gescheiden waren. Vervolgens worden de oude prentkaarten van het gebouw getoond. De leerlingen</p>

⁴⁰ Zie ook bijlage 25: Lesontwerp Project Holocaust voor een gedetailleerder lesverloop van de projectweken

⁴¹ Zie bijlage 26: PowerPoint introductie project

⁴² Zie bijlage 23: Foto jongensgroep Huis van Barmhartigheid

	<p>herkennen deze plekken (de slaapzaal is nu bijvoorbeeld een klaslokaal). De prentkaarten worden klassikaal besproken. De fotoreeks eindigt met een foto van de binnenkant van de kapel. Dan brengt de leerkracht aan dat er meer dan 70 (volgens de getuigen 120) joodse kinderen ondergedoken zaten in de school. Er wordt teruggekeerd naar de klasfoto en de leerkracht vraagt welke 7 van deze kinderen de joodse kinderen zijn. De leerlingen komen hier tot de vaststelling dat de joodse kinderen er helemaal niet anders uitzagen dan de "gewone" wezen in het klooster. Tevens wordt op dit moment reeds aangebracht dat de joodse kinderen een valse naam kregen en dat ze eveneens gedoopt werden.</p> <p>Vervolgens wordt de planning van de projectweken overlopen en krijgen de leerlingen de taak op thuis een blog aan te maken via blogger.com. Tevens moeten de lid worden van onze blog, waar alle video's en materiaal van het hoekenwerk op terug te vinden zijn⁴³. Ook is er een e-mailadres waar de leerlingen een mailtje naar kunnen sturen, mochten ze problemen ondervinden met het aanmaken van de blog (lisaenkaren@gmail.com).</p>
35 min.	<p>Algemene kader WO II⁴⁴</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Brainstorm: de voorkennis van de leerlingen wordt geactiveerd door middel van een brainstorm. Eerst denken ze enkele minuten in stilte na en vervolgens vindt een klasgesprek plaats. Afhankelijk van de inbreng van de leerlingen kan de leerkracht hier vragen terugkoppelen naar de klasgroep en al extra uitleg geven bij bepaalde opmerkingen. 2) Situering in de tijd en de ruimte: In deze fase wordt aangebracht welke landen tegenover elkaar stonden. Allereerst wordt de Tweede Wereldoorlog in de tijd gesitueerd (1939/40-1945) en vervolgens worden de belangrijkste spelers aangeduid op een wereldkaart. De begrippen asmogendheden en geallieerden worden aangeleerd in deze fase. 3) Groepswerk + bespreking: Als laatste worden de oorzaken en de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog kort aangehaakt. De klas wordt hierbij verdeeld in zes groepen. Elk groepje krijgt een infofiche met afbeeldingen⁴⁵. Ze moeten deze documenten bestuderen en nagaan of het een gevolg of een oorzaak van WO II is. Tevens staan op de fiche enkele inhoudelijke vragen waarop ze in eigen woorden een antwoord op moeten formuleren. Aan de hand van deze vragen vindt achteraf een

⁴³ <http://www.projectholocaustdbg.blogspot.com>

⁴⁴ Zie bijlage 27: PowerPoint Inleiding Tweede Wereldoorlog

⁴⁵ Zie bijlage 28: Fiches groepswerk (inleiding WO II)

	<p>klassikale bespreking plaats. Elk groepje legt zijn oorzaak of gevolg uit aan de klasgroep. Vanzelfsprekend stuurt de leerkracht bij waar nodig. Er wordt in deze fase aandacht besteed aan de Vrede van Versailles, de Beurscrash van 1928, de NSDAP, de Holocaust, de Verenigde Naties en de Universele verklaring van de rechten van de mens.</p>
--	---

DONDERDAG 28 FEBRUARI 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
50 min.	<p>1) De leerlingen bekijken klassikaal de eerste getuigenis. In deze video vertelt Annette Apelbaum⁴⁶ hoe ze in het Huis van Barmhartigheid terecht kwam en hoe haar leven in het weeshuis eruit zag. Bij elke getuigenis die de leerlingen bekijken, mogen ze zelf vrij notities maken over opmerkelijke uitspraken of feiten. Achteraf volgt een uitgebreid klasgesprek waarbij sommige begrippen in de video's verduidelijkt worden. Tevens krijgen de leerlingen binnen dit klasgesprek de ruimte om hun gevoelens te ventileren. Leerlingen die dat liever niet klassikaal doen, zijn vrij om op hun blog een reactie achter te laten over een getuigenis.</p> <p>2) In de tweede fase dan deze les beluisteren de leerlingen een verhaal van een getuige. De leerkracht leest het verhaal voor van Ida Godny⁴⁷. Dit verhaal wordt ondersteund door een PowerPoint⁴⁸ opdat de leerlingen zich volledig kunnen inleven in het verhaal. Ida is een vriendin van Annette Apelbaum. Ze leerden elkaar kennen in het weeshuis. Vandaag woont Ida in Zuid-Frankrijk, maar de dames houden contact via brief of e-mail. Ook hierna vindt opnieuw een klasgesprek plaats.</p>
50 min.	<p>Gedurende een heel lesuur werken de leerlingen in groepjes van 2 aan een contractwerk (hoekenwerk)⁴⁹. Het klaslokaal is opgedeeld in 7 verschillende hoeken. Elke hoek belicht een belangrijk thema dat de leerlingen meer achtergrondinformatie geeft over de Tweede Wereldoorlog. Voordat het hoekenwerk begint, krijgen de leerlingen de tijd om eerst rond te kijken naar de verschillende informatie die terug te vinden is in de hoeken. Alvorens ze aan het werk gaan, gaan ze per hoek één vraag opschrijven. Deze vraag moet gaan over</p>

⁴⁶ Zie bijlage 29: Video getuigenis Annette Apelbaum

⁴⁷ Zie bijlage 39: Verhaal getuigenis Ida Godny

⁴⁸ Zie bijlage 28: PowerPoint getuigenis Ida Godny

⁴⁹ Zie bijlage 40 t.e.m. 45 + 69

iets dat ze nog graag zouden weten over dat thema. Nadat de leerlingen tijdens de les aan het hoekenwerk gewerkt hebben, worden ze geacht deze vraag met het bijhorende antwoord op hun blog te posten. Vinden ze geen antwoord in het materiaal van het hoekenwerk, dan zoeken ze zelf op internet een antwoord en vermelden ze dat op hun blog (men een verwijzing naar de bron). De **verschillende documenten en video's zijn stuk voor stuk terug te vinden op de blog van het project.** (<http://projectholocaustdbg.blogspot.be>)

De volgende onderwerpen worden behandeld in het hoekenwerk:

- **Het jodendom:** Aan de hand van een korte tekst en enkele afbeeldingen komen de leerlingen meer te weten over het jodendom. Dit kader is belangrijk gezien het project gaat over joodse getuigen die als kind ondergedoken zaten in een weeshuis.
- **De Holocaust:** Hier leren de leerlingen over de Jodenvervolging. Aan de hand van tekst-, beeld- en filmfragmenten wordt de systematische stigmatisering en nadien de vervolging van de joden aangekaart.
- **Het nazisme:** Deze hoek bestaat uit een video die verschillende documentaires, een fictionele film en authentieke toespraken van Hitler tijdens de Tweede Wereldoorlog bevat. De leerlingen ontdekken waarom de NSDAP verkozen werd en waaruit hun partijprogramma bestond.
- **Hitler en zijn helpers:** Door middel van informatieve kaartjes komen de leerlingen tot de vaststelling dat Hitler niet de enige schuldige is die schuld heeft aan de Holocaust en de Tweede Wereldoorlog. Ook de **straffen die de nazi's achteraf gekregen hebben worden hier kort aangekaart.** Tevens is het de bedoeling dat de leerlingen na het werken met de kaartjes samen in discussie gaan. **Wie is nu de hoofdschuldige? Zijn de straffen van deze nazi's rechtvaardig?**
- **De kampen op de kaart:** Deze hoek bestaat uit een kaarttoefening. Omdat veel getuigen namen van concentratiekampen zoals Dora of Auschwitz vermelden, is het belangrijk dat de leerlingen deze kampen kunnen situeren op een geografische kaart.
- **Leuven tijdens WO II:** In deze hoek leren de leerlingen over het reilen en zeilen van Leuven tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze kunnen hier kiezen uit twee filmfragmenten en drie tekstdocumenten over Leuven tijdens WO II. De leerlingen kiezen telkens één videofragment en één tekstfragment dat ze bestuderen.

	<p>- <i>Kunst en fotografie</i>: Door middel van fiches en afbeeldingen bestuderen de leerlingen kunst en fotografie. Zowel de tijdsgeest van de jaren '40 in Duitsland (Entartete Kunst) als de terreur van de razzia's komt hier naar voren. Bij deze laatste wordt er zowel vanuit daderperspectief als slachtofferperspectief naar de foto's gekeken. Ook na de oorlog is er veel kunst gemaakt die als thema WO II had. "Anti-christ" is daar een voorbeeld van. Aan de hand van gerichte vragen bespreken en bestuderen de leerlingen de kunstwerken binnen hun groepje.</p> <p>Het is de bedoeling dat de leerlingen minstens vijf van de zeven hoeken bezoeken. De onderdelen "Holocaust" en "nazisme" zijn verplicht, de andere 3 hoeken mogen de leerlingen zelf uitkiezen.</p>
--	--

VRIJDAG 1 MAART 2013	
Daguitstap (09:00 – 17:00)	
	<p><i>Bezoek aan de Kazerne Dossin</i></p> <p>In de voormiddag hebben we met de leerlingen de Kazerne Dossin te Mechelen bezocht. Gedurende twee uur hebben we een rondleiding gekregen in het museum. De gids lichtte de belangrijkste elementen uit het museum toe. Zo werd het beeld van de leerlingen inzake de Holocaust en de deportaties nog verruimd. Tevens werd in de Kazerne Dossin de link gelegd met mensenrechten en uitsluiting vandaag de dag.</p> <p>Ter voorbereiding van die bezoek maakten de leerlingen een taak⁵⁰.</p>
	<p><i>Bezoek aan de VRT</i></p> <p>In de namiddag hebben we met de leerlingen de VRT bezocht. De leerlingen werden ontvangen in de persruimte en maakten kennis met het team achter publiek geheim. Allereerst werd een reportage bekeken en nadien werd deze reportage besproken door onder andere de producer van Publiek Geheim. De leerlingen kregen zo een kijkje achter de schermen. Ze leerden van A tot Z hoe het programma gemaakt werd. Nadien volgde een korte uitleg over het rijke VRT-archief.</p>

⁵⁰ Zie bijlage 46: voorbereidende taak bezoek Kazerne Dossin

WEEK 2

WOENSDAG 6 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
15 min.	<p><i>Nabespreking van de klasuitstap</i>⁵¹</p> <p>Tegen vandaag kregen de leerlingen als opdracht om op hun blog kort te noteren wat ze het meest aangrijpend vonden van het bezoek aan de Kazerne Dossin. Tevens moesten ze minstens één vraag stellen op de VRT. Deze vraag moesten ze samen met het antwoord kort op hun blog posten. Aan de hand van deze input werd een klasgesprek gevoerd naar de ervaringen van de uitstap.</p>
15 min.	<p><i>Bespreking van spotprenten: verzet en collaboratie</i>⁵²</p> <p>In de Kazerne Dossin waren tevens heel wat spotprenten te zien, deze lesfase bouwt daarop verder. Aan de hand van gerichte vraagstelling van de leerkracht komen de leerlingen tot inzicht dat niet alleen de Duitse nazi's anti-joodse prenten maakten. Ook de Dietsche Militie maakte antisemitische propaganda. Het tegenovergestelde gebeurde echter ook. Zo maakte de Disneyfilm 'Der Fueer's Face' het nazisme bijvoorbeeld belachelijk. In deze les wordt de na-oorlogse "afrekening" met zogenaamde collaborateurs ook kort aangeraakt.</p>
20 min.	<p>In dit laatste deel van de les maken de leerlingen kennis met verschillende soorten bronnen. Omdat ze zelf een project zullen uitwerken, zullen ze wellicht inspiratie uit dit materiaal kunnen halen. Het thema van al dit materiaal is de Tweede Wereldoorlog. Er zijn zowel literaire werken als informatieve boeken, DVD's en authentieke kranten uit de jaren '40 aanwezig in de klas.</p>

DONDERDAG 7 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
35 min.	<p>De leerlingen bekijken eerst een kort fragmentje waarin Annette Apelbaum vertelt over het weeshuis in Wezembeek⁵³. Daar was een weeshuis dat enkel bestemd was voor joodse kinderen wiens ouders gedeporteerd waren. Félix Messer was één van deze kinderen die in dit weeshuis verbleven. Enkele weken voor het einde van de oorlog werd het weeshuis in Wezembeek verwittigd door</p>

⁵¹ Zie bijlage 47: PowerPoint nabespreking uitstap

⁵² Zie bijlage 48: PowerPoint Verzet en collaboratie

⁵³ Zie bijlage 30: Video getuigenis Annette Apelbaum over Wezembeek

	<p>verzetslieden. De Duitsers wouden de kinderen de volgende dag komen ophalen om hen alsnog te deporteren. Ze zijn toen 's nachts vertrokken in kleine groepjes naar het Huis van Barmhartigheid in Heverlee. Na dit fragment van Annette Apelbaum en een korte bespreking daarvan, bekijken de leerlingen de video van Félix Messer⁵⁴. Hij vertelt over zijn herinneringen aan het weeshuis. Ook vertelt hij hoe hij van de ene op de andere dag zijn moeder, vader en zus verloor en zelf kon ontsnappen aan de deportaties.</p>
30 min.	<p>De leerlingen bekijken de getuigenissen van Régina Gielbartowicz⁵⁵ en Walter Bleiberg⁵⁶. Na het bekijken van elke video volgt een nabespreking.</p>
35 min.	<p>Dit laatste deel van de les mogen de leerlingen opnieuw in duo's aan het hoekenwerk werken. Dit is de laatste les waarin het hoekenwerk aan bod komt. Na deze les is het hoekenwerk afgerond en moeten de leerlingen hun blog opnieuw aanvullen.</p>

VRIJDAG 8 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
10 min.	<p>Vorbereiding bezoek historici: Donderdag 14 maart komen er twee historici op bezoek in de klas. De leerlingen krijgen op dit moment even tijd om na te denken over een vraag of vragen die ze voor de historici hebben.</p> <p>De leerlingen krijgen op dit moment ook de opdracht om tegen woensdag 13/03 een uitnodiging te maken voor de tentoonstelling die plaatsvindt op 28 maart. Eventueel kunnen de leerlingen maandag- of dinsdagmiddag naar het PC-lokaal komen om daar aan de uitnodiging te werken. De tekst van de uitnodiging is terug te vinden op de blog, net zoals een voorbeelduitnodiging.</p>
25 min.	<p>De leerlingen bekijken de getuigenis van Albert Fuks⁵⁷ die vertelt over zijn verblijf in het Huis van Barmhartigheid. Ook vertelt hij over zijn moeder die als joodse vrouw haar haren blond verfde en door het leven ging met valse papieren. Regelmatig kwam ze haar twee zoontjes, Albert en Salomon, bezoeken in het weeshuis. Na deze beklijvende getuigenis volgt opnieuw een nabespreking waarbij de leerlingen hun emoties kunnen ventileren en waarin kort moeilijke begrippen toegelicht worden.</p>

⁵⁴ Zie bijlage 31: Video getuigenis Félix Messer

⁵⁵ Zie bijlage 32: Video getuigenis Régina Gielbartowicz

⁵⁶ Zie bijlage 33: Video getuigenis Walter Bleiberg

⁵⁷ Zie bijlage 34: Video getuigenis Albert Fuks

15 min.	Het laatste kwartier van de les krijgen de leerlingen de kans om vrij rond te lopen in de klas en al groepjes te vormen voor het project. Op deze manier kunnen ze bij al hun klasgenoten polsen waarover die willen werken. Ze gaan nu dus op zoek naar gelijkgestemden om zo volgende week het project vorm te geven.
---------	---

WEEK 3

WOENSDAG 13 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
25 min.	Allereerst wordt teruggekoppeld naar de vorige les. Elke leerling maakte tegen vandaag een uitnodiging voor de tentoonstelling. Uit de 19 uitnodigingen worden met de hele klasgroep 4 exemplaren uitgekozen. Er zijn dus verschillende ontwerpen: één voor de affiche, een flyer, de uitnodigingen voor de getuigen en het persbericht. De stemming betreffende de uitnodigingen gebeurt democratisch, de meerderheid wint.
25 min.	Nadien volgt een klasgesprek waarbij de leerlingen hun eigen project voorstellen aan de klasgroep. Zo kunnen de leerlingen elkaar tips geven of elkaar helpen. Tevens worden er enkele vaste projecten voorgesteld door de leerkracht. Leerlingen met minder inspiratie op creatief gebied kunnen zo toch een bestaand concept uitwerken op hun eigen manier. Er zijn in twee vaste trajecten. Als eerste project kunnen de leerlingen met behulp van de oude foto's een rondleiding maken op school. Ze kunnen tevens nieuwe foto's maken ter vergelijking. Als tweede zijn er leerlingen nodig die op de avond van de tentoonstelling het publiek toespreken.
20 min.	De getuigenis van Zuster Marie Beirens ⁵⁸ wordt klassikaal bekeken en nadien besproken.
30 min.	De rest van het lesuur hebben de leerlingen tijd om hun eigen project uit te werken;

⁵⁸ Zie bijlage 35: Video getuigenis Zuster Marie Beirens

DONDERDAG 14 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
100 min.	Gedurende twee lesuren komen er vandaag twee historici op bezoek. Ria Christens en Lieven Saerens hebben op voorhand de vragen van de leerlingen ontvangen en beantwoorden deze. Uiteraard hebben de leerlingen zelf ook inbreng tijdens deze sessie. Er is ruimte voor extra vragen van de leerlingen.
10 min.	Deze les vangt aan met een korte nabespreking van het bezoek van de twee historici. De leerlingen mogen hun eigen indruk over het bezoek verwoorden.
25 min.	De laatste getuigenis wordt klassikaal bekeken. Het gaat om de getuigenis van Simone Altman ⁵⁹ . Opnieuw noteren de leerlingen wat hun raakt of wat hun interessant lijkt voor hun eigen project. Tevens krijgen de leerlingen een opdracht mee naar huis. Tegen donderdag 21 maart 2013 moet iedereen de video van de laatste getuige, Charles Jakubowicz ⁶⁰ online bekijken. De getuigenis is terug te vinden op de blog. De opdracht die de leerlingen hierbij moeten uitvoeren is de volgende. Ze moeten in een tiental regels de passage die hen het meest geraakt heeft omschrijven. Dit posten ze op hun blog.
15 min.	De leerlingen werken hun eigen project uit onder begeleiding van Karen en mijzelf.

VRIJDAG 15 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
50 min.	De leerlingen werken binnen hun groepje aan hun eigen project met begeleiding van Lisa en Karen.

WEEK 4

DINSDAG 19 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
150 min.	Deze sessie komen het team van INgeBEELD (Bénédicte Blondeau en Mohamed Shabini) en An Feyfer van CANON Cultuurcel langs op school om de leerlingen

⁵⁹ Zie bijlage 36: Video getuigenis Simone Altman

⁶⁰ Zie bijlage 37: Video getuigenis Charles Jakubowicz

	te coachen. De klasgroep wordt verdeeld in verschillende groepjes. De leerlingen die filmopnames zullen maken, krijgen eerst een korte theoretische toelichting en gaan daarna zelf aan de slag met Bénédicte en Shabini. Leerlingen die hun opnames al gemaakt hebben, of die andere soorten media gebruiken, worden ondersteund door An Feyfer, Karen en mijzelf.
--	---

WOENDAG 20 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
100 min.	De leerlingen werken binnen hun groepje aan hun eigen project onder begeleiding van Lisa en Karen.

DONDERDAG 21 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
150 min.	De leerlingen werken binnen hun groepje aan hun eigen project onder begeleiding van Lisa en Karen.

VRIJDAG 22 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
50 min.	De leerlingen werken binnen hun groepje aan hun eigen project onder begeleiding van Lisa en Karen.

WEEK 5

DINSDAG 26 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
150 min.	De projecten van de leerlingen zijn op dit moment bijna afgerond. Deze sessie dient om de puntjes op de i te zetten van alle projecten.

DONDERDAG 28 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
12:00 – 22:00	Opbouw tentoonstelling + tentoonstelling

VRIJDAG 29 MAART 2013	
Timing	Inhoud + werkvorm
09:00 – 14:00	Tentoonstelling voor de zesdejaars van de school + afbreken tentoonstelling

5.2. Algemene doelen Project Holocaust

Project Holocaust omvat in essentie drie grote doelen die in verband staan met elkaar. Deze doelen zijn: mediageletterdheid, erfgoededucatie en historisch bewustzijn. Het eerste doel van Project Holocaust is erfgoededucatie aangezien we een erfgoedproject uitgewerkt hebben. De opzet was om de leerlingen verwondering te laten tonen voor het cultureel erfgoed dat hen omringt. Dit hebben we op een multimediale manier aangepakt waardoor ook mediageletterdheid gestimuleerd wordt. Daarnaast is ook historisch bewustzijn een belangrijke factor. De toekomstige generatie moet zich bewust zijn van de Jodenvervolgging opdat een gelijkaardig kwaad niet meer kan bestaan.

5.2.1. Mediawijsheid

We leven in een maatschappij waarin we dagelijks geconfronteerd worden met verschillende media. Vaak genoemde voorbeelden zijn hier Facebook, Youtube, internet of Twitter. De invloed van deze mechanismen in ons leven wordt steeds groter. Daarom is het belangrijk dat leerlingen van het secundair onderwerp gewapend zijn tegen de gevaren die deze media met zich meebrengen. Tevens verwacht de maatschappij hen dat ze zich kunnen uitdrukken **aan de hand van deze digitale media. Leerlingen moeten "mediawijs" zijn.**

Omdat Project Holocaust een labo-traject is, zou mediageletterdheid een van de belangrijkste doelen zijn van het project.

a) Wat is mediawijsheid?

Mediawijsheid wordt vaak als volgt omschreven: *"het geheel aan kennis, houding en vaardigheden om zich bewust, kritisch en actief te kunnen bewegen in een fundamenteel*

gemediatiseerde wereld".⁶¹ Allereerst betekent dit dat leerlingen zich bewust zijn van de verschillende media die er bestaan. Daarnaast kunnen ze zich ook uitdrukken aan de hand van deze verschillende media en kunnen ze daar kritisch tegenover staan.

Mediawijsheid omvat vier grote onderdelen:

- **Techniek:** Leerlingen hebben enkele basisvaardigheden nodig om zich te uiten aan de hand van de verschillende media. Dit kan gaan van het maken van een fotocollage in Picasa tot het bewerken van een filmpje en het vervolgens uploaden op Youtube.
- **Creativiteit:** Hiermee worden de verschillende media die leerlingen kunnen gebruiken om zich uit te drukken bedoeld. Jongeren kunnen hier erg creatief in zijn en kunnen zelfs een combinatie van verscheidene media gebruiken.
- **Analyse:** Bij het raadplegen van de verschillende bronnen die leerlingen gebruiken om hun project vorm te geven, is het belangrijk dat ze steeds een kritische houding aannemen. Niet alle bronnen zijn namelijk even betrouwbaar.
- **Reflectie:** Tijdens het maken van een mediaproject is het belangrijk dat leerlingen hun mediagebruik in vraag stellen. Ze kunnen bijvoorbeeld nadenken over de volgende vragen: Geeft het medium dat ik gebruik mijn verhaal het beste weer? Welke toevoegingen of aanpassingen kan ik nog maken om tot een beter product te komen?

b) Hoe wordt er binnen "Project Holocaust" gewerkt aan mediawijsheid?

Willen we dat leerlingen mediawijs worden, dan is het een vanzelfsprekendheid dat leerkrachten in de eerste plaats goed kunnen omgaan met multimedia. Daarom wordt dit onderdeel toegelicht vanuit enerzijds de leerkrachten (of stagiaires) en anderzijds de leerlingen.

De leerlingen hebben hun creatief product uitgewerkt door middel van één of meerdere media te gebruiken. Doorheen het proces dat ze doorgemaakt hebben om informatie te verwerven over het onderwerp, hebben ze kennis gemaakt met verschillende media zoals beeld, woord, video, internet... Binnen Project Holocaust werd er dus zo wel in de inputfase als bij de output (de projecten van de leerlingen) een link gelegd naar mediageletterheid.

⁶¹ ZWANENBERG F, Handboek Mediawijsheid, Stichting Mijn Kind Online, 2010, 109 pagina's

- Vanuit de leerkrachten (stagiaires)

Een leerkracht heeft een voorbeeldfunctie. Daarom hebben we als ontwikkelaars van het project zelf ook stappen ondernomen om op een multimediale manier te werken. In alle lessen die de leerlingen gekregen hebben, zat als het ware een voorbeeld verwerkt van hoe je een bepaalde soort van digitale media kan gebruiken.

Aan de basis van dit project liggen de getuigenissen van de mensen die we geïnterviewd hebben. We legden deze gesprekken vast op beeld en maakten per getuige een montage van ongeveer 10 à 15 minuten. In plaats van de leerkracht die doceert of een verhaal navertelt, zagen de leerlingen de getuigen op video spreken over hun jeugd in het Huis van Barmhartigheid.

Ook in het hoekenwerk over de grote thema's van de Tweede Wereldoorlog werd gewerkt met verschillende soorten bronnen en verschillende media. Tevens was de uitvalsbasis voor **deze werkvorm een blog waarop alle documenten, video's en ander materiaal terug te vinden** was. De leerlingen konden deze website op eender welk moment van de dag consulteren. Zo konden ze bijvoorbeeld ook thuis taken afwerken omdat al het materiaal digitaal beschikbaar was.

Het hoekenwerk bestond, zoals eerder gezegd uit verschillende vormen van media. Er **werden bijvoorbeeld heel wat foto's gebruikt uit de periode van de Tweede Wereldoorlog**. Ook kunst, tijdschriften en informatieve media werden geïntegreerd in deze werkvorm. **Daarnaast hebben de leerlingen tijdens dit hoekenwerk ook video's bekeken. Deze video's** bestonden niet uit een getuigenis, maar omvatten fragmenten van zowel fictionele films als documentaires en authentiek beeldmateriaal uit de periode van de Tweede Wereldoorlog.

Tevens werd er binnen het project een sessie georganiseerd waarbij de leerlingen kennis maakten met verschillende soorten bronnenmateriaal, iets wat ook belangrijk is bij mediageletterdheid. Hier kwamen niet alleen internet of informatieve boeken aan bod, er werden ook historische films, documentaires en originele oorlogskranten ter beschikking gesteld. De leerlingen konden naar eigen hartelust op zoek gaan naar waardevolle informatie.

- Vanuit de leerlingen

Tevens werd er binnen het project aan de vier onderdelen van mediawijsheid gewerkt. De leerlingen.

Als eerste komt het luik 'techniek' aan bod. De leerlingen hadden al heel wat voorkennis inzake het gebruik van diverse media. Dit is gedeeltelijk te wijten aan het feit dat 5PG een **richting publiciteitsgrafiek is. Op school leren ze werken met programma's zoals Photoshop** en Adobe Publisher. Ook hadden ze reeds enkele basisvaardigheden waaronder werken met een computer, PowerPoint, Word, opzoeken op het internet... Vanzelfsprekend verschillen deze basisvaardigheden van leerling tot leerling. De leerlingen mochten echter in groep werken en er was ook ruimte om hulp te zoeken bij zowel Karen en mijzelf als andere klasgenoten. De leerlingen konden dus ook van elkaar leren.

Ten tweede is ook creativiteit belangrijk geweest in het project. Het eindproduct van de leerlingen moest dan ook een creatief project zijn. De leerlingen hebben zich uitgedrukt door middel van verschillende media te gebruiken en te combineren. Voor een beschrijving van de projecten verwijs ik u door naar hoofdstuk 6.

Ook analyse was belangrijk. Om hun project vorm te geven hebben de leerlingen bronnen moeten selecteren die hen enerzijds betrouwbaar leken en die anderzijds interessant genoeg waren om te dienen als basis voor hun project. Het type bronnen dat gebruikt werd door de leerlingen is erg verschillend per groepje. Zo zijn er leerlingen die zelf een interview afgenomen hebben en als bron dat interview gebruikt hebben. Op internet hebben ze echter ook research gedaan naar de geïnterviewde persoon om zowel tot een breder algemeen beeld te komen, alsook om beter voorbereid te zijn tijdens het interview.

Als laatste was reflectie ook belangrijk. De leerlingen moesten nagaan welke soort media hun verhaal het beste illustreert. De jongens die wouden werken rond Auschwitz moesten zich bijvoorbeeld heel wat vragen stellen na afbakening van het onderwerp. Hun video mocht allereerst niet kwetsend overkomen bij de getuigen, die ook aanwezig zouden zijn op de tentoonstelling. Daarnaast moesten ze toch een aangrijpende manier vinden om het verhaal van het concentratiekamp weer te geven, het publiek moet namelijk aangesproken worden. Aanvankelijk wouden ze een video maken die fragmenten van verschillende bestaande films omvat, maar wegens privacyrechten is dat niet mogelijk. De video werd namelijk publiek getoond tijdens te tentoonstelling. Ze kozen er daarom voor om te werken **met foto's en die te voorzien van tekst en uitleg.**

5.2.2. Erfgoed- en herinneringseducatie

a) Wat zijn erfgoed- en herinneringseducatie?

Volgens het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie kunnen we herinneringseducatie als volgt definiëren:

"Herinneringseducatie is werken aan een houding van actief respect in de huidige maatschappij vanuit de collectieve herinnering aan menselijk leed dat veroorzaakt is door menselijke gedragingen als oorlog, intolerantie of uitbuiting en dat niet vergeten mag worden".⁶²

Over erfgoededucatie zegt CANON Cultuurcel het volgende:

"De Raad van Europa definieert erfgoededucatie als een actieve, vakoverschrijdende onderwijsmethode gebaseerd op cultureel erfgoed in de meest ruime betekenis. Het houdt een partnerschap in tussen de gebieden educatie, cultureel erfgoed, cultuur en de lokale gemeenschap. Erfgoededucatie:

- *is gebaseerd op vakoverschrijdende benaderingen, is gelieerd aan de schoolprogramma's en biedt een mogelijkheid tot pedagogische successen binnen de schoolse omgeving en is een manier om andere kennisvelden aan te boren;*
- *integreert actieve onderwijsmethodes en maakt gebruik van de meest diverse communicatie- en expressiemiddelen;*
- *is een vorm van intercultureel onderwijs die een betere kennis over cultureel erfgoed en zijn multi- en*
- *crossculturele aspecten toelaat en die sensibiliseert inzake de bescherming van dit erfgoed;*
- *wekt een honger naar kennis op, maakt nieuwsgierig en ontwikkelt creativiteit, autonomie, kritische zin en heel wat andere vaardigheden (Raad van Europa, 2006).⁶³*

b) Hoe wordt er binnen Project Holocaust gewerkt aan erfgoed- en herinneringseducatie?

Project Holocaust is een erfgoedproject wat maakt dat erfgoededucatie een van de belangrijkste pijlers van het project is. Voor het project zijn we vertrokken vanuit het cultureel erfgoed van de school. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zaten er meer dan 70

⁶² Bron: VERPLANCKE, Toetssteen Herinneringseducatie, Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie, 35 pagina's

⁶³ Bron: VAN DER AUWERA S, e.a, Erfgoededucatie in het Vlaamse onderwijs, internet, 2007, 254 pagina's (<http://www.canoncultuurcel.be/uploads/doc/093b96297b5e8f980f2drapport%20erfgoededucatie.pdf>)

joodse kinderen ondergedoken in het huidige Don Bosco Groenveld. Omdat het thema zo dicht aansloot bij de leefwereld van de leerlingen, waren de leerlingen erg leergierig, geïnteresseerd en gemotiveerd.

Binnen het project werd vakoverschrijdend gewerkt. Er was natuurlijk een grote link met het vak geschiedenis aangezien het gaat over de periode van de Tweede Wereldoorlog. Om tot een goed eindresultaat te komen, hebben de leerlingen echter ook heel wat andere competenties moeten inzetten. Dit waren zowel schoolgebonden als niet-schoolgebonden competenties.

Ook was project Holocaust multicultureel. Er werd zowel vanuit verschillende perspectieven en culturen (christenen, joden) naar het onderwerp gekeken. De leerlingen leerden ook waarom het nazisme kon bestaan in Duitsland en wat de oorzaak was voor de Jodenvervolging. Ook werd er in de Kazerne Dossin de link gelegd met mensenrechten en discriminatie in onder andere Rwanda.

Ook herinneringseducatie was belangrijk binnen project Holocaust. Leerlingen hebben zelf ervaren dat een gebeurtenis zoals de Shoah een mensenleven ingrijpend kan veranderen. Hun kijk op de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust zal nooit meer hetzelfde zijn. Dankzij de aangrijpende getuigenissen hebben de leerlingen ingezien dat de uitsluiting en discriminatie van een bepaalde bevolkingsgroep desastreuze gevolgen kan hebben. Ze zijn zich er dan ook ten volle van bewust dat een gelijkaardig evenement zich nooit meer mag voordoen.

5.2.3. Historisch bewustzijn

a) Wat is historisch bewustzijn?

Historisch bewustzijn houdt in dat men het denken van anderen kan verklaren situeren binnen het historisch kader.

b) Link met "project Holocaust"

Met Project Holocaust wilden we ook werken aan het verder uitbouwen van het historisch referentiekader van de leerlingen. We wilden dat de leerlingen de achterliggende principes voor het bestaan van de Holocaust begrepen. Het is belangrijk dat de leerlingen inzien dat de Jodenvervolging geen resultaat was van de beslissing die één persoon maakte. We wilden de blik van de leerlingen verruimen en hen doen inzien dat dit een wisselwerking van

verschillende factoren was. We probeerden dit te doen op een gevoelsmatige manier met een verhaal dat dicht bij de leefwereld van de leerlingen stond.

Onlangs nog werd door de Senaat vastgelegd dat jongeren vertrouwd moeten raken met gebeurtenissen zoals de Holocaust (zie artikel). Zo zouden de leerlingen weerbaar worden voor gelijkaardige evoluties in het heden. Project Holocaust sluit hier perfect bij aan.

"Jodenvervolgning niet vergeten in onderwijs"

do 24/01/2013 - 20:23

De Senaat heeft unaniem de verantwoordelijkheid van de Belgische staat erkend voor de Jodenvervolgning in België tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Senaat roept het onderwijs op om deze periode niet te vergeten.

De Senaat vraagt de regering in een resolutie onder meer om de mogelijkheid te onderzoeken om het statuut van "gedeporteerde om racistische redenen" en van "wees van de Shoah" te erkennen - de Shoah is de massale moord op Joden tijdens de WO II.

De Senaat wijst de gemeenschappen erop dat het onderricht van de Shoah noodzakelijk is om de burgers en in het bijzonder de jongeren vertrouwd te maken met deze donkere bladzijde uit onze geschiedenis. Het is een belangrijk antidotum tegen fanatisme en het extreem-rechtse gedachtegoed. klinkt het.

Volgens de meest recente gegevens werden er 24.900 Joden en 352 zigeuners uit België gedeporteerd, wat neerkomt op bijna de helft van de Joodse gemeenschap in België. Bijna alle gedeporteerde Joden zijn omgekomen in de concentratie- en uitroeiingskampen. De erkenning van de verantwoordelijkheid van de staat is laattijdig, erkenden de senaatsleden nog.

Bron: www.deredactie.be

5.2.4. Creatief werken

Een laatste algemeen doel dat we wouden bereiken binnen Project Holocaust is het creatief omgaan met de geschiedenis die de leerlingen omringt.

Dit kwam allereerst tot uiting in de inleidende lessenreeks. Er werd vanuit de voorkennis van de leerlingen vertrokken en de werkvormen waren inductief. Tevens was het hoekenwerk het resultaat van een creatief proces. Naast de standaard tekstdocumenten leerden de leerlingen ook van de talrijke beelddocumenten en **video's**.

Ten tweede werd de creativiteit van de leerlingen ook gestimuleerd. Het doel was namelijk een creatief project op poten zetten. De leerlingen kregen hier de verantwoordelijkheid om

hun project inhoudelijk en vormelijk volledig zelf te bepalen. Deze grote autonomie zorgen ervoor dat de leerlingen niet beperkt waren in hun mogelijkheden. Ze konden hun creativiteit dus de vrije loop laten gaan. Zo hebben Eli, Brecht en Wout bijvoorbeeld een prachtig animatiefilmpje gemaakt. Astrid en Judith maakten op hun beurt een fotoreportage over het project en Judith schreef zelf een liedje.

5.3. Verantwoording werkvormen en activiteiten

De werkvormen die gebruikt werden binnen project Holocaust werden natuurlijk zorgvuldig gekozen om zo de vooropgestelde doelen die eerder genoemd werden, te behalen.

5.3.1. Introductieles Tweede Wereldoorlog

De introductieles over de Tweede Wereldoorlog werd opgebouwd op een inductieve manier. De les vertrekt vanuit de leerlingen en niet vanuit de leerkracht, dit om zo de motivatie te verhogen. Er moet namelijk rekening gehouden worden met het feit dat 5PG een BSO-richting is. Daarom is het ook belangrijk dat de leerlingen gedurende de hele les geprikkeld worden zodat hun motivatie en concentratie niet afneemt. Daarom heb ik getracht om activerende werkvormen te gebruiken. De les begon met een brainstorm waarbij de leerlingen beroep deden hun voorkennis over de Tweede Wereldoorlog. Daarna werden de oorzaken en de gevolgen aangebracht door middel van een klein groepswerk. Aan de hand van **informatiefiches met foto's en enkele inhoudelijke vragen konden de leerlingen de bestaansredenen en het effect van WO II zelf ontdekken.**

5.3.2. Persoonlijke blog leerlingen

Het werken met de blog werd toegepast om het doel inzake mediageletterheid te bereiken. De leerlingen leerden door het aanmaken van een eigen blog op een andere manier met internet te werken. Voor velen was dit iets nieuws. Daarnaast konden ze nu digitaal een logboek bijhouden van het project. Dat werkt efficiënter, maar is voor de leerkracht ook gemakkelijker te raadplegen. Tevens kunnen de leerlingen elkaar volgen op Blogger waardoor ze niet alleen elkaars werk kunnen bekijken, maar ook in interactie met elkaar kunnen gaan door bijvoorbeeld te reageren op een blogpost. Daarom leek het mij een goed idee om het werken met een blog te integreren in het project.

5.3.3. Hoekenwerk

Een eerste reden waarom ik gekozen heb voor een hoekenwerk is het feit dat je binnen deze werkvorm meer bronnen kan gebruiken om de leerstof te illustreren. Daarnaast konden de leerlingen zelfstandig aan de slag, wat de verantwoordelijkheidszin en de zelfstandigheid van de leerlingen bevordert. Er was echter ook enige vorm van controle: na het hoekenwerk moesten de leerlingen per hoek een vraag en een antwoord op hun blog publiceren. Ook is het motiverender voor de leerlingen om zelf te ontdekken en zo verwondering te scheppen voor de leerstof. Zoals eerder al genoemd werd is motivatie ontzettend belangrijk, zeker bij BSO-leerlingen. Leerlingen leren alleen maar goed als ze gemotiveerd zijn en dus open staan om nieuwe leerstof en informatie tot zich te nemen.

5.3.4. Uitstap naar de Kazerne Dossin

Om verschillende redenen hebben we met de leerlingen van 5PG de Kazerne Dossin bezocht. Allereerst maken de leerlingen in dit museum kennis met de brede betekenis van de Holocaust. Ze leerden over de Kazerne Dossin, maar ook over het leven in de concentratiekampen. Daarnaast is de Kazerne Dossin ook een nieuw museum dat gebruik maakt van moderne media. Ook actualiseert het museum de historische context van de Jodenvervolgung en Holocaust. Dit gebeurt door onder andere een analyse van massageweld vandaag de dag. Zowel discriminatie als genocidale slachtpartijen worden in dit kader aangekaart.

5.3.5. Uitstap naar de VRT

Het bezoek aan de VRT werd gepland omwille van de doelen inzake mediageletterdheid en creatief werken. Tevens wilden we door dit bezoek de motivatie van de leerlingen verhogen. De leerlingen kregen namelijk een unieke kijk achter de schermen van het programma "Publiek Geheim", een kans die niet iedereen krijgt.

Mediawijsheid kwam hier aan bod omdat uitgelegd zou worden hoe zo'n reportage opgebouwd wordt. De leerlingen leerden onder andere dat er heel wat in scène gezet wordt. Tevens was dit bezoek ook een aanzet voor de leerlingen om zelf creatief aan de slag te gaan met videomateriaal.

5.3.6. Video's getuigenissen

Zoals eerder al vermeld werd, zijn de video's van de getuigen opgenomen om het erfgoedproject op een multimadiale manier te kaderen.

5.3.7. Verhaal getuigenis voorlezen

Door het voorlezen van een verhaal kunnen de leerlingen zich opnieuw inleven in de situatie van de getuige. Dit gebeurt natuurlijk ook tijdens de interviews, maar op een andere manier. Terwijl de leerkracht het verhaal voorlas, **werden er oude foto's van het weeshuis** getoond waardoor de leerlingen zich de situatie konden voorstellen. Sommige leerlingen zullen hierdoor meer betrokken raken bij het onderwerp dan bijvoorbeeld door het bekijken van een video. Differentiatie is belangrijk.

5.3.8. Kennismaking met verschillende bronnen

In de klas werden verschillende soorten bronnen uitgesteld. De leerlingen konden naar hartelust de verschillende bronnen bekijken. Deze sessie werd doorgevoerd inzake het doel omtrent mediawijsheid.

5.3.9. Twee historici op bezoek

Op 14 maart 2013 kwamen Lieven Saerens en Ria Christens op bezoek in de klas. Deze historici zijn gespecialiseerd in de Tweede Wereldoorlog en antwoordden op de vragen die de leerlingen nog hadden. Zowel op (inter)nationaal als op lokaal vlak zijn zij expert over de Tweede Wereldoorlog.

Dit bezoek sluit aan bij twee van de doelen: mediageletterdheid en historisch bewustzijn. De historische achtergrond van de leerlingen werd verruimd en bovendien maakten ze nu kennis met een andere soort bron dan een getuige, namelijk een expert ter zake die objectief is. De interviews zijn natuurlijk steeds verhalen vanuit de persoonlijke, subjectieve ervaring van de geïnterviewden.

5.3.10. Leerlingen werken zelf aan een creatief project

Het creatieve project van de leerlingen was het eindproduct van de leerlingen. Elke groepje werkte op zijn eigen manier aan mediawijsheid en herinneringseducatie. Tevens hadden de leerlingen de vaardigheden en het referentiekader dat ze reeds opgebouwd hadden tijdens de lessen nodig om hun project tot een goed einde te brengen. Vanzelfsprekend is er heel wat voorkennis nodig om zelf een projectje uit te werken over de Holocaust. De leerlingen hebben zichzelf ook moeten bijscholen en bijsturen.

6. De creatieve projecten van de leerlingen

6.1. Melissa en Julie⁶⁴

Melissa en Julie wouden graag met het programma Windows Movie Maker leren werken. Daar hadden ze op school nooit eerder iets mee mogen doen. Ze raakten geïnspireerd door **de video's die in de klas** bekeken werden. Toen de dames het artikel in Humo⁶⁵ lazen, wouden ze dan ook meer weten over Andrée Geulen die als twintiger voor het Joods Verdedigingscomité werkte. Zij zorgde er onder andere voor dat joodse kinderen geplaatst werden bij het onderduikadres. Één van deze onderduikadressen was het Huis van Barmhartigheid.

Omdat Andrée Geulen Franstalig is, maakte ik een afspraak met haar in naam van Julie en Melissa. Op woensdag 20 maart gingen we samen naar Elsene om Andrée Geulen te interviewen.

Melissa en Julie hadden op voorhand al heel wat voorbereidend werk gedaan. Op internet deden ze reseach naar het werk van Geulen. Ze stelden onder andere al hun vragen op voor het interview en maakten enkele testopnames met een camera.

Na het interview hebben Julie en Melissa met behulp van een uitgeschreven tekst van het interview een montage gemaakt. Ze selecteerden de interessantste stukken en integreerden deze in de video.

6.2. Glenn, Lando en Michael⁶⁶

Lando, Glenn en Michael raakten onder de indruk van de concentratiekampen. Ze konden maar moeilijk vatten hoe het mogelijk is dat een bevolkingsgroep zo systematisch uitgeroeid wordt. Ze wouden dan ook meer weten over de kampen en bezochten zelf verschillende informatieve websites.

Aanvankelijk wouden ze een video maken die zou bestaan uit fragmenten van verschillende films en documentaires over de Tweede Wereldoorlog. Omdat dit echter indruist tegen de wet van het auteurschap, hebben ze hun project op een andere manier aangepakt. Via vrienden kregen Karen en ikzelf **heel wat foto's van Auschwitz**. Op basis van deze foto's

⁶⁴ Zie bijlage 53: Project Melissa Storms en Julie Torreele

⁶⁵ **Zie bijlage 64: Artikel "Verborgen en geborgen" uit Humo.**

⁶⁶ Zie bijlage 54: Project Glenn De Vroe, Lando Put en Michael Renders

hebben de leerlingen een informatieve video gemaakt over Auschwitz. Ze werkten zowel met een voice-over als met tekst en zelfgemaakte muziek.

6.3. Astrid⁶⁷ en Judith⁶⁸

Astrid en Judith maakten een video waarbij ze mensen interviewden over het brede thema van de Tweede Wereldoorlog. Allereerst vroegen ze aan mensen waar zij aan denken bij de Tweede Wereldoorlog. Daarna vertellen ze tegen hun geïnterviewden (leraren, medeleerlingen) dat er op school meer dan 70 joodse kinderen ondergedoken zaten. Geen enkele geïnterviewde lijkt dit te weten.

Daarna wordt het principe van uitsluiting in deze hedendaagse wereld bestudeerd. Natuurlijk heeft dit niet dezelfde omvang als tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar Astrid en Judith vinden het jammer dat er vandaag nog altijd mensen gediscrimineerd en gepest worden. In hun video willen ze dan ook komaf maken met vooroordelen, pestgedrag en discriminatie. Je moet mensen nemen zoals ze zijn, ongeacht de stereotypen die onze denkwijze soms beïnvloeden.

Judith maakte tevens zelf een liedje dat ze live gebracht heeft op de piano tijdens de tentoonstelling op 28 maart. Astrid maakte nog een fotoreportage over het project.

6.4. Lennert, Jana en Zarah⁶⁹

Lennert, Jana en Zarah hun project spitst zich toe op de Leuvense geschiedenis over de Tweede Wereldoorlog. Dankzij het hoekenwerk vonden ze inspiratie en wouden ze de geschiedenis van hun eigen streek van dichterbij bestuderen. Hun project bestaat uit drie delen.

Allereerst hebben ze Urbain Verbist geïnterviewd. Hij vertelt hoe hij als kind de Tweede Wereldoorlog ervaren heeft. Daarnaast heeft het trio ook een fotoreportage uitgewerkt **waarbij oude foto's en nieuwe foto's van Leuven met elkaar vergeleken worden**. Dankzij de hulp van het Stadsarchief te Leuven konden ze heel wat authentiek beeldmateriaal verkrijgen. **Ze maakten deze oude oorlogsfoto's opnieuw vanuit hetzelfde standpunt. Als** laatste maakte het trio een korte tekst over de moord op Guillaume Nys aan de Tervuursepoort.

⁶⁷ Zie bijlage 55: Project Astrid Grossen

⁶⁸ Zie bijlage 56: Project Judith Schepens

⁶⁹ Zie bijlage 57: Project Lennert Bollé, Jana Eembeek en Zarah Peeters

6.5. Eli, Wout en Brecht⁷⁰

Eli, Brecht en Wout waren onder de indruk van de beklijvende verhalen van de getuigen. Geïnspireerd op de verhalen die ze in de klas zagen, werkten ze samen aan een animatievideo die hun gevoel inzake het leven als joods ondergedoken kind in het Huis van Barmhartigheid weergeeft.

6.6. Keara en Ennis⁷¹

Keara en Ennis werkten een rondleiding uit die de avond van de tentoonstelling zou plaatsvinden. Ze bekeken de getuigenissen opnieuw en probeerden aan de hand daarvan een route uit te stippelen. Tevens selecteerden ze enkele van de oude prentkaarten van het weeshuis. Deze foto's maakten ze opnieuw vanuit hetzelfde standpunt. Zo konden de mensen die liever niet mee wouden gaan met de rondleiding, de vergelijking tussen vroeger en nu toch maken. Ook maakten de dames een flyer met kort een woordje uitleg over die plaats in het weeshuis. Deze flyer vertaalde ik in het Frans. Mochten de aanwezige getuigen de rondleiding willen volgen, konden Ennis en Keara hen een flyer geven en hoefden ze zich geen zorgen te maken dat ze de rondleiding moesten hernemen in het Frans.

Op 28 maart hebben de twee dames hun rondleiding in de school twee keer gegeven. De belangstelling van het publiek was groot! Door verhalen van getuigen te vertellen wisten Ennis en Keara de belangstelling van de bezoekers vast te houden.

6.7. Manon en Tina⁷²

Manon en Tina verwerkten hun gevoelens over het projectthema op een creatieve manier. Ze maakten een reeks van kunstwerken die tentoongesteld werden op de expositie. De dames hadden trouwens een oude woonkamer in sène gezet om hun kunstwerken te presenteren. Tina en Manon gebruikten daarnaast allemaal gerecycleerd materiaal om hun kunstwerken op te maken, zo deden een dienblad en een vliegenraam dienst als schilderdoek.

⁷⁰ Zie bijlage 58: Project Eli Bogaert, Wout Degeest en Brecht Dickmans

⁷¹ Zie bijlage 59: Project Keara Feyaerts en Ennis Lepoutre

⁷² Zie bijlage 60: Project Manon Bodart en Tina Lambrechts

6.8. Jelle en Lennert⁷³

Jelle en Lennert hebben het publiek toegesproken op de avond van de opening van de tentoonstelling. Ze heetten de bezoekers en de genodigden welkom en gaven wat meer uitleg over het project en lichtten elk project van hun klasgenoten toe met behulp van een PowerPoint

⁷³ Zie bijlage 61: Project Jelle Creutz en Lennert Vloeberghs

7. Project Holocaust in de media

7.1. Humo⁷⁴

Gelijktijdig met ons onderzoek naar de joodse kinderen die ondergedoken zaten in het huis van Barmhartigheid, was een journaliste van Humo ook geïnteresseerd in dit onderwerp. Ze schreef een artikel op basis van de getuigenissen van Charles Jakubowicz, Simone Altman, Andrée Geulen en Hélène Wizel, de dochter van Madeleine Jakubowicz.

7.2. Het Laatste Nieuws⁷⁵

Het Laatste Nieuws toonde ook belangstelling in Project Holocaust. Een journalist van deze krant was aanwezig op de tentoonstelling op donderdagavond. Vrijdag stond in de regiokrant van Leuven een artikel over het schoolproject te Don Bosco Groenveld.

7.3. Herdenkingsplechtigheid XXste Transport⁷⁶

Ook Marc Michiels was een genodigde op de tentoonstelling. Hij was erg onder de indruk over de manier waarop we een schoolproject uitgewerkt hadden over de Holocaust en joodse ondergedoken kinderen. Hij nodigde ons uit om op 21 april 2013 tijdens de herdenkingsplechtigheid een woordje toe te lichten over het project en de moedige Zusters van Barmhartigheid.

7.4. Persvoorstelling INgeBEELD⁷⁷

Project Holocaust is een onderdeel van het pilootproject 'Oorlog en vrede' van CANON Cultuurcel. Daarom werden we gevraagd om op de voorstelling van INgeBEELD het project te komen toelichten. We benadrukten vooral hoe we zelf gemerkt hebben dat het loont om op een mediawijze en herinneringseducatieve manier te werk te gaan in de klas.

⁷⁴ Zie bijlage 64: Artikel "Verborgen en geborgen" uit Humo

⁷⁵ Zie bijlage 65: Artikel uit Het Laatste Nieuws op 29 maart 2013

⁷⁶ Zie bijlage 66: Voorstelling project Holocaust op herdenkingsplechtigheid XXste Transport, Boortmeerbeek

⁷⁷ Zie bijlage 67: Voorstelling project Holocaust op perspresentatie INgeBEELD

Besluit

Na afloop van het project was het aan de orde om te reflecteren over het hele proces. Wat kan een volgende keer anders? Hebben we onze doelen bereikt?

Naar mijn inziens was de grootste frustratie tijdens het hele project tijdgebrek. Alles moest strikt afgebakend worden qua timing. Uiteraard was dit jammer. De interesse bij de leerlingen was zo groot dat er soms vraag was naar meer context. Gezien het strakke tijdschema was dit niet altijd mogelijk. Ook de leerlingen waren van mening dat er te weinig tijd was om het project uit te werken. We zijn dan ook nog op een extra moment samengekomen om verder te werken aan de projecten van de leerlingen.

Een deel van deze angst bij de leerlingen om het project niet tijdig af te krijgen, ligt volgens mij ook aan de grote autonomie die de leerlingen gekregen hebben bij het uitwerken van hun creatief project. Veel autonomie kan bevrijdend zijn, maar tegelijkertijd ook een angstaanjagend effect teweegbrengen. Uiteraard was dit wel afhankelijk per groepje. Sommige leerlingen wisten, mits begeleiding, perfect wat ze gingen doen en hoe ze dat gingen doen. Anderen bleven tasten in het duister en konden niet beslissen hoe ze hun project gingen uitwerken. Daarom ben ik er van overtuigd dat het positief is dat er twee vaste trajecten waren. De leerlingen die niet zo goed konden omgaan met de grote keuzevrijheid, hadden op die manier een omkadering waar ze aan konden werken.

Ik kan echter wel concluderen dat de achterliggende doelen van Project Holocaust behaald zijn. De producten van de leerlingen waren stuk voor stuk resultaat van een creatief proces en mediawijsheid. Om hun ideeën vorm te geven hebben de leerlingen blijk gegeven van de beheersing van verschillende soorten media. Er waren leerlingen die een video maakten met **een interview en tekst, anderen maakten een video met foto's, muziek en een voice-over**. Tevens waren er leerlingen die artistiek werk geleverd hebben door zelf een animatiefilmpje in elkaar te steken of door schilderijen en tekeningen te maken.

Ook zijn we erin geslaagd om de leerlingen verwondering bij te brengen over het cultureel erfgoed van hun school. Dat kwam ook duidelijk naar voren in de projecten van de leerlingen: sommigen pluisden de geschiedenis van hun school nog verder uit terwijl anderen eerder naar de Leuvense context in zijn geheel keken.

Ook hebben we de leerlingen attent gemaakt op het hoe, wat en waarom van de Holocaust. De leerlingen waren verontwaardigd en ze waren er drastisch van overtuigd dat zo iets nooit meer mag gebeuren.

Zoals Albert Fuks in een brief naar ons schreef: "*Grace à vous et à votre équipe, nous savons que d'autres enfants diront : « Plus jamais ça ».*" Project Holocaust is dus op meerdere niveaus geslaagd.

Bijlagen

1. Verslag vergadering 1 (30 augustus 2012).....	63
2. Verslag vergadering 2 (16 oktober 2012).....	67
3. Verslag verdadering 3 en 4 (1 en 4 februari 2013).....	72
4. Verslag vergadering 5 (5 februari 2013).....	78
5. Het 12-stappenplan.....	81
6. Namenlijst joodse kinderen.....	99
7. Brief getuigen, aanvraag tot medewerking project.....	106
8. Foto Cécile Stinger.....	108
9. Prentkaarten Stadsarchief Leuven.....	109
10. Prentkaarten Delcampe.net.....	109
11. Website Charles Bleiberg.....	110
12. Interview met Lieven Saerens.....	117
13. Mail van Mariette Wajskop.....	127
14. Interview met Régina Gielbartowicz.....	129
15. Interview met Zuster Marie Beirens.....	134
16. Interview met Annette Apelbaum.....	143
17. Interview met Félix Messer.....	150
18. Interview met Albert Fuks.....	158
19. Interview met Charles Jakubowicz.....	168
20. Interview met Simone Altman.....	176
21. Interview met Walter Bleiberg.....	184
22. Foto meisjesgroep, Huis van Barmhartigheid.....	197
23. Foto jongensgroep, Huis van Barmhartigheid.....	198
24. Persoonlijke foto's en documenten van de getuigen	199
25. Lesontwerp "Project Holocaust"	199
26. PowerPoint introductie project.....	200
27. PowerPoint inleiding Tweede Wereldoorlog.....	202
28. Fiches groepswork (inleiding WO II).....	203
29. Video getuigenis Annette Apelbaum.....	216
30. Video getuigenis Annette Apelbaum over Wezembeek.....	216
31. Video getuigenis Félix Messer.....	216
32. Video getuigenis Régina Gielbartowicz.....	216

33. Video getuigenis Walter Bleiberg.....	216
34. Video getuigenis Albert Fuks.....	216
35. Video getuigenis Zuster Marie Beirens.....	217
36. Video getuigenis Simone Altman.....	217
37. Video getuigenis Charles Jakubowicz.....	217
38. PowerPoint getuigenis Ida Godny.....	217
39. Verhaal getuigenis Ida Godny.....	218
40. Hoek 1: Het jodendom.....	220
41. Hoek 2: De Holocaust.....	223
42. Hoek 3: Het nazisme.....	225
43. Hoek 4: Hitler en zijn helpers.....	225
44. Hoek 6: Leuven tijdens WO II.....	230
45. Hoek 7: Kunst en fotografie.....	247
46. Voorbereidende taak bezoek aan Kazerne Dossin.....	252
47. PowerPoint nabespreking uitstap.....	255
48. PowerPoint "Verzet en collaboratie"	256
49. Affiche tentoonstelling.....	258
50. Flyer tentoonstelling.....	259
51. Uitnodiging tentoonstelling getuigen.....	261
52. Persbericht tentoonstelling.....	263
53. Project Melissa Storms en Julie Torreele.....	265
54. Project Glenn De Vroe, Lando Put en Michael Renders.....	271
55. Project Astrid Grossen.....	271
56. Project Judith Schepens.....	272
57. Project Lennert Bollé, Jana Eembeek en Zarah Peeters.....	274
58. Project Eli Bogaert, Wout Degeest en Brecht Dickmans.....	284
59. Project Keara Feyaerts en Ennis Lepoutre.....	285
60. Project Manon Bodart en Tina Lambrechts.....	298
61. Project Jelle Creutz en Lennert Vloeberghs.....	303
62. Foto aanwezige betrokkenen op tentoonstelling.....	310
63. Korte documentaire over het Huis van Barmhartigheid.....	311
64. Artikel "Verborg en geborgen" uit Humo	312
65. Artikel uit Het Laatste Nieuws op 29 maart 2013.....	318
66. Voorstelling Project Holocaust op herdenkingsplechtigheid XXste transport, Boortmeerbeek.....	319

67. Voorstelling Project Holocaust op perspresentatie INgeBEELD	324
68. Brief aan getuigen ter bewaring materiaal.....	330
69. PAV-bundel project Holocaust.....	334

BIJLAGE 1: Verslag vergadering 1 (30 augustus 2012)

Verslag 1

Donderdag 30-08-2012

Voorstelling van alle betrokkenen:

- Mevr. Leen Alaerts – Lector geschiedenis aan de Katholieke Hogeschool in Leuven
leen.alaerts@khleuven.be
- Meneer Paul Bottelberghs – Deskundige bij de VRT (INgeBEELD) inzake o.a. labo-
trajecten en mediageletterdheid
paulbottelberghs@hotmail.com
- Mevr. Ria Christens – Deskundige bij het Cultureel Erfgoed (Annuntiaten Heverlee)
ria.christens@hhh.ksleuven.be
- Mevr. Sarah Jooken - Leerkracht PAV aan de middelbare school Don Bosco Groenveld
te Heverlee (3de graad)
sarah.jooken@gmail.com
- Mevr. Helene Melle - Leerkracht PAV aan de middelbare school Don Bosco Groenveld
te Heverlee (3de graad)
helene.melle@gmail.com
- Lisa De Wolf – Studente geschiedenis en Nederlands aan de KHLeuven
lisa.de.wolf@student.khleuven.be – lisadewolf@live.be
- Karen Van Lil – Studente geschiedenis en economie aan de KHLeuven
karen.van.lil@student.khleuven.be

Paul Bottelberghs stelde de labo-trajecten voor aan ons rond de mediageletterdheid inzake ons eindwerk/project. Dit met de bedoeling om mensen bewust te maken van het probleem betreffende deze mediageletterdheid. Het is een probleem van de hele wereld. Zowel oude(re) leerkrachten als nieuw-afgestudeerden kampen met het probleem dat zij de werking van nieuwe media niet kennen en dus niet gebruiken.

Het ministerie van Onderwijs, cultuur en media deed onderstaande vaststellingen:

1. Alle leerkrachten (h)erkennen het probleem. De literaire traditie waarin de **leerkrachten in opgroeienden, staat tegenover de "internetgeneratie" waar de leerlingen** de dag van vandaag deel van uitmaken.
2. 90% van de ondervraagden kan zich niet aanpassen aan deze situatie op gebied van mediageletterdheid.
3. Het meest verontrustende feit is dat zowel leerkrachten van 25 jaar als leerkrachten van 60 jaar niet kunnen omgaan met de nieuwe vormen van media. De lerarenopleiding moet dus ook aangepakt worden.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Media heeft stappen ondernomen om dit probleem aan te pakken zoals:

1. Vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen vastgelegd in september 2010 inzake mediageletterdheid; daarnaast wordt er ook gewerkt aan nieuwe leerplannen.
2. Er is een platform ontwikkeld waarbij men mediawijsheid kan opbouwen van onderuit. Op deze website staan verschillende trajecten die een school kan volgen.
3. Labo-trajecten werden ontwikkeld die specifiek gericht waren op de lerarenopleiding, om zo ook stagescholen te bereiken via deze studenten (~ inspiratie en steun bieden aan deze studenten inzake mediageletterdheid). De lerarenopleiding of vakgroep kan via deze labo-trajecten speciale ondersteuning verkrijgen die de studenten en leerlingen ondersteunen (bijvoorbeeld: regisseurs).

Het is de bedoeling om een labo-traject op te bouwen rond ons project en om samen te werken rond die mediageletterdheid via het onderwijs en de media. Aangezien het 5de middelbaar, met de richting publiciteitsgrafiek, geen stage zal aanvangen het komende schooljaar, gaan wij ons project samen met hun uitvoeren tijdens onze BSO-stage. Dit is **een gemengde klas van zo'n 21 à 22 leerlingen. Ze starten dit schooljaar met het bestuderen en leren gebruiken van allerlei computerprogramma's zoals bijvoorbeeld Photoshop.**

De bedoeling is om rond archiefmateriaal te werken van de VRT, het Cultureel Erfgoed en allerhande media/materiaal dat voor handen is. Zo kan er bijvoorbeeld gewerkt worden rond de filmfragmenten uit de documentaire over Simon Gronowski en het 20ste konvooi, door dit te hermonteren. Eventueel een koppeling tussen dit project en Publiek Geheim (een VRT-

programma op Canvas) is ook mogelijk. Zo zullen wij ook op zoek gaan naar overgeblevenen uit die periode die met ons eventueel contact willen opnemen voor een interview en dergelijke om zo informatie te bekomen van rechtstreekse bronnen. Het is vooral belangrijk te werken rond enkele verhalen van de joodse kinderen (70 in totaal) uit dat weeshuis. Dit waren kinderen tussen de 6 en de 10 jaar oud die één of twee ouders verloren hadden (wegens deportatie of wegens sterfte).

Eerst is het de bedoeling om tegen december zoveel mogelijk research te doen door experts en andere personen te gaan interviewen, door allerhande foto- en beeldmateriaal te gaan **opzoeken en bestuderen, ... Dit verwerken wij nadien samen in een filmpje om dit als intro** aan de leerlingen die 1^e les van de stage te tonen. Het zou dan een multimediale presentatie **worden via foto's en filmpjes, gericht op de leerlingen. Hierbij gaan we dan eigenlijk de** gehele problematiek van toen aan hen voorstellen op een gevoelsmatige manier, aangezien de leerlingen waarschijnlijk nog nooit van deportatie, Holocaust, verzet, e.d. hebben gehoord. Het is de bedoeling hen nadien dan te laten reflecteren hierop (Hoe staan zij daartegenover? Dat hun school dit gedaan heeft? Zijn er nu nog vluchtelingen in deze wereld?). Bovendien kan er misschien een mogelijkheid zijn tot het uitnodigen van een persoon die hierover wil komen praten en waarbij de mogelijkheid is om nog extra vragen te stellen (zoals o.a. Mochten zij hun naam behouden? Mochten ze naar buiten? Moesten zij gedoopt worden?). Een eventueel bezoek aan de VRT of aan de Kazerne Dossin is ook mogelijk, indien akkoord met de stageschool Don Bosco Groenveld (en of dit in het lessenrooster van de betrokkenen leerkrachten PAV + in het budget van de school past). Er is ook een mogelijkheid tot het betrekken van de moord aan de Tervuursepoort (zie Youtube-filmpje van Guillaume **(Boerke) Nijssen, SS'er, Maurice** De Wilde, collaboratie en verzet).

Nadien is het dan de bedoeling dat deze leerlingen creatief aan de slag gaan met hun gevoelens om zo zelf persoonlijk mee te werken aan ons project door hen er zelf iets mee te **laten doen. Dit kan zijn door het gebruik van beelden, foto's, gedichten, muziek video's... om** zo een verhaal te vertellen door gebruik van één (of meerder) media. De leerlingen moeten zelf betekenis geven aan wat er op hen afkomt.

Dit eindproduct (met het materiaal van onszelf en dat van de leerlingen) moet digitaal bewaarbaar zijn om het nadien ook te publiceren op de website van INgeBEELD. Bovendien moet het proces uitgeschreven worden als een labo-traject.

Schooljaar 2012-2013 kort samengevat in data:

- 17e oktober 2012: Al het materiaal dat we hebben verworven al doormailen naar alle betrokkenen.
- 19e oktober 2012 (12u-15u): Bespreking materiaal van research te Don Bosco Groenveld (Heverlee).
- Eind december + 9e januari 2013: Filmpje volledig afgewerkt.
- 26/01-20/02: Voorbereiding BSO-stage.
- Stage 2013: 25/02-15/03 & -29/03:
- 1e week: Input van 4u voor de IIn.
- 2e week: Input van 4u voor de IIn.
- 3e-4e week: Materiaal opzoeken met de IIn.
- 5e-6e week: Intensief werken hieraan met de IIn.
- 29/03-juni: Afwerken project tot eindproduct.

BIJLAGE 2: Verslag vergadering 2 (16 oktober 2012)

Verslag 2

Dinsdag 16-10-2012

Aanwezigen: Paul Bottelberghs, Ria Christens, Lisa De Wolf, Helene Melle, Karen Van Lil (Jeroen Van Dyck, Jef Denruyter)

Op deze bijeenkomst werden er drie (à vier) agendapunten besproken:

- De stand van zaken a.d.h.v. een PowerPoint
- De planning/mogelijkheden + de vormgeving van de projectweken
- De financiering + de indiening van het Dynamo Project
- (De vertaalslag van het studentenproject naar het labo-traject)

De stand van zaken

Ten eerste hebben Lisa en ik a.d.h.v. onze PowerPoint "Joodse ondergedoken kinderen in DBG" de stand van zaken van de afgelopen maanden kort toegelicht. Hierbij hebben we alle geïnterviewde personen één voor één besproken m.b.v. een recente foto (van hem/haar alleen en ook een foto met z'n drieën), enkele foto's uit de oude doos (van zijn/haar gezin als kind) en een kort filmfragment (een stukje dat ons enorm heeft aangesproken of een moment dat ons diep geraakt heeft). We hebben ook enkele foto's getoond die we gekregen hadden van Mevr. Ria Christens, die we gefotografeerd hadden in het Stadsarchief bij Marika Ceunen of die we gevonden hadden op het internet. Nadien hebben we ook even aangehaald welk materiaal men nog van ons kan verwachten de komende maanden.

Huidig materiaal:

- ✓ Regina Gielbartowicz (22/09/2012)
- ✓ Zuster Marie Beirens (23/09/2012)
- ✓ Annette Apelbaum (29/09/2012)
- ✓ Félix Messer (29/09/2012)
- ✓ Lieven Saerens (11/09/2012)

- ✓ Foto's/prentkaarten Ria Christens + Stadsarchief + internet

Verwacht materiaal:

- ✓ Abraham Fuks (20/10/2012)
- ✓ Charles Jakubowicz (27/10/2012)
- ✓ Simone Altman (27/10/2012)
- ✓ Martin Rajczyk & Augusta Rajczyk (nog te bepalen)
- ✓ (Walter Bleiberg)
- ✓ Archiefmateriaal KADOC
- ✓ Archiefmateriaal Kazerne Dossin

Nadien stelde Mevr. Leen Alaerts ons de vraag waar we dit verzameld materiaal uiteindelijk gaan onderbrengen (bij Mevr. Ria Christens, bij het KADOC, bij de Kazerne Dossin, bij de VRT, ...), **want het zou zonde** zijn dat dit materiaal ergens op onze zolder zou terechtkomen en dat hier verder niets mee werd gedaan. Meneer Paul Bottelberghs gaf ook aan dat het ruwe + het bewerkte (nl. het bijgeknipte + het opgekuiste) materiaal sowieso online zou komen op INgeBEELD (op het platform). Er werd uiteindelijk besloten om dit op het einde van het schooljaar nog eens te bekijken, om dan ook (indien nodig) een schriftelijke toestemming te vragen aan alle geïnterviewde personen die aan ons project hebben meegewerkt. Meneer Paul Bottelberghs kon ons vanuit zijn ervaringen vertellen dat de meeste mensen ermee instemmen dat het materiaal online gepubliceerd wordt. Mevr. Ria Christens wou het materiaal bewaren in het Archief van de Annuntiaten, maar zou bvb. ook een kopie willen doorgeven aan de Kazerne Dossin. Het is alleszins vooral belangrijk dat dit materiaal sowieso ergens bewaard kan worden (voor de toekomst)!

Meneer Paul Bottelberghs haalde ook het verhaal van het 20ste konvooi (in Boortmeerbeek) aan. Deze trein werd destijds tegengehouden door drie jonge studenten. Dit was bovendien de enige ondernomen poging in de geschiedenis van WOII, in heel Europa. Er is zowel een documentaire gemaakt over Transport XX, als over het levensverhaal van Simon Gronowski (die als kind door zijn moeder van deze stilstaande trein werd gegooid, in de hoop dat hij de oorlog zou overleven). Het is misschien interessant om dit verhaal te verwerken in onze introductie van de projectweek, nl. in de kadering van WOII. Er werd wel beslist om het eigenlijke verhaal te houden bij het weeshuis en het 20^e konvooi enkel te verwerken in de

introductieweek. We gaan het project dus vooral toespitsen op wat er in de school gebeurd is. Daarom concentreren we ons op het weeshuis voor de creatieve uitwerking door de Iln. Nadien kaderen we zelf de Tweede Wereldoorlog met behulp van de verhalen over Transport XX.

De planning + de vormgeving van de projectweken

Daarna werd besproken hoe dit project praktisch gezien kan worden ingevuld in de weken voor de paasvakantie. We werken met de Iln. van het 5^e middelbaar publiciteitsgrafiek te DBG.

Hieruit is de volgende regeling van de stageperiode februari/maart 2013 uit voortgevloeid:

- De 1^e week (25/02-01/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. uitstap naar de Kazerne Dossin en de VRT
- De 2^e week (04/03-08/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. 4^e lesuur PAV
- De 3^e week (11/03-15/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. 4^e lesuur PAV + wo. 2 uren Godsdienst
- De 4^e week (18/03-22/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. 4^e lesuur PAV + di. 3 uren Computer in de namiddag (in 2 lokalen met 2 extra lkr.'en ter ondersteuning) + wo. 2 uren Godsdienst
- De 5^e (en laatste) week (25/03-29/03): tentoonstelling klaarzetten met do. oudercontact + vr. rapport en toonmoment voor de hele school (voor alle Iln. van DBG) via een doorschuifstelsel
- ***Opmerking: Met Mevr. Leen Alaerts zijn we overeengekomen dat we buiten deze uren nog 10 lesuren stagelessen moeten geven in een andere klas. Deze 10 uren zouden bovendien best geplaatst worden in de eerste twee weken van onze stageperiode (dus tussen 25/02-08/03).***

In totaal gaat het hier dus om zo'n 22 uur + een daguitstap op vrijdag 01/03 voor ons eindwerk. Tijdens de 1^e week is het de bedoeling om WOII te kaderen. Dit zal gebeuren tijdens die eerste drie uren PAV in de klas. Bovendien is er dan de mogelijkheid om zeer kort de opdracht even toe te lichten. Het is zeker niet de bedoeling om de opdracht al uitgebreid uit te leggen want de Iln. moeten er op dat moment nog niet aan beginnen. Op vrijdag zullen wij dan met de Iln. en de lkr.'en een uitstap plannen naar de Kazerne Dossin en de VRT. Bij het bezoek aan de Kazerne Dossin krijgen de Iln. een rondleiding die ongeveer twee

uur zal duren. De rondleiding wordt gegeven door een gids die WOII zal toelichten en het verhaal van de Kazerne Dossin zal uitleggen m.b.v. het aanwezige materiaal in het museum (ter visuele ondersteuning). Tijdens het bezoek aan de VRT krijgen de IIn. een rondleiding in het gebouw, ontmoeten ze de ploeg van Publiek Geheim en mogen ze een documentaire bekijken in de filmzaal. Hierbij is afgesproken om gedurende die hele dag geen werkbladen (met opdrachten) te maken voor de IIn. Dit is een puur informatieve rondleiding om de IIn. hun aandacht te trekken en hen te motiveren om nadien zelf creatief aan de slag te gaan in de klas met hun gevoelens. Tijdens de 2^e week is het dan de bedoeling om de IIn. te laten nadenken over wat ze zelf willen doen en om hen te laten kennismaken met het materiaal (eventueel werken in groepen per geïnterviewde persoon) dat wij verzameld hebben. Pas na deze kennismaking van het materiaal tonen wij ons afgewerkt filmpje aan de IIn. om hen aan te sporen ook zelf aan de slag te gaan. De twee weken die daarop volgen (de 3^e en de 4^e week) is het volledig aan de IIn., om zelf creatief aan de slag te gaan. Er is dan ook een mogelijkheid om experts te laten langskomen, die hen zullen bijstaan bij de praktische kant van zaken (zoals o.a. Meneer Paul Bottelberghs voor het filmen, Mevr. Leen Alaerts voor **drama, ...**). **De laatste en dus 5^e week** zetten we samen met de IIn. de tentoonstelling op poten (waarschijnlijk woensdagnamiddag of donderdagochtend), zodat de andere IIn. van de school een kijkje kunnen komen nemen op de laatste dag voor de paasvakantie (evt. zouden ook de ouders van de IIn. donderdag op het oudercontact eens een kijkje kunnen komen nemen). Het is dan de bedoeling dat deze IIn. van publiciteitsgrafiek de rest van de school gaan gidsen doorheen hun zelfgemaakte tentoonstelling.

Er werd ook afgesproken om de lesvoorbereidingen die gemaakt worden voor het project op voorhand door te sturen naar Mevr. Leen Alaerts, zodat zij ons kan bijsturen/helpen (zoals o.a. rond filosoferen met jongeren, e.d.).

De financiering + de indiening van het Dynamo Project

Tenslotte werd het Dynamo Project besproken. Dit gaat in totaal om zo'n 1500 euro. Het is belangrijk dat de school de aanvraag verstuurt, maar Mevr. Leen Alaerts stelde zich wel kandidaat om mee te helpen aan het uitschrijven van deze aanvraag.

Aangezien dit Dynamo Project gekoppeld is aan een labo-traject bij de VRT, zal het waarschijnlijk geen probleem vormen om deze financiële steun te krijgen. Uiteindelijk wordt er wel pas in januari beslist wie er zal gesteund worden. Het kan wel zo zijn dat de school het geld zal moeten voorschieten.

Dit geld is bovendien enorm belangrijk voor Don Bosco Groenveld, want zonder deze financiële steun kunnen wij geen uitstap realiseren voor de lln. van het 5^e jaar publiciteitsgrafiek. In het begin van het schooljaar hebben nl. alle ouders een brief gekregen met daarin de totale kost voor hun kind op deze school dit schooljaar (waaronder o.a. activiteiten, uitstappen, boeken, e.d.). Hierdoor kunnen er geen bijkomende kosten meer worden aangerekend aan de lln., om zo de kosten voor de ouders te beperken (wat ook vrij logisch is natuurlijk).

Met dit geld van het Dynamo Project kan men de uitstap naar de Kazerne Dossin en naar de VRT betalen, maar kan men ook materiaal aankopen om de tentoonstelling op poten te kunnen zetten (zoals o.a. grote borden, afgedrukte foto's, afgedrukte posters die men heeft gemaakt, ...).

BIJLAGE 3: Verslag vergadering 3 en 4 (1 en 4 februari 2013)

Verslag 3 + 4

01-02-2013 + 04-02-2013

Aanwezigen: Lisa De Wolf, Helene Melle, Karen Van Lil

Op deze bijeenkomst werden vijf agendapunten besproken:

- (Mogelijk bruikbare films en documentaires over WOII)
- 1^e week: 3u lesgeven over "WOII", "het jodendom" en "de Holocaust" + daguitstap
- 2^e week: 4u het materiaal van de joodse ondergedoken kinderen voorstellen
- 3^e + 4^e week: 15u creatieve verwerking door de leerlingen zelf
- De Kazerne Dossin te Mechelen al eens op voorhand bezoeken voor een 1^e indruk

Mogelijk bruikbare films en documentaires over WOII

- ✓ Valkyrie
- ✓ Schindler's list
- ✓ La vita est bella
- ✓ Elle s'appelait Sarah
- ✓ Anne Frank remembered
- ✓ Der Untergang
- ✓ Hilters Holocaust: Deel 1: Mensenjacht en de beslissing
- ✓ Hilters Holocaust: Deel 2: Getto en moordfabriek
- ✓ Hilters Holocaust: Deel 3: Verzet en bevrijding
- ✓ Judentransport XX

1^e stageweek @ 5PG

De 1^e week (25/02-01/03) omvat het 3^e lesuur PAV op woensdag + het 1^e en 2^e lesuur PAV op donderdag. Dit zijn in totaal zo'n 3 lessen. Op vrijdag 01/03 volgt dan een uitstap naar de Kazerne Dossin en de VRT.

We dachten om de 1^e les een algemene, inleidende les over WOII te geven, m.b.v. de documentaire van de BBC. De andere 2 (blok)uren diezelfde week dachten we een hoekenwerk uit te werken rond thema's zoals het jodendom en de Holocaust. Zo dachten we o.a. informatie te verzamelen omtrent het specifieke geloof van de joden, het verschil tussen orthodoxe en traditionele joden, het aantonen d.m.v. een joodse en een Belgische klasfoto dat de joden evenzeer mensen waren zoals wij (die niet anders waren dan ons) en toch ook wel (in de ogen van Hitler dan), etc. Over de Holocaust zouden we dan het uitsluiten van de joden willen bespreken en alle veranderingen die voor hen in werking werden gezet (zoals o.a. de Jodenregistratie, de Jodenster, etc.) tot aan de concentratiekampen die werden opgezet, alsook de bevrijding van de joden.

Die les zouden we eerst willen starten met een inleidend filmpje over het leven van de joden tijdens WOII. Daarna zouden we dan opteren voor vijf hoeken in de klas voor het hoekenwerk. Eén hoek rond de situering in tijd en ruimte m.b.v. atlaskaarten (bvb. "Waar liggen de concentratiekampen?") met hierbij enkele doelgerichte vragen (zoals o.a. "Waarom liggen die concentratiekampen ginder en niet in en rond Duitsland?"). In een 2e hoek zou dan gewerkt worden rond de opkomst van Hitler (met o.a. het nazisme, de doelen die Hitler wou bereiken, waarom hij zo'n grote aanhang had, etc.). Een 3^e hoek zou over WOII gaan, waarin de vorige les wordt vastgezet met extra materiaal. In de 4^e hoek willen we werken rond de Holocaust en tenslotte in de 5^e hoek willen we werken rond het jodendom, zodat de leerlingen deze godsdienst beter kunnen begrijpen. Voor de leerlingen die in een hoek al sneller klaar zouden zijn, willen we citaten, foto's en korte verhalen over de joden tijdens WOII verzamelen, die zij dan kunnen lezen en bekijken terwijl de rest verder werkt. Als afsluiter van die twee blokken, zouden we dan klassikaal een schema willen opstellen als afsluiter van de les.

Verdere informatie over de uitstap naar de Kazerne Dossin volgt op het einde van dit verslag.

2e stageweek @ 5PG

De 2e week (04/03-08/03) omvat het 3e lesuur PAV op woensdag + het 1e en 2e lesuur PAV op donderdag + het 5e lesuur PAV op vrijdag. Dit zijn in totaal zo'n 4 lessen.

We dachten om deze stageweek per geïnterviewde persoon het beste opgenomen materiaal te verzamelen in 10 à 15 minuten film, die we zelf zouden maken d.m.v. de beste

selectiestukken beeldmateriaal. We hebben in totaal zo'n 8 personen geïnterviewd, waardoor we dit mooi kunnen verdelen over die 4 lesuren. We zouden dan per lesuur twee personen aan bod willen laten komen, waarbij dan telkens een kwartier film wordt getoond. Daarna wordt er dan een kwartier gewerkt rond het overige verzameld materiaal van die persoon. **Dit kunnen o.a. persoonlijke foto's zijn of documenten die we verzameld hebben. Op het einde van die 2^e week zouden we dan eindigen met het filmmateriaal van onze laatste persoon, nl. Mevrouw Simone Altman. Van haar hebben we weinig materiaal, waardoor we op het einde van dat laatste lesuur nog tijd over hebben voor de vastzetting en de bespreking van het materiaal met de leerlingen. We kunnen dan evt. ook een klasgesprek houden over de gevoelens van de leerlingen na het zien van deze persoonlijke verhalen. Het zou dan de bedoeling zijn om de leerlingen individueel vragen te laten noteren op een leeg blaadje papier. Die vragen zouden beantwoord worden tijdens de 3^e stageweek. Hierover hieronder meer.**

3^e en 4^e stageweek @ SPG

De 3^e week (11/03-15/03) omvat het 3^e lesuur PAV en het 4^e lesuur Godsdienst op woensdag + het 1^e en 2^e lesuur PAV op donderdag + het 5^e lesuur PAV op vrijdag. De 4^e week (18/03-22/03) omvat 3 lesuren Computer op dinsdagnamiddag (verspreid over twee lokalen met 2 extra begeleidende leerkrachten ter ondersteuning) + het 3^e lesuur PAV en het 4^e lesuur Godsdienst op woensdag + het 1^e en 2^e lesuur PAV op donderdag + het 5^e lesuur PAV op vrijdag. **Dit zijn in totaal zo'n 13 lesuren.**

We zouden woensdag (tijdens de twee aaneensluitende lesuren) Mevrouw Ria Christens willen uitnodigen voor een uiteenzetting van enkele verhalen en feiten die zich hebben afgespeeld in en rond Don Bosco Groenveld. Zo kan zij anekdotes en kleine verhalen vertellen aan de leerlingen die hen boeien doordat deze zich in de buurt van hun school hebben afgespeeld. Nadien zou zij de vragen van de leerlingen kunnen beantwoorden, zodat zij een antwoord krijgen op de vragen die ze zichzelf gesteld hebben de voorgaande week. Deze vragen zouden de vrijdag van de 2^e stageweek worden doorgespeeld aan Mevrouw Ria Christens, zodat zij de interessantste vragen zou kunnen selecteren en beantwoorden in groep. Op deze manier willen we het verhaal van WOII kaderen en vastzetten d.m.v. deze specifieke verhalen van in en rond Leuven (zoals o.a. de anekdote van haar mail, de moord aan de Tiensepoort, het filmfragment van diezelfde moord, etc.). Nadien leggen we hen dan de volledige opdracht uit. Zo kunnen zij hier woensdagnamiddag thuis al eens over nadenken.

Donderdagochtend geven we de leerlingen tijd om zelf groepen van 2 (à 3) personen te vormen. Zo kiezen zij zelf met wie ze willen samenwerken. Als je met iemand samenwerkt die je graag hebt, verloopt de samenwerking eens zo vlot en eens zo aangenaam. Dit zorgt dan voor een goed uitgedacht en uitgewerkt eindproduct. We geven hen die lessen ook de tijd om na te denken over de keuze van hun creatieve verwerking. We geven hen nadien individueel per groep raad over de keuze van de creatieve verwerking en laten hen een brainstorm doen op een A3-blad. Zo komen ze uiteindelijk tot een groepsnaam voor hun project en een thema waaraan ze willen werken (+ op welke manier ze hieraan willen werken).

We zouden hen die drie lessen "theoretisch" willen laten nadenken over de opdracht. Op vrijdag willen we dan van hen horen wat ze precies willen uitwerken. We willen van hen horen welk materiaal ze voor hun concept nodig hebben (zoals o.a. dvd's, foto's, camera's, papier, grote panelen, stoffen, etc.) en welke technische ondersteuning zij nodig hebben voor hun groepsconcept. Dit doen de leerlingen dat 5^e lesuur op de computer. Op een blog schrijven ze kort de volgende gegevens op (hun projectnaam, het thema, het specifieke onderwerp, een korte uitleg van hun project en het materiaal dat ze nodig zullen hebben). Het is de bedoeling dat er op deze blog na elke dag kort een verslag van die dag wordt gemaakt. Zo blijven de leerkrachten, wijzelf en de andere leerlingen op de hoogte van elkaars vorderingen. Op deze manier werken zij bovendien op een multimediale manier procesgericht aan hun creatieve opdracht.

Uiteindelijk moet er tegen donderdag 28/03 een tentoonstelling op poten staan. Die donderdagavond is er nl. een oudercontact. Misschien is er de mogelijkheid om die avond al een opening/receptie te houden van de tentoonstelling, aangezien dan alle leerkrachten en een heleboel ouders aanwezig zijn op de school. Op vrijdag 29/03 vult dan weer de pastorale werkgroep die dag in, waarbij er nadien een tentoonstelling van de creatieve projecten aan de andere leerlingen van de school mogelijk is. Bovendien zou het fijn zijn moest er een leerling of enkele leerlingen een creatieve, tevens mooie uitnodiging willen maken in Adobe Illustrator voor de joodse ondergedoken kinderen. Zo kunnen ook zij uitgenodigd worden voor deze tentoonstelling.

Een eerste indruk van de Kazerne Dossin te Mechelen

We zijn in de namiddag ook een bezoek gaan brengen aan de Kazerne Dossin te Mechelen. Zo konden we alvast een eerste indruk opdoen alvorens we hier met de klas naartoe gaan.

Het is een modern, vernieuwd gebouw. Tentoongesteld materiaal omvat o.a. audiofragmenten, tekstfragmenten, filmmateriaal, fotomateriaal, etc. Desondanks de grote hoeveelheid aan aanwezig materiaal, is het museum toch vooral gefocust op het informatieve aspect van de Holocaust door het lezen (op de grote panelen) en het beluisteren (via de audioguide) van fragmenten. De documentatie wordt vooral behandeld op een verledengerichte manier. De toeschouwer duikt als het ware in het verleden om de periode van 1940-1945 te herbeleven. Op het einde van elke verdieping/afdeling werd er wel een korte referentie gemaakt naar het hedendaagse leven. Zo werd er een video (op het gelijkvloers) over de uitsluiting van joden vergeleken met pestgedrag op school. Dit vinden we wel zeer zinvol voor de leerlingen. Zo kunnen zij zich beter inleven in hoe het moest zijn om als joods kind te leven (en te overleven) in die helse periode. Tevens werd de verwijzing naar de mensenrechten aangehaald. Hiermee wordt het internationale, universele kader van de Jodengenocide verduidelijkt.

Daarna hebben we het Memoriaal van de Kazerne Dossin bezocht. Hier ligt de focus voornamelijk op familie verhalen die persoonsgebonden zijn. Hierdoor lijkt het ons minder zinvol om het Memoriaal te bezoeken met de leerlingen, aangezien zij voornamelijk gaan werken met materiaal van joodse kinderen die ondergedoken zaten in Don Bosco Groenveld. Deze joodse kinderen zijn zelf nooit in de Kazerne Dossin geweest.

Praktische zaken van de Kazerne Dossin te Mechelen

Voor elke leerling hebben we een infobrochure over het museum en een fotokaart van de Kazerne Dossin, die we zouden uitdelen in de klas de dag voor de uitstap. Zo willen we hen warm maken voor deze trip. Tijdens de busreis richting Mechelen, de dag van de uitstap, zouden we dan alvast de bezoekersgids uitdelen aan de leerlingen. Dan hebben we alvast tijd gewonnen in het museum zelf. Hierin staat de informatie per paneel per verdieping/afdeling.

In het museum hebben we allebei het boek "Holocaust en mensenrechten" gekocht, waarin men op p. 145 een groepsfoto van enkele zusters en kinderen in het Huis van Barmhartigheid kan terugvinden.

Bovendien hebben we een gids geregeld voor die vrijdagochtend. De gids is gereserveerd **voor 10u en kost zo'n 60,00 euro (ter plaatse te betalen). De rondleiding duurt in totaal 2 uur** (met eerst een inleidende film over de Joden en de Holocaust, toegepast op pesten en mensenrechten vandaag de dag). Er mogen maximum 25 personen mee met de gids. In de klas zitten zo'n 19 leerlingen, dus er kunnen nog 6 andere personen mee. **Eén leerkracht**

mag gratis binnen met de groep, de andere leerkrachten kunnen dankzij hun lerarenkaart aan 2,00 euro binnen. De leerlingen moeten slechts 1,00 euro/per leerling betalen. Om 12u is de rondleiding afgerond en kunnen de leerlingen hun boterhammen in de cafetaria opeten, indien ze een drankje nuttigen in de bar. Op -1 bevinden zich ook de toiletten en de lockers, waarin ze hun spullen kunnen droppen. Er bevinden zich ook kapstoppen voor de jassen.

Vragen die we dinsdag nog moeten stellen:

- ✓ Welke films kunnen we best gebruiken voor die 1^e les, die historisch correct zijn (Mevrouw Leen Alaerts)?
- ✓ Zou Mevrouw Ria Christens een uiteenzetting willen komen geven voor de klas? Waarover precies? Hoelang zou dit duren?
- ✓ Zouden Mevrouw Leen Alaerts en de medewerkers van INgeBEELD willen komen spreken voor de klas? Waarover precies? Hoelang zou dit duren?
- ✓ **Kunnen er camera's ter** beschikking gesteld worden via INgeBEELD? Om filmopnames te maken?
- ✓ Welke technische ondersteuning kunnen wij krijgen om de leerlingen bij te staan tijdens hun creatieve verwerking van dit thema?
- ✓ Hoe zal de namiddag in de VRT precies verlopen? Hoelang zou dit duren?

BIJLAGE 4: Verslag vergadering 5 (5 februari 2013)

Verslag 5

Dinsdag 5 februari 2013

Aanwezigen: Leen Alaerts, Bénédicte Blondeau, Ria Christens, Lisa De Wolf, Helene Melle, Mohamed Shabini, Karen Van Lil

Nieuwe (voorlopige) planning + bespreking van de stageweken

De 1e les starten we op woensdag met een klassikale brainstorm omtrent WOII. Nadien komt er ook kort een situering in tijd en ruimte aan bod m.b.v. een atlaskaart. Het algemeen kader van WOII wordt dan kort geschetst. Nadien zullen we dan het project volledig toelichten en lichten we ook de uitstap op vrijdag, de eigenlijke opdracht, het tijdsschema en de blog toe. Het is nl. de bedoeling om al het materiaal online op een blog te plaatsen. Hierbij komt dan telkens de bespreking van de klas bij bepaalde fragmenten, zo ook hun mening hiervan. Nadien is het de bedoeling om die blog individueel door de leerlingen te laten aanvullen na elke lesdag. Dit is een deel van hun opdracht. Doordat ze die blog persoonlijk en individueel moeten bijhouden, voelen de leerlingen zich meer betrokken. Dit kan o.a. gedaan worden op blogger.be (met evt. een link naar glogster of timerime). Hierbij is het dus ook de bedoeling om zelf al klassikaal een blog aan te maken met de leerlingen. We zullen dan ook de term mediawijsheid verklaren voor hen.

Tijdens de 2^e en de 3^e les (= twee blokken op donderdag) tonen we al een filmpje en bespreken we dit nadien grondig. Het is de bedoeling om telkens dezelfde, generieke vragen (per persoon) te stellen. Dit kan o.a. gaan over emoties of feiten. Nadien laten we hen vragen bedenken die ze aan de VRT willen stellen. We laten hen even nadenken over wat ze willen weten van de medewerkers van de VRT. We geven de leerlingen hiervoor individueel een kaartje met een beroep op genoteerd. Dit kan bvb. een technicus, een journalist, een acteur, een historicus, e.d. zijn. De leerlingen stellen dus vragen vertrekkende vanuit hun rol in de VRT. Zij spelen als het ware mensen die een bepaald beroep uitoefenen en stellen vragen op die ze in die rol willen te weten komen. Er is eerst ook nog een mogelijkheid om hun kaartje te ruilen, zodat ze in de groep terechtkomen waarin ze zelf willen zitten. Het is nl. de bedoeling om alle leerlingen met hetzelfde beroep op hun kaartje bij elkaar te plaatsen in een groep. Bovendien moeten ze nadien per groep/per leerling minimum één anekdote van hun bezoek aan de VRT (vanuit hun rol) op hun persoonlijke blog noteren.

Het is de bedoeling om rond 14u op de VRT aan te komen met de privébus. Deze bus ging Mevrouw Leen Alaerts voor ons regelen. Met het openbaar vervoer is die uitstap nl. niet mogelijk op één dag! Philippe Van Meerbeeck regelt op de VRT alles voor ons. Zo zullen de medewerkers van Publiek Geheim in de perszaal een uiteenzetting houden. Nadien krijgen de leerlingen een rondleiding in het archief van de VRT en is er de mogelijkheid tot het bekijken van een aantal fragmenten die zich afspeelden in Leuven tijdens WOII. Dit alles zal **zo'n 2 uur in beslag nemen. Er mogen ook hier maximum 25 mensen mee.**

Ook voor het bezoek aan de Kazerne Dossin delen we rollen uit aan de leerlingen. Opnieuw zal hier het principe van kaartjes ruilen gelden. Hierbij is het dan de bedoeling om door de ogen van een kind, een moeder, een collaborateur, een jongeman, etc. te kijken naar de rondleiding in het museum. Ze moeten hiervoor niets noteren, maar de week nadien starten we de les met de vraag hoe zij die dag ervaren hebben als kind, moeder, collaborateur, jongeman, etc. Zo gaan ze dan van elkaar opmerken dat iedere persoon op een andere manier heeft gekeken naar de informatie en dat ze andere gevoelens hebben overgehouden aan het museumbezoek.

Daarna komt er kort het verloop van de oorlog aan bod en zal de nadruk gelegd worden op Leuven (zoals o.a. de brand in de universiteitbibliotheek van Leuven tijdens de bombardementen). Als er nadien nog tijd over is, kan er alvast één persoon aan bod komen d.m.v. het beeldmateriaal van die persoon met nadien een grondige bespreking hieraan verbonden.

Tijdens de **tweede week** starten we met een bespreking van de Kazerne Dossin. We wisselen nadien de lessen af met deels beeldmateriaal (en ander didactisch materiaal) van **de joodse ondergedoken kinderen en deels contractwerk met verschillende thema's**. Er is een mogelijkheid tot de jigsaw-methode. Hierbij worden er geen vaste groepen opgesteld, iedereen werkt waaraan hij/zij zelf wil. Woensdag 06/03 is het de bedoeling om allerlei materiaal mee te brengen naar de klas. De leerlingen krijgen dan de mogelijkheid om alles in te kijken. Dit kunnen o.a. jeugdboeken, films, documentaires, foto's, tijdschriften, etc. zijn. Nadien wordt er dan doorgewerkt op foto's (zoals o.a. cartoons en spotprenten) uit de Kazerne Dossin in de nabespreking van deze les. Er zou in de loop van die week ook de mogelijkheid zijn tot een bezoek aan het Archief van de Annunciaten te Heverlee via Mevrouw Ria Christens.

Op het einde van die 2e week, nl. op vrijdag, laten we de leerlingen zo'n 20 à 30 minuten nadenken over de opdracht, het thema en de manier waarop ze zelf willen werken aan hun

creatieve verwerking. Bovendien laten we hen dan vragen opstellen, die ze zichzelf stellen over WOII, het thema of bepaalde mensen van het project. Deze zullen de week nadien door Mevrouw Ria Christens en evt. door Meneer Lieven Saerens worden beantwoord.

Tijdens de **derde week** willen we weer werken rond het materiaal van de joodse ondergedoken kinderen en het contractwerk. Op donderdag 14/03 komen dan Mevrouw Ria Christens en evt. Meneer Lieven Saerens spreken voor de klas. Dit zal waarschijnlijk gebeuren door de klas in twee groepen op te delen. Zo is de klasdruk iets minder groot en is het makkelijker om hen de vragen te laten beantwoorden voor de leerlingen.

De **vierde week** komen Mohamed Shabini en Bénédicte Blondeau langs voor technische ondersteuning op dinsdag 19/03. Hierbij zullen ze tijdens de 3 lessen o.a. komen spreken over digital storytelling, de term mediawijsheid en INgeBEELD als platform rond mediawijsheid. Nadien zullen zij ook toelichten hoe je het beste kan filmen, voor diegenen die willen filmen als creatieve verwerking van dit project. Evt. is er die week dan ook de mogelijkheid om Mevrouw Leen Alaerts te laten komen spreken over drama/toneel, voor diegenen die hier rond willen werken. Mevrouw Helene Melle en Mevrouw Sarah Jooken zijn afwezig van 19/03 t.e.m. 22/03. Mevrouw Leen Alaerts heeft dan afgesproken om die week zeker langs te komen.

Mohamed Shabini en Bénédicte Blondeau komen ook mee naar de uitstap naar de VRT op vrijdag 01/03. De dag van de tentoonstelling van de projecten, op vrijdag 29/03, komen zij ook langs op school. Tussendoor komen Jeroen en Jef ons vergezellen tijdens de lessen, terwijl zij alles registreren van het proces in de klas. Mevrouw Leen Alaerts zal zich proberen vrij te maken om op donderdagavond en vrijdag langs te komen voor de opening en de tentoonstelling van de projecten die de leerlingen op poten gezet hebben. We hopen tenslotte ook dat enkele joodse ondergedoken kinderen langskomen!

BIJLAGE 5: Het 12-stappenplan⁷⁸

Afstudeeronderzoekthema: "Hoe kunnen we een thema zoals joodse ondergedoken kinderen op een multimediale manier aanbrenge bij leerlingen?"

Stap 1: Reflectie op een situatie

a) Het Huis van Barmhartigheid te Heverlee

FEITEN	MENINGEN
<p>Ongeveer 70 joodse kinderen zaten ondergedoken in het Huis van Barmhartigheid te Heverlee. Dit was een weeshuis dat geleid werd door de zusters-oblaten.</p>	<p>Als joods kind moet het verschrikkelijk geweest zijn om in een weeshuis terecht te komen, niet wetende waar je ouders of familie zijn. Daarnaast mocht je je eigen, joodse identiteit niet behouden maar moest je verplicht de kerkelijke leer volgen.</p>
<p>De Duitsers voerden regelmatig controles door in het Huis van Barmhartigheid. Zo probeerden ze na te gaan of er joodse kinderen tussen de wezen zaten. Ze hebben echter nooit één joodse kind ontdekt. Alle ondergedoken kinderen in het weeshuis overleefden de oorlog.</p>	<p>De joodse kinderen leefden in voortdurende angst dat hun ware identiteit ontdekt zou worden.</p>
<p>De moeder-overste van het weeshuis, Zuster Cécile Stingers, was degene die ervoor zorgde dat de joodse kinderen konden onderduiken in het Huis van Barmhartigheid.</p>	<p>Zuster Cécile Stingers was heel dapper om deze grote en moeilijke taak op zich te nemen.</p>
<p>Vandaag de dag is het Huis van Barmhartigheid een middelbare school,</p>	<p>Don Bosco Groenveld is een goed georganiseerde school met een</p>

⁷⁸ GERRITSM A, e.a, Onderzoekvaardig in het onderwijs, Van Gorcum, Assen, 2010, 120 pagina's

<p>namelijk Don Bosco Groenveld te Heverlee. De school biedt zowel lager onderwijs als secundair onderwijs aan.</p>	<p>gemotiveerd leerkrachtenteam dat samen met ons "Project Holocaust" tot een goed einde wil brengen.</p>
---	---

b) De Tweede Wereldoorlog

FEITEN	MENINGEN
<p>In totaal zijn er zo'n 6 miljoen joden gestorven tijdens de Tweede Wereldoorlog. De historicus Ian Hancock beweert echter dat er minstens evenveel zigeuners vergast werden. De SS vermoordde niet alleen joden, maar ook zigeuners en mindervaliden. Zigeuners werden net zoals joden in getto's en concentratiekampen geplaatst.</p>	<p>De Duitse SS heeft erg veel joden vergast.</p>
<p>Verzetslieden of collaborateurs zijn altijd minderheden. De modale burger liet geen joden onderduiken in zijn huis vanwege verschillende redenen. De belangrijkste oorzaak die hiervoor kan aangehaald worden, is het feit dat men een beroep moet doen op "de stilzwijgendheid van de straat". Als de burens klikken dat er joden ondergedoken zitten, zou dat wel eens onaangename gevolgen kunnen hebben</p>	<p>Het was moeilijk om tijdens de Tweede Wereldoorlog onder te duiken omdat iedereen op zeker wou spelen en gewoon de oorlog wou doorkomen. De gewone burgers wouden gewoon overleven.</p>
<p>Het was makkelijker om een schuilplaats te vinden voor een kind dan voor een volwassene. Kinderen zijn onschuldig en kwetsbaar, het ligt in de menselijke aard om sneller kinderen dan volwassenen te helpen met onderduiken</p>	<p>Kinderen hadden het makkelijker om onder te duiken.</p>
<p>Het is voornamelijk de christelijke gemeenschap geweest die de meeste</p>	<p>De katholieke kerk heeft heeft veel kinderen helpen onderduiken.</p>

joodse kinderen heeft helpen onderduiken. De kinderen konden terecht in de vele kloosters, abdijen en weeshuizen. Ze kregen een nieuwe, "Vlaamse" identiteit.

De Duitse bezetters hadden de opdracht gegeven aan de Belgische overheidsinstanties om registers aan te maken van alle joden. Daarnaast zijn het ook de treinen en het personeel van de NMBS geweest die de joden deporteerden naar de Dossin-kazerne in Mechelen. De Belgische overheid heeft dus stilzwijgend de bevelen van de Duitse bezetter opgevolgd.

Onze toenmalige, Belgische regering heeft niets gedaan om de Duitse bezetting tegen te houden.

Stap 2: Probleemanalyse in het werkveld

Stakeholders? Wie ervaart het probleem?

- **De leerlingen:** Tegenwoordig wordt een onderwerp zoals de Holocaust erg formeel of in sommige gevallen zelfs niet behandeld. Het is echter van belang dat men dit onderwerp wel behandeld en dat men bovendien de nadruk legt op het emotionele en menselijke aspect.
- **De leerkrachten:** Sommige leerkrachten hebben wellicht een gebrekkige kennis over de Tweede Wereldoorlog. Niet alle leerkrachten geschiedenis hebben ook daadwerkelijk een opleiding geschiedenis gevolgd. Bovendien is het belangrijk om zo'n project op een multimediale manier aan te brengen en nadien ook creatief te gaan verwerken met de leerlingen.
- **De maatschappij** (het latere werkveld van de leerlingen):

Stap 3: Definitie en motivatie

a) Inductiemodel

Concrete waarnemingen:

Zie stap 1 "feiten".

Abstraheren:

+ - 70 Joodse kinderen werden gered van de vijand en hebben WOII overleefd! Ongeveer 70 Joodse kinderen vonden onderdak in het Huis van Barmhartigheid te Heverlee en konden zo de oorlog overleven.

b) Deductiemodel

Betekenisveld:

Leerlingen krijgen te weinig kennis voorgeschoteld in het BSO van onze geschiedenis om hedendaagse aspecten te kunnen begrijpen en te interpreteren (zoals o.a. de Joodse ondergedoken kinderen in het weeshuis dat nu hun middelbare school is). Zij zouden bovendien op een multimediale manier met het cultureel erfgoed in hun omgeving moeten leren omgaan. Door de leerkracht zouden zij op een goede manier, die het inlevingsvermogen aanspreekt, bewust gemaakt moeten worden van het belang van erfgoed op hun school.

Kenmerken:

- De leerlingen krijgen het vak geschiedenis niet meer (enkel PAV),
- Het thema rond WOII (~ de Holocaust) wordt niet behandeld in het BSO,
- De leerlingen hebben weinig tot geen voorkennis van WOII,
- Leerlingen hebben nood aan motivatie en willen op een creatieve, multimediale manier onderwezen worden,
- De leerkrachten beschikken niet altijd over voldoende kennis van de verscheidene multimedia om actief aan de slag te gaan rond dit thema.

c) Formulering van de definitie en motivatie

Het probleem is dat leerlingen uit het BSO een thema zoals Joodse ondergedoken kinderen enkel kunnen en willen verkennen + verwerken met de leerkracht als zij dit op een creatieve, multimediale manier overbrengt op deze leerlingen. Deze leerlingen hebben nood aan motivatie om zo'n thema te willen behandelen.

Het probleem is dat een thema zoals WOII vaak op een inductieve, traditionele manier behandeld wordt in de klas. Meestal wordt er aandacht besteed aan de oorzaken, het verloop en de gevolgen van de oorlog. De leerlingen krijgen dus alleen een globaal overzicht van de oorlog, zonder te weten welke invloed dit nu had op het dagelijkse leven van de gewone man. Er wordt met andere woorden alleen gekeken naar de "macrogeschiedenis". Dit gebeurt daarnaast zelden op een multimediale manier.

Voor mijn professioneel handelen is het belangrijk dat ik het emotionele en menselijke aspect van dit thema zo goed (en multimedial) mogelijk overbreng op de leerlingen, zodat ook zij nadien geneigd zijn om creatief en multimedial aan de slag te gaan.

Voor mijn professioneel handelen is het belangrijk dat ik niet alleen aandacht besteed aan de macrogeschiedenis, maar sommige belangrijke thema's ook uitleg vertrekend vanuit een klein verhaal dat dicht bij de leerlingen staat (~ microgeschiedenis). Dit zal de leerlingen ongetwijfeld meer aanspreken aangezien het beter aansluit bij hun leefwereld.

Stap 4: Verbreding van het probleem

Oorzaken	Trefwoorden of factoren	Ik wil meer weten over	Kan ik in de theorie koppelen aan
Leerlingen worden niet gemotiveerd om actief op zoek te gaan naar erfgoed in hun eigen omgeving.	Leefwereld leerlingen, erfgoed(educatie)	Actieve werkvormen	Didactiek voor het vak geschiedenis
Leerlingen hebben misschien te weinig voorkennis (en schoolkennis) om actief het verhaal van de Tweede Wereldoorlog op hun school te achterhalen.	Voorkennis, leerplannen en leerdoelen	Beginsituatie + leefwereld van deze jongeren	Didactisch handelen (als leerkracht)
Het is moeilijk (en tijdrovend) om vakoverschrijdend te werken in "normale" geschiedenislessen; er is nl. nood aan vernieuwing.	Vakoverschrijdende werkvormen en inhouden, VOETEN		Eindtermen en leerplannen (en leerdoelen)

Stap 5: Formulering van de verkenende onderzoeksvraag

Als de leerlingen het thema rond Joodse ondergedoken kinderen in het weeshuis goed begrepen hebben en hier nadien positief op reageren door zelf creatief en multimediaal aan de slag te gaan, is dat de danken aan...

Hypothese 1 :

Het thema creatief en multimediaal werd aangebracht door de leerkrachten

Hypothese 2 :

De gevoelens en emoties van deze Joden goed werden overgebracht op de leerlingen

Hypothese 3 :

De leerlingen gemotiveerd waren om dit thema te bestuderen en verwerken

Beoordeling : Wij denken dat hypothese 1 het meest afgebakend is en daardoor het meest geschikt voor mijn professionaliseringsvraag.

Hypothese 1

Kernachtige hoofdvraag :

Hoe kan ik als leerkracht dit gevoelsmatige thema op een zo'n creatieve, multimediale manier mogelijk overbrengen op deze leerlingen?

Deelvraag 1

Hoe kan ik de gevoelens en emoties op een zo goed mogelijke manier overbrengen?

Deelvraag 2

Hoe kan ik deze leerlingen motiveren om dit thema samen te bestuderen?

Deelvraag 3

Welke multimediale methodes zijn optimaal voor mij als leerkracht om deze leerlingen maximaal te bereiken?

In de literatuur

wil ik me verdiepen in de didactiek

In de praktijk

wil ik de verschillende technieken uitproberen

In de literatuur

wil ik op zoek gaan naar mogelijke technieken

In de praktijk

wil ik deze technieken uitproberen en evalueren

In de literatuur

wil ik me verdiepen in de mediawijsheid

In de praktijk

wil ik deze multimediale hulpmiddelen uittesten

Stap 6: Literatuuronderzoek

Zie literatuurlijst voor een volledig overzicht.

Bruikbare referenties :

1) Zoektermen internet

- *Maison de la Miséricorde + Heverlé*
- *Huis van Barmhartigheid + Heverlee*
- *Père Ulric + Heverlé*
- *Pater Bruno Reynders + Keizersberg + Leuven*
- *enfant caché*
- *Marie Beirens*

2) Huidig materiaal

2a) Interviews (→ filmopnames + spraakopnames + fotomateriaal + andere documenten)

- Regina Gielbartowicz (22/09/2012)
- Zuster Marie Beirens (23/09/2012)
- Annette Apelbaum (29/09/2012)
- Félix Messer (29/09/2012)
- Abraham Fuks (20/10/2012)
- Charles Jakubowicz (27/10/2012)
- Walter Bleiberg (28/10/2012)
- Simone Altman (28/10/2012)

2b) Interview (→ enkel spraakopnames)

- Lieven Saerens (11/09/2012)

2c) Archiefmateriaal (→ foto's + prentkaarten + brief)

- Prentkaart + foto's Ria Christens (30/08/2012)
- Prentkaarten (Rik Uytterhoeven) Stadsarchief Marika Ceunen (11/09/2012)
- Prentkaarten internet (delcampe) (13/09/2012)
- Archiefmateriaal provinciaal Zusters van Don Bosco in Groot-Bijgaarden (Mère Cécile Stingers)

2d) Boeken

- Marc Michiels & Mark Van den Wijngaert – Het XXste Transport naar Auschwitz
- Johannes Blum - Résistance: Père Bruno Reynders, juste des nations
- Hanne Hellemans - Schimmen met een ster
- Lieven Saerens - Vreemdelingen in een wereldstad
- Primo Levi – "Is dit een mens?"
- Rik Uytterhoeven & Chris Morias - Heverlee 1846-1976 (Evolutie in woord en beeld)
- Herman Vandormael – Verborgen oorlogsjaren
- Henri Kichka - Une adolescence perdue dans la nuit des camps
- Carlo Evers & Leo Spaepen - Herinneringen aan Wijnegem
- Joost Loncin – Geheime routes en netwerken
- Ian Kershaw – Hitler, de Duitsers en de Holocaust

Stap 7: Onderzoek in de praktijk

"Hoe zetten wij ons project (rond deze Joodse ondergedoken kinderen) om tot een multimediaal project voor de leerlingen van het secundair onderwijs?"

Deelvraag 1: "Hoe verzamelen wij informatie (+ beeld- en fotomateriaal) rond dit thema?"

- Bepalen doel : Het verzamelen van beeld- en fotomateriaal (zoals o.a. foto's en prentkaarten) van deze "Joodse ondergedoken kinderen" in dit Huis van Barmhartigheid, tijdens de periode van WOII (1940-1945).
- Keuze instrument/methode: Gefilmde interviews bij deze mensen thuis + foto's afkomstig van deze mensen hun privéarchief, via het stadsarchief of via het internet.
- Gebruik methode: In september en in oktober (*zie hierboven voor de concrete data*), in en rond Luik / Brussel / Antwerpen, bij deze mensen thuis in hun huis / appartement / kamer in het bejaardentehuis, het afnemen van interviews in het Nederlands of het Frans (afhankelijk van hun eigen moedertaal) die tevens vastgelegd worden op film (2 camerastandpunten per interview m.b.v. twee camera's) + het fotograferen met een professioneel toestel van deze mensen hun foto's.

- Registratie/verwerking resultaten: → *Zie beeldmateriaal (in de map video) en fotomateriaal (in de map beeld) dat we verzameld hebben voor ons afstudeeronderzoek.*
- Interpretatie resultaten: Deze mensen hebben zeer ontroerende, rakende verhalen verteld, steunende op hun interpretatie van de feiten (die zich hebben afgespeeld voor -, tijdens - en na de oorlog). Bovendien hebben we een heleboel **rakende, ontroerende foto's teruggevonden die het leven van deze Joodse ondergedoken kinderen bij de Zusters in dit weeshuis symboliseren/visualiseren.**

Deelvraag 2: "Hoe werken wij rond mediawijsheid voor ons project?"

- Bepalen doel : Dit thema rond Joodse ondergedoken kinderen omzetten tot een project m.b.v. mediawijsheid en op een zo creatief mogelijk manier overbrengen op deze leerlingen.
- Keuze instrument/methode: Literatuurstudie + uitleg, tips en hulp van Ingebeeld o.l.v. Paul Bottelberghs.
- Gebruik methode: Gedurende het hele schooljaar 2012-2013 worden wij in deze mediawijsheid ondergedompeld en nadien ook bijgestuurd en geholpen door het team van Paul Bottelberghs.
- Registratie/verwerking resultaten: → *Zie infobundels die wij ontvangen hebben tijdens de lessen "Creatief werken in geschiedenis" + de website van Ingebeeld waarop wij tips en informatie kunnen terugvinden.*
- Interpretatie resultaten: Het is erg belangrijk om rond mediawijsheid in de klas te **werken, zeker in zo'n richting als Publiciteit-Grafiek**. Hier hechten ze erg veel belang aan het feit dat ze onderwezen willen worden op een creatieve, multimediale manier om zo gemotiveerd en geconcentreerd te blijven tijdens de les.
Daarnaast werden tijdens elk interview dezelfde vragen gesteld, om zo tot een correct en breder beeld te komen van het weeshuis.

Deelvraag 3: "Hoe zetten wij dit totaalproject om tot een procesverwerking, samen met de leerlingen?"

- Bepalen doel : Het observeren van deze leerlingen hun gedrag in de klas om hier binnenkort beter te kunnen op inspelen tijdens onze uitvoering van dit project.
- Keuze instrument/methode: Observatie in Don Bosco Groenveld (in 5PG).

- Gebruik methode: Donderdag 29/11 en vrijdag 30/11, 5PG, Don Bosco Groenveld te Heverlee, het volgen van deze klas gedurende een hele dag tijdens hun gewone lessen op school (→ Lisa op donderdag en Karen op vrijdag).
- Registratie/verwerking resultaten: → *Zie verslagen van de OP-dagen voor het vak B-stroom / BSO.*
- Interpretatie resultaten: Deze leerlingen zijn zeer gemotiveerd wanneer het gaat over creatieve opdrachten grafisch en multimediaal verwerken. Leerlingen zijn bovendien ook gemotiveerd bij een gemotiveerde leerkracht die afwisseling brengt in haar lessen op een creatieve en mediawijze manier.
→ **Verdere interpretatie is hier pas mogelijk na het uitvoeren van het project.**

Stap 8: Conclusies op basis van het verkennend onderzoek

Literatuuronderzoek

1) Internet:

→ Op internet hebben we enkel prentkaarten teruggevonden (op de website van Delcampe) uit die periode. Voor de rest viel er geen materiaal te rapen rond ons onderwerp voor het afstudeeronderzoek.

2) Interviews:

→ Deze interviews vormen het grootste aandeel van onze informatie. Aan elke persoon werden dezelfde vragen gesteld. Dit met de bedoeling om nadien te kunnen vergelijken. Natuurlijk moet je er wel rekening mee houden dat iedere persoon een eigen interpretatie heeft van de feiten.

3) Beeldmateriaal:

→ Via het Stadsarchief van Leuven en het internet hebben we een heleboel prachtige foto's teruggevonden van het weeshuis zelf en ook van de Joodse kinderen en de Zusters in dit weeshuis. Dit kan dienen als visuele ondersteuning van de lessen die we gaan geven.

4) Boeken:

→ Als achtergrondinformatie dienen de boeken die we hebben aangekocht. Bovendien vinden we hierin algemene informatie terug rond kinderen tijdens de Holocaust of over WOII in het algemeen. Dit om ons specifiek onderwerp in een bredere context te kunnen plaatsen voor de leerlingen.

Praktijkonderzoek

1) Interviews "Joodse ondergedoken kinderen " en een 101-jarige Zuster:

- **We wilden weten hoe het leven van deze "Joodse ondergedoken kinderen" en de Zusters was in dit weeshuis, hoe zij zich voelden en hoe zij met deze situatie omgingen (hoe zij deze situatie ervaren hebben), ...**
- Interview (+ het vastleggen ervan op film).
- Wij konden niets van informatie terugvinden op het internet, dus hebben we gekozen om deze mensen vragen te stellen (dingen die wij ons zelf ook afvroegen en dingen die de leerlingen zich eventueel kunnen afvragen). We hebben deze mensen bovendien willen vastleggen op beeld om zo de emoties van deze mensen beter te kunnen tonen aan de leerlingen (een gezicht van iemand zien terwijl die persoon iets aan het vertellen is, zegt zoveel meer dan wanneer wij een verhaal aflezen van wat deze persoon ons verteld heeft).
- We hebben van elke geïnterviewde persoon prachtige verhalen, citaten en levensvisies op beeld kunnen vastleggen.
- De leerlingen van 5PG gaan ontroerd zijn door wat deze joden te vertellen hebben. Bovendien gaan deze leerlingen gemotiveerd zijn om aan hun deel van de opdracht te beginnen.
- Het was voor ons allebei een leerrijke ervaring. We zijn veel te weten gekomen over het leven van deze mensen, we hebben pakkende verhalen te horen gekregen en we hebben fantastisch mensen ontmoet die met veel plezier hun deur wilden openzetten voor ons.

2) Opzoekingswerk Stadsarchief Leuven en internet:

- **We wilden pakkende foto's verzamelen om ons project visueel te kunnen voorstellen aan de leerlingen, zodat zij binnenkort zien waarover wij spreken.**
- Opzoekingswerk.
- We hebben eerst en vooral gezocht op het internet, omdat dit de snelste manier van opzoeken is voor ons. Nadien zijn we verder gaan zoeken in de stad Leuven zelf,

aangezien men op internet weinig beeldmateriaal kon terugvinden. Hiervoor hebben we contact opgenomen met Marika Ceunen, die voor ons prentkaarten ging opzoeken uit de periode van WOII. Nadien hebben we met haar een afspraak gemaakt om eens langs te komen en ter plaatste hebben we deze prentkaarten dan gefotografeerd.

- We hebben een heleboel mooie beelden verzameld, die voor zich spreken!
- We kunnen ons project nu visueel voorstellen aan de leerlingen van 5PG.
- Het duurde wel even voor we dit beeldmateriaal gevonden hadden. Eens we het **gevonden hadden, hebben we wel ineens een pak mooie foto's verzameld die kunnen dienen als visuele ondersteuning van onze lessen.**

3) Observaties leerlingen 5PG:

- We wilden weten hoe deze leerlingen reageerden op de leerkrachten en op medestudenten in de klas. We wilden observeren hoe deze leerlingen zich in hun dagdagelijkse verloop van een lesdag gedroegen.
- Via observatie.
- We hebben gekozen om te observeren, aangezien men zo het meeste kan te weten komen over het gedrag van deze leerlingen. Dan horen we het niet van de leerlingen of leerkrachten zelf (dit is subjectief), maar kunnen we het objectief waarnemen met onze eigen ogen.
- We hebben alle leerlingen individueel kunnen observeren en bestuderen.
- Deze klas is een aangename klas met heterogene leerlingen, die gemotiveerd zijn om zelf creatief aan de slag te gaan.
- De observatie zelf was zeer leerrijk omdat je dan de beginsituatie van de leerlingen kan inschatten, je weet al wie er in deze klas uitspringt qua gedrag (willen opvallen e.d.), ... **Zo kom je al veel te weten alvorens je aan de eigenlijke stage begint!**

Stap 9: Het formuleren van een ontwerponderzoeksvraag

- Welke acties wil je toepassen om de praktijksituatie te verbeteren ?
 - Een multimediaal project op poten zetten om zo de leerlingen te laten kennismaken met verschillende soorten media.
 - De leerlingen nadien zelfstandig laten werken aan een creatief, multimediaal project .
 - Vertrekken vanuit de microgeschiedenis (het kleine verhaal) en niet vanuit de grote wereldgeschiedenis.

- Waarom denk je dat deze actie(s) werk(t)(en) ? Welke verbetering(en) verwacht je op korte en op lange termijn?
 - Het project zal de leerlingen aanspreken omdat het een thema is dat heel dicht bij hen staat. Het is in hun eigenste school dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog ongeveer 70 joodse kinderen ondergedoken zaten.
 - De leerlingen zullen gemotiveerd zijn omdat ze tijdens het project mogen werken met verschillende media die anders niet aan bod komen in de klas: ze leren **onder andere met een blog werken en video's monteren**
 - De leerlingen zullen tevens gemotiveerd zijn omdat ze zelf mogen kiezen hoe hun eigen project eruit ziet. Ze zijn niet gebonden aan vooropgestelde normen en hebben zelf heel wat vrijheid (maar dus ook verantwoordelijkheid) om te kiezen wat ze doen.
- Hoe ziet de praktijksituatie eruit voor je verbeteractie ? Welke zijn kenmerken van de huidige context (praktijksituatie) die je zeker zou willen verbeteren?
 - Onderwijzen op een deductieve manier zonder gebruik te maken van multimedia
 - Historisch bewustzijn bij de leerlingen vergroten. Zeker inzake een thema zoals de Holocaust is dit erg belangrijk.
- Wat is je verwachting ten aanzien van het effect/resultaat van deze maatregel ? Welke voorwaarden dienen vervuld te zijn om een effect te kunnen bereiken?
 - De verwachting is een tentoonstelling op 28 maart waar de projecten van de leerlingen tentoongesteld worden.
 - Uiteraard verwachten we ook dat de leerlingen plezier hebben in het ontwikkelen van hun eigen project en het ontdekken en gebruiken van nieuwe media.
 - Tevens verwachten we ook dat leerlingen nu met andere ogen naar de Holocaust/uitsluiting/discriminatie gaan kijken. We hopen dat we een aanzet hebben kunnen geven om de leerling te doen reflecteren over zichzelf en zijn omgang met anderen.

Stap 10: Het maken van een ontwerp voor een ontwerponderzoek

Beginsituatie:

- Leerlingen gaan naar school in Don Bosco Groenveld te Heverlee, leerlingen zitten in het beroeps en volgen de richting Publiciteit-**Grafiek, leerlingen zitten met zo'n 19** jongens en meisjes (fiftyfifty) in de klas, één leerling heeft ASS, één leerling is grotendeels doof, één leerling kan moeilijk woorden uitspreken (wanneer hij voorleest), leerlingen zijn vrij rustig en storen de les niet, leerlingen zijn heel geïnteresseerd in het project, leerlingen werken enorm graag op een creatieve manier, leerlingen hebben wel nood aan motivatie (of ze haken af), ...
- Sommige leerlingen kunnen eventueel een aversie hebben tegenover Joden,
- Leerlingen weten nog niets van WOII of de Holocaust (of slechts zeer weinig),
- Leerlingen houden ervan om creatief en grafisch aan de slag te gaan,
- Leerlingen hebben nood aan motivatie om de les te volgen,
- ...

Type onderzoek:

- Individugericht → Gevoelens en emoties losmaken bij de leerlingen.
- Klassengericht → Leerlingen op een creatieve, multimediale manier laten omgaan met deze gevoelens.
- Schoolgericht → Een mediawijze tentoonstelling op poten zetten voor de andere klassen van deze school.
- Maatschappijgericht → Erkennen en begrijpen wat de Joden hebben meegemaakt (geen racisme tegenover andere volkeren, want zij zijn net zoals ons, gewone mensen, ...).

Nodige competenties van de leerkracht:

- Competent in het verwerken van de lessen op een creatieve en mediawijze manier,
- Competent in de samenwerking met elkaar en met andere collega-leerkrachten van deze school,
- **Organisatorisch competent om een uitstap op poten te zetten en om zo'n project te organiseren in deze school,**
- ...

Ontwerpmodel:

- Het houden van informatieve bijeenkomsten voor vakleerkrachten PAV (mesosituatie), waarin een eigen project ontworpen en uitgewerkt wordt.

Manier van ontwerpen:

- Een eigen project, over een onderwerp waar nog maar weinig tot niets over geweten is, op poten zetten voor de leerlingen van 5PG.

Formuleer het SMART

- **Specifiek**: Het overbrengen van gevoelens staat in dit project centraal, het doel is om de leerlingen aan te zetten tot creatief werken in de klas, de leerlingen van 5PG doen hieraan mee (zo ook de twee vakleerkrachten PAV en enkele andere leerkrachten waaronder die van Godsdienst, Computer, ...), het project speelt zich af in Don Bosco Groenveld te Heverlee (nu een BSO-school, vroeger een weeshuis), het project zal plaatsvinden rond eind februari t.e.m. maart (tot net voor de Paasvakantie), resultaten zullen zijn onze punten van onze stage + de motivatie en creativiteit van de leerlingen op hetgeen wij hen gepresenteerd hebben + de creatieve projecten van de leerlingen zelf + de uiteindelijke tentoonstelling op de school van hun projecten (creaties), wij willen dit doel bereiken omdat het belangrijk is dat de leerlingen weten welke geschiedenis zich heeft afgespeeld in hun school en dat zij begrijpen en voelen hoe het was als jong kind om zoiets mee te maken!
- **Meetbaar**: De creatieve verwerking en de uiteindelijke tentoonstelling van de leerlingen hun eigen ontwerpen/projecten, ...
- **Aanvaardbaar**: Wij geloven in onze doelen en hebben deze al concreet proberen te maken.
- **Realistisch**: Deze doelen zijn zeker realistisch. Onze tijd en middelen zijn duidelijk afgebakend en alles is al vastgelegd in een uitgebreide planning.
- **Tijdgebonden**: We hebben ruim de tijd om ons project uit te voeren met deze leerlingen.

Stap 11: Het uitvoeren van het onderwijs dat ontworpen is

Zie hoofdstuk 5: De projectweken (5.1. Draaiboek van de projectweken p. 33).

De voorlopige planning van de stageperiode februari/maart 2013:

- De 1^e week (25/02-01/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. uitstap naar de Dossinkazerne en de VRT
- De 2^e week (04/03-08/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. 4^e lesuur PAV
- De 3^e week (11/03-15/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. 4^e lesuur PAV + wo. 2 uren Godsdienst
- De 4^e week (18/03-22/03): wo. 3^e lesuur PAV + do. 1^e en 2^e lesuur PAV + vr. 4^e **lesuur PAV + di. 3 uren Computer in de namiddag (in 2 lokalen met 2 extra lkr.'en ter ondersteuning)** + wo. 2 uren Godsdienst
- De 5^e (en laatste) week (25/03-29/03): tentoonstelling klaarzetten met do. oudercontact + vr. rapport en toonmoment voor de hele school (voor alle lln. van DBG) via een doorschuifstelsel

In totaal gaat het hier dus om zo'n 22 uur + een daguitstap op vrijdag 01/03 voor ons eindwerk. Tijdens de 1^e week is het de bedoeling om WOII te kaderen. Dit zal gebeuren tijdens die eerste drie uren PAV in de klas. Bovendien is er dan de mogelijkheid om zeer kort de opdracht even toe te lichten. Het is zeker niet de bedoeling om de opdracht al uitgebreid uit te leggen want de lln. moeten er op dat moment nog niet aan beginnen. Op vrijdag **zullen wij dan met de lln. en de lkr.'en een uitstap plannen naar de Dossinkazerne en de VRT.** Bij het bezoek aan de Dossinkazerne krijgen de lln. een rondleiding die ongeveer twee uur zal duren. De rondleiding wordt gegeven door een gids die WOII zal toelichten en het verhaal van de Dossinkazerne zal uitleggen m.b.v. het aanwezige materiaal in het museum (ter visuele ondersteuning). Tijdens het bezoek aan de VRT krijgen de lln. een rondleiding in het gebouw, ontmoeten ze de ploeg van Publiek Geheim en mogen ze een documentaire bekijken in de filmzaal. Hierbij is afgesproken om gedurende die hele dag geen werkbladen (met opdrachten) te maken voor de lln. Dit is een puur informatieve rondleiding om de lln. hun aandacht te trekken en hen te motiveren om nadien zelf creatief aan de slag te gaan in de klas met hun gevoelens. Tijdens de 2^e week is het dan de bedoeling om de lln. te laten nadenken over wat ze zelf willen doen en om hen te laten kennismaken met het materiaal

(eventueel werken in groepen per geïnterviewde persoon) dat wij verzameld hebben. Pas na deze kennismaking van het materiaal tonen wij ons afgewerkt filmpje aan de IIn. om hen aan te sporen ook zelf aan de slag te gaan. De twee weken die daarop volgen (de 3^e en de 4^e week) is het volledig aan de IIn., om zelf creatief aan de slag te gaan. Er is dan ook een mogelijkheid om experts te laten langskomen, die hen zullen bijstaan bij de praktische kant van zaken (zoals o.a. Meneer Paul Bottelberghs voor het filmen, Mevr. Leen Alaerts voor **drama, ...**). **De laatste en dus 5^e week** zetten we samen met de IIn. de tentoonstelling op poten (waarschijnlijk woensdagnamiddag of donderdagochtend), zodat de andere IIn. van de school een kijkje kunnen komen nemen op de laatste dag voor de Paasvakantie (evt. zouden ook de ouders van de IIn. donderdag op het oudercontact eens een kijkje kunnen komen nemen). Het is dan de bedoeling dat deze IIn. van Publiciteit-Grafiek de rest van de school gaan gidsen doorheen hun zelfgemaakte tentoonstelling.

Stap 12: Conclusies en advies

Zie 'besluit'.

BIJLAGE 6: Namenlijst joodse kinderen

01/04/97 Page n° 1

LISTE ALPHABETIQUE DES LOGEURS ET DES ENFANTS CACHES CHEZ EUX

LOGEUR :

Codelog	CodelogCDJ	Nom du Logeur	Localité du Logeur
L0797	400	Orphelinat des Srs de la Misericorde	HEVERLEE
r. du Champ Vert			

ENFANT(S) CACHE(S) :

CodeCDJ	Vrais Noms & Prénoms	Faux Noms & Prénoms	Birth
Adresse pendant la guerre		Commune	
C1066		(Goloman Louis)	370515
313-r. Haute		Bruxelles	
C0013	ALTMAN Simone	(Deleu Simone)	300120
149-r. Van Artevelde		Bruxelles	
C0014	ALTMAN Suzanne	(Deleu Suzanne)	320418
149-r. Van Artevelde		Bruxelles	
C0010	APPELBAUM Annette	(Appelmans Annette)	320707
6-r. des Vierges		Bruxelles	
C0242	BERENHOUT Marie	(Berenhout Marie)	340731
50-r. Van Oost		Schaerbeek	
C0788	BLEIBERG Charles	(Roman Charles)	390509
42-r. Nic. Defrecheux		Schaerbeek	

C0789	BLEIBERG Walter	(Roman Walter)	360701
42-r.Nic.Defrecheux	Schaerbeek		
C1052	BORNSZTAJN Abraham	(Dupont Albert)	280731
29-r. de Villers	Bruxelles		
C0064	CUKIER Anna	(Vanderelst Arlette)	281003
61-r. du Danemark	St Gilles		
C0151	CURKIEL Bertha	(Cuiqui Berthe)	311110
144-r.de Terre Neuve	Bruxelles		
C0152	CURKIEL Pauline	(Cuiqui Pauline)	300710
144-r.de Terre Neuve	Bruxelles		
C0078	CYMERMAN Marie	(Timmerman Marie)	330824
16-r. des Vierges	Bruxelles		
C0097	DESSAU Anna	(Lenoir Marie)	320610
44-Bd d.la Revision	Anderlecht		
C0153	FENERBERG Clara-Fanny	(Vandenberg Claire)	300317
144-r.de Terre Neuve	Bruxelles		
C0098	FLECK Adele	(Fleque Adele)	360308
18-r. d'Irlande	St Gilles		

LISTE ALPHABETIQUE DES LOGEURS ET DES ENFANTS CACHES CHEZ EUX

C0319	GELBARTOWICZ Regine	(Savoie Regine)	281208
114-r. Jolly	Schaerbeek		
C0105	GODELEWICZ Anna	(Etienne Anna)	340223
42-chee de Waterloo	St Gilles		
C0282	GODNY Ida	(Godny Ida)	330129
26-r. Raphael	Anderlecht		
C0281	GODNY Joseph (Chema)	(Godny Joseph)	341115
26-r. Raphael	Anderlecht		
C0372	GOLDSTEIN Vaya (Olga)	(Dupont Olga)	350105
27-Van Hemmerzeelestr.			
C0823	GOTTESMAN Alice	(Janssens Alice)	360723
29-Steenbokstr.	Anvers		
C0822	GOTTESMAN Theodor	(Janssens Theodore)	390404
29-Steenbokstr.	Anvers		
C1153	GUZIK Gaston	(Dubois Gaston)	380213
14-chee de Merchtem	Molenbeek		
C1029	HENDELES Esther	(Hendeles Esther)	310428
267-chee d. La Hulpe	Boitsfort		
C1028	HENDELES Salomon	(Hendeles Salomon)	360204
267-chee d. La Hulpe	Boitsfort		

C1872	HEYMAN Dyna		(Lefevre Therese)	330106
	132-av. Rogier	Schaerbeek		
C0641	ISAACSON Eva		(Landau Eva)	320222
	84-r. de Merode	St-Gilles		
C0642	ISAACSON Rene		(Landau Rene)	400208
	84-r. de Merode	St-Gilles		
C0280	JAKUBOWICZ Charles Ben.		(Jordaens Charles)	350126
	1-r. du Vautour	Bruxelles		
C0015	JAKUBOWICZ Matha		(Jordaens Madeleine)	280813
	15-r. du Vautour	Bruxelles		
C1634	KRETZ Jacqueline		(Janssens Jacqueline)	361228
	86-av. Plantin Moretus	Anvers		
C0787	LANDNER Adda		(Teugels Marie Catherine)	371209
		Anvers		
C0786	LANDNER Dawid		(Teugels Henri)	360325
		Anvers		
C0503	LINDEN Georges		(Linden Georges)	410317
	28-Rolwagenstr.	Anvers		

LISTE ALPHABETIQUE DES LOGEURS ET DES ENFANTS CACHES CHEZ EUX

C1084	LITMANOWICZ Denise	(Girard Denise)	411212
	20-r. de Gosselies	Molenbeek	
C0156	MANDELBAUM Celine	(Vanderboom Celine)	330529
	192-r. de la Poste	Schaerbeek	
C0785	MESSER Felix	(Messier Felix)	311029
	60-r. Van Helmont	Bruxelles	
C0190	MOSCOVIC Edith	(Martin Eliane)	321013
	2-r. Cesar de Paepe	St Gilles	
C0188	MOSCOVIC Eva	(Martin Eva)	290421
	2-r. Cesar de Paepe	St Gilles	
C0012	MUHLSTEIN Renee	(Dupuis Renee)	380831
	85-r. Gaucheret	Schaerbeek	
C0993	NIRENBERG Esther Therese	(Struelens Helene)	340407
	39-r. du Lavoir	Bruxelles	
C1003	NIRENBERG Sylvia	(Struelens Sylvia)	280404
	39-r. du Lavoir	Bruxelles	
C1372	NUTKOWICZ Eva	(Vermeulen Eva)	320915

C0050	PAEIORKOWSKI Monique	(Van Pee Monique)	360113
	69-chee deMerchthem	Molenbeek	
C0052	PAEIORKOWSKI Rosa	(Van Pee Rosa)	270321
	69-cheed.Merchthem	Molenbeek	
C1083	PALIORKOWSKI Louise	(Van Pee Louise)	291113
	69-chee de Merchtem	Molenbeek	
C0150	PFANZER Rosa	(Bergmans Gertrude)	350829
	4-Imp.dl.Liberation	WoluweStP.	
C0283	RAJCZYK Augusta	(Roger Augusta)	330512
	21-Longue rue d'Ach	Anvers	
C1870	RAKOWSKI Dora	(Raes Dora)	391116
	402-av. de Jette	Ganshoren	
C0501	ROSENTRAUB Germaine	(Lesent Germaine)	290523
	25-r. des Minimes	Bruxelles	
C0502	ROSENTRAUB Suzanne	(Lesent Suzanne)	300610
	25-r. des Minimes	Bruxelles	
C0301	SCHAPIRO Henri	(Pira Henri)	351119
		Anvers	
C0286	SCHAYMAN Lilliane	(Schermans Lilliane)	320409
	74-r. du Danemark	St-Gilles	

LISTE ALPHABETIQUE DES LOGEURS ET DES ENFANTS CACHES CHEZ EUX

C0316	SCHWEIZER Elisa	(Savoie Elise)	316	310315
114-r.	Jolly	Schaerbeek		
C0033	SENDER Eugenie	(Beekman Claire)		320917
1-r.	Tazieaux	St Josse		
C0284	SONSZEIN Lisa	(Anthonis Lisa)		290524
81-r.	Joseph Claes	St-Gilles		
C0028	SZPER Mariette	(Delcroix Mariette)		340726
1-r.	Froissart	Etterbeek		
C0688	TENZER Rachel	(Teniers Rosette)		390218
C1871	VLEESCHOUWER Leo	(Vleeschouwer Leo)		390419
43-r.	Appolostr.	Anvers		
C0768	WOLF Bernard	(Mille ou Savoye Freddy)		370410
34-r.	des Patriotes	Bruxelles		

C0068	WYKINSKA Anna Helene	(Bienfait Helene)		331122
17-r.	Joseph Claes	St Gilles		
C0069	WYKINSKA Rosa	(Bienfait Rose)		360905
17-r.	Joseph Claes	St Gilles		
C1057	ZONNENSCHHEIN Fanny	(Antonis Stefan)		381102

1/690621

BIJLAGE 7: Brief getuigen, aanvraag tot medewerking

Diest, le 10 septembre 2012

Madame Apelbaum

Nous sommes deux étudiants de l'École Supérieure Catholique de Louvain et toutes les deux en dernière année de formation des enseignants. Les matières que nous enseignons sont le néerlandais, l'économie et l'histoire.

Nous vous adressons au sujet de notre graduation. Ce projet est lié à l'histoire. Il est prévu que nous développons un projet pour les élèves de l'école de Don Bosco Groenveld, situé à Heverlee (Louvain), pendant la guerre connu comme 'Maison de la Miséricorde'. Le projet met l'accent sur l'Holocauste. Le but du projet est de faire comprendre aux élèves l'effet de cet événement sur l'humanité. Nous voulons que les élèves apprennent non seulement les faits, mais aussi qu'ils puissent se déplacer dans la vie quotidienne des jeunes de l'époque. Il est fort important que les élèves comprennent cet événement dans l'espoir que cela ne se reproduise jamais plus. Nous voudrions atteindre ces objectifs en confrontant les étudiants avec des histoires des survivants.

Nous travaillons en collaboration avec l'école Don Bosco Groenveld parce que cette école était un orphelinat pendant la guerre. Grâce à des images d'archives, nous avons appris qu'il y avait beaucoup d'enfants juifs qui ont séjourné dans cet orphelinat à ce temps là. Nous avons trouvé votre nom sur une liste et, c'est dans ce contexte que nous vous écrivons cette lettre.

Nous vous serions très reconnaissantes si vous pourriez nous aider à rassembler des informations. Nous étions déjà en contact avec monsieur Charles Jakubowicz, que vous connaissez peut-être.

Si vous préférez de n'y pas en parler, nous comprendrons et respecterons votre décision. Permettez-nous de vous demander si vous connaissez peut-être encore d'autres personnes qui ont vécu à Don Bosco Groenveld et si ces personnes pourraient nous aider.

N'hésitez pas de nous contacter si vous voulez nous aider ou si vous voulez plus d'informations. Vous pouvez nous contacter par téléphone, par courrier ou par lettre. Vous trouvez nos coordonnées ci-dessous.

Nous vous remercions d'avance et nous sommes impatientes de vous entendre.

Cordialement vôtre
Lisa De Wolf
Karen Van Lil

Adresse : Lisa De Wolf, Steenweg op Papenbroek 74, 3290 Diest

Adresse email : lisa.de.wolf@student.khleuven.be

Numéro de téléphone (Lisa): 0476 70 93 48 ou 013 32 21 66

Diest, 10 september 2012

Beste mevrouw Apelbaum

Wij zijn twee studenten van de Katholieke Hogeschool te Leuven. We zitten beiden in ons laatste jaar van de lerarenopleiding. Onze onderwijsvakken zijn Nederlands, economie en geschiedenis.

Wij schrijven u in verband met ons afstudeerproject. Dit project houdt verband met geschiedenis. Het is de bedoeling dat we een project ontwikkelen voor de leerlingen van de school Don Bosco Groenveld te Heverlee (Leuven). Tijdens de oorlog was dit weeshuis gekend als 'Huis van de Barmhartigheid'. Het project gaat over de Holocaust. Het doel van ons project is dat de leerlingen inzien wel effect deze gebeurtenis gehad heeft op de mensheid. We willen de leerlingen niet alleen de feiten bijbrengen, maar we willen ook dat ze zich kunnen verplaatsen in het dagelijkse leven van de kinderen uit de jaren '40. Daarnaast is het ook belangrijk dat de leerlingen de verschrikkelijke gebeurtenissen kunnen begrijpen opdat deze nooit opnieuw gebeuren. We zouden deze doelen graag bereiken door de leerlingen te confronteren met verhalen van overlevenden.

We werken samen met de school Don Bosco Groenveld omdat deze school een weeshuis was tijdens de oorlog. Dankzij archiefmateriaal hebben we kunnen vaststellen dat er destijds veel Joodse kinderen onderdak vonden in dit weeshuis. We hebben uw naam ook teruggevonden op een lijst. Vandaar dat we u deze brief schrijven.

We hopen dat u ons kan helpen met het verzamelen van informatie. We hebben reeds contact gehad met meneer Charles Jakubowicz, misschien kent u hem.

Indien u ons liever niet te woord staat, begrijpen en respecteren wij deze keuze. We hadden dan graag gevraagd of u misschien andere mensen kent die destijds verbleven in het weeshuis van Don Bosco Groenveld. Voor ons educatief project is het erg belangrijk dat we zo veel mogelijk informatie verzamelen.

U kan ons steeds contacteren indien u ons wil helpen of indien u meer verduidelijking wenst. U kan ons contacteren via telefoon, e-mail of per brief. Onze gegevens staan hieronder bijgevoegd.

Wij danken u bij voorbaat en hopen snel van u te horen.

Vriendelijke groeten

Lisa De Wolf
Karen Van Lil

Adres : Lisa De Wolf, Steenweg op Papenbroek 74, 3290 Diest

E-mailadres : lisa.de.wolf@student.khleuven.be

Telefoonnummer (Lisa): 0476 70 93 48 of 013 32 21 66

BIJLAGE 8: Foto Cécile Stinger

BIJLAGE 9: Prentkaarten Stadsarchief Leuven

Dankzij een afspraak met Marika Ceunen konden we deze prentkaarten overnemen.

Zie cd-rom

BIJLAGE 10: Prentkaarten Delcampe.net

Zie cd-rom

BIJLAGE 11: Website Charles Bleiberg

De familie Bleiberg op transport gesteld

Ik ben Charles Bleiberg. Dit is het verhaal van mijn joodse familie die erg geleden heeft onder de nazi terreur tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Figuur 1: De familie Bleiberg voor het laatst samen op de foto. Vlnr Walter, Max, Annie, Ruchel Rosa Giniewski en Charles in 1943. Enkele maanden later zijn moeder en dochter gedeporteerd naar Auschwitz met het XXste transport en zijn onmiddellijk gedood in de gaskamer.

Mijn naaste familie bestond uit:

- Max Bleiberg, mijn vader, geboren op 9 januari 1907 te Mikuliczym (Polen)
- Rosa Rachel Giniewski, mijn moeder, geboren op 7 maart 1914 te Stanislaw (Polen)
- Gitel Hefter (echtgenote Bleiberg), mijn grootmoeder, geboren op 17 maart 1880 te Bohorodezany (Polen)
- Anne Bleiberg, mijn zuster, geboren op 6 maart 1941 te Zottegem (België)
- Walter Bleiberg, mijn broer, geboren op 1 juli 1936 te Wenen (Oostenrijk)
- Charles Bleiberg, ikzelf geboren op 9 mei 1939 te Etterbeek (België)

Figuur 2: Zottegem 1942:
Vlnr: Walter Bleiberg, Hefter Gitel (weduwe Bleiberg), Rosa Rachel Giniewski, Charles Bleiberg en Annie Bleiberg.

Enkel Walter en Charles worden niet gedeporteerd naar Auschwitz en overleven de oorlog.

De ouders van mijn vader zijn gevlucht in 1910 vanuit Polen naar Oostenrijk.
Mijn vader was toen drie jaar oud.

Figuur 3: Hefter Gitel (1880-1943) , gedeporteerd met het XXste transport – Nachum Bleiberg (1872-1935).
Foto genomen te Wenen in juli 1932.

De ouders van mijn moeder zijn afkomstig van Rusland (Lipowice). Na de Eerste Wereldoorlog zijn ook zij gevlucht naar Oostenrijk. Haar vader was eerst hersteller van typemachines in een suikerfabriek. Daarna werd hij verkoper van lingerie.

Figuur 4: Familie Giniewski in de zomerverblijfplaats Bad – Vöslau (Oostenrijk) in 1926 met vlnr Otto, Jozef, Clara, Paul, Rosa, Sara Perl Kessler en Yetty.

De ouders van mijn moeder, de familie Giniewski, emigreerden in 1935 naar België omwille van het groeiend antisemitisme in Oostenrijk. In datzelfde jaar (op 11 augustus 1935) zijn mijn ouders gehuwd en in 1938 hebben ze zich komen vestigen in België.

Figuur 5: Wenen 11 augustus 1935. Huwelijk van Max Bleiberg met Rosa Giniewski.

Bij hun aankomst in België woonden mijn ouders eerst in Brussel, daarna in Zottegem in de Léonce Roelsstraat , 13. Mijn vader werd verkoper in de lingeriezaak van zijn schoonvader. In die tijd **verkoch mijn vader ondergoed, gemaakt uit de "macco"** katoenvazel die ingevoerd werd uit Egypte. Het ondergoed werd gemaakt in twee fabrieken nl. Cantaert uit Zottegem en BTF (Beernemse Tricot Fabriek) uit Beernem.

Door de afkondiging van de rassenwetten in België hebben mijn ouders zich verplicht moeten inschrijven in het Joods register van Zottegem. Zij stonden er ingeschreven, samen met hun drie kinderen Anne, Walter en ikzelf. Joden werden in die tijd verplicht tot het dragen van de gele jodenster. Mijn vader werd op 31 augustus 1942 aangehouden omdat hij die gele ster niet droeg. Hij werd veroordeeld tot 4 maanden gevangenis. Tot 31 december 1942 heeft hij verbleven in Gent, St.Gillis, Merksplas en Calais. Na zijn gevangenisperiode zijn mijn ouders gaan wonen in Schaarbeek in de Nicolas Defrecheuxstraat nummer 42. Op dat ogenblik heeft mijn vader beslist om mijn broer Walter en mezelf te laten onderduiken. Wij werden onder de valse naam van Walter en Charles Roman ingeschreven in het klooster bij de zusters van Barmhartigheid te Heverlee van 1943 tot 1945.

Figuur 6: De kinderen van het weeshuis "Huis van Barmhartigheid" te Heverlee in mei 1943.
Onder hen twee Joodse kinderen, Charles en Walter Bleiberg.

Op 15 februari 1943 om 21 uur heeft de Gestapo heel mijn familie gearresteerd: mijn vader, mijn moeder, mijn grootmoeder en mijn zuster. De Gestapo gaf mijn familie een half uur de tijd om de valiezen te pakken. Ze werden gevoerd naar de gebouwen van de Gestapo, avenue Louise, 510 in Brussel. De volgende dag werd ons appartement volledig leeggehaald. Alle waardevolle voorwerpen en meubels werden opgeladen in een vrachtwagen van het Duitse leger. Diezelfde dag werden mijn familieleden overgebracht naar de Dossinkazerne van Mechelen.

Op 19 april 1943 verliet mijn familie de Dossinkazerne met het XX ste transport, richting Auschwitz. Zij droegen de volgende registratienummers: Max Bleiberg (n° 677); Rosa Rachel Giniewski (n° 678); Hefter Gitel (n° 676); Anne Bleiberg (n° 679)

Mijn vader heeft mij hierover het volgende verteld;

Op de vooravond van het vertrek van het XXste transport liep in het verzamelkamp van Mechelen het gerucht dat het XXste transport zou aangevallen worden. Op 19 april 1943, even na het verlaten van Mechelen, vertraagde de trein. Mijn vader had de beslissing genomen om van de trein te springen met mijn zuster Anne, die hij in zijn armen droeg. Daarna zou mijn moeder volgen. Mijn grootmoeder zou als laatste van de trein springen. Maar mijn grootmoeder heeft mijn vader aangeraden niet te springen omdat dit veel te gevaarlijk was. Zij dacht dat als verplichte arbeidskracht haar leven verzekerd was. Ze zei dat mijn moeder en zijzelf konden naaien terwijl mijn vader tuinwerk zou kunnen doen. Uiteindelijk heeft mijn vader toegegeven en heeft niemand van onze familie de trein verlaten.

Mijn moeder, mijn grootmoeder en mijn tweejarig zusje zijn omgekomen in Auschwitz. Mijn vader heeft het overleefd. Hij heeft verschillende kampen meegemaakt: Auschwitz, Birkenau, Monowitz, Ravensbrück en Dora.

Figuur 7: Max Bleiberg. Foto genomen in 1945, zes maanden na Auschwitz.

In mei 1945 werden de kampen bevrijd. Mijn vader is alleen teruggekomen. Alle bezittingen waren verdwenen. Hij woog amper 35 kilogram. Hij is mijn broer en mezelf komen ophalen in Heverlee bij de Zusters van Barmhartigheid.

Wij zijn alle drie teruggekeerd naar Zottegem. De bevolking, samen met het College van de Burgemeester en de Schepenen en de fanfare, hebben ons hartelijk verwelkomd. Tijdens die gelegenheid heb ik verschillende liederen gezongen die ik geleerd had in het klooster.

Mijn vader werd heel goed gesteund door de gemeente omdat hij de enige overlevende was van Zottegem die de concentratiekampen had overleefd. Hij kreeg gratis een huis dat wij mochten bewonen. Dit huis op de Markt (nr 21) was in beslag genomen. Het was vroeger bewoond geweest door een apotheker die gecollaboreerd had met de Duitse bezetter. Mijn vader heeft er een lingerie-winkel geopend.

Mijn broer was negen jaar en ikzelf was er zes. We gingen samen naar de gemeenteschool van Zottegem. In 1949 is mijn vader hertrouwd met Ester Devos.

Figuur 8: Zottegem 1948. Esther Devos, tweede echtgenote van Max Bleiberg met Walter en Charles.

We zijn verhuisd naar Laeken (rue Steyls, 99). In juli 1950 heeft mijn broer Walter zijn bar mitzwah (joods communiefeest) gevierd. Bij die gelegenheid heeft mijn vader een

groot familiefeest georganiseerd.

In 1958 is mijn broer getrouwd met Monique Grabowetski.

Figuur 9: Huwelijk in 1960 van Walter Bleiberg met Monique Grabowetski.
Vnr: Charles, Monique, Walter, Max en Esther Devos.

Ikzelf ben gehuwd in 1961 met Suzanne Fendrych. In 1981 heb ik me burgerlijke partij gesteld in het proces tegen de verantwoordelijke van de deportatie van de joden in België: Kurt Heinrich Asche. Dat proces heeft plaats gehad in het Landsgerechtshof te Kiel in Duitsland.

Charles Bleiberg is vader van Stephan (23 december 1970) en gehuwd met Suzanne Fendrich.

Figuur 10: Charles Bleiberg en Suzanne Fendrich – juli 2003.

Charles Bleiberg woont op dit ogenblik in Ukkel.

Februari 2004

Overgenomen van: <http://users.telenet.be/holocaust.bmb/ned/blei.htm>

BIJLAGE 12: Interview met Lieven Saerens

Interview met Lieven Saerens

Uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf, Karen Van Lil

Geïnterviewde: Lieven Saerens

Datum: 11-09-2012

Plaats: Leuven

Was er voor de oorlog een duidelijk verschil merkbaar tussen joodse en niet-joodse gezinnen?

Eigenlijk niet, er was heel weinig verschil. Vaak denkt men bij het begrip "joden" meteen aan de orthodoxe joden in Antwerpen. Ook in het Jodendom zijn er verschillen, zoals er bij de christenen ook zijn (katholiek en protestants bijvoorbeeld).

Als we naar foto's van de jaren '30 kijken, zijn de joden gewoon en westers gekleed zoals iedereen hier in België. In mijn boek (doctoraatstudie) "Vreemdelingen in een wereldstad" begin ik dan ook met twee klasfoto's te vergelijken. Op de ene foto staat een Vlaamse klas met katholieke kinderen, en op de andere foto staat een joodse klas van een joodse school. Qua klederdracht zijn deze twee foto's identiek hetzelfde, alle kinderen dragen bijvoorbeeld een matrozenpakje omdat dat toen in de mode was.

In de jaren '20 – '30 zijn er veel joden vanuit Duitsland naar België geïmmigreerd. Eens dat zij hier binnenkwamen, moesten zij zich aanmelden bij de politie om een dossier aan te maken. Bij elk dossier zat ook een pasfoto. De foto's van alle gedeporteerde joden zijn nu gedigitaliseerd, en als men deze foto's bekijkt, valt meteen op dat ze er allemaal uitzagen als gewone mensen zoals jij en ik.

Een ander voorbeeld dat aantoont dat de joodse gezinnen helemaal niet zo verschillend waren van Vlaamse gezinnen, is het feit dat joodse kinderen bijvoorbeeld ook "De leeuw van Vlaanderen" lazen. Daarnaast waren er ook veel joden Vlaamsgezind, ze waren actief in de Vlaamse vereniging. Ze vonden de strijd die de Vlamingen voerden, gelijkaardig aan hun eigen strijd. Ze wouden ook een eigen staat. Deze voorbeelden tonen dus allemaal aan dat de joden echt geïntegreerd waren.

Op welke manieren werd dat verschil tijdens de oorlog aangeduid? Wat deden de Duitsers allemaal om dit onderscheid te maken?

Er waren eigenlijk verschillende stappen in dit proces.

- Als eerste moesten alle joden zich verplicht inschrijven in het Jodenregister. Deze registers werden aangelegd door Belgische stadsdiensten. Dit gebeurde echter op aanvraag van de Duitse bezetters. De Belgische overheid heeft dus zelf geen initiatieven genomen. Alle joden die naar de synagoge gingen, vanaf de leeftijd van 15 jaar moesten zich inschrijven in dit register. Daardoor had men dus ook lijsten **over wie al dan niet joods was. Men probeerde toen ook tot een definitie van 'jood' te komen**, maar die kon men niet formuleren. Men heeft zich toen dus louter en alleen gebaseerd op een religieus criterium, namelijk wie lid was van een synagoge (of de joodse gemeenschap). Dit bewijst ook het racisme van de Duitsers, ze konden niet tot een definitie van het begrip 'jood' komen.
- Daarna moest iedereen die ingeschreven stond in dit Jodenregister, een "J" op zijn of haar paspoort laten zetten.
- Ook moesten joodse zaken een bordje aan het raam van hun onderneming zetten om kenbaar te maken dat het een joodse zaak was. Op dit bordje moest het volgende staan: "joodse onderneming". Dit moest gebeuren in drie talen: Nederlands, Frans en Duits.
- Dan komt dan de meest gekende maatregel: de Davidster. Deze moest iedereen dragen vanaf de leeftijd van 6 jaar.

Waarom was die Davidster eigenlijk geel?

Men heeft zich eigenlijk gebaseerd op het concilie van Lateranen in 1215 (tijdens de middeleeuwen dus). Het was dus niet nieuw dat de joden een kenteken moesten dragen. In de middeleeuwen ging dit uit van de katholieke kerk, de joden werden toen verplicht om een gele lap te dragen. De "ster" verwijst eigenlijk naar de ster van David, koning David. Het was dus eigenlijk een vrij "logische keuze".

Werd er bij de doorvoering van bovenstaande maatregelen dan ook een onderscheid gemaakt tussen volledige joden en joden met een Belgische moeder of vader?

Ja, de gemengd gehuwde joden en de kinderen daarvan werden altijd gespaard van deportaties en andere maatregelen. De vader en de moeder sowieso, en de kinderen ook tenzij die zich als jood profileren en naar de synagoge gaan bijvoorbeeld. Ook als ze

bijvoorbeeld in overtreding waren werden ze wel gedeporteerd. Er was bijvoorbeeld een avondklok om 20 uur voor joden. Een gemengde jood die dan om 2 uur 's nachts betrapt werd, die werd wel gedeporteerd. Ook heeft men deze "gemengde joden" met rust gelaten omdat de Belgische instanties daartegen zouden protesteren. De Duitsers hadden de Belgische overheid natuurlijk nodig (NMBS voor treinvervoer, de registers en dergelijke). Ook Amerikaanse joden werden gespaard vanwege internationale verdragen.

Hoe gingen de Belgen om met de joden tijdens de oorlog? Kregen de joden veel steun van Belgische gezinnen? Is er een verschil merkbaar tussen Vlaanderen en Wallonië? Waaraan ligt dat? Hoe zat dat met de stad Leuven?

Als we over hulp aan joden spreken, spreken we eigenlijk van het verzet. Het is steeds zo dat het verzet een uiterste is en dus steeds een minderheid is. Hier is wel een duidelijk verschil merkbaar tussen Vlaanderen en Wallonië. In Vlaanderen zijn er duizenden joden minder geholpen dan in Wallonië. Ondanks dat de kerk lang anti-joods was, zijn het toch deze religieuze instellingen die het meeste joden geholpen hebben.

In Wallonië en Brussel hielp er 1/2 van de priesters de joden. Priesters kennen hun parochianen ook goed en weten wie er te vertrouwen is en wie niet gaat klikken aan de Duitsers. De kerk had destijds ook veel gezag, ze hadden een echte voorbeeldfunctie. Het is dan ook logisch dat de gewone mensen dit goede voorbeeld (joden helpen) gaan opvolgen en dus ook hulp gaan bieden aan joden. In Vlaanderen bijvoorbeeld heeft er ten hoogste 1 op 8 priester hulp aan joden geboden. Bovendien waren er in Brussel en Wallonië echt netwerken om de joden te ondersteunen, er waren contacten met het Joods Verdedigingscomité etc., het was echt georganiseerd. In Vlaanderen (Antwerpen) was deze hulp individueel en niet georganiseerd. De uitzondering in Vlaanderen is Vlaams-Brabant (Leuven). Dit komt omdat er in Leuven en bijvoorbeeld Aarschot erg veel mensen, gewone burgers, vermoord waren tijdens de Eerste Wereldoorlog door de Duitsers. Er was ten eerste dus sprake van een patriottisme, daarnaast was het anti-Duits gevoel in Vlaams-Brabant veel groter. Men was uit op revanche. Ten tweede stond het verzet in Vlaams-Brabant ook **veel sterker dan in andere streken. Er moet ook rekening gehouden worden met "de stilzwijgende medeplichtigheid van de straat"**. Bij het helpen van joden moet men natuurlijk zeker weten dat de burens niet gaan klikken. Als het verzet dus sterker staat, is hier meer mogelijkheid toe. In het algemeen is het zo dat het overgrote deel van de bevolking bezig was met zijn eigen zorgen. Men wou de oorlog gewoon overleven. Er was voedselschaarste, alles was duur, de mensen waren bang, ... **Er heerste een algemene denkwijze van "zolang ze ons maar gerust laten"**.

In Leuven was er ook een Jodenregister opgesteld, zoals in alle andere steden. Ook de stadsdiensten van Leuven hebben op vraag van de Duitsers de Davidster uitgereikt. In Leuven was er wel een belangrijk figuur inzake de hulp aan joden, namelijk Bruno Reynders, een Benedictijnse priester van de abdij van keizersberg. Die heeft ongeveer 300 joden geholpen en hij heeft ook een lijst opgesteld van alle joden die hij hielp. Daarvan heeft hij er 69 in Leuven geplaatst. Reynders had een lijst van 307 personen die hij geholpen heeft. Hij kon deze mensen (vooral kinderen) plaatsen dankzij zijn talrijke relaties met kloosters en katholieke instellingen.

Wel moet er benadrukt worden dat er hulp geboden werd aan de joden van mensen uit alle lagen van de bevolking. Zowel armen als rijken, katholieken als protestanten en vrijzinnigen boden hulp aan joden. Opvallend is ook dat priesters veel samenwerkten met het Joods Verdedigingscomité. Er kwam ook hulp vanuit het leger en vanuit de adel. De adel had bijvoorbeeld buitenverblijven en militairen hadden kolonies waar joden gemakkelijk konden onderduiken. **Veel kinderen werden ondergebracht in zogenaamde "kolonies voor zwakke kinderen". Door de voedselschaarste werden deze kolonies opgericht op het platteland. Deze plaatsen waren vaak veilig omdat de kinderen altijd in groep naar buiten kwamen, het was eigenlijk een dagelijks beeld. Ook niet-joodse kinderen verbleven hier.**

Soms kwam er ook hulp van totaal onbekenden. Joden die geen netwerken hadden gingen soms gewoon ergens aankloppen. Ook werden joden geholpen door hun niet-joodse vrienden of niet-joodse collega's.

Waren er veel collaborateurs en sympathisanten van de nazi's tussen de Vlaamse bevolking? Wat waren hun taken dan vooral?

Net zoals het verzet zijn de collaborateurs een minderheid. Hierin is er wel een verschil merkbaar tussen Vlaanderen en Wallonië. In Wallonië waren de collaborateurs eerder mensen met een crimineel verleden. In Vlaanderen waren de collaborateurs eerder idealisten. Ze waren politiek gemotiveerd, een groot deel hiervan was bijvoorbeeld al actief in extreemrechtse partijen zoals het VNV. Het zijn ook deze partijen die collaboreerden met de Duitsers.

In Vlaanderen was er de "Algemene SS Vlaanderen". Zij werden ingezet voor het opsporen van verzetslui en joden en het nemen van represailles. In Leuven was er een erg berucht figuur, Robert Verbelen van Herent. Hij was leider van het veiligheidskorps, hij heeft tientallen doden op zijn geweten. In Meensel-Kiezegem zijn bijvoorbeeld tientallen mensen omgekomen door represailles op onschuldige burgers.

In Antwerpen zijn 4 grote razzia's gehouden waarbij ze een 1000-tal mensen opgepakt hebben. De eerste razzia was op 15 augustus 1942. De Gestapo, dit is de Duitse politie, had toen hulp gekregen van de Antwerpse politie. De rol van de Antwerpse politie beperkte zich die dag vooral tot bijvoorbeeld het afspannen van de straten. De tweede razzia gebeurde op 27 augustus waarbij de Gestapo samen met de Antwerpse politie joden oppakte. De 28ste augustus heeft de Antwerpse politie op eigen kracht, zonder toedoen van de Duitse politie, een 1000-tal joden opgepakt. De laatste razzia was op 3 en 4 september, toen waren het de **Duitse en Vlaamse SS'ers die samenwerkten. 40 Vlaamse SS'ers hebben zich toen vrijwillig opgegeven om joden op te sporen.**

Daarnaast zorgde de collaborateurs ook voor anti-joodse propaganda en meetings. Een voorbeeld daarvan is de anti-joodse film die georganiseerd werd in Antwerpen door de anti-joodse organisatie (Volksverwering) op 14 april 1941, een paasmaandag. Na afloop van de film verzamelen de leden van Volksverwering, de Vlaamse SS en de Dietse Militie (VNV) zich om in de joodse wijken de etalages stuk te slaan en 2 synagogen en het huis van een rabbijn in brand te steken. Een dergelijke actie was ongekend in België.

Wat was de rol van de kerk hierin? Hebben zij de bevolking bijvoorbeeld aangespoord om te gaan vechten tegen het communisme?

De kerk is voor de oorlog altijd extreem anticommunistisch geweest, maar de kerk heeft de bevolking nooit aangespoord om samen met de Duitsers te gaan vechten aan het oostfront. Het is zelfs zo dat Vlaamse SS'ers niet in een kerk begraven mochten worden na de oorlog. Er waren natuurlijk wel uitzonderingen zoals bijvoorbeeld Cyriel Verschaeve maar de kerk als instituut heeft nooit gecollaboreerd met de Duitsers. De kerk werkte vanuit het idee "de vijanden van mijn vijanden zijn mijn vrienden". Men kon dus voor de oorlog antisemiet zijn, maar tijdens de oorlog toch de joden helpen omdat men tegen de Duitsers was.

Hoe zat het met de joodse kinderen tijdens de oorlog? Werden ze op dezelfde manier behandeld als volwassenen? Moesten zij ook onderduiken? Op welke plaatsen vonden deze kinderen vooral een schuilplaats? Was dat voornamelijk bij particulieren of bij staats- of kerkinstanties?

Net zoals hun ouders werden ook joodse kinderen vervolgd. Het jongste kind dat gedeporteerd werd vanuit de Kazerne Dossin (Mechelen) was 14 dagen oud. Vlak naast de Kazerne Dossin was een wezenklooster. Daar konden zwangere vrouwen die opgepakt werden gaan bevallen. Vervolgens werden ze na de bevalling met hun kind op de trein gezet om vermoord te worden in Auschwitz.

Tot aan de Duitse grens werden deze treinen trouwens allemaal bestuurd door personeel van de NMBS. Het waren ook allemaal Belgische treinen. Aan de Duitse grens nam het Duitse personeel het dan over en moesten de gedeporteerden overstappen. Mechelen werd ook gekozen als strategische plaats door zijn centrale ligging, ongeveer tussen Brussel en **Antwerpen. Dit waren de twee regio's waar het meeste joden verbleven, ongeveer 90% van de joodse bevolking van België.** Ook liep er destijds nog een spoorlijn aan de Kazerne Dossin richting Muize.

In principe hadden kinderen het wel gemakkelijker om onder te duiken omdat men sneller bereid is om een kind te helpen. Er zijn veel voorbeelden bekend waarbij er bijvoorbeeld een band groeide tussen het joodse kind en de familie waar het kind ondergedoken zat.

Vanaf een jaar of 17-18 hadden joodse kinderen wel kans om in een werkkamp terecht te komen. Sommigen van 15 of 16 jaar deden zich ook ouder voor dan ze waren en konden zo aan de dood ontsnappen. Er is ook een verschil tussen de verschillende concentratiekampen. Er zijn werkkampen en uitroeiingkampen. In deze laatste werd men onmiddellijk vergast.

Wisten de joden die gedeporteerd werden dat ze zouden sterven?

Er waren wel vermoedens, maar de meerderheid wist het niet. Als men dan aan bepaalde informatie kwam wou men de waarheid eigenlijk niet weten. De vergassingen gebeurden dan ook op een fabrieksmatige wijze, dat was niet geweten door de slachtoffers. Men geloofde echt dat men ging douchen. Men moest zich uitkleden en kreeg zelfs een stukje zeep mee.

Waarom werden de joden vergast?

In totaal zijn ze zo'n 6 miljoen mensen vermoord. De eerste massaslachtingen zijn begonnen in september 1939 in Polen. Dat waren destijds niet alleen joden maar ook veel Polen. De Duitsers wouden toen de Poolse elite liquideren, dat waren volgens hen "untermenschen". Er is een evolutie merkbaar in de manier waarop de Duitsers te werk gingen.

- In het begin werden de mensen vermoord met een nekschot. De Duitse soldaten moesten de slachtoffers dus één per één neerschieten. Dit was uiteraard geen prettig zicht en het werd psychologisch te zwaar voor de Duitse soldaten. Men is dus op zoek gegaan naar efficiëntere manieren om zo de Duitse soldaten te sparen.

- Men is toen overgeschakeld op vrachtwagens waarbij men de uitlaatpijp liet uitkomen **in de vrachtruimte. Hier experimenteerde men al mee in de jaren '30 op Duitse gehandicapten.** Ook die vrachtwagens hadden problemen: het was een beperkte ruimte, **het duurde te lang, de vrachtwagens moesten erg stabiel zijn, ...**
- Men is toen overgeschakeld op gaskamers. Op die manier kon men de mensen geruuststellen, ze zeiden dat het douches waren. Het was dus efficiënter en bovendien werden de Duitse soldaten er niet rechtstreeks mee betrokken. Het gas moest alleen bovenaan in de bunker gekapt worden. Deze manier werkte ook sneller, na ongeveer 2 minuten was het gedaan.

In de kampen waren ook verbrandingsovens, wat het makkelijker maakte om de lijken te laten verdwijnen.

Er was ook een speciaal joods commando dat er op toekeek dat de juwelen en gouden tanden van de vergaste joden bewaard bleven. Om de paar maanden werd dit joods commando ook vergast en vervangen, want dat waren natuurlijk getuigen.

Bij het hele gebeuren worden natuurlijk ook veel mensen betrokken. Bijvoorbeeld de **spoorwegen, chemische bedrijven, ministeries van buitenlandse zaken, ... Dat waren heus niet allemaal Duitse SS'ers.** De bewering "Wir haben dass nicht gewusst" gaat dus helemaal niet op omdat er zo veel mensen bij betrokken waren. Er waren natuurlijk ook getuigen. **Sommige soldaten namen zelfs foto's en schreven er brieven over naar hun familie.**

Waarom had de SS het gemunt op de joden?

Vanaf de middeleeuwen hebben de joden het verwijt gekregen dat ze godsmoordenaars zijn. Bovendien had de kerk er ook aan toegevoegd dat dit onuitwisbaar was, wat betekent dat dit van generatie op generatie verdergaat. Ook het achterachterachterkleinkind bijvoorbeeld was verantwoordelijk voor die moord. Dit is uiteraard ook een vorm van racisme. vanaf de 10de – 12de eeuw is er dan terug een stijging gekomen in het antisemitisme door de kruistochten. Deze kruistochten waren wel hoofdzakelijk tegen de Arabieren gericht, maar ook de joden die in Jeruzalem en het Heilige land woonden werden bestraft. Tegelijkertijd zijn de middeleeuwen ook de periode van de gilden. Van deze gilden kon men alleen lid worden als men katholiek was. Daarnaast hadden tijdens de middeleeuwen veel joden het beroep van bankiers. Dat was verboden voor katholieken omdat dat aanzien werd als woekeren. Als je leent is dat natuurlijk tegen interest. Nu is dat normaal maar vroeger helemaal niet. Dus er is zowel een religieus als economisch element.

In de 19de eeuw was er dan de opkomst van het nationalisme. In het voetspoor daarvan ontstond dan ook de rassentheorie, die stelde dat de Semieten een minderwaardig ras waren.

Hitler was trouwens niet alleen tegen joden maar ook tegen zigeuners en gehandicapten.

Waren er tijdens de oorlogsjaren en voor de oorlog veel vreemdelingen in België? Waren dat vooral joden of ook andere nationaliteiten?

Vanaf 1880 kunnen we spreken van de "joodse immigratie". Vooral joden vanuit Polen kwamen toen naar België. Polen is eigenlijk altijd verdeeld geweest in verschillende staten. Op het einde van de 19de eeuw was een deel van Oostenrijk-Hongarije, Pruisen en Rusland. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn heel veel van die joden die een nationaliteit van één van de bondgenoten van Duitsland hadden, door de Belgische staat het land uitgezet. Na de oorlog komt er dan een nieuwe fase, we spreken dan van de jaren '20. Een deel van de joden die tijdens de oorlog het land uitgezet waren, zijn toen teruggekeerd naar België. Er waren toen ook 'nieuwe' joden bijgekomen. Meer dan 50% van de joden in België waren afkomstig van Polen.

Naast Poolse joden, bestond een grote groep dan de immigranten uit Nederlanders, Italianen en Duitsers. De joden vormden dus een grote groep buitenlanders, maar er waren ook nog andere grote groepen buitenlanders in ons land zoals bijvoorbeeld Fransen, Nederlanders en Italianen.

Tot en met jaren '20 was er echter nog geen sprake van antisemitisme. Er was toen in België bijvoorbeeld nog geen enkele anti-joodse krant of anti-joodse organisatie, ondanks de grote aanwezigheid van de joden en de economische crisis. Er waren zelfs organisaties die de arme joden financierden bij de speciale feestdagen.

Waren de joden die in de jaren '20 naar hier emigreerden ook rijk? Vormden zij een bedreiging voor onze economie?

In de perceptie van de mensen vormden ze wel een bedreiging, maar in feite waren veel van deze joden straatarm. Er waren dus ook armen onder de joodse bevolking, zij werden leurders genoemd. Sommigen werkten in de kledingindustrie maar op het laagste niveau. Er waren natuurlijk ook joden tewerkgesteld in de diamantsector of als bankier, maar dat was slechts een beperkte groep. De overgrote meerderheid was in feite straatarm.

Welke anti-joodse maatregelen namen de nazi's ten tijde van de bezetting?

De stigmatisering van de joden gebeurde in verschillende fasen.

1. De joden identificeren en registreren.
2. De joden economisch breken (bijvoorbeeld de diamanthandel afnemen en joodse ondernemingen verplichten te sluiten).
3. De joden isoleren: ze mochten maar op een aantal plaatsen wonen als ze verhuisden. Ze mochten zich enkel in Brussel, Luik, Charleroi en Antwerpen vestigen en kwamen terecht in een soort getto.
4. Bewegingsvrijheid beperken: avondklok.
5. De joden kenmerken met de Davidster.
6. De joden deporteren en uitroeien.

Wat gebeurde er met de joden die in de kampen verbleven?

De joden die niet onmiddellijk vergast werden, moesten gaan werken. Ze kregen echter amper voedsel en waren amper gekleed. Ze moesten echt slavenarbeid verrichten en moesten **bijvoorbeeld kilo's stenen versjouwten. Iemand die niet snel genoeg werkte werd gewoon neergeschoten. Iemand die dus "het geluk" had om te werken, was na enkele maanden dus ook gewoon dood.** Eigenlijk moest je het geluk hebben dat je verbonden was aan een soort van ziekenhuis. Dan had je beschutting en kreeg je extra voedsel en dergelijke.

De meest waanzinnige proeven werden ook uitgevoerd op gevangengenomen joden. Zo experimenteerde men bijvoorbeeld hoe lang men kon overleven in ijskoud water, ging men ledematen opensnijden en daar giftige stoffen inspuiten om het resultaat te weten. Een spilfiguur hierin was Josef Mengele.

Heeft de mensheid eigenlijk iets geleerd van de Tweede Wereldoorlog?

Neen, in ex-Joegoslavië zijn er ook enorm veel mensen vermoord geweest. Zelfs de dag van vandaag gebeuren er nog gelijkaardige dingen. Denk maar bijvoorbeeld aan Rwanda, waar **de strijd tussen de Hutu's en de Tutsi's al jaren aan de gang is.**

Het zou zelfs elk moment opnieuw kunnen gebeuren met elke bevolkingsgroep. Je kan altijd wel redenen vinden om één bepaalde bevolkingsgroep te haten. Het feit dat er in Vlaanderen zo veel mensen gestemd hebben voor het Vlaams Belang is onrustwekkend.

Er is ook lange tijd een discussie geweest over "Wat kon men weten over Auschwitz?". Maar mijn conclusie is, dat zelfs als je het weet, er nog niets gebeurt. Kijk maar naar Rwanda, we zien deze beelden bij wijze van spreke "live", maar toch is er niemand die actie onderneemt.

Aanbevolen literatuur:

- Johannes Blum - *Résistance: Père Bruno Reynders, juste des nations*
- Hanne Hellemans - *Schimmen met een ster, het bewogen verhaal van joodse ondergedoken kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog in België*
- Lieven Saerens - *Vreemdelingen in een wereldstad*
- Primo Levi - *Is dit een mens?"*

BIJLAGE 13: Mail van Mariette Wajskop

Mail van Mariette Wajskop, ontvangen op 18-09-2012

Mademoiselle De Wolf,

Je viens de voir votre courrier et c'est avec plaisir que je vous réponds;

Je suis arrivée à Heverlee en 1942, j'en suis ressortie en 1945 à la fin de la guerre. Mon père avait déjà été arrêté en France où nous avons fui fin 1940 en tant qu'apatride, d'origine polonaise, arrivé en Belgique en 1929.,

Il avait fui la Pologne pour raison d'antisémitisme permanent, ma mère a quitté la Pologne pour les memes raison.

En France en 1940 on a très vite arrêté les étrangers "apatride" par les Français. Il a été arrêté et interné au camp de Drancy , dont vous avez certainement entendu parler. Les Français de l'époque n'étaient pas tendres, je parle de ceux qui dirigeaient les camps en France, de la il a été déporté à Auschwitz dont il n'est jamais revenu.

Ma mère est rentrée en Belgique avec moi, et avec l'aide de la résistance juive , j'ai été placée au couvent de la "Miséricorde" à Heverlée, j'avais 8 ans.

Il y a eu dans ce couvent 120 enfants juifs cachés pendant la guerre, pas un n'a été arrêté.

Les soeurs qui s'occupaient de moi s'appelaient Marguerite Marie et Eugénie. J'en garde encore aujourd'hui un souvenir ému; Je me souviens du curé le père Ulric.

Ma mère est venue me voir 2 fois sur les 3 ans que je suis restée au couvent. Lors d'une de ses visites le père Ulric lui a demandé si on pouvait me baptiser, elle lui a répondu que mon père étant interné en France elle ne pouvait prendre aucune décision, il lui a dit avec honneteté que plus jamais il ne lui poserait la question.

Ma mère est venue me rechercher en 1945 je ne voulais pas partir. Je m'étais cachée .

J'ai eu beaucoup de mal à me réinsérer dans la vie juive et je disais les prières en cachette chaque soir, cela à duré l an.

Je suis rentrée au couvent avec 2 parents et j'en suis ressortie orpheline de père.

Les soeurs du couvent de la miséricorde, ont été exceptionnelles avec tous ces enfants cachés au risque de leur vie, et en ayant pris cette initiative à titre personnel, sans autorisation de la hiérarchie catholique.

A un moment j'ai du avoir une attestation que j'avais résidé là pendant la guerre. La soeur qui m'a répondu au téléphone était déjà de la nouvelle génération n'ayant pas connu la guerre, mais parfaitement au courant de ce qui s'y était passé.

Je l'ai remerciée par personne interposée de m'avoir sauvé la vie, les deux soeurs qui s'occupaient de moi étant décédées, et lui ai demandé comment le couvent avait pu bluffer les Allemands en ayant tellement d'enfants juifs sous leur toit.

Elle m'a lors expliqué que dans le couvent comme dans toute organisation, il y avait un comité de gestion et la soeur responsable des relations extérieures était d'origine allemande parlant parfaitement la langue et de ce fait attirait moins la suspicion de la part des Allemands.;;;;

L'Institut Yad Vachem à Jérusalem a reconnu le couvent par l'intermédiaire de la Mère Supérieure Mère Cécile Stinger et soeur Marie Beirens le titre de "justes parmi les Nations".

Voilà en gros mon histoire. Si vous avez besoin d'autres détails, je suis à votre disposition.

Amicalement. M. Wajskop-Szper

BIJLAGE 14: Interview met Régina Gielbartowicz

Interview Régina Gielbartowicz

Vertaald uit het Frans en uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Régina Gielbartowicz

Datum: 22-09-2012

Plaats: Luik

Hoe zag je leven er uit voor de oorlog?

Voordat de oorlog begon, woonde ik samen met mijn ouders in Brussel (Schaarbeek). Mijn vader heet Siemon Gielbartowicz en mijn moeder heet Blima Corn. Mijn vader was destijds een kleermaker.

In de wijk waar ik woonde, waren nog enkele andere joodse families. Toch ging ik naar een gemeenschapsschool waar dus ook kinderen van een ander religie waren.

Herinner je je de dag dat de oorlog uitbrak nog?

Ja, ik weet nog dat er die dag bombardementen waren. We hadden veel schrik en verstopten ons in de kelder.

Hoe ben je terechtgekomen bij de Zusters van Barmhartigheid in Heverlee?

Mijn nichtje Elise was er al voor mij naartoe gegaan. Ik zat eerst ondergedoken bij een vrouw, maar daar werd ik gebeten voor een hond. Het was geen veilige plek, dus is mijn moeder naar een andere onderduikplaats op zoek gegaan. Via de ouders van mijn nichtje is mijn moeder dus te weten gekomen dat er in het klooster joodse kinderen konden onderduiken. Mijn nichtje was eigenlijk als een zus voor mij. Ik denk dat mijn nicht Elise via het Joodse Verdedigingscomité naar het klooster is kunnen gaan.

Herinner je je nog een speciale plek in het klooster?

Ik weet nog dat er eigenlijk geen slaapkamers waren. We sliepen eigenlijk in één grote zaal. De bedden waren gemaakt van houten planken en de matrassen waren gemaakt van stro.

Hoe was het dagelijkse leven in het klooster? Wat was het dagelijkse schema?

We moesten kuisen, werken, bidden (heel veel bidden) en we praatten met de andere kinderen. Er waren trouwens 120 kinderen. Er waren natuurlijk ook momenten dat we samen in de eetzaal zaten, al kregen we amper te eten. We aten slechts één boterham per dag.

De kinderen moesten bijvoorbeeld ook de was doen. Dat gebeurde toen nog met de hand. Ik herinner mij nog mijn vriendin Simone, haar vingers waren helemaal schraal en stuk van het wassen en hard maken van de witte kapjes van de zusters.

Heb je veel honger gehad?

Oh ja, ik heb heel veel honger gehad. Ik gooi nu zelfs nooit meer brood weg, brood is voor mij heilig. Zelfs als het hard geworden is, eet ik het nog op. In het klooster kregen we maar één boterham per dag. Ik herinner mij nog het volgende voorval. Op een dag nam een zuster de schotel weg waar het brood op lag van de kinderen die niets aten. Mijn vriendin Arlette en ikzelf hebben toen brood gestolen van deze schotel. De zuster heeft ons toen betrapt. Ze nam ons bij de oren en ging met ons naar de kapel waar we moesten biechten bij de priester. Ik vertelde dus dat ik brood gestolen had. De priester vroeg waarom ik dat gedaan had, waarop ik antwoordde dat ik honger had. Vervolgens zei de priester dat ik niet gestolen had, maar dat ik goed gedaan had. Hij zei dat ik rustig mocht vertrekken. Toen ik uit de biechtstoel kwam, vroeg Zuster Juliette wat de priester over mijn diefstal gezegd had. Ik heb haar geantwoord dat wanneer men biecht, dat niet herhaald wordt.

Wisten de andere kinderen en zusters dat je van joodse afkomst was?

Natuurlijk er waren ongeveer 120 kinderen waaronder joodse kinderen maar er waren ook kinderen die bijvoorbeeld van Leuven kwamen.

Werd je verplicht om katholiek te worden?

Ja, men heeft mij verplicht om mij te laten dopen. Deed ik dat niet, mocht ik het klooster niet binnen.

Mochten je ouders je bezoeken in het klooster?

Nee, dat ging niet. Mijn moeder zat zelf ergens ondergedoken en voor haar was het veel te gevaarlijk om mij te bezoeken. Mijn vader was door de Duitsers opgepakt en gedeporteerd naar een concentratiekamp waar hij vergast werd.

Toen de oorlog gedaan was, is mijn moeder naar het Joods Verdedigingscomité gegaan om te weten te komen waar ik en mijn broer ondergedoken zaten. In '45 na de oorlog is mijn moeder mij en mijn nicht Elise dus komen ophalen in Heverlee. Mijn broer zat ondergedoken in een klooster in Doornik (Tournai).

Zijn er ooit Duitsers in het klooster geweest?

Neen, nooit. Ze zijn er wel komen aankloppen maar ze zijn eigenlijk nooit binnengewees. De zusters zeiden dat er geen joodse kinderen in het klooster waren, en de Duitsers hebben hen geloofd. Of dit het volledige verhaal is, weet ik natuurlijk niet. Wanneer er Duitsers in de buurt waren moesten wij ons altijd verstoppen in de kelder.

Heb je veel schrik gehad tijdens de oorlog?

Ja, we beefden van angst. We wisten niet wat er morgen komen zou.

Wist je wat er buiten de muren van het klooster gebeurde?

Nee, we wisten niks. Ik weet wel nog dat ik de eerste Amerikanen zien aankomen heb. Ik moest die dag de zolder kuisen, en ik deed het zolderluik open. Ik zag soldaten met tanken, en besepte dat het geen Duitsers maar Amerikanen maken. In ben dan naar beneden gelopen, door de slaapkamer van de kleinste kinderen. Men zei toen dat we bevrijd waren door de Amerikanen en de Engelsen. De kinderen vroegen toen aan de zusters of ze de soldaten mochten gaan bezoeken. De zusters lieten dit toe, en ik ben toen met een foto van mijn papa naar de soldaten gegaan, en vroeg hen of ze deze man gezien hadden. Natuurlijk kenden de Amerikaanse soldaten mijn vader niet. Mijn vader heeft in Auschwitz gezeten en is daar vergast.

Hoe komt het dat je vader opgepakt was door de Gestapo?

Men heeft mijn vader verklikt. Mijn papa was voor zijn werk in Frankrijk in de stad Gironde toen de oorlog uitbrak. De mensen daar hebben hem verklikt.

Heb je een groot verschil gemerkt tussen de katholieke en joodse levenswijze?

Eigenlijk niet. Joodse feestdagen werden natuurlijk niet gevierd in het klooster. Katholieke feestdagen werden natuurlijk wel gevierd. Ook moesten we elke dag bidden in de kapel. Die gebeden kende ik na verloop van tijd helemaal van buiten. Eigenlijk vond ik dat niet zo erg, het stoorde mij niet.

Heb je je zoon ook over de oorlog verteld?

Ja, ik heb er wel met hem over gepraat maar pas een maand geleden. Hij weet wel niet hoeveel we hebben afgezien. Sindsdien is hij heel lief voor mij, knuffelt hij mij en brengt mij alles wat ik nodig heb.

Waren de zusters in het klooster lief voor de kinderen?

Niet allemaal. Zuster Juliette was lief voor mij, maar er waren er ook niet zo lief. Zo was er bijvoorbeeld ook een zuster die ingetreden was bij het klooster toen de oorlog net begonnen was. Ze was aangekomen in het klooster en liet uitschijnen dat ze katholiek was. Op het einde van deze oorlog heeft deze zuster haar kledij en dergelijke uitgedaan, en is ze vertrokken. Ze heeft dus gedaan alsof ze een katholieke zuster was, maar eigenlijk had ze een joodse geloofsovertuiging.

Er was ook een priester in het klooster, het heette père Ulric. Hij was altijd heel lief voor de kinderen.

Ik herinner me ook nog Zuster Ida. Normaal hebben zusters geen man, maar Zuster Ida had wel nood aan dergelijke contacten. Wanneer zij in bed lag, riep zij een meisje bij haar die dan bij haar in bed moest gaan liggen. Wat er toen gebeurde weet ik natuurlijk niet precies, maar er bestaan vrouwen die op vrouwen vallen hé. De zus van Charles Jakubowicz heeft me dit verteld.

De Duitsers hebben me ook mishandeld. Ik was bij een vrouw, maar die had me naar huis gestuurd omdat het zo gevaarlijk was. De Duitsers hadden mij gezien op straat, maar ik mocht niet buiten zijn, dus zijn ze me beginnen slaan. Daardoor krijg ik nu wel een pensioen van de Duitse overheid. Ook alle medische kosten worden vergoed door de Duitse overheid, **ik ben eigenlijk "invalides door de oorlog"**.

Na de oorlog moest ik verplicht trouwen met een andere jood. Nu mag men trouwen met wie men wil, al is het een katholiek, een moslim of een jood, dat maakt geen verschil meer. Van mij werd destijds verwacht dat ik trouwde met iemand die ook van joodse afkomst was. Ik heb dat dan maar gedaan, hoewel ik niet van mijn echtgenoot hield. We zijn dan ook gescheiden en hij is hertrouwd met een vrouw die 24 jaar jonger is dan hijzelf. Met deze man heb ik wel een kind, mijn enige zoon. Ik heb ook kleinkinderen, maar die zie ik nooit. Mijn schoondochter wil niet dat haar kinderen contact hebben met mij. Ook mijn zoon mag maar maximum één uur bij mij blijven. Gelukkig zorgen mijn overburen goed voor mij. Dat

zijn Joegoslaviërs. Ze hebben twee dochters en eigenlijk zijn dat een beetje mijn kleinkinderen, ik zie hen elke dag.

Karen Van Lil, Régina Gielbartowicz en Lisa De Wolf

BIJLAGE 15: Interview met Zuster Marie Beirens

Interview Zuster Marie Beirens

Uitgeschreven door Karen Van Lil

Interviewer: Karen Van Lil

Geïnterviewde: Zuster Marie Beirens

Datum: 23-09-2012

Plaats: Wijnegem

Hoe oud was u toen u in het weeshuis terechtkwam?

Ik was 14 jaar oud. Mijn zusje was toen 6 jaar oud en de kleinste slechts 3 jaar. Moeder was overleden en vader had een grote boomgaard in Zandhoven. Die boomgaard begon te renderen, maar toen is mijn moeder plots gestorven. De zaak kon niet verder gezet worden en vader besliste om ons naar het weeshuis in Wijnegem te brengen. Ik heb drie grotere broers van 16 jaar, 18 jaar en 21 jaar. Die drie broers gingen ieder hun eigen weg. Dit was op 26 december 1926. Moeder was overleden in april en in december zijn we naar hier gekomen (naar het weeshuis in Wijnegem). Het jaar daarop, in 1927, ben ik in Heverlee terechtgekomen.

Hoe bent u dan nadien terechtgekomen, als jonge zuster, in het weeshuis in Heverlee?

We zijn verhuisd naar Heverlee omdat vader daar werk kon vinden in het Sint-Pietersgasthuis (~ Sint-Pietersziekenhuis). Dat was trouwens niet ver van het Groenveld. Ik kwam dan bij de grote meisjes terecht. Er waren drie verschillende groepen kinderen (volgens leeftijd). Je had de kleintjes van 3-6 jaar, dan die van 6-12 jaar en die van 12-14 jaar (of zelfs tot 18-20 jaar). Er waren zelfs enkele oudere kinderen. Dit waren allemaal kinderen met een verschillende afkomst, ook bvb. kinderen uit het Waalse gebied. Deze kinderen mochten daar blijven. Ze werkten daar in de wasserij, in de keuken, etc. Ze hielpen de zusters met het breien van kousen en andere zaken. Dit heb ik zelf niet meegemaakt, maar ze spraken vaak over het breiatelier.

Ik ging dan naar Paridaens om verder te studeren. Ik was blij dat ik mocht studeren. Ik leerde graag. Ik ben daar een jaar geweest (het eerste jaar in het voorbereidend jaar) en

dan ben ik op het einde van het jaar gebuisd teruggekomen. Ik had wel een goede basis Frans meegekregen vanuit Zandhoven. Ik kon de werkwoorden vervoegen en kende ook nog zinnen vanbuiten. Daarna mocht ik in de keuken helpen in plaats van te gaan studeren. Ik deed dat heel graag, kinderen bedienen e.d. Maar ik wou zuster worden. Ik was 17 jaar en heb toen aan mijn vader gevraagd of ik in het klooster mocht blijven. Ik zag de zusters altijd bezig, had zelf in de keuken gewerkt, etc. Uiteindelijk mocht het van mijn vader!

Ik ben nadien ook hulpsecretaresse geweest voor de algemene oversten. Er was een zuster ziek geworden en dan hielp ik haar op het secretariaat om kinderen in te schrijven in de school (in 1933). In januari 1934 werd ik ingekleed als Zuster Rumolda (van de heilige Rumoldus), op 22-jarige leeftijd. Daarna was ik dan van 1927-1951 in Heverlee. In de kapel in Heverlee heb ik dan mijn ceremonie van de geloften gehad met mijn inkleding als zuster. Dat was heel mooi! Ik heb toen de eeuwige gelofte afgelegd. Dat was in 1936, toen ik 24 jaar oud was. Ik moest daar dan bidden en zingen met begeleiding van het orgel. Nadien moest ik dan knielen, rechtstaan en uiteindelijk weer knielen.

Nadien, in 1951, ben ik dan hier (in Wijnegem) terechtgekomen. In 1952 ben ik dan tot overste benoemd in Wijnegem, tot in 1958. Nadien ben ik dan overgegaan naar Tertre, waar ik ook overste was. In 1965 ben ik dan teruggekomen naar Wijnegem omdat de overste overleden was. In 1966 zijn we dan eindelijk bij de Zusters van Don Bosco gegaan.

Er was een Benedictijn, pater Chrisostomus en die gaf conferentie en goede biecht in Paridaens. Hij kwam ook in het weeshuis in Groenveld. Ik ging dan altijd bij hem te biecht.

Hij zei altijd: "Ja Marieke, eerst studeren en dan binnengaan". Dan hebben de zusters van het Groenveld me naar het Heilig-Hartinstituut gestuurd, als interne. Het was een pensionaat van 1000 leerlingen. Nu zijn het allemaal externen in Heverlee, denk ik. Ik studeerde daar voor onderwijzeres. Ik ben nooit gebuisd geweest. Ik was er altijd goed door. 30 juni 1933 heb ik mijn diploma gekregen en 1 juli (de dag erna) ben ik in het klooster gegaan.

Het huis was verdeeld, zoals hier in Wijnegem ook was, in een jongenskant en een meisjeskant. Dit was trouwens enkel een lagere school met dan huishoudelijke taken/lessen. De kinderen kookten, naaiden, etc. Alles werd door de kinderen genaaid, van beddengoed tot kousen. We kregen ook nog Franse les erbij.

Hoeveel zusters waren er in totaal die voor de kinderen zorgden, toen u daar werkte als jonge zuster?

Dat waren toch zeker rond de 30 à 40 zusters. Het huis in Wijnegem was er ook nog bij. Het klooster in Tertre in Wallonië (nabij Saint-Ghislain), daar waren er ook nog zusters. We

hadden verschillende leeftijdsgroepen met o.a. de kleuters, de kleine jongens en de grote jongens, de kleine meisjes en de grote meisjes, de ouderen, etc. Die kinderen hadden allemaal hun eigen plaats. Het waren allemaal religieuzen die het werk deden en voor de kinderen zorgden. Ik heb zelf ook één jaar lesgegeven, in het eerste leerjaar (in het Frans).

Voor wat werd de ziekenzaal precies gebruikt? Waren er vooral veel zieke kinderen of hadden ze soms ook iets anders voor?

Soms was er eens een epidemie en dan kwamen de kinderen daar terecht. Ik heb dat wel niet veel meegemaakt. Er was zelfs een dokteres van de universiteit, die verbonden was aan ons weeshuis. Zij kwam regelmatig langs om de kinderen te onderzoeken in de ziekenzaal. Wanneer de kinderen ziek waren, moesten ze daar naartoe.

Dat gebouw is gebouwd in 1928 en kardinaal Jozef Van Roey is dat nog komen inzegenen. Nu is het allemaal afgebroken, maar ik heb die inzegening toen nog meegemaakt. De kribbe nu, vandaag de dag, was de vroegere ziekenzaal. Nu is alles afgebroken en zijn ze een nieuwe kribbe aan het bouwen, want het oorspronkelijk gebouw beantwoordde niet meer aan de veiligheidsvoorwaarden.

Waren er enkel joodse kinderen in het weeshuis? Of was dit gemengd?

De kinderen waren gemengd. De joodse kinderen werden zeker niet afgezonderd. Ik heb ook nooit geweten van toezicht door de Duitse overheid. We hebben nooit geen moeilijkheden gehad.

Er waren ook 2 à 3 Duitse zusters, die in de oorlog van 1914 vanuit Duitsland gevlucht zijn naar ons land. Zij waren goede kokkinnen. Wij hadden een tekort aan voedsel, zoals alle andere mensen, maar om nu te zeggen dat we echt honger leden.. Het was licht voedsel allemaal natuurlijk. Van de gemeente kregen we wel gedroogde groenten (→ winterhulp) om soep te maken. Onze keuken was modern ingericht en werkte op stoom (van het jaar 1936). Heverlee en Groenveld zijn gekend voor de groenten. Alles werd gebruikt van witloof, tot wortel en prei, etc. We bakten zelf het brood en hadden zelfs een klein ezeltje om met het karretje naar de bakkerij te gaan. Er waren twee torentjes in het Groenveld. Onder het eerste torentje was de bakkerij. Daar waren grote broden van 2kg. Dit was heel lekker brood! We hebben de kinderen altijd goed kunnen voorzien in voedsel. De Duitsers gingen overal bij de boeren koeien ophalen. Er waren er soms bij die net gekalfd hadden en dan moesten die koeien gemolken worden. We hadden vier zusters die de koeien dan gingen melken. Zo hadden we emmers vol goede melk. Daar hadden we geluk mee. We hielden ook varkens die regelmatig geslacht werden.

Onder de oorlog mocht er 's nachts geen licht gezien worden. Leuven is vlakbij en men moest alles verduisteren. Samen met moeder-overste Cécile ging ik dan zelf de ruiten met witkalk en blauwsel insmeren, om de ruiten blauw te maken. Dan stond ik op die muurtjes bij de varkenskoten om het licht te verduisteren.

De joodse kinderen werden meestal gebracht door de afgevaardigden van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. Dit waren o.a. ook onderwijzeressen. Die gingen de kinderen ter plaatse halen en brachten ze dan ook naar de verschillende plaatsen. Ons weeshuis in Heverlee was ook aangeduid op hun lijst en werd dus ook veel gebruikt voor kinderen in op te vangen. Ik persoonlijk was daar niet bij betrokken. Ze kwamen de kinderen brengen. Die kinderen kwamen dan terecht in hun leeftijdsgroep. Eén zuster nam contact op met het gemeentebestuur en daar werd dan een andere naam gegeven aan die kinderen. Zo waren er allemaal lijsten met twee namen (hun echte, joodse naam en hun nieuwe naam).

Tijdens de oorlog hebben jullie dus nooit honger geleden? Er was altijd voldoende voedsel?

Om te zeggen echt honger geleden, nee dat niet. Het was eten om de maag te vullen. Aardappelen werden dan gemengd met worteltjes of andere groenten zoals rode kool, witte kool, etc. Dat was makkelijk te verkrijgen en te kweken. We hadden voor het huis ook een moestuin waar we groenten kweekten en aardappelen hebben geplant. We gingen dan ook eten bij de mensen vragen. Ik ben buiten ook gaan bedelen. De voeding was natuurlijk zo rijk niet als voor de oorlog: "De kwaliteit moest inleveren voor de kwantiteit".

Hebben er nooit mensen uit de buurt of familie van die Belgische kinderen geklikt? Is er eigenlijk nooit een probleem geweest?

Neen, de groepen waren gevormd volgens leeftijd en niemand wist dat er joodse kinderen in hun groep zaten. Uit veiligheid wist niemand van de zusters of van de buitenstaanders (zoals familie van andere kinderen, etc.) het. Enkel moeder-overste Cécile en Zuster Mechtilde wisten wie de joodse kinderen waren.

Er kwam ook maar één krant in het weeshuis en er was één zuster die de krant las. Zij vertelde dan tijdens de recreatie wat over de oorlog. Meer wisten wij niet van wat er gebeurde met de joodse kinderen tijdens de oorlog. Er waren altijd rond de 250 kinderen, waarvan in totaal zo'n 60 à 70 joodse kinderen in het weeshuis.

Spraken jullie Nederlands met de kinderen? Of spraken ze, toen in die periode, Frans met iedereen?

We spraken veel Frans. Er waren Franse klassen, maar ook Vlaamse. Achteraf is dat allemaal veranderd. Maar toen sprak iedereen Frans. Onder de recreatie was er bvb. wel een week Frans en een week Vlaams. Zo waren er bvb. Franse en Waalse zusters. Onze overste was een Française, dus die sprak zeker geen Vlaams. Ik had een goede basis Frans gekregen op de lagere school in Zandhoven. Dat was een geluk voor mij dat ik op de Franstaligen kon inspelen en Frans al gewoon was.

Kan u eens vertellen over het dagverloop van de kinderen?

De kinderen gingen elke dag naar de mis. Zij stonden op rond half 7-7u, wanneer ze werden wakker gemaakt door de zusters. De kinderen hadden altijd kledij aan en speciale sandaaltjes om naar de kapel te gaan. De jongens hun haar was altijd fijn geknipt.

's Middags kwamen ze allemaal samen naar de refter (de kleine - en grote jongensrefter en dan de kleine - en grote meisjesrefter) en dan kregen ze boterhammetjes die ter plaatse gebakken werden. Er was ook warm water voorzien e.d. Ik ging gewoonlijk altijd bij de **kleine jongetjes zitten. De boterhammetjes waren dan gesmeerd. 's Middags aten de kinderen altijd warm eten.** Zo kregen ze alle dagen verse soep met groenten. Nadien aardappelen met groenten zoals witte kool, rode kool, witloof, worteltjes, prei, etc.

Wat deed u dan de rest van de dag nog met de kinderen?

Zingen deden de kinderen vaak. Toneelspelen deden zij ook. Ze speelden mooie **toneelstukken. 's Zondags gingen ze wandelen in Leuven. De kinderen waren altijd in uniform** en dan kwamen de mensen op straat kijken. De kinderen moesten altijd in gradatie lopen. De kleinste vooraan en de grootste vanachter. Leuven was wat heuvelachtig en dan had je zicht op de kinderen.

Alle weken gingen de kinderen in bad om hun hoofd te wassen, twee keer per week werden hun voeten gewassen en werden hun kousen veranderd, etc. Ze hadden proper linnen. De kleinste droegen nog slabbetjes. Ze hadden ook altijd hun zakdoek bij.

Wanneer er bombardementen aan de gang waren, gingen we naar de kelder met de **kinderen. Ze waren daarin getraind. 's Avonds op hun bed hadden ze altijd een jasje en een washandje.** Hun pantoffeltjes stonden onder hun bed. Als we dan naar de kelder moesten, wisten ze dat ze hun washandje moesten meenemen in geval er stofontwikkeling zou optreden. Groenveld in Heverlee lag vlak op de scheiding met Leuven en dat was dus wel

gevaarlijk wonen daar tijdens de oorlog. Dan gingen we dus naar de kelder en die kinderen waren dat gewoon. De kleine meisjes sliepen boven en dan moesten ze die grote trappen naar beneden afdalen. De grotere meisjes namen dan een klein kindje bij de hand om naar **beneden te gaan. Die hadden daar plezier in. Wij riepen dan "Niet roepen, het is oorlog!", maar de kinderen begrepen dat dan niet hé. Als er 's nachts vliegende bommen kwamen die** boven het huis vlogen, dan bleven we wachten tot we ze hoorden vallen. Dan wisten we dat het gevaar geweken was en konden we weer naar boven gaan. Tijdens de dag zijn er nooit bombardementen geweest en hebben we nooit last gehad van dreigingen. Enkel aan het begin van de oorlog was er wel veel herrie buiten, maar dit was vooral in de avond en in de nacht.

We hebben nooit één kind verloren. Moeder-overste Cécile had beloofd om alle zondagen naar de grot van Lourdes te gaan bij de Kapucijnen, als er geen slachtoffers waren. Dat hebben we ook gedaan na de oorlog, alle zondagen met alle kinderen van het huis. Er waren **toen niet zoveel auto's als nu. Toen ging dat nog. De Tervuursestraat door en we waren er.**

Wanneer we naar Brussel moesten vertrekken (10 mei), ging pater Chrisostomus (een Benedictijn) voorop. De kleinste kinderen werden tijdens de oorlog allemaal geplaatst bij familie e.d., want kleine kinderen kon men zo niet meenemen. We zijn dan te voet van Heverlee naar Tervuren gegaan. Daar waren toen bombardementen en dan zijn we vlak tegen de grond gaan liggen. Zuster Lutgardis lag dan op de grond te bidden (in het Frans) met haar armen open. Dan zijn we toch met de tram naar Brussel-Noord kunnen gaan. We hebben toen een onderkomen gevonden in hotel Catholique. Dat hotel in Brussel-Noord bestaat nu waarschijnlijk niet meer. We moesten in Heverlee weg omdat het daar toen zo gevaarlijk was.

De avond voor we vertrokken was heel Leuven overdekt met rode ballonnen. Dat was het voorteken van de bombardementen in Leuven. Wanneer de oorlog dan uitbrak, zijn we met de kinderen weggevlucht. Aan de Tiensepoort vielen toen de eerste slachtoffers. Mensen uit die omgeving waren dan naar ons weeshuis gevlucht. We hebben die mensen onderdak verleend. De oorlog was dan begonnen en toen hebben we een week in Brussel verbleven bij de broeders van de Christelijke scholen. We hebben toen onderdak gevonden in die klassen. We sliepen in de toneelzaal. De meeste kinderen hadden we op voorhand al naar huis (naar familie, etc.) gestuurd, maar de overige kinderen gingen met ons mee naar Brussel. Er was ook een vrachtwagen van het Groenveld bij, waarvan de chauffeur enkele kinderen had **meegenomen in zijn vrachtwagen . We waren rond 10 à 11 mei toch zeker met zo'n 100-tal**

kinderen gevlucht naar Brussel. 19 mei zijn we teruggekomen. Er was geen schade aan het huis, alles was intact gebleven.

Zijn jullie vaak bang geweest tijdens de oorlog?

Neen, ik was niet bang. Ik had zo de indruk dat de engelbewaarders van al die kinderen ons moesten beschermen. Zuster Augusta, die ergens anders sliep, kwam bij mij op de slaapzaal (bij de kleine jongens) omdat ze bang was. Ze was liever bij ons, bij de kinderen. Ik hoopte dat alles goed zou aflopen. We hebben veel gebeden.

De meisjes en jongens waren gesplitst. Was dit altijd zo? Waren zij dan nooit samen?

Neen, nooit. Dat was het spijtige natuurlijk. Dat de kinderen, broers en zussen, elkaar niet zagen. Dat was een tekort, vond ik. De kinderen vervreemden van elkaar. Daarom heb ik nadien (na de oorlog) in Tertre (en ook in Wijnegem) het familiaal systeem opgericht. Dit systeem zorgde ervoor dat kinderen van eenzelfde gezin, konden samenblijven voor te eten, om te studeren, om zich te amuseren, etc. Tijdens de oorlog was dit natuurlijk nog niet, toen was alles nog apart. Als je het zelf hebt meegemaakt, zoals ik met mijn twee zussen, weet je pas echt hoe dat is om nooit samen te mogen zijn. Ik ondervond dat eigenlijk aan den lijve.

Is er u iets opgevallen aan de joodse kinderen op de dag dat de oorlog voorbij was? Verlieten zij bvb. massaal het weeshuis?

Daar kan ik feitelijk niet op antwoorden, omdat ik niet aan het hoofd stond van het weeshuis en dus niet betrokken was bij de plaatsing van de joodse kinderen. Ik was enkel verantwoordelijk voor de jonge zusters en de kinderen zelf (en hun materiële zaken). Ik heb dat zo niet echt geweten.. Wanneer er kinderen weggingen, dan zag ik dat wel in de groep. Maar meer ook niet. Alles werd zo geheim mogelijk gehouden (zo discreet mogelijk). Wanneer er kinderen weggingen, stond dat wel aangeduid in het schoolregister. Ikzelf had daar geen controle op. Dat was allemaal uit voorzichtigheid. Mensen waren voorzichtig en ze konden zwijgen. De kinderen trouwens ook. Voor zover ik weet, hebben we nooit moeilijkheden gehad met familie e.d.

Heeft u nadien, na de oorlog, nog lang in het weeshuis gewerkt?

Na de oorlog is het weeshuis stilletjes aan gemoderniseerd, aangepast en uitgegroeid tot een groter weeshuis. In 1965 ben ik van Tertre teruggekomen want moeder-overste was toen overleden.

Heeft u nu nog contact met iemand van het weeshuis in Heverlee?

Ik heb veel brieven van correspondenties met Annette Apelbaum. Ik heb ook nog contact met de weduwe van Charles Bleiberg. Zij is me onlangs nog komen bezoeken, nadat Charles plots is overleden. Daarnaast heb ik ook nog contact met Eva Moskovic. Zuster Augusta verblijft hier ook in het rusthuis, maar zij is MS-patiënte. Ze is jonger dan mij, nog maar 89 jaar. Zij is nog wakker en bij bewustzijn, maar kan niet meer praten of bewegen en heeft moeite met eten. Ze is nl. volledig verlamd. Ze is nu al enkele jaren bedlegerig. Zij was wel jaren actief in het weeshuis. Ze bakte brood, reed rond met haar fiets, heeft de koeien gemolken, etc.

U heeft een medaille van "Rechtvaardige onder de volkeren" gekregen in 1999. Hoe voelde u toen u deze medaille kreeg?

Ik ben blij dat de joden een beetje erkenning gekregen hebben, dat ze nu al wat verder staan. Die hebben toch al veel meegemaakt, dat ze niet verdiend hebben. Dat die mensen zo hebben moeten afzien. De wereld is toch helemaal op zijn kop gezet. Wat er tegenwoordig nog gebeurt met jonge kinderen, die brutaliteit in de wereld, etc.

De joodse kinderen die in het weeshuis aankwamen, werden die dan ook gedoopt?

Dat kan ik niet bevestigen, want ik heb het nooit gezien of gehoord. Maar tijdens de bombardementen waren er wel enkele meisjes bang omdat ze niet gedoopt waren. Maar zelf weet ik daar verder niets over.

Deden jullie ook nog andere katholieke "dingen" met hun, zoals bvb. Katholieke feesten vieren e.d.?

De kinderen kwamen mee naar de kapel en gingen ook mee bidden. Ze beseften dat zo niet. De joden bidden toch ook en de psalmen komen van het Oude Testament. We baden ook in het Latijn, dus de kinderen verstonden al die woorden toch niet. De kinderen deden gedwee mee met wat wij deden. Ze hadden respect voor de kapel.

Wij vierden ook Kerstmis en zelfs Sinterklaas. Dan mocht elk kind bij Sinterklaas komen en kregen zij een zak snoep.

Kon er tijdens de oorlog ook familie op bezoek komen bij de kinderen?

Voor de oorlog kregen de kinderen alle maanden bezoek. Gezien de omstandigheden, of ze aan het vechten waren of niet, was er al dan niet bezoek toegelaten voor de kinderen tijdens

de oorlog. Maar als het veilig was, gingen wij ook buiten met de kinderen om te wandelen. Ze hadden ontspanning genoeg want er waren allerlei manieren om hun te amuseren.

Met wat kwamen de kinderen toe in het weeshuis? Hadden zij ook persoonlijke spullen bij zoals foto's van hun familie e.d.?

Neen, de kinderen hadden weinig bij. We moesten zelf instaan voor de alle kledij van de kinderen (van hemden, tot broeken en schorten).

Op de abdij van Keizersberg was er ook een priester die Bruno Reynders heette. Hij heeft ook veel kinderen geholpen om onder te duiken. Heeft hij ook kinderen naar jullie weeshuis gestuurd?

Neen, ik denk dat hij ze meer naar particulieren bracht. Maar veel weet ik daar ook niet van. Het was vooral Zuster-overste Cécile Stingers die met al die namen naar het gemeentehuis is gestapt. De mensen daar wisten dat zeer goed. Zij hebben dat eigenlijk nooit verklapt. Zuster Cécile is al gestorven in 1961, maar was een grote vrouw die veel gedaan heeft voor die kinderen. Ik ben die medaille in haar naam mogen gaan halen. Ze hebben dan ook een boompje geplant in Jeruzalem.

Karen Van Lil, Zuster Marie Beirens, Lisa De Wolf

BIJLAGE 16: Interview met Annette Apelbaum

Interview Annette Apelbaum

Vertaald uit het Frans en uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Annette Apelbaum

Datum: 29-09-2012

Plaats: Ganshoren

Wanneer ben je geboren?

In juli 1932.

Ben je in België geboren?

Ja, in Itterbeek. Mijn ouders zijn in de jaren '25 geëmigreerd naar België vanuit Polen.

Heb je voor de oorlog ooit antisemitisme ervaren?

Neen, eigenlijk niet. Ik woonde destijds in een wijk waar veel joodse families woonden. Er waren eigenlijk nooit problemen, we voelden ons erg welkom in België. Toen mijn ouders naar hier verhuisd zijn, hebben ze ook meteen werk gevonden. Er was in die tijd nog geen sprake van kinderbijslag of familiehulp dus ze moesten wel onmiddellijk gaan werken. Het zijn trouwens de kinderen geweest die hun ouders geleerd hebben om Frans te praten.

Mijn vader was vertegenwoordiger van kroonlusters, hij kon al Nederlands want hij verbleef al een tijd in Antwerpen. Het zit eigenlijk zo dat er veel joden wouden verhuizen naar de Verenigde Staten. Er was echter sprake van een numerus clausus, er werd dus maar aan een beperkt aantal mensen toegang gegeven om de grens over te steken. Iemand moest getuigen dat iemand je kon onderhouden voor een jaar of twee. Na enkele jaren zijn mijn ouders dan naar Brussel verhuisd.

Wanneer is het klimaat in België veranderd voor joodse families?

Toen de oorlog begon was het voor joodse families erg veranderd in België. Niet alles veranderde maar jongens mochten bijvoorbeeld niet buitenkomen met een keppeltje. Ik mocht geen joodse tekens dragen, zoals jullie het kruis bijvoorbeeld hebben.

Er was veel antisemitisme maar dat werd vooral gevoed door de media. Israël is een klein land dat zich probeert te verdedigen tegenover de rest van de wereld. Er was een dokter die zowel Palestijnse kinderen als joodse kinderen genas. In de ziekenhuizen waren ook Palestijnse dokters.

Onze rabbijn was tijdens de oorlogsperiode bijvoorbeeld geslagen geweest aan het zuidstation omdat hij een grote hoed op had. Omdat hij van Algerijns origine was zei hij tegen de jongeren: "Maar wat doe je toch? Wat voor opvoeding heb je gehad?".

Heb je ooit de gele Davidster moeten dragen?

Ja ik heb de ster moeten dragen maar niet zo lang. Dit komt omdat ik vrij snel naar het klooster ben gegaan toen de oorlog uitbrak. Ik ging naar school in Brussel. Mijn moeder zei me toen dat als ik mensen hoorde schreeuwen of wat dan ook, ik me moest omdraaien en terugkomen naar huis. Er waren inderdaad eens Duitse wagens die de moeders die aan de schoolpoort stonden te wachten op hun kind, ophaalden. Dat was in 1942, ik was toen 12 jaar. Ik herinner me nog dat ik toen een schrift of iets dergelijks voor mijn Jodenster gehouden heb, en vliegensvlug naar huis ben gegaan. Eens thuisgekomen vertelde ik dit verhaal aan mijn moeder en zij heeft toen naar het klooster gebracht. Ik was nummer tien, dus één van de eerste kinderen. Vanaf september 1942 tot aan het einde van de oorlog ben ik in het weeshuis te Heverlee verbleven. Toen de oorlog gedaan was, is mijn tante mij komen ophalen.

Hoe zijn je ouders in contact gekomen met het weeshuis?

Dat weet ik eigenlijk niet. Maar op een dag is een mooie jongedame mij komen halen om mee naar het weeshuis te gaan. Mijn moeder had de avond voordien nog over allerlei dingen tegen mij gepraat, maar daar herinner ik mij niet veel meer van. Ik heb toen de tram naar Leuven genomen met die jonge vrouw. Onderweg vertelde ze mij dat ik voortaan Bernadette Appelmans zou heten. Ze zei ook dat ik die naam goed moest onthouden, omdat men mij voortaan zo zou aanspreken. De gebeden kende ik ook niet, dus moest ik zeggen dat mijn ouders niet baden. Het duurde echter niet lang voordat ik alle gebeden vanbuiten kenden, we moesten meermaals **per dag bidden: 's morgens tijdens de mis, telkens voordat we aten, voor het slapengaan, ...**

Hebben je ouders je instructies gegeven over hoe je je moest gedragen in het weeshuis?

Nee, dat herinner ik me niet. Als kind heb ik het wel aangevoeld dat er iets niet juist was. Een kind begrijpt erg snel wanneer hij of zij in gevaar is. Ik wist dus van mezelf dat ik tegen niemand mocht zeggen dat ik joods was, zelfs niet tegen de andere joodse kinderen in het klooster.

Wisten de zusters of de andere kinderen dat je van joodse afkomst was?

Ik denk dat de zusters het wel wisten, toch zeker de hoofdzuster was er van op de hoogte. Ik herinner me nog dat er in de slaapzaal eens een zuster iets in het Jiddisch tegen mij gezegd heeft. We moesten slapen met de handen op de schouders, en dan kwamen de zusters kijken of we daadwerkelijk sliepen.

De zusters wisten het dus wel, maar ondanks het feit dat we joods waren, hebben ze toch voor ons gezocht. Ze zijn dus in het klooster gegaan om de kinderen die arm waren te helpen.

Herinner je je eerste nacht nog in het klooster?

Neen, dat weet ik niet meer.

Herinner je je nog een speciale plek in het klooster?

Ik herinner mij de grote speelplaatsen nog. In Wezembeek was er een weeshuis waar er kinderen verbleven die geen ouders meer hadden. Dit weeshuis stond wel onder controle van de nazi's. Op het einde van de oorlog heeft het verzet vernomen dat men deze kinderen wou deporteren. Men heeft toen koningin Elisabeth verwittigd, en op een nacht zijn de kinderen opgehaald door vrachtwagens en naar het klooster in Heverlee gebracht. Dit gebeurde één maand voor het einde van de oorlog. Deze hadden wel een joodse opvoeding gekregen in het klooster. Deze kinderen begonnen de Hora te dansen, dat is een joodse, Israëliische dans en alle kinderen uit het weeshuis (ook de niet-joodse) begonnen toen te dansen.

Ook de klaslokalen zijn me nog bijgebleven, er waren 3 rijen en 3 klassen. Wanneer de juffrouw dus klaar was met lesgeven in onze klas, ging ze verder naar één van de twee andere klassen. Als we goed gewerkt hadden kregen we bijvoorbeeld een stukje zeep of een griffel om op een lei te kunnen schrijven.

Hoe zag een dag er uit in het weeshuis? Hoe was het dagelijkse leven?

Hier leest mevrouw Apelbaum een brief voor van haar vriendin Ida. In deze brief wordt een volledige dag beschreven. Zie bijlage 39: Berhaal getuigenis Ida Godny.

Ik herinner me ook nog dat het brood zwart was in het klooster. Als je het van elkaar scheurde kwamen er allemaal draden van het meel uit.

Moest je je laten dopen voordat je het klooster binnen mocht?

Ja, ik heb mij moeten laten dopen. Het zit zo dat wij thuis geloofden in het jodendom. Daar is het de traditie dat de vader alles leert aan zijn kinderen, en vooral aan de zoon. Op de leeftijd van 4 jaar moet een kind bijvoorbeeld al leren lezen, zeker de jongens. Mijn broer wou bijvoorbeeld niet leren lezen. Mijn vader was wel streng, maar ik zag mijn vader graag dus ik deed dat allemaal wel.

Toen ik aangekomen was op het klooster heb ik lessen gehad over het katholieke geloof, voor mij was dat eigenlijk een vervolg op het oude testament.

Ik antwoordde vaak wanneer dat niet gevraagd werd. Ik moest dan aan de deur of in de hoek gaan staan met mijn armen in de lucht. Ik heb zelfs een examen moeten doen voordat ik mijn communie mocht doen en ik behoorde tot de besten. Ik weet er zelfs nu nog veel van. Zo heb ik op mijn werk eens aan een collega van mij uitgelegd waarvoor alle katholieke feesten nu juist stonden. Ik wist er meer van dan zij, terwijl zij een 'gewone' Belg was.

Zijn je ouders op bezoek gekomen in het klooster?

Mijn moeder wou niet op bezoek komen omdat we met drie kinderen waren. Ze verbleef in het midden van Frankrijk in een vluchtelingenkamp, ze is daar gestorven in 1943 in Montpellier.

Ik herinner me dat de ouders normaal 1 keer per maand mochten komen. Mijn moeder deed dat niet omdat dat veel te gevaarlijk was. Op de tram werden de papieren en dergelijke gecontroleerd en de kans om betrapt te worden, was erg groot. Mijn moeder zat ook ondergedoken, maar ik weet niet goed waar. In maart '44 heeft men mij gezegd dat mijn mama wou vluchten. Er waren niet alleen nazi's maar ook collaborateurs en ik denk dat zij haar verraden hadden. Ze is toen beland in een joods hospitaal, in Brussel was een Israëliisch ziekenhuis. Toen mijn mama uit dat ziekenhuis kwam, is ze meegenomen door de Duitsers naar Mechelen en gedeporteerd naar Auschwitz. Daar is ze ook gestorven. Ik heb mijn mama dus voor de laatste keer in dat ziekenhuis gezien. Ze lag in een grote zaal met een vijftigtal andere mensen. Het moet voor mijn moeder ook verschrikkelijk geweest zijn

om zo te sterven, wetende dat haar kinderen achterbleven zonder dat er iemand was om voor hen te zorgen.

Mijn grootouders heb ik zelfs niet gekend, ze waren in Polen tijdens de oorlog.

Zijn er ooit Duitsers in het klooster geweest?

Op het einde van de oorlog zijn er kinderen van Rex in het weeshuis geweest (rexisiten). Maar misschien tijdens de oorlog ook, want er zijn controles geweest. Ze kwamen ons halen en zeiden dat er bezoek voor ons was, en we vertrokken langs de kelder door de velden.

Geen enkel kind is opgepakt geweest door de Duitsers, alle kinderen hebben de oorlog overleefd.

Heb je veel schrik gehad tijdens de oorlog?

Neen eigenlijk hadden we geen schrik. Als kind beseften we niet alles wat er gebeurde. We baden uiteraard wel opdat de oorlog zou stoppen, maar we waren eigenlijk een beetje geïsoleerd van de buitenwereld. We gingen soms wel wandelen in de velden, maar het echte oorlogsgeweld is ons gespaard gebleven. Het meeste schrik hebben we gehad op het einde van de oorlog toen de geallieerden naar Duitsland vertrokken.

Ik herinner me nog dat er een drama gebeurd was in Tertre. Er waren een veertigtal kinderen en twee zusters gestorven. Toen hadden we wel schrik, ook omdat Leuven vaak gebombardeerd is geweest.

Heb je veel honger gehad in het klooster?

We hebben honger gehad ja. Ik zal je een korte anekdote vertellen, ik noem het "de miraculeuze vangst". We droegen een zwarte schort met een riem in de taille. We mochten zo veel eten als we wouden, maar enkel tijdens etenstijd. Ik had toen met mijn vriendinnen een haring verstoppt in mijn schort. Toen we in klas kwamen, had men dat natuurlijk geroken. Ik moest de vis laten vallen.

Ik denk dat iedereen wel honger gehad heeft tijdens de oorlog, behalve de collaborateurs dan.

Ken je de priester Ulric nog?

Ja, ik heb zijn foto hier nog. Ik herinner me hem nog heel goed. Eerst deed hij de mis, hij was de enige man die in het klooster kwam. Na de mis stak hij altijd een sigaar op. Hij had altijd sandalen aan, het was een echt vaderfiguur.

Herinner je je Zuster Ida nog?

Ja, ik ken haar nog. Het was een sterke vrouw en zelfs bij de andere zusters was ze niet erg geliefd. Ik heb echter geen slechte herinneringen aan de zusters. Soms moest ik wel gestraft worden, maar dat was bijna altijd terecht.

Was het een grote aanpassing om plots op te groeien in een katholieke omgeving in plaats van een joodse?

Ja, er was wel een verschil maar je mag niet vergeten dat Jezus ook een jood was en dat wordt ook aangeleerd door de rabbijnen. We hadden dus wel een beetje dezelfde mentaliteit. Voor mij was het katholicisme wel nieuw, ik was een beetje onwetend. Ik wist dat ik naar een internaat ging en dat was het.

Heb je aan je kinderen verteld over de oorlogsperiode?

Ja, maar niet zoveel. Ik heb bang dat het hem veel verdriet doet. Hij heeft Auschwitz bezocht en was erg triestig toen hij terugkeerde en sprak er niet veel over. Ik heb toen met hem gepraat omdat hij niet veel zei over wat hij gezien had.

Zelfs in de slechtste omstandigheden zijn er nog mensen die goed doen. Op televisie wordt er bijvoorbeeld alleen gesproken over de oorlog en dergelijke, maar er waren in de concentratiekampen bijvoorbeeld ook chirurgen die levens reddden. Met moet ook deze positieve kant tonen.

Heeft u ooit iemand veroordeeld voor de oorlog?

Neen, in onze gemeenschap willen we geen wraak nemen voor de vele doden die er gevallen zijn. Wel was er één iemand die tot dood veroordeeld was, en dat was Eismann. Hij was echt één van de kopstukken. Hij heeft mensen tot de laatste minuut van de oorlog gedeporteerd. Dit terwijl men de treinen nodig had voor transport van andere goederen. Ironisch wel dat Duitsland nu goed "beviend" is met Israël.

Wist je dat ook Belgische families vluchtten?

Ja, ik wist het wel. Toen we mijn vader naar het station gebracht hadden, waren er veel mensen die de trein namen om te vluchten. In 1940 zijn er veel erge dingen gebeurd. Ik zal je een korte anekdote vertellen. Op een dag waren we in het zuiden van Frankrijk en we waren een klein dorpje gestopt om ergens in een restaurant iets te eten. We bestelden toen steak met frieten en we kregen van die dikke frieten. De baas van het restaurant zei

toen tegen ons: "Dit zijn echte Belgische frieten". Er waren in dat restaurant dus Belgen die op de vlucht waren en die deze frieten gemaakt hadden.

Nadien zijn de meeste Belgen wel teruggegaan, er zijn zelfs joden teruggegaan naar België. Zelfs de ouders van mijn man zijn gevlucht naar Frankrijk en nadien zijn ze teruggekomen. Mijn man en zijn broer zijn toen ondergedoken in een protestants weeshuis in Brussel.

Heb je nog een boodschap voor de leerlingen van Don Bosco Groenveld die dit interview zullen zien?

Ik zou hen graag zeggen dat er altijd goede mensen zijn. Volgens mij bestaat de wereld uit 20% goede mensen, 20% slechte mensen die er plezier in hebben om slecht te doen, en als laatste is er 60% onverschillig. Maar er bestaan echt nog goede mensen, dat moet men ook onthouden.

Mijn boodschap is dat er tijden zijn waarin er meer kwaad is dan goed in de wereld, maar dit wordt altijd gevolgd door een periode waarin het goede zegeviert. Men hoort niet zo vaak over deze goede mensen, maar wel over de mensen die veel slecht doen. In Israël bijvoorbeeld, waar men niets meer vraagt dan bevriend te zijn met de Arabische landen.

De joden hebben altijd in ballingschap geleefd. Ze wonen in een land dat hen min of meer geadopteerd heeft.

Lisa De Wolf, Annette Apelbaum en Karen Van Lil

BIJLAGE 17: Interview met Félix Messer

Interview Félix Messer

Vertaald uit het Frans en uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Félix Messer

Datum: 29-09-2012

Plaats: Sint-Gillis

Hoe bent u in het weeshuis te Heverlee terechtgekomen?

Eerst ben ik een hele tijd verbleven in een weeshuis in Wezembeek. Dit weeshuis was opgericht door de Duitsers. Koningin Elisabeth wou niet dat kinderen die geen ouders meer hadden en opgepakt werden door de Duitsers, naar Duitsland zouden moeten gaan. Men zei **tijdens de oorlog trouwens altijd "naar Duitsland", men sprak niet van Polen of Auschwitz of dergelijke**, dat wist men niet.

Dit weeshuis in Wezembeek had dus als doel de kinderen zonder ouders op te vangen. Kinderen moesten daar werken. Koningin Elisabeth had de Duitsers kunnen overtuigen dat het zinloos was om deze kinderen mee te nemen naar Duitsland. In Wezembeek verbleven ongeveer tussen de 80 en de 130 kinderen.

Enkele dagen voor het einde van de oorlog had het weeshuis een telefoontje gekregen van het witte leger, dit waren de verzetslieden. Deze verzetslieden hadden zich geïnfiltreerd bij de Gestapo en ze waren te weten gekomen dat de Duitsers de volgende ochtend met een vrachtwagen zouden komen om de kinderen op te halen.

We hadden heel de nacht gewerkt en we droegen kaki mantels zoals de scouts en een Jodenster. Deze ster was echter niet goed vastgenaaid, slechts aan 3 uiteindes van de ster. Zo konden we ze er gemakkelijk aftrekken. In de ochtend zijn we in kleine groepjes vertrokken van 10 tot 20 kinderen. Deze kinderen werden op verschillende plaatsen geplaatst. Met mijn groepje ben ik te voet gegaan van Wezembeek naar Oudergem. In Oudergem werden we ontvangen in een ziekenhuis waar we wat te eten kregen. Vanaf daar zijn we dan te voet naar Leuven gestapt. Dat is de weg die we afgelegd hebben. We zijn toen aangekomen in het klooster. Het eerste wat ons toen opgevallen is, is dat we ontvangen werden in een grote eetzaal waar lange tafels stonden om aan te eten. Ik weet nog dat we toen wit brood gekregen hebben, dat was toen erg bijzonder en werd alleen op

de zwarte markt verkocht. Daarnaast kregen we ook boter, confituur en een grote kan warme melk. Er kwamen toen enkele priesters binnen, en die zeiden dat we moesten gaan zitten en dat het eten allemaal voor ons was. Wit brood was echt een uitzondering in de oorlog, we zijn erg warm onthaald geweest in het klooster. Na de bevrijding zijn we teruggegaan naar Wezembeek.

Over het weeshuis valt eigenlijk niet veel meer te vertellen, ze hebben ons goed ontvangen en we zijn goed verzorgd geweest. Ik herinner me nog dat er op de speelplaats een grote muur was met allemaal perenbomen waar grote peren aanhingen. Ik weet nog dat we eens een peer gestolen hadden.

Op een dag waren we in de gemeenschappelijke badkamer en we horen allemaal lawaai op de autoweg. Er was een zuster bij ons, en ze zei dat we rustig moesten blijven, en dat ze meteen terug kwam. Wij wachtten dus op haar in de badkamer. Ik hoorde het lawaai van de vrachtwagens, en ik **zei "dat zijn geen Duitsers"**. Na 4 jaar herkende ik het geluid van de Duitse wagens goed. In de badkamer waren hoge vensters, dus je kon niet goed zien wie er nu juist buiten was. In nam dus een stoel en ik zag dat het Belgische militairen met een Belgische vlag waren. Twee dagen later zijn we vertrokken in Leuven, nog steeds in groep. Op de weg richting Leuven stond een Amerikaanse tank. De soldaat maakte zijn zakken leeg en gaf alle snoepjes die hij had aan ons. De zuster die daarbij was had gezegd dat we niets mochten aannemen en alles aan haar moesten geven. Ik begrijp nog altijd niet waarom, maar goed.

Herinner je je eerste nacht in het klooster nog?

Nee, we waren eigenlijk heel moe omdat we zo'n lange weg afgelegd hadden. Helemaal te voet van Wezembeek naar Leuven, dat is ver. Bovendien hadden we ook nog goed gegeten dus we waren allemaal een beetje moe. Eigenlijk was het echte luxe die we gekregen hebben in het klooster, iedereen werd goed verzorgd.

Wat mensen vaak vergeten is dat een ondergedoken kind, in de meeste gevallen, zijn **ouders of zijn familie niet meer heeft. Zo'n kind geniet niet meer van de bescherming van zijn ouders** en staat als het ware alleen in het leven. Een kind dat de oorlog meegemaakt heeft en wiens ouders gedeporteerd zijn, verliest van de ene op de andere dag deze bescherming van zijn ouders. Ik heb zelf ook mijn nonkel en zus verloren. Wanneer men 12 – 14 jaar is, maakt men zich los van deze bescherming. Maar op de dag dat je een probleem hebt, ga je altijd terug naar je ouders want zij zijn er altijd voor je. En ondergedoken kinderen hebben deze mogelijkheid niet, zij hebben niemand meer. Dit is een verhaal dat

naar mijn mening onderbelicht wordt. Het was erg moeilijk en hard om hiermee te leren leven.

Hoe was het dagelijkse leven in het klooster? Wat was het dagschema?

Wij zijn in totaal 3 weken in het klooster geweest. Daar was een school waar uiteraard ook les gegeven werd. Het schema was opgesteld als volgt: les, eten, badkamer, kerk. Dat was eigenlijk het leven.

Moest je je laten dopen voordat je het klooster binnen mocht?

Men wou wel dat we naar de mis gingen, maar ik kan me niet herinneren dan men mij ooit gevraagd heeft om mij te dopen. We gingen wel naar de mis, die gegeven werd door priesters. We zongen mee zoals alle andere kinderen.

Wisten de zusters en de andere kinderen dat u een joods kind was?

De zusters wisten het zeker en vast. Niet alle zusters zeiden het expliciet, maar we waren in een klein groepje aangekomen dus het was wel duidelijk dat we ondergedoken kinderen waren. Of de andere, katholieke kinderen wisten dat wij van joodse afkomst waren, weet ik niet. Ik geloof eigenlijk van niet want ze hebben er nooit iets van gezegd. Kinderen zijn daar ook niet erg in geïnteresseerd.

Herinner je nog iets van de zusters in het klooster?

Wie ik me nog goed herinner is de priester die de misdienst altijd deed. Zijn naam weet ik niet meer, maar ik herinner me nog wel dat hij goed was voor de kinderen en ons de liturgie geleerd had.

Heb je voor de oorlog ooit antisemitisme ervaren?

Een beetje, mijn vader heeft in onze straat ooit slaag gekregen van iemand die hem beledigd had en die dronken was.

Voor de oorlog zei men niet zo vaak "vuile jood", maar eerder "Polac" omdat we van Polen kwamen. Na de oorlog is de echte Jodenhaat pas begonnen.

Ging je voor de oorlog naar een joodse school?

Nee, ik ging naar een gewone gemeenschapsschool. Daarnaast ging in ook nog naar een joodse school om Hebreeuws en joodse gebeden en dergelijke te leren. Op school waren we niet gescheiden of zo. Dat is pas gekomen bij de Duitse bezetting.

Kan je de omgeving beschrijven waar je voor de oorlog woonde?

Ik woonde in een klein straatje in het centrum van Brussel. In deze straat woonden veel immigranten. Het was eigenlijk een klein, Pools dorpje dat men zagezegd verplaatst heeft naar Brussel. Iedereen probeerde toen eigenlijk te vluchten uit Polen vanwege de Russen, omdat de joden daar vermoord werden. Er woonden eigenlijk veel joodse families, ik weet nog dat we op straat gewoon Jiddish konden praten en men begreep je.

Had je ook contact met niet-joodse kinderen?

Ja, met de hele jeugd van Brussel!

Wat waren de beroepen van je ouders?

Mijn vader was schilder. Hij schilderde gebouwen. Daarna is hij ziek geworden vanwege de verf van vroeger, die was niet zo gezond. Door het lood in de verf was hij ziek geworden en kon hij niet meer schilderen. Toen hebben mijn ouders dus een kruidenierswinkel geopend.

Hebben je ouders ook een bordje voor hun zaak moeten plaatsen waar op stond dat het een joodse winkel was?

Nee, toch niet voor zo ver ik me kan herinneren. Mijn ouders hebben in het begin van de oorlog het bevel gekregen om zich aan te melden om naar Mechelen te gaan. Mijn vader heeft toen gezegd: "Nooit van mijn leven", en vervolgens zijn we naar ergens anders vertrokken.

We moesten wel een Jodenster dragen maar de bordjes voor de winkel waren toen nog niet van toepassing.

Herinnert u zich de dag dat de oorlog uitgebroken is nog?

Ja, want ik heb toen een mep van mijn vader gekregen.

We waren op de eerste verdieping en we hoorden een vliegtuig. Dat was vreemd want het Belgische leger had destijds niet zo veel vliegtuigen. We hoorden ook geweschoten, dat waren de Duitsers die op de Belgische vliegtuigen aan het schieten waren. We waren op de eerste verdieping en we wouden weten wat er gebeurde, mijn vader nam toen zijn verrekijker. Ik ben dan naar beneden gegaan om te zien wat er gebeurde, want wij dachten dat België neutraal zou blijven.

Ik weet nog dat ik die dag een slecht rapport had, want ik had niet goed gewerkt op school. Ik vroeg aan mijn vader of ik de volgende dag naar school moest gaan. Hij zei: "neen". Ik was natuurlijk blij en ik zei "Joepie!", maar toen had ik een mep van mijn vader gekregen.

Wist je dat er niet alleen joodse, maar ook Belgische families op de vlucht waren toen de oorlog uitbrak?

Ja, toen we op de vlucht geslagen waren en onderweg waren, waren er zowel joden als Belgen. Iedereen die wou vertrekken was toen op de baan. De Duitsers waren natuurlijk ook aanwezig op de autobanen. Op een dag werden we tegengehouden door het Belgisch leger. We moesten een groot huis binnengaan, waar er een grote speelplaats was. Ze hadden gebedsboeken ontdekt, maar die waren in het Hebreeuws geschreven. Dit ben ik pas achteraf te weten gekomen dat dit gebeurd was, als kind wist ik dit niet. De Belgische officier gaf toen het bevel aan de volwassenen om tegen de muur te gaan staan. Hij zei dat dit de wet van de Duitsers was. Hij wou dus alle volwassenen die bij ons waren neerschieten. De kinderen wisten dit niet. We zagen dit wel gebeuren, maar van op een afstand. Toen was er een andere Belgische officier langsgekomen, die ook joods was en die is naar de commandant gegaan om uit te leggen dat het gewoon gebeden waren, en geen verhalen of dergelijke. Toen hebben ze ons laten gaan. Maar destijds kon er eigenlijk elk moment iets ergs gebeuren. Een officier moest maar denken dat je een spion was, en op basis van dat vermoeden kon je vermoord worden. Het is beter om te leven zonder oorlog, want oorlog is echt afgrijselijk.

Herinner je je nog iets van het klooster?

Ik weet nog wel dat er op een dag eens meisjes gepasseerd zijn. Wij waren ergens anders, en die meisjes wandelden langs de speelplaats. Ik herkende toen een meisje, dat was Lily Kaminsky. Toen ik teruggegaan ben naar Wezembeek, heb ik haar broer daar gezien, maar die wist niet waar zijn zus was. Ik heb hem toen gezegd dat ik haar in Heverlee gezien heb. Eigenlijk had ik gezegd dat ze in Herent was, want ik heb tot nu toe altijd gedacht dat ik die laatste weken in Herent geweest ben in plaats van Heverlee.

Toen je naar het klooster gegaan bent, is je naam veranderd. Hoe voelde dat als kind om van de ene op de andere dag een andere naam en identiteit te krijgen?

Mijn naam is "Messer", en men heeft eigenlijk gewoon een "i" toegevoegd, "Messier" was het dus geworden.

De kinderen waren eigenlijk al volwassenen. We wisten wat er gebeurde en we wisten dat **we ons moesten verstoppen. Toen we 's nachts een auto hoorden voorbijrijden, werden we wakker omdat we dachten dat het de Gestapo was die ons kwam halen.** Zo was het om te leven tijdens de oorlog.

We werden **zelfs wakker als er 's nachts een auto of vrachtwagen passeerde.** De kinderen wisten dus wat er gebeurde, en ze wisten wat ze mochten zeggen en wat ze niet mochten zeggen. Men had ons dus een andere naam gegeven, maar uiteindelijk is dat gewoon maar een naam, we wisten waarom men dat gedaan heeft.

Heb je voor de oorlog ook al horen praten van Hitler?

Ja, natuurlijk, voor de oorlog werd er ook al van Hitler gepraat. Iedereen die de actualiteit volgde sprak van Hitler. We wisten heel goed wie hij was. We konden zelfs de nummerplaten van de Duitsers herkennen. Kinderen leren heel snel als ze in gevaar zijn. We wisten dus wie Hitler was, maar over de concentratie- en vernietigingskampen hebben we tijdens de oorlog niets geweten. Dat is pas achteraf gekomen dat men wist dat er vernietigingskampen waren. Tijdens de oorlog dachten we dat de gedeporteerden moesten werken in Duitsland omdat de Duitsers moesten gaan vechten aan het front. Achteraf zeiden de mensen dan dat we ons laten vangen hadden, maar dat konden wij natuurlijk niet op voorhand weten. Stel je voor dat je thuis bent met je vrouw en kinderen. Men klopt aan op de deur, en je hebt een geweer, wat doe je dan? Ofwel schiet je op de Duitsers, wetende dat ze je familie zullen meenemen, ofwel geef je je over.

Je kon je niet verdedigen. Alleen mensen die alleen waren konden dat, zoals bijvoorbeeld het witte leger en het verzet. Zij konden hun leven riskeren en vechten en dergelijke, ze waren jong en hadden geen gezin en dergelijke. Dat was hun leven, ze deden wat zij wouden, maar als je een familie hebt, dan ga je mee omdat je geen andere keuze hebt.

Heeft u tegen uw kinderen over de oorlog verteld?

Ik heb twee kinderen. Natuurlijk heb ik hen over de oorlog verteld. Mijn zoon wil zelfs mijn verhaal neerschrijven. Eigenlijk is mijn verhaal niets bijzonders, iedereen heeft zo'n verhaal. Hij heeft dus heel mijn levensverhaal neergeschreven. Ik heb hem alles verteld, ik vind dat de mensen mogen weten wat er vroeger gebeurd is. Toen hij dus alles gehoord had, zei hij: "Maar papa, dat moeten we opschrijven zodat het bewaard blijft voor de volgende generatie, voor de kleinkinderen." Hij is nu zelfs bijna klaar met het schrijven van mijn levensverhaal.

Hoe ben je terechtgekomen in Wezembeek?

Ik was eerst ondergedoken bij een familie in Ukkel. Daar zaten nog 4 andere kinderen die joods waren ondergedoken. Op een nacht zijn de Duitsers dat huis binnengekomen en hebben ze de vijf kinderen meegenomen naar de gevangenis van de Gestapo op de Avenue Louise. De rest van de nacht hebben we doorgebracht in de gevangenis. De volgende dag kwam er een Duitser de cel binnen en die zei "**Alle Kinder raus**". We zijn dus naar buiten gegaan en mochten vertrekken. Alleen de kinderen die jonger waren dan 16 jaar mochten vertrekken. Er was een meisje bij die al 16 jaar was. Ik zei toen tegen haar dat ze met ons moest meekomen. De vrouw die ons kwam ophalen had gezien dat het meisje bij ons was, dus we zijn heel snel vertrokken. Zij zei toen: "**We gaan zo snel mogelijk tot daar lopen**". We hebben dus zo snel mogelijk gelopen opdat de Gestapo ons niet zou achternakomen. De vrouw die ons toen was komen ophalen, was de zus van de directrice van het weeshuis in Wezembeek. Zij heeft ons dus meegenomen naar Wezembeek.

Jaren later heeft men de directrice van het weeshuis gevierd, haar naam werd vermeld op het Amerikaanse Congres. Ik dacht altijd dat zij misschien 50 tot 100 kinderen gered had. Ik heb na de oorlog nog eens contact opgenomen met het weeshuis in Wezembeek om te vragen of deze vrouw nog leefde. De directrice zei toen dat de vrouw tijdens de oorlog elke dag naar de Gestapo op de Avenue Louise ging om te proberen kinderen te redden. Uiteindelijk had ze maar zeven kinderen kunnen redden. Wij waren al met zeven. Ik dacht altijd dat alle kinderen systematisch gered werden, maar dat bleek dus niet waar te zijn.

Heeft u veel schrik gehad tijdens de oorlog?

Ja, we leefden met een continue angst, de hele tijd. We waren zeker bang van de Duitsers, ze konden ons elk moment komen ophalen. Mijn ouders waren toen al gedeporteerd. Toen ik in Wezembeek zat, had het weeshuis in september een telefoontje gekregen van verzetslieden. Deze zeiden dat men moest vertrekken met de kinderen omdat de Duitsers zouden komen om de kinderen op te halen.

Het is moeilijk om die angst te beschrijven, maar je moet er mee leven.

Het zwaarste voor mij was het feit dat ik mijn ouders verloren had. Meer eten of minder eten, dat was eigenlijk niet zo belangrijk. We stalen soms wel voedsel, we organiseerden ons zelfs. We stalen aardappelen, maakten buiten een vuurtje en maakten de aardappelen klaar. We wisten dat eten een noodzaak was, en we hadden te weinig om te eten. Zelfs in het weeshuis van Wezembeek was er weinig te eten. Dat was echter helemaal niet erg vergeleken met het verlies van je ouders. Heel mijn familie, mijn ouders, mijn zus, mijn

tante en mijn nonkel, heel mijn familie in Polen heeft men vermoord. Het is dus goed wat jullie nu doen, want er zijn mensen die zeggen dat vernietigingskampen nooit bestaan hebben. Daarom moeten we er over praten. Dat waren geen mensen die erg ziek waren en stilaan dood gegaan zijn. Nee, ze zijn plotseling weggenomen: plotseling geen vader meer, plotseling geen moeder of zus meer. Geen eten krijgen, daar kan je mee leven, maar met de rest viel voor mij moeilijk te leven.

Na de bevrijding was ik zeker dat mijn vader zou terugkomen. Over mijn moeder en zuster was ik niet zeker, maar van mijn vader dacht ik dat hij zeker terugkwam. Mijn vader was zo een beetje een held voor mij, zoals dat bij veel kinderen het geval is. Mijn vader is na de bevrijding van het kamp blijven leven. Hij was echter ziek, hij had een zware infectie. Hij had zelfs een biljet om terug te keren naar België, maar dat had hij aan een vriend gegeven omdat hij nog even wou blijven aangezien mensen die zwak waren, soms stierven in het vliegtuig. Hij zei dat hij nog een zoon had in Brussel, en hij wou er zeker van zijn gezond thuis te komen. Maar hij is nooit blijven leven. Mijn moeder en zus hadden het niet overleefd. Ik hoop dat ze mijn moeder en zus onmiddellijk gedood hebben, je hoeft niet 3 of 6 maanden in een kamp te zitten om dan toch te sterven. Mijn hoop was dat als ze van de trein zijn afgekomen, ze direct vergast werden. Het is erg **dat ik zo'n dingen moet zeggen**, maar het laat een zwaar gevoel achter.

Maar, Hitler heeft niet alles gewonnen. Ik heb twee zonen, ik heb kleinkinderen, het leven gaat door.

Karen Van Lil, Félix Messer en Lisa De Wolf

BIJLAGE 18: Interview met Albert Fuks

Interview Albert Fuks

Vertaald uit het Frans en uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Albert Fuks

Datum: 20-10-2012

Plaats: Sint-Genesius-Rode

Wanneer bent u geboren?

Ik ben geboren op 30 juni 1934 in Lask, een klein stadje in Polen. Mijn moeder is met mijn vader getrouwd in Brussel. Ze heeft hem leren kennen in 1932. Mijn moeder is teruggegaan naar Polen, naar haar eigen moeder om van mij te bevallen. Toen ik zes maanden oud was, zijn we teruggegaan naar België. Daarom ben ik dus in Polen geboren. Verder heb ik altijd in België gewoond.

Wanneer is het klimaat in België veranderd? Hebben uw ouders voor de oorlog ooit antisemitisme ervaren?

Het is te zeggen dat, toen de oorlog in 1940 begonnen was, zijn wij zoals zovelen anderen gevlucht uit België. We zijn toen naar Frankrijk gegaan. Ik weet nog dat we toen aan de hand van verschillende vervoersmiddelen tot in Arass geraakt zijn. Na enkele dagen zijn we teruggegaan naar België waar mijn vader zijn zaak verdergezet heeft. Mijn vader had een confectiewinkel in Brussel, vlakbij de Naamsepoort op de Chaussée de Wavre. Tot aan 1942 is hij in deze winkel gebleven.

Anekdote om aan te tonen dat niet alle Duitsers nazi's waren: **In onze winkel kwam een Duitse officier in een zwart uniform, met een doodshoofd op de kraag. Hij kwam naar "Radio Londres" luisteren. Voor mij is dat een merkwaardige herinnering die aantoont dat niet alle Duitsers het idee van moord en nazisme hadden. Er waren dus ook tegenstanders. Op een dag is deze officier erg droevig naar ons toe gekomen om vaarwel te zeggen. Zijn bevelhebber was te weten gekomen welke mening hij deelde inzake de joden. De officier moest dus naar het Russisch front gaan, hij wist dat hij nooit zou terugkomen.**

In 1942 zijn de **razzia's** begonnen. Voordien ging ik naar een **gemeenschapsschool** op de Chaussé de Wavre, die niet ver lag van de winkel, waar we dus ook woonden. De Jodenster **werd toen echter ingevoerd, en ik moest deze dus dragen op mijn borst, op mijn kledij.** 's Morgens kwam ik op school aan, ik was toen acht jaar, en de directeur had mijn ouders gecontacteerd om te zeggen dat er geen joods kind naar deze school mocht gaan en dat hij mij aan de deur zette. Mijn ouders hadden niet-joodse kennissen, ze hadden dus beroep gedaan op deze mensen om mij en mijn broer te verstoppen. De mensen die mijn ouders kennen hadden familie in Heverlee. Zo zijn we dus in het Huis van Barmhartigheid terechtgekomen. Daar zijn we verbleven van 1940 tot aan het einde van de oorlog. Gedurende deze hele periode heb ik mijn vader niet gezien. Hij had zich ook verstoppt. Hij **praatte daarnaast slecht Frans en had het uiterlijk van wat men een "typische jood" noemt.** Hij heeft die schuilplaats nooit verlaten. Hij is dus altijd in Heverlee gebleven, bij de ouders van de mensen die lieten onderduiken in het weeshuis. Mijn moeder daarentegen had haar haren blond geverfd en had valse papieren laten maken. Af en toe kwam ze ons bezoeken in het klooster.

In het klooster waren twee zusters die zich bezighielden met de jongens van mijn leeftijdsgroep. Dit waren Zuster Léopoldine en Zuster Pia. Ze waren trouwens alletwee Pools. De ene was een engel en de andere was een demoon. Zuster Léopoldine was een vrouw die ongelofelijk goed was, ze begreep onze situatie en ze probeerde ons te troosten en gaf ons een beetje tederheid. Zuster Pia daarentegen was een beetje in de stijl van **"gendarme", "ordnung musst sein". We hebben deze periode daar dus doorgebracht, zonder eigenlijk echt te lijden.** Diegenen die bij mij waren herinner ik mij niet echt. Sommigen daarvan zie ik nog wel regelmatig. Zij kunnen zich ook niet herinneren dat ze ooit ongelukkig geweest zijn in het weeshuis.

We gingen regelmatig naar buiten met alle kinderen van het klooster, met de jongens gingen we bijvoorbeeld naar boerderijen in de buurt om eten te vragen. De zusters hadden natuurlijk geen rantsoenbonnen voor ons. We moesten dus gaan bedelen om zo de andere te kunnen voeden. Buiten dat hadden we niet te klagen over het gedrag van de zusters. Het is wel zo dat ik gedoopt ben en dat ik mijn communie heb moeten doen. Ik ben misdienaar geweest, ik deed de misvieringen samen met de priester. Dat was wel grappig want van tijd tot tijd namen we enkele slokken wijn van de priester. Dit zijn eigenlijk allemaal herinneringen die uiteindelijk niet onaangenaam zijn. Ik heb erg veel bewondering voor deze zusters. Die gaat zelfs zo ver dat toen ik al een vrouw en kinderen had, ik elk jaar terugging naar het klooster met mijn gezin en bijvoorbeeld speelgoed meenam voor Sinterklaas.

Ik ben erg jong getrouwd. Na de oorlog zijn mijn ouders mij komen halen in het klooster en hebben ze mij terug meegenomen naar Brussel. Ik ging toen naar een katholieke school, ik bidde, ik wou toen zelfs missionaris worden. Tegelijkertijd hebben mijn ouders mij ook naar een joodse scouts laten gaan. De keuze was voor mij eigenlijk snel gemaakt. Bij de scouts zitten is natuurlijker veel leuker dan bidden en naar de mis gaan. Ik ben dan naar een gemeenschapsschool gegaan. Helaas was ik tijdens de oorlog ziek geweest door de omstandigheden waarin ik leefde. Die waren niet slecht maar er waren wel vaak invallen van de Duitsers in het klooster om te kijken wat er zich afspeelde. De zusters gingen hier echter goed mee om, maar ze namen wel enorme risico's, 100 joodse kinderen laten onderduiken. Ze ontvingen ook piloten die gevallen waren in de regio, mensen die niet verplicht wouden gaan werken. Er zaten dus heel wat mensen ondergedoken in het klooster. Elke keer er dus een inval was, moesten we ons verstoppen in de kelder. Dat waren wel alleen de joodse jongens. Bij de meisjes was dat niet nodig, die kon men toch niet onderscheiden van elkaar. Jongens moesten hun broek uitdoen, men kon dan zien wie besneden was en wie niet, dat was heel simpel. In die kelder was het dus erg koud en vochtig en daar heb ik chronische bronchitis opgelopen die tijdens de oorlog alleen maar verergerde. Tijdens de oorlog heb ik in het klooster niet de kans gehad om op regelmatige basis lessen te volgen. Na de oorlog had ik de helft van de tijd astma-aanvallen, dus kon ik geen lessen volgen. In 1946 hebben mijn ouders mij naar een pension in Zwisterland gestuurd. Men dacht toen dat goede lucht en een open omgeving een oplossing waren voor de ziekte. Maar daar ben ik dus ook niet naar school gegaan. Ik heb wel veel geleerd van mezelf. Mijn kleine broer daarentegen is wel naar school gegaan, hij is wetenschapper geworden in de chemie-fysica. ...

Ik zat in een gemengde scoutsbeweging, daar heb ik mijn vrouw leren kennen. Ik was 14 jaar en zij was 12 jaar. In 1950 zijn de ouders van mijn vrouw naar Israël getrokken, omdat ze dachten dat er een nieuwe wereldoorlog zou uitbreken (Koude Oorlog). Mijn vrouw heeft haar studies verdergezet in Israël, ze kwamen wel elk jaar tijdens de vakantie naar België, en dan gingen wij samen op scoutskamp.

Vandaag kan ik zeggen dat ik een gelukkig man ben. Want na alles wat we hebben meegemaakt, heb ik toch de kans gehad om een hecht gezin te hebben. Mijn kinderen komen goed overeen en vragen maar één ding, dat we mekaar geregeld ontmoeten, in dit huis. Ik noem het dan ook "de kerk in het midden van het dorp". Hier wordt gepraat, ideeën uitgewisseld, gediscussieerd, maar dat gebeurt altijd in een familiale sfeer.

Kan u het huis, de omgeving beschrijven waar u woonde in Brussel, voor de oorlog?

Ja, we woonden op de Chaussée de Wavre 53 in Ixelles, nu is dat de Matongéwijk. De vitrine is nu trouwens beschermd erfgoed want het is een ruit van Horta. Mijn vader had daar dus zijn confectiewinkel. Aan de achterkant van deze winkel was er een eetkamer en een kleine living. Vervolgens kwam je uit op een koer en daar was een achterhuis waar onze kamers zich bevonden. Mijn ouders hadden een kamer, en mijn broer en ik hadden één kamer voor ons beiden. We woonden dus eigenlijk redelijk comfortabel tot aan 1942, toen we moesten onderduiken.

Woonden er in deze straat ook nog andere joden?

In het gebouw zelf niet nee. Integenteel, daar waren enkele mensen die pronazistische ideeën hadden, "les chemises brun". Ondanks dat feit, verwittigde dit koppel ons wel wanneer er problemen waren en wanneer we ons moesten verstoppen. Ze hebben de meubels van mijn ouders trouwens ook bewaard tot na de oorlog.

Had u voor de oorlog ook contact met niet-joodse kinderen?

Waarschijnlijk wel, maar daar heb ik weinig herinneringen van. Ik was nog een klein kind, ik was zes jaar toen de oorlog begon en acht jaar toen we ons moesten verstoppen. Na de oorlog had ik wel niet-joodse vrienden, van op school bijvoorbeeld. Later heb ik er nog wat leren kennen. Ik ben eigenlijk een beetje vergeten wat er voor de oorlog gebeurd is, het is alsof er een gordijn tussen die periodes is. Soms heb ik flitsen van herinneringen van wat er gebeurd is.

In het klooster was ook iemand van de familie die ons meegenomen heeft naar het klooster. Zijn familie had een boerderij in Tienen, daar ben ik regelmatig enkele dagen op vakantie geweest. Ik werd daar ontvangen als een kind van de familie. Ik zeg het, de oorlog heeft mij geen stresserende herinneringen gegeven, die zijn pas achteraf gekomen. Ik ben zeker en vast getraumatiseerd door de oorlog, maar vooral door de gevolgen die de oorlog gehad heeft op de joodse mensen. Ik ga nu nog steeds naar een psycholoog omdat ik nog altijd nachtmerries heb dat ik naar een restaurant ga en dat de mensen eten op hun bord laten liggen zodat wij dat kunnen opeten. Elke keer zie ik de gevangenen die uit de concentratiekampen komen voor mij, met hun gestreepte pyjama, heel mager. Dat is het traumatisme dat ik elke dag onderga. Daarom ben ik door de Belgische staat benoemd als "invalide de guerre" voor 30%.

Vandaag heb ik evenveel joodse als niet-joodse vrienden die ik regelmatig zie. Ik maak eigenlijk geen onderscheid tussen jood of niet-jood. Ik heb respect voor alle religies, zolang men maar tolerant is. Ik kan er niet tegen wanneer iemand iets probeert op te leggen.

Wist u dat niet alleen joden, maar ook Belgen vluchtten toen de oorlog uitbrak?

In het begin niet, maar naderhand ben ik te weten gekomen dat de nazi's ook gehandicapten en zigeuners uitgeroeid hebben. Ik heb ook gezien dat er ook kinderen "geselecteerd" werden. Men nam arische, niet-joodse, blonde vrouwen en de Duitse soldaten moesten hen dan bevruchten om zo het toekomstig nageslacht te vormen, het "pure" ras. Dat is ongeloofwaardig, dat gaat buiten mijn verbeelding.

Herinnert u zich de dag dat de oorlog uitbrak nog?

Ja, want die dag zijn we eigenlijk de baan opgegaan. Ik, samen met mijn moeder, mijn vader en mijn broer. Mijn broer was toen nog erg klein, hij was nog maar vier jaar. We waren onderweg met heel veel volk. Ik herinner mij nog dat er vliegtuigen waren die vluchtelingen aanvielen. Tot aan het moment dat we in Arras aankwamen, had ik nog geen enkele Duitse soldaat gezien. Toen zag ik een défilé van Duitse soldaten, ze stonden allemaal netjes geordend. Nogmaals, de soldaten hadden echt respect voor de bevolking. Ze installeerden containers met voedsel en deelden soep en brood uit aan de vluchtelingen. Dat is geen slechte herinnering. Van de terugkeer herinner ik me niets meer. Ik ben daarna gewoon terug naar school gegaan.

Waren er tussen de kennissen van uw ouders collaborateurs?

Na de oorlog heb ik vernomen dat er een jood was, een zekere Max, die samengewerkt heeft met de Nazi's. Samen met de Duitse soldaten patrouilleerde hij door de Brusselse straten en hij wees aan wie er joods was. De nazi's pakten deze mensen dan op en brachten hen naar de Avenue de Louise, waar de lokalen van de Gestapo waren. Er hangt trouwens een plakaat op het gebouw. Er is ook een standbeeld van een piloot die het gestapogebouw aangevallen heeft. Dat standbeeld staat nu dus voor het gebouw waar men de gevangenen joden in opsloot alvorens ze uitgezonden werden naar Malines en vervolgens naar concentratiekampen gedeporteerd werden zoals Auschwitz.

Had u voor de oorlog al van Hitler gehoord?

Ik kan me niet herinneren dat ik zijn naam kende, ik was nog erg jong en politiek interesserde mij niet. Ik heb later pas geleerd over het nazisme, toen de oorlog al bezig was.

Dat was omdat we toen gevlucht waren. Maar het waren niet alleen joden die vluchtten, er waren ook Belgen bij die de oorlog van '14-'18 meegemaakt hadden. Zij hadden ook schrik voor hun leven. Mijn ouders zijn tijdens deze periode ook geboren, maar ze waren destijds in Polen dus ze wisten niet dat dat hier gebeurd was.

Toen u naar het weeshuis gegaan bent, heeft men u een andere identiteit gegeven. Hoe ging je daar als kind mee om?

Mijn naam is Abraham Fuks. Eigenlijk is het "Abram" Fuks omdat mijn vader niet goed Frans kon spreken toen hij mij ging inschrijven op het gemeentehuis. Tijdens de oorlog ben ik van naam veranderd en heette ik Albert De Vos. "Fuks" betekent in het Duits "Vos". Dat was dus erg gemakkelijk en Albert was een naam die vaak voorkwam en makkelijk te onthouden was. Ik heet nu nog altijd Albert. Het is heel zeldzaam dat men mij Abraham noemt. Ik heb nochtans wel lessen Nederlands gevolgd. Als men mij nu aanspreekt met Abraham, moet ik even nadenken wie dat is want ik ben dat niet gewoon.

Tijdens de oorlog wist ik dat mijn broer, die Salomon heet, volledig van naam veranderd was, en men noemde hem Sam. Er waren toen ook andere joodse kinderen, die ik nu nog zie.

Hebben uw ouders u destijds instructies gegeven over hoe u zich moest gedragen in het weeshuis?

Ja, zeker en vast. Mijn moeder stond er op dat we niet zeiden dat we joods waren. We wisten wat er gebeurde. Niet dat we erg gelovig waren, we waren wel traditioneel. Belangrijke joodse feesten, pasen, het joods nieuwjaar en dergelijke vierden we wel, maar verder deden we niets. We gingen zelfs nooit naar de synagoge. Op het moment dat we het weeshuis binnengingen zei mijn moeder: "Vergeet niet dat je naam Albert De Vos is, dat is jouw naam en je mag niets anders zeggen." We hadden toen goed begrepen dat het gevaarlijk was en dat we konden sterven. Sterven was toch iets dat we al kenden, hoewel we nog erg jong waren. Zelfs op acht jaar, weet je wat dat is. We hadden natuurlijk snel begrepen dat wij anders waren dan de andere kinderen. Toen er een inval was van de Gestapo moesten we snel vertrekken uit de klas en ons verstoppen in de kelder. Het was gevaarlijk voor ons, dat wisten we.

Herinnert u zich de eerste nacht nog in het weeshuis?

Nee. Ik herinner mij nog wel dat het een enorm grote slaapzaal was met heel veel bedden. In de hoek waren er slaapcabines met gordijnen waar de zusters in sliepen en toezicht hielden. Ik weet nog dat ik vaak ik mijn bed geplast heb, dat terwijl ik al acht jaar en ouder was. Het heeft zelfs maanden en maanden geduurd vooraleer dat voorbij was. Zuster Léopoldine troostte mij dan, en Zuster Pia duwde mijn neus in de lakens. Dat is opnieuw een zeker trauma, maar ik begrijp wel dat het voor de zusters ook niet gemakkelijk was.

Herinnert u zich nog een speciale plek in het weeshuis?

Ik herinner mij de eetzaal, waar het eten niet erg lekker was, nog. We aten wat er beschikbaar was, dat was niet erg veel. Ik weet nog dat mijn broer een keer overgegeven had omdat hij het eten van die dag niet kon verdragen. Zuster Pia had hem toen verplicht het opnieuw op te eten. Dat zou Zuster Léopoldine nooit gedaan hebben.

Ik herinner mij ook nog de grote feestzaal waar regelmatig filmavonden gehouden werden. Het waren wel steeds films met een religieus onderwerp, dat was geen Bugs Bunny of Laurel en Hardy, maar eerder "Pater Damiaan". Dat was trouwens de reden waarom ik missionaris wou worden, ik vond het formidabel hoe hij de melaatsen ging verzorgen. De plaats waar ik verbleef heeft dus een erg grote impact op mij gehad.

Daarnaast was er de grote speelplaats waar we konden spelen. Er was ook een kerk, waar we elke dag gingen bidden. We waren ook verplicht om te gaan biechten, hoewel we niet wisten wat dat was. Ze zeiden tegen ons dat we al onze zonden moesten toegeven. Ik verzon toen dingen omdat ik niet wist wat dat was, een zonde. Nogmaals, ik heb nooit gezegd wie ik was, hoe ik echt heette.

Wist u dat er nog andere joodse kinderen in het weeshuis verbleven?

Ja, onder andere de twee broers Bleiberg, Charles en Walter. Walter is sinds de dag dat we het weeshuis verlaten hebben, nog altijd een vriend. Ook twee neven van mij verbleven in het weeshuis. De ene heette Salomon Hendeles, hij was een dokter, een gyneacoloog maar is nu op pensioen. Mijn andere neef is Natan Goldman, maar die woont nu in Israël. Ik ga hem nog vaak bezoeken. Ook Charles Jakubowicz verbleef in het klooster, maar die zie ik niet zo vaak meer. Toen ik in het klooster verbleef, wist ik echter niet dat dit joden waren. Alleen van mijn neven en broers wist ik dat. Zelfs onder ons werd er niet over gepraat. Ik weet wel dat er nog andere kinderen in de kelder zaten wanneer er invallen van de Duitsers waren, maar je denkt er op dat moment niet aan dat dat ook joden zijn.

Denkt u dat alle zusters wisten dat er ook joodse kinderen in het weeshuis verbleven?

Ik denk van wel, om één simpele reden: ze waren er altijd bij als we ons wasten dus ze zagen dat we besneden waren. Ja, wat dat geweten door de zusters dat we joods waren. Daarom heb ik zoveel respect voor hun, ze riskeerden hun leven en waren zich daar ten volle bewust van.

Hoe zag een dag eruit in het klooster? Wat deden jullie allemaal?

's Morgens moesten we ons wassen om daarna gaan te bidden in de kerk. Daarna kregen we ontbijt en moesten we naar de klas gaan. Vervolgens moesten we opnieuw binnen alvorens de lessen begonnen. 's Middags was er het middagmaal, dat gebeurde in absolute stilte terwijl een zuster voorlas uit de bijbel. Dan moesten we terug naar school gaan en terug bidden. 's Avonds moesten we ook bidden. Ik weet nog dat ik eens op de speelplaats was en dat ik grote vliegtuigen over het weeshuis zag vliegen, dat waren Amerikaanse vliegtuigen. We wisten niet wat dat betekende. Ik weet wel dat we 's nachts eens wakker werden gemaakt om naar de kelder te gaan omdat er een bombardement was op Leuven. We waren in de kelder en vanuit een klein raampje bovenaan de kamer zagen we de bommen vallen en lichtflitsen. Ik weet nog dat er een jongen gekwetst was omdat hij geraakt was door een stukje dat tegen hem vloog. We wisten natuurlijk wel dat het gevaarlijk was. De volgende dag zijn we versuft uit de kelder gekomen, de zusters probeerden ons wel te kalmeren. Het leven is toen gewoon verdergegaan in het klooster tot de dag dat de oorlog gedaan was.

Hoe voelde u zich in het klooster? U moest namelijk bidden, u werd gedoopt, ...

Ik deed eigenlijk zoals iedereen. Ik bidde in het klooster, net zoals iedereen. Men vroeg mij om dat te doen, dus ik deed het. Ik was een erg gehoorzaam jongentje. Ik respecteerde deze dappere zusters. Ze waren niet altijd grappig, en altijd gekleed in het zwart en soms streng, maar ze deden hun best om ons te troosten en voor ons te zorgen. Vooral 's avonds toen we in bed lagen te snikken waren de zusters daar om mij te troosten. Ze wisten ook wel wat er buiten gebeurde, en dat de kans bestond dat we onze ouders nooit zouden terugzien.

Zijn er ooit Duitsers in het klooster geweest?

Er was een Duitse zuster in het klooster. Zij ontving de afgevaardigden van de Gestapo en dergelijke. Omdat zij Duits was, sprak zij dus ook goed Duits en kon ze ervoor zorgen dat ze een oogje dichtknepen. Opnieuw, de zusters namen enorme risico's.

Heeft u uw ouders erg gemist toen u in het weeshuis verbleef?

Ja, ik heb mijn vader gedurende 2,5 jaar niet gezien. Hij was ondergedoken en kon niet buitenkomen. Ik denk dat ik hem 1 of 2 keer gezien heb toen hij ondergedoken zat, maar ik mocht natuurlijk niets zeggen. Ik kon niet zeggen waar ik verbleef of dergelijke. Mijn moeder daarentegen heeft ons wel vaak bezocht. Ze had valse papieren en blonde haren. Ze woonde nog in Brussel. Ze heeft wel ondergedoken gezeten. Ik kan mij nog een foto voor de geest halen waarop mijn moeder een serveerster was en de vrouw waar ze verbleef was een verpleegster. **Dat was tijdens de oorlog van '14 – '18. De vrouw wist dat mijn moeder joods was en toch kon mijn moeder bij haar verblijven.** Tijdens de oorlog kwam mijn moeder ons vaak bezoeken vanuit Brussel. Ze nam dan de tram naar Leuven. Vaak werd ze gecontroleerd, maar ze was mooi en blond en ze kon goed Frans dus men liet haar met rust. Als mijn moeder ons kwam bezoeken, nam ze vaak wit brood en enkele eieren mee. Op een dag werd ze gecontroleerd terwijl ze dit bij zich droeg. De soldaten dachten dat ze dit probeerde te smokkelen. Ze zei echter dat ze aan het herstellen was van een operatie en dat ze geen grijs brood kon eten. Ze werd toen verplicht om haar kleed omhoog te heffen om zo haar litteken te tonen. Ze kwam toen bevend aan in het klooster en ze nam ons in de armen omdat ze goed wist dat het zo gedaan kon zijn. Ze kwam niet vaak omdat het een groot risico was, ondanks alles deed ze het toch.

Dus uw ouders zijn tijdens de oorlog elk ergens anders verbleven?

Ja, volledig gescheiden. Mijn moeder verbleef op een plaats in Brussel die ik zelfs niet ken. Mijn papa is nooit weggegaan van de plaats waar hij versholen zat in Heverlee. Dat was in een duivenkot, daar zat hij verstopt. Hij had het recht niet om weg te gaan. Tussen het huis en het kot was wel een kleine koer waar hij af en toe kon wandelen en een luchtje scheppen, maar dat was ook alles.

Heeft u veel honger gehad in het klooster?

Neen, ik herinner mij niet dat ik ooit honger gehad heb. Ik weet wel nog dat wij, de jongens naar de boerderijen in de buurt moesten gaan. In de omgeving het klooster was niets buiten koeien en velden. We moesten dus naar de boerderijen gaan om fruit en groenten te

vragen. Zo hadden de zusters iets om ons te voeden. Het was natuurlijk geen vijfsterrenkwaliteit, maar we stierven niet van de honger. Vrijdag aten we vis, die was niet altijd vers maar goed, we aten het. We hadden brood en soep. Vlees was wel een beetje zeldzaam en eieren hebben we nooit gezien. Tenzij mijn moeder ze meebracht natuurlijk. Dat mocht niemand weten natuurlijk want anders werden ze jaloers. Ik kan me echter niet herinneren dat ik ooit honger gehad heb.

Heeft u aan uw kinderen verteld wat er tijdens de oorlog allemaal gebeurd is?

Mijn dochter, die geboren is in 1957, heeft me verweten dat ik haar niets verteld heb over de oorlog. Ik kon er niets over zeggen, dat was te moeilijk. Het is pas na verloop van tijd dat ik er beetje bij beetje iets over vertelde. Ze vroeg me waarom ik niet opschreef wat ik mij er van kan herinneren. Ik kan dat niet. Mijn andere kinderen zijn jonger, ze verwijten mij niets.

Heeft u nog een boodschap voor de leerlingen van DBG die deze opname zullen bekijken?

Ja, heb idealen en wees altijd tolerant. Want tolerantie is de mooiste deugd. Respecteer anderen, dat is erg belangrijk. Oordeel niet want diegenen waarover u oordeelt, oordelen ook over u en niet in de positieve zin. Wees gelukkig, geniet van elk moment van het leven. In het Latijn zegt men "Carpe diem", profiteer van elk moment dat zich voordoet, dat is erg belangrijk. Er zijn wolken, maar achter de wolken is er de zon, en de zon die blijft! Wees gelukkig.

Karen Van Lil, Albert Fuks en Lisa De Wolf

BIJLAGE 19: Interview met Charles Jakubowicz

Interview Charles Jakubowicz

Vertaald uit het Frans en uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Charles Jakubowicz

Datum: 27-10-2012

Plaats: Koekelberg

Charles toont ons de foto van hem en zijn zus die gemaakt is in 1946. Hij licht de bestaansreden van deze foto toe.

Een paar maanden voor de oorlog gedaan was, waren er verpleegsters van het Zweedse Rode Kruis naar de kampen gekomen. Dat was vijf, zes maanden voor het einde van de oorlog dat ze komen kijken zijn. Ze waren aan het praten met de Duitsers van het kamp, de chefs. Ze zeiden dat, wanneer de Amerikanen en de Russen naar daar zouden komen, wanneer de Duitsers dus gevangenen zouden zijn, zij zouden vertellen dat deze Duitsers joden gered hebben. "Jullie gaan ons 1000 joden geven, wij vertrekken naar Zweden met 1000 joden". Ze hebben dus gegeten met de Duitsers in een grote refter en het was mijn mama die het eten bracht want zij maakte dat. Wanneer de Duitsers tevreden waren, wanneer ze goed gegeten hadden, gooiden ze een klein stukje brood op de grond dat mijn mama dan kon oprapen om te eten. Zo zeiden ze dank u.

Mijn mama had daar dus opgediend en de Zweden hadden mijn mama opgemerkt. Ze vroegen wie die dame was. De Duitsers zeiden dat zij met anderen, met Duitsers, het eten voor hen maakte. Toen ze dus 1000 personen gekozen hadden, zat mijn mama daar niet tussen. Ze hadden mijn mama al naar de verbrandingsovens gestuurd om haar te laten vermoorden. Er zijn toen Zweden teruggekomen voor mijn mama. Ze zeiden: "Die vrouw moeten jullie ons geven als jullie willen dat wij tegen de Amerikanen en de Russen zeggen dat jullie joden gered hebben. Jullie zullen niet vermoord worden, maar naar de gevangenis gaan. Na de oorlog is mijn mama nog één jaar in Zweden gebleven.

Ik ben daarom één jaar extra in het weeshuis gebleven. Daarom hebben de zusters deze foto laten maken, voor mijn mama in Zweden. Zo zag ze haar zoon en haar dochter. De foto is vlak na de oorlog gemaakt.

Mijn vader zat in één van de eerste konvoeien die naar Duitsland vertrokken zijn. Op dat moment wisten we nog niet goed wat zich daar afspeelde. Men zei tegen mijn papa dat hij in Duitsland moest gaan werken. Hij werkte eerst hier in België, in Brussel in een papierwinkel. Ze maakten behangpapier, het was erg gekend en dat huis was erg groot.

Mijn moeder had een winkel, maar toen de Duitsers kwamen hebben ze deze winkel moeten sluiten. Alle joden moesten hun zaak toen sluiten, dat was verplicht. Maar mijn papa is toen wel blijven werken.

In 1942 werden mijn ouders opgeroepen en zei men tegen hen dat ze in Duitsland moesten gaan werken. Ze wisten niet dat ze naar de kampen moesten. Wat we later vernomen hebben is dat, wanneer ze vertrokken zijn naar Duitsland en aangekomen waren in Auschwitz en men hem (mijn vader) onmiddellijk vermoord heeft. Hij was gekend hé, hij was een socialist. Maar niet zoals de socialisten van nu hé, ik praat over de socialisten van vroeger. Toen vechttten ze voor betaald verlov, meer loon... Mijn vader was een afgevaardigde van het syndicaat geworden. De Duitsers wisten dat en toen hij in Duitsland aankwam, heeft men hem direct vermoord.

Maar na enkele konvoeien beginnen de mensen ook te praten. **Men zei: "Goed, luister, zij die meegenomen worden en die naar Duitsland gaan om daar gaan te werken, dat is niet waar. Men neemt ze mee naar Duitsland en men vermoordt de mensen." Dus mijn moeder en ook andere mensen begonnen zich te verstoppen.** Ik zat eerst ondergedoken in een kolonie van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn.

Er is veel over te vertellen hé. Ik ben veel pas achteraf te weten gekomen. Als ik vroeger **"sale juif"** hoorde, werd ik gek hé. **Alles wat in mijn buurt lag, nam ik vast om mee te gooien.** Ik ben drie keer naar het politiecommissaritaat moeten gaan. Op school had er iemand **"vuile jood"** geroepen, en ik heb hem toen op het hoofd geslagen met een inktpot. Toen moest ik naar de prefect gaan, de directeur van de school, **en die zei tegen mij: "Het is niet goed wat je gedaan hebt, wanneer ze 'vuile jood' tegen je zeggen, moet je antwoorden met 'imbiciel' of iets anders."** Maar dat is natuurlijk wel minder erg om te zeggen hé.

Ik zal u het verhaal vertellen van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. Ik was dus daar en mijn moeder **kwam mij één keer per maand bezoeken, tot in '42.** Toen zei men tegen haar dat ze haar zoon moest meenemen omdat ze mij daar dus niet konden houden, omdat **het te gevaarlijk was.** Hij zei: **"Als ze weten dat we hier een jood hebben, gaan we problemen krijgen en moet ik verantwoording geven en naar de kampen gaan."** Mijn mama is toen beginnen wenen, maar er was niets aan te doen, ze moest me meenemen. Ze had

het klooster al gevonden en mijn zus was al daar. Maar de moeder-overste zei dat er al 10 – 15 kinderen waren, en dat was al veel. Maar mijn moeder is dus met mij naar daar gegaan zodat ze mij ook zouden aannemen. Maar de moeder-overste zei dat ze al zo veel kinderen hadden. Mijn mama begon toen te wenen en toen zei de moeder-overste dat ik mocht blijven. Dat was dus de moeder-overste van Heverlee. Na de oorlog, in '48 had de directeur van de kolonie van het NWK op de radio gezegd dat hij joodse kinderen gered had. Ik wou hem vermoorden. Hij had gezegd tegen mijn moeder dat ze mij terug mee moest nemen omdat hij mij niet kon houden. Hoe is dat mogelijk?

Zo ben ik dus uiteindelijk in het klooster verbleven. Gedurende enkele maanden kwam mijn moeder ons één keer per maand bezoeken, dat was het bezoek van de ouders. Maar in dit klooster waren ook veel wezen, niet-joods. Zij hadden geen ouders. De andere joodse kinderen hadden ook nog ouders en die kwamen soms ook op bezoek, zoals mijn moeder. Op een gegeven moment is ze zelf moeten gaan onderduiken. Toen het dus te gevaarlijk werd kon ze dit niet meer doen en is ze ons niet meer komen bezoeken. Dus gedurende 2,5 jaar heb ik mijn moeder niet gezien.

Een nicht van mijn moeder was getrouwd met een christelijke Belg. Hij moest dus niet onderduiken dus hij kwam ons dan bezoeken. Hij kwam één keer in de twee, drie maanden. Zo was er toch altijd iemand van de familie die kwam.

Dat is wel verschikkelijk, 2,5 jaar leven zonder ouders, samen met wezen die geen ouders meer hadden. We spraken er samen over. 's Nachts heb ik kinderen zien wenen, ik heb zelf ook geweend. Zij hadden geen ouders, en ik had er ook geen meer.

Dat was een drama. Zelfs toen de oorlog gedaan was en mijn moeder teruggekomen is, konden we er niet over praten. Mijn moeder sprak nooit over de problemen die ze gehad heeft, alles wat ze gezien heeft. Dat was te moeilijk en bovendien haar man...

Hoe heeft uw moeder het klooster gevonden?

Dat zijn de geruchten die de ronde doen. Er was een dame die tegen haar gepraat had over het klooster, en daar is ze dan met mijn zuster naartoe gegaan. Onmiddellijk heeft men mijn zus binnengenomen. En daarna ik dus.

Ik zal nog vertellen over père Ulric, dat was een buitengewone man. Hij had natuurlijk zijn geloofsovertuiging, het was een pater. Hij heeft mij veel geleerd. Hij wou mij dat allemaal aanleren. Met 4 à 5 andere kinderen ben ik naar de catechese gegaan, dat waren niet in het bijzonder joden hoor. Hij wou dat ik later priester of pastoor werd. Het is wel zo dat het

katholicisme mij erg interesseerde. Het Oude Testament is helemaal hetzelfde als hetgene dat de joden leren. Het jodendom en het christendom hebben dezelfde basis. Dat en vele andere dingen wou hij mij dus leren. Ik ben toen misdienaar geworden, ik was toen acht jaar en een van de jongste misdienaars. Hij zei dat altijd tegen mij: "Weet je, jij bent de jongste hé". Wanneer het Pasen of Hoogmis was, stuurde hij mij speciaal naar de kathedraal van Leuven zodat ik daar de mis kon opdragen.

Vindt u het oké als ik enkele vragen stel? Wanneer en waar bent u geboren?

In 1935 in België.

Kan u uitleggen waar u woonde voor de oorlog?

Mijn ouders hadden dus die winkel, die kruidenierszaak, en in dat huis woonden wij ook. Dat was de Rue Bodeghem. Boven ons woonde nog een andere joodse familie.

Had u toen ook contact met niet-joodse kinderen?

Ja, zeker en vast, in school hé. Tot in 1942 ging ik naar een gemeenschapsschool, het eerste en tweede leerjaar deed ik daar. Ik had dus ook niet-joodse vrienden.

Herinnert u zich de dag dat de oorlog uitbrak nog?

Niet de dag zelf, maar ik herninner mij nog wel dat we de winkel moesten sluiten en dat mijn vader vertrokken is naar Zuid-Frankrijk. Want in Frankrijk was de grenslijn. Mijn vader zei dat daar geen Duitsers waren. We zijn toen ontvangen bij een Franse boerenfamilie, vlakbij de Spaanse grens. Daar zijn we enkele maanden verbleven. Ik praat nu over 1940-1941 hé. We hadden toen gehoord dat er geen problemen waren in België, er waren toen nog geen razzia's geweest. In 1941 had men in België nog geen joden gearresteerd dus mijn vader zei dat we konden terugkeren, want we hadden nog altijd ons huis in Brussel. We zijn toen teruggegaan naar daar en mijn vader is terug gaan werken. In 1942 werd hij dan opgeroepen.

Toen u het weeshuis binnengegaan bent, heeft u een andere identiteit gekregen. Hoe was dat voor u als kind om een valse naam te moeten dragen?

Ik zal u de waarheid vertellen. Als je zo klein bent, ik was toen 7 jaar, en men zegt dat je niet meer Jakobowicz heet, maar Jordaens, dat was mijn naam tijdens de oorlog,...

Ik had twee namen hé, mijn echte naam is Charles Benoît. De pater die altijd kwam, dat was een Benedictijn, dus ze hadden het geregeld om mij Benoît te noemen. Ik werd ook

gedoopt hé, iedereen werd gedoopt. Ik werd dus als Benoît gedoopt. Ik was dus Charles Benoît Jordaens geworden, maar men noemde mij eerder Benoît.

Heeft uw mama u instructies gegeven over hoe u zich moest gedragen in het weeshuis?

Nee, helemaal niet. Ik heb eerst in de kolonie gezeten van het Nationaal werk voor Kinderwelzijn, ik was het al wat gewoon. Je moet voor jezelf zorgen he. Ik had wel vrienden gemaakt in het klooster hoor, niet-joden hé. Er was er welgeteld ééntje bij die joods was. Dat heb ik later pas vernomen, want toen wisten wij niet wie joods was en wie niet. De zusters wouden niet dat iemand dat wist. Op een gegeven moment wist ik zelf niet meer dat ik joods was, als je zo jong bent en de catechese, de mis,...

Weet je wat er op een dag gebeurd is? Het was een grote belediging om vuile jood te zeggen hé. Ik had toen ruzie op de speelplaats met een jongentje van mijn leeftijd. Ik zei toen tegen hem: "Sale petit juif." De zuster had dit gehoord en ze riep mij bij zich. Ze zei tegen mij: "Je hebt hem uitgescholden met vuile jood, maar je weet toch dat je zelf joods bent?" Ik was het vergeten. Ik had zo veel schrik dat de Duitsers het te weten zouden komen dat ik het onbewust vergeten was. De zuster herinnerde mij eraan: "Vergeet niet wat je bent." Heel goed van haar hé.

Herinnert u zich de eerste nacht in het klooster nog?

Nee, niet in het bijzonder. Ik was dat al gewoon he, in een slaapzaal slapen. Ik was reeds verbleven in de kolonie. Het was niet de eerste nacht, het waren alle nachten die verschrikkelijk waren. Heeft u al zo'n slaapzaal gezien? Er waren 30 - 40 bedden in zo'n zaal, dat was verschrikkelijk. En dat elke nachten.

Hoe zag het dagelijkse leven eruit in het klooster?

Het eerste wat we moesten doen was ons wassen. Daarna gingen we naar de mis, alle kinderen gingen naar de mis. Toen ik misdienaar geworden was deed ik elke dag de mis hé. Daarna moesten we naar de klas gaan, er was een leerkracht die verschillende lessen gaf: wiskunde, geschiedenis, ... vanalles. Het probleem was dat je in het weeshuis maar tot het derde leerjaar lessen kon volgen, je kon niet hoger gaan. Ik heb mijn derde jaar dus drie keer gedaan. Mijn zus was ouder dan mij, zij volgde geen les in het weeshuis, zij ging naar een school buiten het klooster. Elke ochtend begeleidden de zusters de oudere meisjes naar een andere school. Om 16 uur kwamen ze dan terug naar het weeshuis. De zusters gingen hen dan ophalen. Om 16 uur was dan de groet, we gingen naar de mis en moesten bidden

tot god omdat we te eten hadden, ... Daarna gingen we naar een grote refter waar we een boterham kregen en 's avonds kregen we opnieuw eten. We hebben nooit honger gehad zoals andere kinderen buiten het weeshuis. We hadden niet te veel, maar wel net genoeg.

Zijn er ooit Duitsers in het weeshuis geweest?

Ja. Er waren Duitsers die zondagochtend naar de mis kwamen. Ik heb al uitgelegd dat de zuster gezegd had dat ik joods was. Aangezien ik misdienaar was, draagde ik de mis op terwijl de Duitsers mij aanstaarden. Soms bibberde ik toen ik de mis diende. Ik had schrik dat ze zouden ontdekken dat een joods kind misdienaar was.

Ze zijn ook enkele andere keren gekomen, maar niet vaak. 3 Of 4 keer zijn ze naar het weeshuis gegaan om te controleren of er geen joodse kinderen ondergedoken zaten. Elke keer dat gebeurde, was er iemand, ik weet niet wie, die de zusters verwittigde dat de Duitsers zouden komen. De zuster nam ons dan mee en we moesten ons dan verstoppen in de kelder. Dat was een hele grote kelder, je kon er bijna verloren lopen. De Duitsers kwamen daar nooit. Ze hebben ons nooit gevonden.

Heeft u veel bang gehad?

Dat is moeilijk om uit te leggen, alle stress en angst. Niet iedereen was even lief natuurlijk. Er waren lieve zusters, maar er waren ook minder lieve zusters. Sommigen waren echte heksen, daarom waren ze zuster geworden, omdat ze geen man vonden. Maar die waren gemeen tegen alle kinderen, niet alleen tegen de joodse kinderen hoor.

Ik had ook schrik om mijn ouders niet meer terug te vinden. Père Ulric zei wel altijd dat wanneer de oorlog gedaan was, mijn ouders zouden terugkomen.

Herninnert u zich nog een zuster in het bijzonder?

Ja, zeker en vast. Er waren verschillende zusters in het weeshuis, maar er waren twee zusters die in het bijzonder voor ons zorgden. Dat waren Zuster Léopoldine en Zuster Pia. Zuster Léopoldine was lief, maar Zuster Pia, dat was iets anders... Er waren 3 of 4 toiletten en 50 kinderen, we moesten dus aanschuiven om naar het toilet te gaan. We mochten geen woord zeggen van haar. Deden we dat wel, werd ze erg kwaad. Ja, dat was soms echt verschrikkelijk.

Heeft u uw zus ook gezien in het weeshuis?

Ja, ik mocht haar ongeveer één keer per maand zien. Er was dan één zuster die haar ging halen aan de andere kant van het klooster. Ik mocht haar één keer per maand zien.

U kent Zuster Marie Beirens, herinnert u zich nog iets van haar in het weeshuis?

Niet echt, zij was nog jong hé. De zusters die voor mij zorgden, Zuster Pia en Zuster Léopoldine waren veel ouder. Ik weet wel dat Zuster Marie Beirens soms toezicht hield op de speelplaats. Ik kende haar wel, maar niet zo goed als de andere zusters.

Heeft u een groot verschil opgemerkt tussen het leven in een katholiek klooster en het leven thuis, als joods gezin?

Ik was misdienaar, maar toen mijn mama teruggekomen is van Zweden heeft ze mij natuurlijk onmiddellijk mee naar huis genomen. Zondagochtend was ik opgestaan en had ik mij aangekleed. Mijn mama vroeg waar ik naartoe ging, we woonden toen in Sint-Gillis. Daar had mijn mama een klein appartement gevonden. Ik zei: "Ik ga naar de kerk, het is zondag." Mijn mama had toen gezegd dat ik niet naar de kerk moest gaan omdat ik joods was. Ik zei: "Hoezo ik ben joods?" Dat kon natuurlijk hé, want de zuster had dat tegen mij gezegd. Ik had geleerd om naar de mis te gaan, ten minste elke zondag.

"Jood" duidt niet noodzakelijk op een religie. Een katholiek, dat is een geloofsovertuiging, maar een jood, die stamt af van een volk. Joden zijn een bevolkingsgroep. Omdat mijn mama zei dat ik joods was en niet naar de kerk moest gaan, ben ik gaan nadenken. Er is maar één God. Dus als er een God is, zal die wel voor mij zorgen, of ik nu joods ben of naar de kerk ga.

Heeft u nog een boodschap voor de leerlingen die deze opnames zullen zien?

Het is heel goed wat jullie doen, want de herinnering moet bewaard worden. En de boodschap, dat is heel duidelijk: dat zo iets nooit meer mag gebeuren. Dat er nooit meer dergelijke kampen mogen zijn en miljoenen mensen die vermoord werden. Dat zo iets nooit meer mag gebeuren. En ik praat nu niet alleen over de joden, maar over iedereen, elke bevolking, elk religie.

Karen Van Lil, Charles Jakubowicz en Lisa De Wolf

BIJLAGE 20: Interview met Simone Altman

Interview Simone Altman

Vertaald uit het Frans en uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Simone Altman

Datum: 28-10-2012

Plaats: Sint-Gillis

Wanneer bent u geboren?

26 januari 1930

Bent u in België geboren?

Ja, in Brussel.

Hoe oud was u toen u naar het klooster ging?

Ik ging er naartoe in 1942 dus ik was toen 12 jaar.

Wanneer is het klimaat t.o.v. de joden veranderd in België?

Wel, voor de oorlog was er veel antisemitisme, en na de oorlog... Ik ben 4 jaar ondergedoken geweest in het weeshuis in Leuven, in het Huis van Barmhartigheid. Gedurende vier jaar heb ik niets geweten. Je weet wel in een klooster is alles afgesloten, ik was ook maar 12 jaar.

Kan u het huis beschrijven waar u vroeger woonde?

Ja, mijn ouders hadden acht kinderen. De gemeenschap had ons de eerste en de tweede verdieping gegeven. Op de eerste verdieping had je de keuken en de eetkamer. Boven waren dan de slaapkamers.

Hoe heetten uw ouders?

Mijn moeder heette Régine en mijn vader Jules.

Wat was het beroep van uw vader/moeder?

Mijn ouders zijn gestorven in Auschwitz. Mijn vader maakte lederwaren zoals handtassen en portemonnees. En mijn moeder was huisvrouw omdat ze zo veel kinderen hadden.

Woonden er nog veel andere joodse mensen bij u in de straat ?

Ja, in Brussel waren heel erg veel joden. In mijn straat waren er ook wel, maar in Brussel waren er echt heel veel. Die kwamen allemaal uit Polen, daar waren ze gevlucht in 1930. Ze zijn allemaal in Anderlecht, in Brussel of Schaarbeek, die streken gaan wonen.

Had u voor de oorlog veel contact met niet-joodse kinderen ?

Nee, voor de oorlog niet. Mijn ouders waren erg religieus en ze wouden niet dat ik in contact kwam met katholieken. Ze wouden dat niet uit schrik, ik weet eigenlijk niet waarom. Mijn moeder sprak altijd Jiddisch tegen ons en ze zei: "Je blijft altijd bij je gelijken."

Ging u dan naar een joodse school ?

Nee nee, ik ging naar school in Brussel, op de place à Meisens, école 13. Een gemeenschapsschool.

Herinnert u zich de dag dat de oorlog uitbrak nog?

Luister, ik was nog maar 12 jaar. In '42 zat ik in het zesde leerjaar. De directrice had ons geroepen en ze zei dat de joden niet meer naar school mochten komen. Ze zei dat de Duitsers gezegd hadden dat er geen joodse kinderen op de school mochten zitten, dus we zijn niet meer naar school gegaan. En we hadden begrepen dat we moesten onderduiken, zo is dat dus gebeurd.

Wist u dat toen de oorlog uitbrak, niet alleen de joden maar ook de Belgen vluchtten?

Het is te zeggen dat, de Belgen zijn gevlucht, maar wij moesten onderduiken voor de Duitsers. De Belgen zijn gevlucht maar dat heeft nergens toe geleid want ze zijn toch teruggekomen. Ik heb eigenlijk nooit begrepen waarom de Belgen gevlucht zijn want de Duitsers deden niks met hen.

Waren er mensen uit de kennissenkring van uw ouders die samenwerkten met de Duitsers?

Nee, nooit.

Herinnert u zich het uniform van de Duitsers nog?

Ja heel goed. De Duitsers waren in het groen gekleed met op hun borst medailles. Ik was toen 12 jaar, ik weet dat nog hé. We droegen de ster en we hadden schrik.

Hoe was dat voor u om de Davidster te dragen?

Zucht... Heel moeilijk. Weet je... Je moet daarmee naar school gaan hé. In 1942 hebben de Duitsers ons verboden om naar school te gaan en werden we verplicht om de ster te dragen. Mijn ouders vonden dat niet normaal en toen hebben ze ons laten onderduiken. Ze hebben toen beroep gedaan op het Belgische verzet (Joods Verdedigingscomité) om ons te laten onderduiken. Zo zijn mijn twee zussen en ik in het Huis van Barmhartigheid terecht gekomen.

Mijn vader was in tussentijd al gedeporteerd door de Duitsers. Mijn moeder kwam ons elke maand bezoeken in het weeshuis. Elke eerste dag van de maand was er bezoekdag en dan kwam mijn moeder. Ze sprak toen met de geestelijken, ze kwam erg goed overeen met de moeder-overste en de andere zusters. De moeder-overste is daar zelfs voor erkend geweest, omdat ze ons onderdak bood.

Hoe voelde u zich toen u een andere identiteit kreeg?

Ze hebben ons valse, Belgische identiteitskaarten gegeven. Met die valse identiteitskaarten zijn we dus naar het klooster kunnen gaan. Maar de moeder-overste wist wel dat wij joods waren want er waren 42 joodse kinderen in het weeshuis.

Heeft uw moeder u instructies gegeven toen u naar het weeshuis ging?

Eigenlijk had ze niks te zeggen want we moesten naar de kapel gaan, we moesten bidden en naar de mis gaan, de Hoogmis van Allerheiligen,... Mijn moeder zei nooit dat we iets niet mochten, we moesten het reglement volgen.

Had u dan een valse naam?

Ja, ik had een valse naam, Marie Simone Deleuw.

Hoe voelde u zich daarbij?

Weet je, wanneer je 12 jaar bent en je van naam moet veranderen om naar een klooster te gaan, heb je daar niet echt besef van. Je begrijpt niet alles als je 12 jaar bent.

Je wist niets, ik ben in 1942 binnengetreten en op het einde van de oorlog, eind 1944 ben ik daar weggegaan.

Zaten u en uw zussen in dezelfde groep in het klooster?

Mijn zus was nog klein, dus ze zat bij de kleine meisjes. Ze was 10 jaar. Ik was 12 jaar en ik was bij de gemiddelden en Paula was 14 jaar en zij zat bij de grote meisjes. Dus het waren drie verschillende groepen, we zagen elkaar soms wel, maar we waren niet samen.

Wist u dat er nog andere joodse kinderen in het klooster waren?

Ja ja, we herkenden elkaar, maar we spraken er niet over hé. We mochten dat niet zeggen, maar we begrepen elkaar wel.

Herinnert u zich de eerste nacht in het weeshuis nog?

Nee, dat kan ik u niet vertellen.

Wat voor mij het moeilijkste was, was dat we moesten slapen in een slaapzaal. Dat was erg moeilijk, er aan wennen dat je in een slaapzaal slaapt. Maar je went overal aan.

Je bent daar de eerste nacht, na het eten moest je bidden en God bedanken voor het eten. In het begin wisten we dat niet, maar ook dat raakten we gewend.

Moest u katholiek worden? Werd u gedoopt?

Ja, we werden gedoopt hé. We moesten wel. Door een priester, père Ulric, we hebben ook de communie en het vormsel gedaan.

Père Ulric was echt een priester die ik niet kan vergeten. In mijn handtas heb ik zijn doodsprentje nog zitten. Één keer per maand liet hij alle ondergedoken kinderen samen komen en praatte hij met ons. We hadden echt vertrouwen in hem, hij was formidabel. Hij leerde ons de gebeden en legde ook uit waarom we dat deden. We hadden ons snel aangepast.

Was het een groot verschil om van een joods gezin opeens te verhuizen naar een katholiek weeshuis?

Weet je, alle joden die ondergedoken zaten in het klooster hadden zich heel snel aangepast. Aan de **kleine mis van 7 uur 's morgens** en aan de grote misvieringen op zaterdag en zondag. We zijn dat snel gewoon geworden. We hadden schrik wanneer we niet zoals iedereen deden.

Wat deed u door de dag in het klooster?

Toen ik naar het klooster ging, was ik 12 jaar. Tot mijn 14de ben ik daar naar school gegaan. Daarna heb ik gewerkt in het klooster, ik moest daar de was doen. Ik moest de kapjes van de zusters wassen en strijken, dat was een gewoonte.

Heeft u veel honger gehad in het klooster?

Ik kan niet zeggen dat ik echt veel honger gehad heb. Om 10 uur kregen we een klein koekje, 's middags was het diner en rond 16 uur kregen we nog een tussendoortje en 's avonds aten we opnieuw. Maar ik was 12 jaar, wat wil je. Ik lach er altijd mee. Gelukkig dat ik een vriendin had die altijd bij mij was, Arlette. Zij deed mij altijd lachen en dat heeft mij veel geholpen.

Heeft u veel schrik gehad?

Ja, want er waren vaak bombardementen. Er was wel een gedeelte van het klooster dat gebombardeerd was, maar dat was niet zo erg, er was niemand gewond.

Wat deden jullie dan wanneer er bombardementen waren?

We wisten wanneer er een bombardement was, want er was dan een sirene. De zusters klaptten dan in hun handen en wij wisten dat we ons moesten verzamelen en naar de kelder moesten gaan.

Kent u Zuster Ida nog?

Zuster Ida was een hele mooie vrouw. Ik heb mij altijd afgevraagd waarom een mooie vrouw zoals zij in een klooster treedt.

Ze was altijd heel streng voor de kinderen. Ze was erg vaak onrechtvaardig, ze was niet zacht voor de kinderen. Ze was de zuster die het strengste was.

Zijn er ooit Duitsers in het klooster geweest?

Ja er zijn ooit Duitsers in het klooster geweest om te vragen of er joden waren. De moeder-overste zei toen "nee". Achteraf is ze dat tegen ons komen zeggen dat er Duitsers geweest waren en dat ze gezegd had dat ze rond mochten kijken. Wij wisten dat niet want wij zaten toen al verstopt in de kelder. De zusters waren al verwittigd dat de Duitsers zouden komen.

Waar was uw moeder terwijl u in het klooster was?

Waar we woonden, in Brussel. Ze heeft het appartement nooit verlaten, dat wou ze niet. Weet je waarom? Ze dacht altijd dat mijn vader zou terugkomen. We wisten niet wat de Duitsers deden met de mensen die ze kwamen ophalen. Mijn moeder dacht dus dat haar man zou terugkomen en daarom wou ze niet weggaan. Ze heeft het huis niet verlaten. Drie weken voor de bevrijding, is mijn moeder gedeporteerd. Drie weken... De moeder-overste heeft dat aan mij verteld.

Heeft u tegen uw kinderen verteld wat er tijdens WOII gebeurd is?

Ja, ze weten alles. Ik heb alles in een boek geschreven, en mijn dochter en zoon hebben er eentje. Wat daar in staat is geheim, dat hebben ze mij beloofd.

Heeft u nog bijzondere herinneringen aan het weeshuis?

Alle feesten werden gevierd in het klooster: Pasen, kerstmis, Nieuwjaar... Dat was groot feest. Wij hebben de oorlog niet gevoeld in het klooster, hoewel de oorlog verschrikkelijk was. We kunnen niet zeggen dat we ongelukkig geweest zijn. Er was wel een reglement maar na 4 jaar wen je daar wel aan.

U vertelde daarstraks over uw vriendin Arlette, dat ze u deed lachen. Weet u nog wat ze zoal zei om u op te vrolijken?

Ik maakte altijd plezier met Arlette want ik sprak niet zo goed Jiddisch. Arlette sprak wel heel goed Jiddisch. Elke keer als ze iets in het Jiddisch zei moest ik zo hard lachen dat ik er van huilde. Ik dacht dan aan mijn mama en papa die tegen mij spraken in het Jiddisch. Ik antwoordde wel altijd in het Frans. Als de zusters zagen dat Arlette Jiddisch sprak, werd ze altijd gestraft. Ik vroeg haar dan om dat niet meer te doen omdat ze dan straf kreeg.

Herinnert u zich het einde van de oorlog nog?

Ja, ik ben na de oorlog nog 4 maanden in het klooster gebleven. Omdat mijn vader en moeder gedeporteerd waren, zocht men iemand die mij onderdak kon geven. Ze hadden een kolonie opgericht voor oorlogswezen. Mijn zus Suzanne is daar naartoe gegaan, maar ik wou dat niet. Ik was 15 jaar, ik had 4 jaar in een klooster gezeten, ik wou niet meer in een groep zitten. Toen ben ik bij een koppel gaan wonen die een meid wouden om te kuisen en te koken. Daar ben ik blijven wonen tot ik mijn man leren kennen heb. Mijn zus Suzanne werd bij een andere familie geplaatst.

Wat heeft uw andere zus toen gedaan?

Mijn andere zus, Paula is gevlucht uit het klooster omdat ze wist dat mijn moeder alleen thuis was met mijn zusje van 3 jaar. Ze kon het niet verdragen dat mijn moeder alleen was en zij in het klooster zat. Ze is dus gevlucht uit het klooster en naar mijn moeder en Elise gegaan.

Helaas heeft men hen verklikt. Ze was nog maar 4 dagen thuis en om 4 uur 's morgens is de SS hen alle drie komen ophalen. Ze hadden alles van de trap gegooid en ze hebben mijn moeder en mijn twee zussen meegenomen.

Samen met mij was er nog een ander meisje in het klooster, ze heette Eva. Ze was zo onder de indruk van het klooster dat ze ook zuster wou worden. Samen met Madeleine hebben de zusters de twee meisjes overgebracht naar een andere instelling voor hun studies, omdat ze zo slim waren. Daar hebben ze gestudeerd, maar de oorlog was al gedaan. De moeder van Eva was gedeporteerd, maar ze was teruggekomen van de concentratiekampen rond dezelfde tijd als de moeder van Madeleine. Stel u maar eens voor, de twee meisjes die zelf zuster wouden worden... Wat moeten die moeders wel niet gedacht hebben toen ze terugkwamen en hun kind met een kapje zagen. De ouders komen terug van de kampen en ze zien hun kind met een wit kapje. De moeder-overste zei toen ook dat de meisjes dat hun moeders niet konden aandoen. Ze heeft er dan voor gezorgd dat de meisjes hun kapje mochten uitdoen en dergelijke. Gelukkig hadden ze de haren nog niet afgesneden, dat doen ze alleen bij een zwart kapje.

Karen Van Lil, Simone Altman en Lisa De Wolf

BIJLAGE 21: Interview met Walter Bleiberg

Interview Walter Bleiberg

Uitgeschreven door Karen Van Lil

Interviewer: Lisa De Wolf, Karen Van Lil

Geïnterviewde: Walter Bleiberg

Datum: 28-10-2012

Plaats: Ukkel

Wanneer bent u geboren?

In 1936, in Wenen (Oostenrijk). Ik ben naar Brussel (België) gekomen toen ik 18 maanden oud was. Mijn grootouders waren wel al hier sinds de jaren '20.

Waarom zijn uw ouders van Oostenrijk naar België verhuisd?

Vanwege de Anschluss. De Duitsers hebben een Anschluss gepleegd op Oostenrijk en het begon ginder gevaarlijk te worden voor de joden. Daarop zijn mijn ouders van Wenen naar België gekomen. Ik ben in Oostenrijk geboren, maar mijn broer is hier in Etterbeek geboren. Charles, die overleden is sinds enkele maanden, is dus in België geboren.

Was het klimaat in België veel beter (voor de oorlog) dan het klimaat in Oostenrijk?

Neen, in Oostenrijk was alles zeer goed. De dag dat ze zijn aangesloten bij Duitsland, zijn de Duitse troepen naar Oostenrijk gekomen. Dan is alles veranderd.

Zou u het huis waar u voor de oorlog woonde willen beschrijven?

Mijn vader werkte in een grootwarenhuis in Oostenrijk. Bon, dat hebben ze me verteld hé. Ik was maar 18 maanden oud toen ik naar hier kwam. 's Avonds deed hij de etalages voor die grootwarenhuizen. In het weekend ging hij naar de Weense opera, die erg gekend is. Hij mocht alle opera's gratis zien, maar hij moest wel telkens applaudiseren, om het publiek op gang te krijgen.

Mijn moeder was van Oostenrijk. Ze kwam van een zeer goede familie. Mijn vader was daarentegen geboren in Polen. Hij kwam dus van Polen naar Oostenrijk, terwijl mijn moeder

van Oostenrijk was. Ze was een Oostenrijkse kampioene in het skiën. Om maar te zeggen dat ze dus van een betere familie afkomstig was.

Wanneer we naar België kwamen, is mijn vader direct beginnen te werken bij mijn grootvader, die voor een ondergoedfabriek werkte. Hij is daar altijd gebleven.

Hij heeft ook nog meer werk verricht in de Beernemse tricot-fabriek. Zij hadden ondergoed van een lagere prijsklasse. Die fabriek is uiteindelijk zeer groot geworden. Zo groot zelfs (doordat er zoveel mensen waren aangeworven), dat de baas benoemd werd als de baron van de Koning. Dat was iets fantastisch. Ik heb die fabriek nog bezocht. De fabriek is zeer groot geweest. Enkele jaren geleden is de fabriek gesloten en nu zijn dat goedkope, sociale woningen. Enkel de ingang van de fabriek is gebleven, als souvenir.

De 2^e fabriek waarvoor mijn vader werkte is sinds een maand of twee ook gesloten, heb ik vernomen. Toen ben ik nog snel wat ondergoed gaan kopen, want ik ben altijd gebleven bij die goede kwaliteit van ondergoed. Dat was bij de familie Cantaert van Zottegem. Zij hadden enkel mooie winkels met goed ondergoed. Dat was de 4^e generatie die nu gestopt is, spijtig genoeg. Toen mijn vader na de oorlog zo goed gewerkt heeft voor die fabriek van Zottegem, heeft hij een certificaat gekregen van de eigenaar om hem te feliciteren. Want hij heeft 15 personen extra moeten aannemen door de vele bestellingen die hij kreeg. Dat was toen eigenlijk nog een goede tijd!

Hoe heetten uw vader en uw moeder?

Mijn moeder heette Rosa Rachel Giniewski en mijn vader heette Max Bleiberg. Ik weet niet of u de naam Bleiberg van ergens kent. Twee jaar geleden heb ik vernomen dat Bleiberg een dorp was dat gelegen was aan de drie grenzen, nl. Nederland, Duitsland en België. Dat dorp ligt in de provincie Luik. Het heet dus Bleiberg en het wordt geschreven zoals mijn **achternaam. Bleiberg komt eigenlijk van het Duitse "Blei", wat "Lood" betekent. Men vond daar nl. veel lood in de buurt van dat dorp.** Ik heb vernomen van mensen die ik heb leren kennen op ons verlof aan de kust, dat zij in Bleiberg woonden. Dit vertelden zij mij toen ze mijn achternaam hoorden. Het grootste aquaduct van België ligt trouwens in het dorp Bleiberg. Voila, zo heeft u alles over mijn naam. In het Frans noemen ze dit dorp trouwens **"Les Plombières". Ze hebben later die naam veranderd, maar vroeger heette het dorp Bleiberg.** In Oostenrijk bestaat er trouwens ook een dorp dat Bleiberg heet. Oorspronkelijk komt mijn naam dus van Oostenrijk, het dorp in België heeft maar toevallig dezelfde naam als mijn achternaam.

Spraken jullie thuis Nederlands, Frans of Jiddisch?

Mijn vader sprak Vlaams en Duits, aangezien Oostenrijk van Duitsland was. Hij had Vlaams geleerd toen hij als jong kind ziek was geworden. Hierdoor hebben ze hem naar het sanatorium in Nederland gestuurd. Daardoor kon hij dus ook Vlaams verstaan. Dat heeft hem veel opgebracht toen hij naar België kwam. Toen we naar Brussel kwamen wonen, spraken we ook Frans.

Mijn vrouw haar vader is oorspronkelijk van Frankrijk. Hierdoor ben ik altijd Frans blijven spreken met mijn vrouw, maar door mijn werk ben ik Vlaams blijven oefenen.

Had u voor de oorlog ook contact met andere kinderen (buiten op school)?

Dat herinner ik me niet meer. Toen was ik nog veel te klein.

Woonden er nog andere joodse families in die straat waar u vroeger woonde (voor de oorlog)?

Dat weet ik niet meer. We waren toen nog zo jong. We hebben enkel contact gehad met de familie. Wat er daarna gebeurd is, weet ik nog en wat er in het klooster gebeurd is, weet ik ook nog.

Hoe oud was u toen u in het weeshuis in Heverlee terechtkwam?

Ik was 6 jaar oud en mijn broer was 4 jaar oud.

Weet u nog hoe u daar bent terechtgekomen?

Mijn vader werkte dus voor die ondergoedfabriek in Zottegem en hij moest daar af en toe een keer blijven slapen. Dat was een soort van hotel waar 4 à 5 kamers waren. Daar was er een dame die zich daarmee bezighield. Zij had nl. een tante die in één van die kloosters in Leuven woonde. Zo zijn we terechtgekomen in het weeshuis in Heverlee, via de tante van die dame.

Mijn vader was samen met zijn vrouw, dochter en de grootmoeder met het 20e Konvooi naar Auschwitz gestuurd. Het waren allemaal beestenwagens toen. In Boortmeerbeek is de trein gestopt, maar omdat mijn klein zusje (een klein kindje van slechts twee jaar oud) erbij was, zijn mijn ouders in de wagon gebleven. Eens aangekomen in Auschwitz, werden de dames en de kinderen rechtstreeks naar de gaskamers gebracht. Mijn grootmoeder trouwens ook. Mijn vader hebben ze dan van Auschwitz naar Ravensbrück gebracht. Nadien weer van Ravensbrück naar Dora. Ik weet niet of u op de hoogte bent, maar Dora is een berg. In die berg maakten ze vliegende bommen, nl. raketten (V1 en V2). Die vliegende bommen gingen

van Duitsland via België naar Engeland. De baas van die berg waar mijn vader gevangen zat, was Wernher Von Braun. Hij heeft de 1^e straaljager, de motoren die ze nu gebruiken voor de vliegers, uitgevonden. Die bommen stuurden ze met diezelfde soort motoren naar België, naar Engeland en naar Nederland. Op een zeker moment hoorde je die bommen afkomen, zelfs in het klooster in Heverlee. Opeens hoor je dan een knal en de bommen waren gevallen. Er zijn er een paar in Leuven gevallen. Mijn vader zat dus in die fabriek. Doordat hij Duits sprak (van in Oostenrijk), heeft hij kennisgemaakt met een Duitssprekende officier die hem uitlegde hoe hij de elektriciteit van die vliegende bommen moest leggen. Zo heeft hij zich kunnen redden. In het geheim bracht die officier ook brood naar mijn vader. Hij mocht dat eigenlijk niet doen, want dat was streng verboden om gevangenen brood te brengen. Toch deed hij dit, want hij was geen nazi. Het was een soldaat die verplicht was om in die streek te werken en hij werkte dus ook in die berg. Ze hebben die berg na de oorlog doen ontploffen. Die Wernher Von Braun, een topingenieur, is niet gevangengenomen, maar rechtstreeks naar Amerika kunnen vluchten. Toen het slecht ging, heeft hij ook de dodenmars gedaan van het ene kamp naar het andere. De namen van de kampen ken ik niet.

Op het einde van de oorlog was die berg omsingeld door het Russische leger. Voor een Rus, die misschien wat wodka had gedronken, was een Duitser een dode Duitser. Dit kwam door de moeilijkheden die ze gehad hebben in Rusland. De Russen zijn dus naar Duitsland gekomen, hebben ook een deel van de fabriek gebombardeerd, maar het eerste wat zij deden als ze een Duitser tegenkwamen was die persoon afmaken. Wat moesten ze nu doen? De officier die mijn vader kende zei dat de enige oplossing was om hier te vertrekken. **Mijn vader had nog zo'n pyjama aan met strepen en een nummer. De officier kende ginder de weg.** Ze hebben drie dagen nodig gehad om van de Russische zone naar de Amerikaanse zone te vluchten. Toen de Russen kwamen, zijn alle mensen gevlucht omdat ze het zo benauwd kregen van die Russen. Want het enige wat zij deden was mensen vermoorden die ze tegenkwamen. Ze moesten dus vluchten. Toen ze van het kamp vertrokken, kwamen ze aan bij het huis van een notaris, het 1^e huis dat ze tegenkwamen dat iets of wat deftig was. Daar heeft hij zijn pyjama uitgedaan, maar die wel nog meegenomen en dan een gewoon kostuum aangetrokken. Die Duitse officier deed hetzelfde. Ze waren toen dus twee gewone **mensen. Ze gingen enkel 's nachts op pad en overdag bleven ze in boerderijen of stallen slapen die leeg waren (want alle mensen waren gevlucht, dus alles was leeg en verlaten).** Eten was er genoeg, want iedereen had alles achtergelaten. Soms lag er zelfs nog eten op de kachel dat ze direct konden opeten. Zo zijn ze dus op 3 dagen en 3 nachten van de Russische zone naar de Amerikaanse zone gevlucht met hun tweeën.

De eerste Amerikaanse officier dat ze tegenkwamen, was een Amerikaanse jood. Mijn vader was natuurlijk op zijn gemak, want hij sprak Jiddisch. Dit was de taal die de joden in Oost-Europa spraken. Na de oorlog werd er in Antwerpen ook nog veel Jiddisch gesproken. Nu spreken ze allemaal Vlaams, maar vroeger was de 2^e taal het Jiddisch. Mijn vader legde hem uit dat hij van België kwam en dat de officier van Duitsland kwam. Ze hebben hem daarop niet gedood, maar gevangengenomen. Verder weten we niet veel.

Enkele jaren geleden kreeg mijn vrouw wel een telefoontje van Oost-Duitsland. Die officier telefoneerde. Hij vroeg of Max Bleiberg nog leefde. Toen hij hoorde dat hij was overleden, vertelde de officier dat hij had gehoord van hem dat hij twee zonen had. Dit was de reden dat hij besloot om hem te helpen tijdens de oorlog. Hij wou absoluut dat hij zijn twee zonen kon terugzien, die in het klooster zaten. De officier belde om de zonen te zien. Hij wou hen **iets afgeven. Mijn broer en ik zeiden tegen elkaar: "Wat gaan we doen?". Het is 1200 km tot in Oost-Duitsland.** Het was net nadat de muur van Berlijn was gevallen, dus we konden naar Oost-Duitsland. Het was boven Leipzig. Mijn broer wou absoluut die man zien.

We komen daar toe aan een klein, arm huisje. Werkelijk armoede zoals dat in Oost-Duitsland bestond. Wij natuurlijk wat beschaamd met onze Mercedes. We zien daar een oude, bejaarde man van 70 à 80 jaar oud. Hij toonde ons een oude foto van zichzelf als jonge officier, zoals onze vader hem heeft gekend. Hij wist dat onze vader wilde blijven overleven voor zijn twee zonen. We hebben daar overnacht en hebben hen een enveloppe gegeven omdat we zagen dat zij in schrijnende armoede leefden. Wij hebben in hun bed geslapen en hij heeft met zijn vrouw op de canapé in de keuken geslapen. De officier zei ons ook nog: **"Ik wou jullie zien, want ik heb jullie vader geholpen, maar jullie vader heeft mij gered!"**. Dat was zwaar hoor! De vrouw zei ons ook nog dat haar man de doodstraf riskeerde toen hij brood bracht naar onze vader.

De officier wou het plan geven van die vliegende bommen. Mijn broer hield zich daar mee bezig, dus hij heeft het plan ergens liggen. Op dat plan stond geschreven: **"Als ik ooit blijf leven, heb je recht op 6 onderbroeken en 6 onderlijfjes"**. Ik heb het mooi geschrift van mijn vader herkend op dat plan! Dat was zijn werk. Hij moest de elektrische leidingen van die vliegende bommen leggen. Het was zeer streng ginder. In één van mijn boeken heb ik gelezen dat Dora het enige kamp was waar geen vrouwen binnenkwamen. Zo streng en hard was het daar. Dora was het ergste kamp! Er was zelfs een film over die berg en de vliegende bommen. Mijn vader is nadien met de trein terug naar België gekomen.

In het klooster ben ik altijd zeer goed behandeld geweest. Mijn twee zusters waren Zuster Leopoldine en Zuster Pia. Dat waren de twee zusters die zich bezighielden met ons. Het waren twee zusters die oorspronkelijk van Polen waren. Alles was in die tijd in het Frans. Ik denk dat ze dat in Polen een beetje geleerd hebben. Zuster Marie Beirens heb ik later leren kennen, maar ik denk dat zij meer voor de meisjes zorgde. Zij zat juist onder de moeder-overste. Zelfs mijn broer kende haar. Mijn broer zat bij de kleine kinderen (van 2,5 à 3 tot 6 jaar), ik zat bij de kinderen vanaf 6 jaar (bij de grote kinderen). We zaten dus niet samen. Af en toe gingen we wandelen naar de bossen. Niet ver van het klooster waren er de Witte Paters en een beetje verder had je de Zoete Waters. Ik vertel u dit omdat het iets zeer speciaal is. We waren aan de Zoete Waters aan het wandelen en plots kwamen er recht tegenover ons een peloton Duitse soldaten af. Je hoorde hun luide voetstappen terwijl ze marcheerden. Ik was daar met een joodse vriend. De anderen waren ook vrienden hoor. Toen we dat geluid hoorden, was hij ineens weg. Hij was spoorloos verdwenen. Ik heb later vernomen dat hij onder de rok van de zuster zat. Hij had gezien hoe de soldaten zijn moeder en zijn broer hadden aangehouden en daardoor voelde hij zich zo benauwd dat hij zich had verstopt onder de rok van de zuster. Ik was toen niet zeker of ik dat nu wel of niet had gezien. Vele jaren later heb ik die jongen teruggezien, want het was een vriend van mijn vrouw. Hij woont in Israël, in Raanana en we zijn hem daar gaan bezoeken. Ik heb hem toen gevraagd, want ik was er niet zeker van, of hij zich had verstopt onder de rok van de zuster. Hij zei: "Ja, en heb jij dat gezien?". Dat was iets ongelooflijk. Dat is één van de verhalen.

Dan heb ik nog een ander verhaal. De zondag kregen we nooit bezoek. Er zijn veel jongens die bezoek kregen, maar mijn ouders waren er niet meer dus wij hadden nooit bezoek. Er was wel een jongeman die films draaide voor ons. Dat was een keer wat vermaak op zondag. We mochten een film zien van Laurel and Hardy of een cowboyfilm. Er waren ook veel tekenfilms. Later toen ik van beroep veranderd ben, ben ik die jongeman tegengekomen. Hij was toen wel al in de zestig. Het was een klant geworden. Hij was van Leuven. Ik vertelde hem dat ik 3 jaar in het klooster heb gezeten tijdens de oorlog in Heverlee. Hij toonde me dan een foto van toen hij jong was, maar ik had hem eerst natuurlijk niet herkend. Hij moest Frans materiaal hebben en dat was hetzelfde materiaal als datgene dat hij gebruikte om te filmen de zondagnamiddag voor de kinderen die geen bezoek hadden.

Dan het laatste verhaal. Mijn vader was in geen goede toestand toen hij is teruggekomen van het kamp. Hij woog altijd 85 kg (zoals u op de oude foto's kan zien). Dat was zijn normaal gewicht. Toen hij is teruggekomen van het kamp, woog hij nog niet eens 40 kg. Dat was nog niet de helft. Het eerste dat hij gedaan heeft, is ons komen bezoeken in het klooster. We komen in het klein kamertje toe waar we zagezegd onze vader gingen ontmoeten. De zuster zei ons dat hij direct ging komen. Hij was nog in het ziekenhuis, want ze wilden nog enkele wonden ontsmetten en verzorgen. Ze zei ons dat wanneer we onze vader zagen, dat we hem een hand moesten geven en goedendag moesten zeggen. Opeens komt hij binnen. Ik zeg: "Goedendag" en mijn broer zegt: "Bonjour Monsieur Le Papa". We hadden hem natuurlijk niet herkend. Voor mijn broer was dat dus een meneer die "Papa" heette. Hij was natuurlijk maar 3 jaar en wist niet wie dat was. Ik had hem ook niet herkend. Dat staat ook in het boek: "Bonjour Monsieur Le Papa".

Herinnert u zich de eerste nacht nog in het klooster?

Neen, alles is zeer goed afgelopen. Voor mij was de catechismus een mooi verhaal. Dat had ik heel graag. Het was een wonder, met Jeruzalem en Jezus, etc. Dat is natuurlijk altijd zo gebleven. Toen ik later naar Israël ben geweest, moest ik als eerste naar Jeruzalem gaan. Het enige dat ik gemist heb ik de rots waar Jezus geboren is. Ik was die dag juist ziek, maar mijn kinderen en mijn vrouw hebben de rots wel gezien. Toen we naar Bethlehem gingen, ben ik bed moeten blijven liggen. Mijn maag was niet helemaal in orde. Daardoor ben ik spijtig genoeg niet naar beneden, naar de rots kunnen gaan kijken. Voor de rest heb ik alles gezien, zoals o.a. de kerk, het kruis, etc. Dat is me altijd bijgebleven, die catechismus.

Rond Pasen waren er op het einde van de oorlog minder kinderen en dan hadden ze voor Pasen een misdienaar nodig. Ik was dan een tijdje misdienaar. Daar heb ik ook de eerste keer mijn druppel wijn gedronken.

Dan heb ik nog een allerlaatste verhaal. Na de oorlog, toen mijn vader niet al te goed was, ben ik op 13,5 à 14 jaar gaan werken. Ik ben direct gaan werken als pasteibakker. Pasteibakker was ik toen in ruil voor kost en inwoning. Vanaf 14 jaar was het dus gedaan en ben ik bij de baas gebleven om te werken. Hij was zeer vriendelijk en altijd zeer goed voor mij. Het bedrijf is er ondertussen niet meer. De bakkerij is al 3 keer overgelaten. Hij is ook al lang gestorven. Ik heb daar dus het vak geleerd en toen ik getrouwd ben met mijn vrouw, wilde ik op mezelf beginnen. Ik ben begonnen in januari 1959 als zelfstandige tot 1964. Toen ben ik allergisch geworden aan het bloem/meel, dus mocht ik mijn vak niet meer

verderzetten. 2 à 3 keer hadden we de zondag minder verkocht. Wat we over hadden, **gingen we dan naar het klooster naar de kinderen brengen. Ik spreek nu van de jaren '60.** De laatste keer dat ik in het klooster was, was in 1963. Dat waren daar allemaal kleine kinderen van de rechter. Alles is elke keer goed afgelopen, maar de laatste keer komen we met een grote volgeladen camionette (vol met taarten, koeken, etc.) toe en we laden alles af. Mijn dochter kwam mee met ons die dag. Ze was toen 2 jaar oud. Als ze die kinderen zag in het klooster, speelde ze met hen ondertussen mee. Opeens kwam er een klein jongetje van misschien 3,5 à 4 jaar bij mijn vrouw en hij stak zijn armen uit. Een jonge vrouw die een kindje ziet, neemt dat kindje natuurlijk vast. Dat kind blijft bij haar, terwijl haar dochter aan het spelen was met de andere kinderen. Dat was fijn. Toen we wilden vertrekken, liet dat jongetje mijn vrouw niet meer los. Twee zusters waren aan het jongetje aan het trekken, maar ze kregen het niet losgetrokken omdat hij zich zo bleef vastklampen aan mijn vrouw. Hij begon te schreeuwen, want hij wou mijn vrouw niet loslaten. Eindelijk hebben ze hem toch losgekregen. Zuster Léopoldine vertelde dat een zeer rijke zakenman met een heel jonge vrouw was. Die jonge vrouw wou van dat jongetje niet weten. Daarom hebben ze hem hier in het klooster gestoken. Regelmatig bracht hij wel veel geld naar het klooster. Ze hadden nu allerlei installaties, terwijl er in mijn tijd alleen een bak en metaal was. Het was er werkelijk mooi geworden. Dat allemaal dankzij het geld dat die man bracht. We zijn nadien nooit **meer teruggeweest, want mijn vrouw had zo'n pijn. Ze voelde de pijn van dat kind dat haar niet wou loslaten.** We zijn dus niet meer teruggeweest, maar in 1964 ben ik dan toch allergisch geworden aan bloem/meel en ben ik met mijn vak gestopt. Alé, ik heb verplicht moeten veranderen van werk! De dokter had me gezegd dat cortisone niet gezond was en dat is dus moest stoppen met mijn vak omdat ik nog te jong was. Ik was toen nog maar 29 jaar oud.

Hoe komt het dat uw zus niet is meegegaan met jullie twee naar het klooster?

Ze was nog te jong. Ze was nog veel te klein. Ze was zelfs nog geen 2 jaar oud. Dat is veel te klein. Ze is altijd bij de moeder gebleven.

Wat deden jullie de hele dag in het klooster (de dagindeling)?

Qua schoolopleiding kregen we niet veel, enkel vertelden de zusters verhalen aan ons. We waren wel goed mee met de religie, de catechismus, etc. We gingen ook 3x per dag naar de kerk (de kapel). Er waren drie missen per dag. Eentje rond de middag, eentje in de namiddag en eentje in de avond. Dat was voor mij een grote bezigheid. We speelden

natuurlijk ook veel, maar van lessen herinner ik me niet heel veel. Af en toe waren er natuurlijk bombardementen. Dan moesten we naar de kelder lopen.

Er was nog iets dat interessant was. Wanneer de Duitsers het klooster kwamen bezoeken, moesten we altijd naar de naaister gaan. Dat was een kleine naaister die kreupel was. Zij had ergens een klein kamertje, met een deel onder de trap. We waren daar dan met een 10-tal joodse kinderen, altijd dezelfde kinderen. Misschien waren wij met een 10-tal hier en zaten er nog een 10-tal ergens anders hé, dat weet ik niet. Telkens wanneer de zusters wisten van een bezoek van de Duitse officieren, dan moesten wij bij die naaister gaan. We moesten dan zwijgen. Daarna heb ik vernomen dat we een voordeel hadden. De moeder-overste sprak nl. Duits. Zij kon haar goed bezighouden met die officieren, in plaats dat deze mannen de kinderen kwamen nakijken. De zusters waren dan verwittigd. Enkele keren zijn we toch snel naar dat kleine kamertje moeten lopen, om weg te duiken bij die naaister.

Wist u dat er nog andere joodse kinderen in dat klooster zaten?

Neen, ik was nog te jong.

Heeft men u gedoopt voor u het klooster binnenging?

Neen. Dat is ook iets dat ik niet begreep later, dat ik als misdienaar niet gedoopt werd. Vreemd, maar ik werd niet gedoopt.

U denkt wel dat de zusters op de hoogte waren van het feit dat u joods was, aangezien ze u telkens verstopten voor de Duitsers wanneer deze een bezoek brachten aan het klooster?

Ja, zeker. De twee zusters die zich met mij bezighielden, wisten dat sowieso.

Hoe voelde het voor u om plots een nieuwe naam te krijgen?

Ik heette dus Willy Roman en mijn broer Charles Roman. In het begin was dat normaal. Ik vond dat normaal. Ik had daar zeker geen last van.

Hebben uw ouders u instructies gegeven over hoe je u moest gedragen in het klooster?

Daar hebben ze geen tijd voor gehad.

Zag u uw broer regelmatig of had u geen contact meer met hem?

Neen, ik had geen contact meer met hem. Zelfs de speelplaats was afzonderlijk/gescheiden.

Hoe voelde dat dan als kind om te weten dat uw broer daar ook was, maar dat u hem niet mocht zien?

Ik was daar niet goed van op de hoogte. Dat was niet heel duidelijk voor mij. Later heb ik van de Zusters vernomen dat mijn broer daar ook was. Maar in het begin wist ik dit niet.

Heeft u uw ouders veel gemist toen u in het klooster zat?

Ik besepte dat niet. We werden elke keer meegetrokken, altijd dat verhuizen, ... Het was geen normaal leven. Het was geen familieleven zoals het zou moeten zijn. Het was eerder een onderbroken leven.

Waar verbleven uw vader en uw moeder toen u in het klooster zat?

Zij zaten in Schaarbeek. Dat was hun laatste verblijfplaats voor ze gedeporteerd werden.

Zijn ze vrij snel gedeporteerd?

Mijn moeder is 2 keer gedeporteerd geweest. De 1^e keer werd ze gedeporteerd met haar dochter. Doordat ze Duits sprak, kon ze de Duitse officier overhalen om haar met haar kleine kindje terug los te laten. Hij heeft hen daarop losgelaten. De 2^e keer liet het spijtig genoeg anders af.

Herinnert u zich nog wat u te eten kreeg? Heeft u ooit honger geleden?

Neen, nooit! Ik was tevreden met alles. Ik ben altijd zo geweest dat ik tevreden was met alles wat ik kreeg. Als je niet beter weet, denk je dat het goed is zo. Dat zie je vandaag de dag nog steeds. Als je ziet hoe mensen in sommige landen leven en toch zijn ze tevreden met wat ze hebben. Ik ben bvb. Voor mijn zaak een tijdje in de Filippijnen geweest. Die mensen leefden daar in kleine, oude huisjes die ze zelf gebouwd hebben. Dit allemaal zonder elektriciteit. Maar die mensen zijn dat daar zo gewoon. Ik was dat ook zo gewoon. Ik was tevreden met wat ik had.

Zijn er ooit Duitsers in het klooster geweest?

Ja, zeker. Zoals ik daarnet al gezegd heb, gingen we dan bij de naaister om ons te verstoppen.

Wist u dan waarom u zich moest verstoppen?

Neen. Daarna heb ik pas alles vernomen. Ik was toen nog te jong om dat te beseffen. We waren zo in de war dat we niet op de hoogte waren van alles wat er gebeurd is. Later waren we dan wel op de hoogte. Op dat moment was ik tevreden met wat ik had en dat was voldoende. Ik moest niet meer hebben. Ik was gelukkig.

Dus u wist niet dat er oorlog was?

Jawel, dat wisten we wel. We hoorden de bommen vallen en dan moesten we naar de kelder. Ik wist niet hoe de oorlog werkelijk ging, maar we wisten wel dat als de Duitsers er waren dat we ons dan moesten verstoppen. Wanneer de bommen begonnen te vallen, moesten we naar de kelder. Dat wisten we ook. Alles moest dan zo snel gaan, daardoor heb ik een keertje mijn been pijn gedaan door te vallen. Mijn been heeft toen lang in een plaaster (gips) gelegen. Ik wist dus toch dat er oorlog was.

Herinnert u zich nog andere verhalen?

Neen, het leven ging gewoon door. Het tofste moment was toen ik misdienaar was. Ik vond dat zeer leuk.

Welk geloof is nu voor u het belangrijkste?

Ik ben teruggekeerd naar het jodendom natuurlijk. Ik heb wel goede herinneringen aan het Katholicisme van in het klooster. Toen ik op vakantie was in Jeruzalem en Bethlehem, heb ik alles in werkelijkheid gezien en beleefd. Ik had een tante die archeologe was en zij heeft mij heel veel getoond van alles wat men terugvindt in de Bijbel. De Bijbel hebben wij ook geleerd natuurlijk, met het Oude – en het Nieuwe Testament. Dat heeft mij ook altijd geïnteresseerd. Ik wilde dat zien. Ik heb veel geluk gehad dat ik alles heb kunnen zien, behalve de rots in Bethlehem. Ik had slechte vis gegeten die dag, had dat niet goed verteerd en spijtig genoeg was alles al gereserveerd. Zelfs de bussen om naar Bethlehem te gaan. Alles bestaat dus nog en dat was voor mij nodig om dat in het echt te kunnen zien. Ik heb echt alles gezien!

Heeft u ook de Jodenster moeten dragen?

Ja, toen ik naar het klooster ging. Daarvoor niet, maar wel op de weg naar het klooster. Ik ben daar toegekomen met de Jodenster. In het klooster zelf niet meer, toen hebben we die uitgedaan.

Wist u waarom u die Jodenster moest dragen?

Neen, ik was maar 5 jaar en half hé toen ik ginder terechtkwam. Daarna hebben ze me natuurlijk alles verteld. Op de moment zelf wist ik dat niet.

Heeft u aan uw kinderen verteld over het klooster en over de oorlog?

Mijn kinderen zijn op de hoogte. Ik wil hen niet te veel vertellen. Want als ik ze zie beginnen wenen, dan moet ik stoppen met praten. Mijn dochter is nu 51 jaar oud, maar dat blijft moeilijk voor haar. Ik heb lange tijd niets gezegd over die periode in mijn leven, maar daarna heb ik wel veel verteld aan hen. Ik voelde wel snel aan dat ik niet te ver mocht gaan.

Heeft u nog een boodschap voor de leerlingen van de school Don Bosco Groenveld, die het filmpje gaan zien?

Heel mijn leven is door de oorlog veranderd. Die basis van de hele opvoeding van het leven blijft bestaan. Ik heb niet geprofiteerd zoals alle jonge mensen (de jeugd). Ik was niet hetzelfde zoals mensen met ouders, die hun kinderen gingen verwennen. Ik voelde dat ook toen ik in het leger zat. Ik was niet 100 % hetzelfde als de andere jongemannen. Bvb. Op gebied van geld en eten etc. Als je niets krijgt, dan leer je anders leven hiermee. Bon, ik ben altijd toegekomen. Het was altijd voldoende voedsel, maar niet zoals dat nu normaal is met de kinderen. Toch had ik zeker niet te klagen. Ik was het zo gewoon en moest niet meer hebben. Als men veel heeft, is het moeilijk om hier op achteruit te gaan. Maar als men weinig heeft, maar omhoog gaat, is dat veel makkelijker. Je had veel mensen die geld en eten hadden, maar ik ben van niets gekomen.

Herinnert u zich de dag nog dat de oorlog gedaan was?

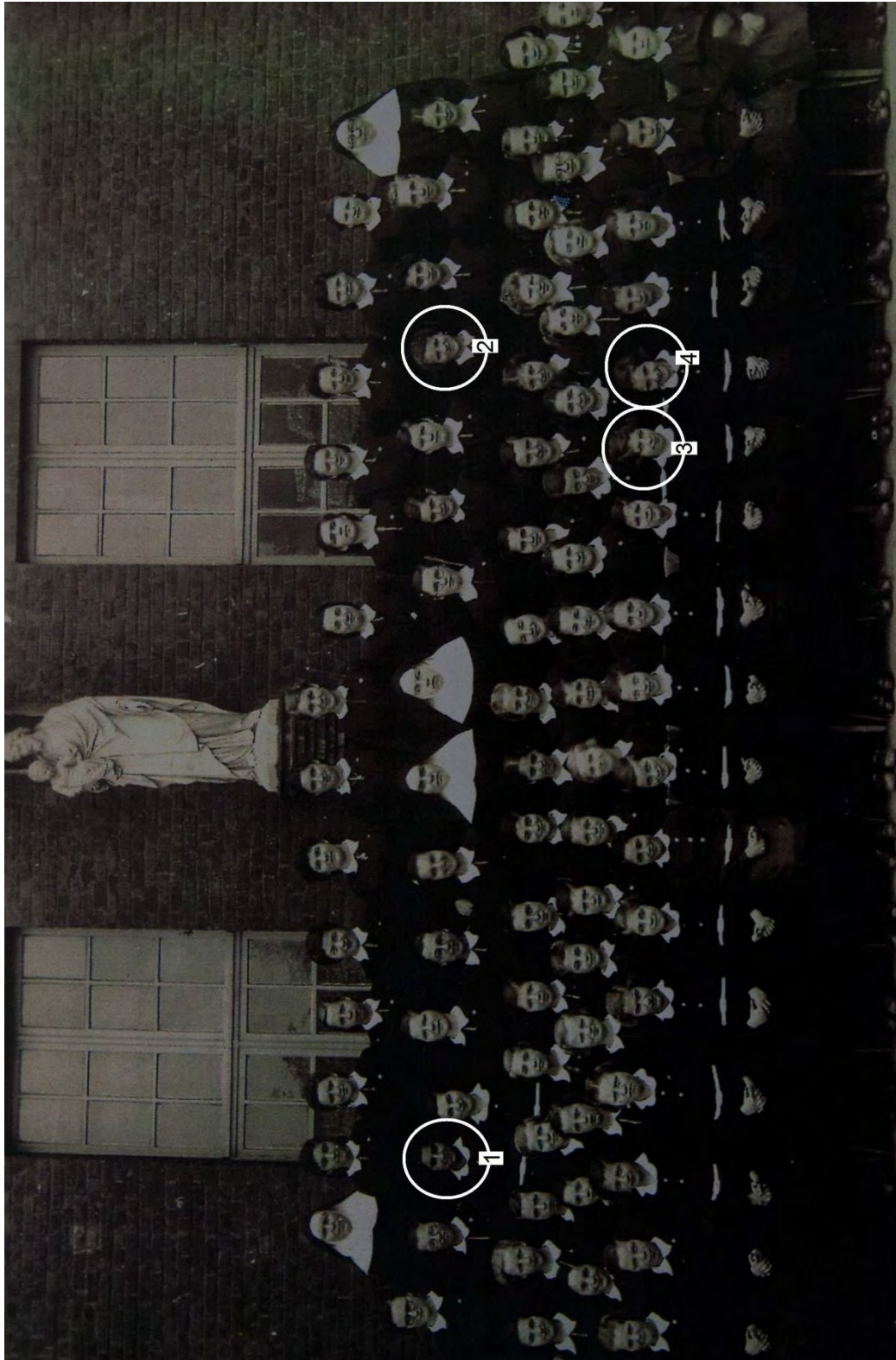
Ja, natuurlijk. Ik heb de bevrijding gezien met het leger, de tanks, de soldaten, etc. Voor mij was dat fijn. Dat was een heel mooie dag! Ik heb ook eerst de Duitsers zien vluchten. Nadien zag je dan die mooie tanks en de soldaten die van Brussel kwamen. Dat heb ik allemaal mee beleefd.

Karen Van Lil, Walter Bleiberg en Lisa De Wolf

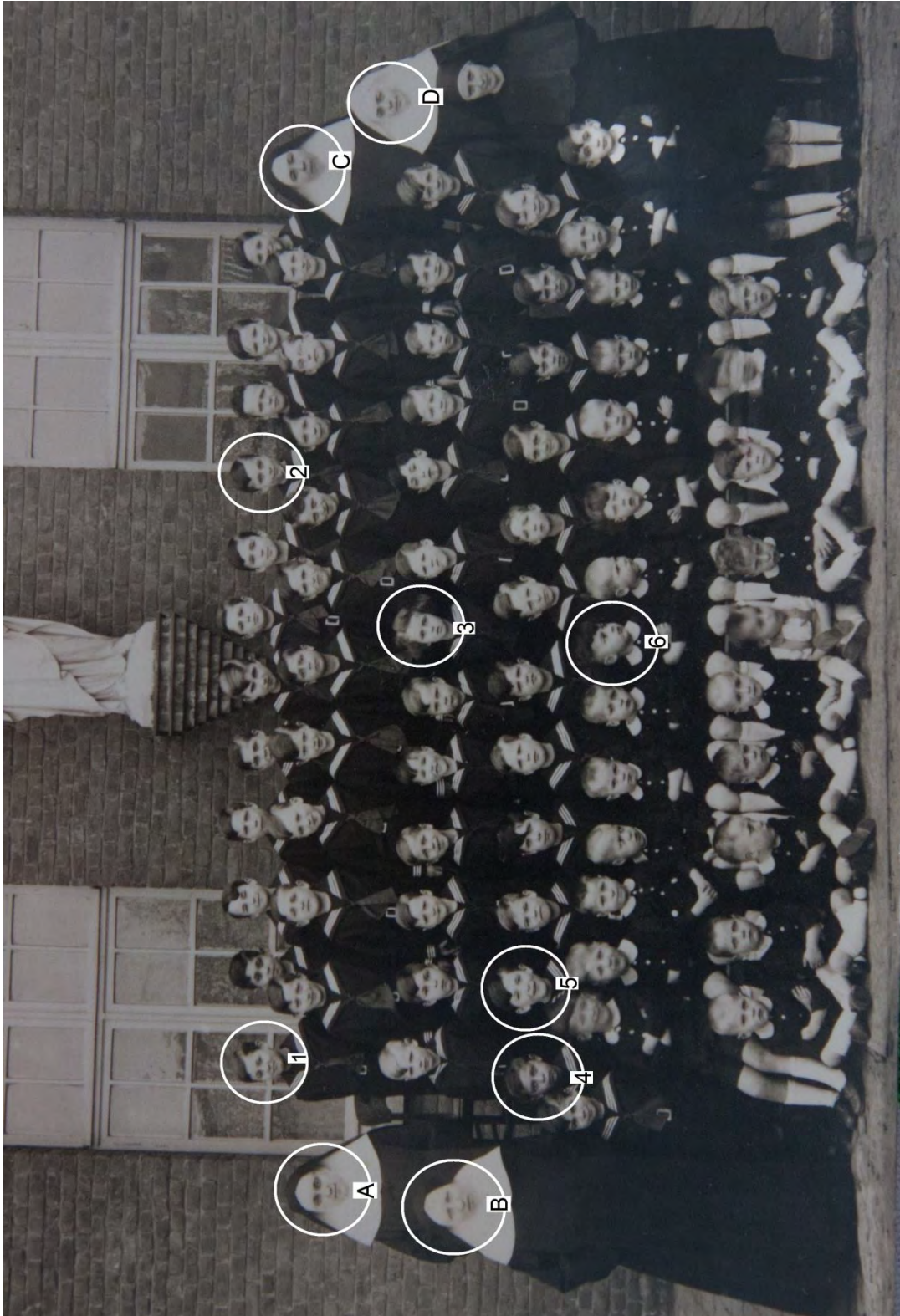
BIJLAGE 22: Foto meisjesgroep, Huis van Barmhartigheid

Simone Altman (1), Madeleine Jakubowicz (2), Ida Godny (3), Annette Apelbaum (4)

BIJLAGE 23: Foto jongensgroep, Huis van Barmhartigheid

*Zuster Léopoldine (A), Zuster Bénédicte (B), Zuster Pia (C), Zuster Augusta (D)
Albert Fuks (1), Walter Bleiberg (2), Salomon Fuks (3), Charles Jakubowicz (4), Salomon
Hendeles (5), Charles Bleiberg (6)*

BIJLAGE 24: Persoonlijke foto's van alle geïnterviewden

Op de cd-rom vindt u onder bijlage 24 per getuige een mapje dat de persoonlijke foto's bevat.

BIJLAGE 25: Lesontwerp "Project Holocaust"

BIJLAGE 26: PowerPoint introductie project

Gebruikt op 27-02-13

Gemaakt door Lisa De Wolf

Zie ook cd-rom

BIJLAGE 27: PowerPoint inleiding Tweede Wereldoorlog

Gebruikt op 27-02-13

Gemaakt door Lisa De Wolf

Zie ook cd-rom

BIJLAGE 28: Fiches groepswork (inleiding WO II)

Gemaakt door Lisa De Wolf

De Vrede van Versailles

Op 11 november 1918 om vijf uur 's ochtends eindigde de Eerste Wereldoorlog of "de loopgravenoorlog". In 1919 werd er een vredesverdrag gesloten tussen de verschillende landen die betrokken partij waren. Dit vredesverdrag noemen we het *Verdrag van Versailles* of de *Vrede van Versailles*.

Er kwam één land als grote verliezer naar voren: Duitsland. Volgens de andere landen, lag de schuld van de Eerste Wereldoorlog bij Duitsland. De *Vrede van Versailles* bracht Duitsland dan ook alleen maar verliezen.

De Duitsers moesten verschillende stukken van hun grondgebied afstaan aan bijvoorbeeld België en Frankrijk. Ook hun koloniën, zoals bijvoorbeeld Syrië en Libanon raakten de Duitsers kwijt. Tevens werd er besloten dat het Duitse Rijk volledig moest worden ontwapend. Duitsland mocht nog slechts een beroepsleger hebben van 100 000 militairen. De Duitsers moesten ook herstelbetalingen doen aan de andere landen. Er waren namelijk veel steden verwoest tijdens de oorlog. Omdat Duitsland zelf geen geld had, moesten ze dit bedrag uitbetalen in natura. Zo werden er onder andere steenkool, locomotieven of machines aan de zwaarst getroffen landen gegeven.

- *Welke verliezen heeft de Eerste Wereldoorlog Duitsland gebracht?*
- *Bekijk de afbeelding "Wat we moeten verliezen". Welke andere verliezen waren er nog?*
- *Hebben deze verliezen van het Duitse Rijk een positief of een negatief effect op de economie?*

De Eerste Wereldoorlog

"De loopgravenoorlog"

De gevolgen voor Duitsland van de Eerste Wereldoorlog

Was wir verlieren sollen!

Wat we moeten verliezen!

80% van de gewaardeerde wereldwijde handel

10% van de totale productie van de wereldwijde handel

10% van de totale productie van de wereldwijde handel

1/3 van de totale productie van de wereldwijde handel

1/2 van de totale productie van de wereldwijde handel

4/5 van de totale productie van de wereldwijde handel

Onze gewaardeerde handelsvloot

1/3 van de totale productie van de wereldwijde handel

1/2 van de totale productie van de wereldwijde handel

4/5 van de totale productie van de wereldwijde handel

Wat we moeten verliezen"
Duitsland, 1919

80% van de gewaardeerde wereldwijde handel
10% van de totale productie van de wereldwijde handel
10% van de totale productie van de wereldwijde handel
1/3 van de totale productie van de wereldwijde handel
1/2 van de totale productie van de wereldwijde handel
4/5 van de totale productie van de wereldwijde handel

Onze gewaardeerde handelsvloot
1/3 van de totale productie van de wereldwijde handel
1/2 van de totale productie van de wereldwijde handel
4/5 van de totale productie van de wereldwijde handel

De beurscrash van 1929

In de jaren '20 van de vorige eeuw ging het de mensen voor de wind. Er was veel werkgelegenheid en dus ook veel koopkracht. De economie was in bloei. Het gevolg daarvan: de aandelen* op de beurs stijgen in waarde. Je geld investeren in aandelen was dan ook erg populair. Aangezien de waarde van de aandelen blijft stijgen, kan je jouw aandelen met winst verkopen.

Een tijd later merkten de bedrijven echter dat ze niet zo veel winst meer maakten. De bedrijven reageerden daar op met mensen te ontslaan. Steeds meer bedrijven gingen failliet en er ontstond steeds meer werkloosheid.

Voor Duitsland had deze internationale crisis ook zware gevolgen. Duitsland moest herstelbetalingen betalen voor de Eerste Wereldoorlog. Ze hadden zelf echter geen geld, dus ze leenden geld van Amerika. Omdat de beurs in Wall-Street eerst in elkaar gezakt is, kon Amerika geen financiële steun meer geven aan Duitsland.

- *Hoe is de beurscrash ontstaan?*
- *Bekijk de twee foto's. Waaruit kan je afleiden dat de bevolking werkloos was en minder uitgaven deed?*

* Een aandeel is een waardepapier dat je kan kopen van een bedrijf of instelling. Jij geeft geld aan het bedrijf en in ruil daarvoor word je mede-eigenaar.

De gevolgen van de beurscrash van 1929

"Gratis koffie en donuts voor de werklozen"

"Voor \$100 is deze auto van u, ik heb geld nodig want ik heb alles verloren op de aandelenmarkt."

Het nationaalsocialisme

De term nationaalsocialisme of nazisme wordt gebruikt om de periode aan te duiden waarin Hitler rijkskanselier* was in Duitsland. Dat was vanaf 1933 tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog in 1945.

De nationaalsocialistische partij, genaamd de NSDAP, kon aan de macht komen omdat ze inspeelde op de behoeftes die er leefden bij het Duitse volk. Er was bijvoorbeeld erg veel werkloosheid, dus de NSDAP beloofde werk. Ook probeerden ze hun ideeën te verkondigen door het maken van propaganda. Dat houdt in dat ze eigenlijk reclame gingen maken voor hun partij. Ze organiseerden allerlei evenementen en maakten affiches in de hoop de volksmening te kunnen beïnvloeden.

Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam, wou hij "Lebensraum" voor het Duitse volk. Hij wou met andere woorden het grondgebied van de Duitsers vergroten. Hoe kon hij dat doen? Door oorlog te voeren! In 1939 viel Duitsland Polen binnen. Polen was namelijk een buurland van Duitsland. Enkele dagen na de inval van de Duitsers in Polen, verklaarden Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de oorlog aan Duitsland.

- *Wat beloven de twee verkiezingsaffiches van de NSDAP?*
- *Waarom is de Tweede Wereldoorlog uitgebroken? Wat wou Hitler bereiken?*

* *Een rijkskanselier is de benaming voor het machtshef in Duitsland.*

Hoe het nazisme aan de macht kwam in Duitsland...

"Werk, vrijheid en brood nationaalsocialisten! Lijst 8" (1928)

"Werk en brood dankzij het nationaalsocialisme, lijst 1" (1932)

Hitler wordt rijkskanselier in 1933

Manifestaties ter ere van het nationaalsocialisme

De Holocaust

De Holocaust wordt ook wel "Shoah" genoemd. Dit was de Jodenvervolgung die door de nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog plaatsvond. De joden werden eerst opgepakt door de Duitsers om dan naar de concentratie- of uitroeiingskampen te gaan. Daar moesten ze werken voor de Duitse staat of werden ze vermoord. In totaal werden er bijna 6 miljoen Europese joden vermoord.

In de jaren '30 ging het erg slecht met de Duitse economie. Voor de Duitsers waren de joden daar schuldig aan. Ze stelden dat de joden allemaal werkten in de bankiers- en zakenwereld. Daarom was het hun schuld dat de economie in het slop zat.

De Duitse partij van de nazi's, de NSDAP, voedde deze jodenhaat nog extra door affiches te verspreiden die zich richtten tegen de joden. Een voorbeeld daarvan vind je hieronder.

- *Waarom werden de joden vervolgd door de Duitsers?*
- *Hoe probeerde de NSDAP het idee van jodenhaat onder de bevolking te verspreiden?*

Joodse gevangenen in een werkkamp

Massagraf in een uitroeiingskamp

De Verenigde Naties (VN)

Na de Tweede Wereldoorlog werd in 1945 de Verenigde Naties opgericht. Het doel van deze organisatie? Men wou voor een internationale samenwerking zorgen opdat een conflict zoals de Tweede Wereldoorlog nooit meer hoeft te bestaan.

De Verenigde Naties bestaan vandaag nog steeds. Ze werken nauw samen op het gebied van internationaal recht, veiligheid, het behoud van mensenrechten en de ontwikkeling van de wereldeconomie.

Sinds 2011 telt de organisatie 193 lidstaten. Op de kaart zie je dat bijna elk land in de wereld vertegenwoordigd wordt in de Verenigde Naties.

In 2002 stelden de lidstaten van de VN de millenniumdoelstellingen op. In 2015 wil men de volgende doelen verwezenlijkt hebben:

1. Uitbannen van armoede en hongersnood
2. Bereiken van een wereldwijde basiseducatie
3. Gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen
4. Kindersterfte tegengaan
5. Tegengaan van moedersterfte
6. Uitbannen van HIV/AIDS, malaria en andere levensbedreigende ziekten
7. Verzekeren van een duurzame samenleving
8. Ontwikkelen van een wereldwijde samenwerking voor ontwikkeling

- *Waarom werden de Verenigde Naties opgericht?*
- *Geef enkele voorbeelden van de taak van de VN.*

De Vlag van de VN

De lidstaten van de Verenigde Naties (Wikipedia)

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Op 10 december 1948 ondertekenden de lidstaten van de Verenigde Naties de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Dit document beschrijft de rechten die de basis vormen voor een democratische samenleving. In een democratische samenleving hebben de burgers stemrecht en dus politieke inspraak. Hiermee wou men voorkomen dat er ooit nog een partij zoals de NSDAP, de partij van Hitler, aan de macht komt. De NSDAP was namelijk tegen de democratie en besliste dus alleen over het reilen en zeilen van het land.

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens beschrijft de basisrechten van de mens. Enkele voorbeelden daarvan zijn het recht op vrije meningsuiting en het recht op leven.

- *Wat is het doel van de "Universele Verklaring van de Rechten van de Mens"?*
- *Wat staat er in dit document beschreven?*

Op 10 december 1948 kwamen afgevaardigden van de Verenigde Naties uit de hele wereld bijeen om "De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens" officieel aan te nemen.

BIJLAGE 29: Video getuigenis Annette Apfelbaum

Gebruikt op 28-02-13

Video gemaakt door Karen Van Lil

Zie cd-rom

BIJLAGE 30: Video Annette Apfelbaum over Wezembeek

Gebruikt op 07-03-2013

Video gemaakt door Lisa De Wolf

Zie cd-rom

BIJLAGE 31: Video getuigenis Félix Messer

Gebruikt op 07-03-2013

Video gemaakt door Lisa De Wolf

Zie cd-rom

BIJLAGE 32: Video getuigenis Régina Gielbartowicz

Gebruikt op 07-03-2013

Video gemaakt door Karen Van Lil

Zie cd-rom

BIJLAGE 33: Video getuigenis Walter Bleiberg

Gebruikt op 07-03-2013

Video gemaakt door Karen Van Lil

Zie cd-rom

BIJLAGE 34: Video getuigenis Albert Fuks

Gebruikt op 08-03-2013

Video gemaakt door Lisa De Wolf

Zie cd-rom

BIJLAGE 35: Video getuigenis Zuster Marie Beirens

Gebruikt op 13-03-2013

Video gemaakt door Karen Van Lil

Zie cd-rom

BIJLAGE 36: Video getuigenis Simone Altman

Gebruikt op 14-03-2013

Video gemaakt door Lisa De Wolf

Zie cd-rom

BIJLAGE 37: Video getuigenis Charles Jakubowicz

Individueel verwerkt door de leerlingen

Video gemaakt door Lisa De Wolf

Zie cd-rom

BIJLAGE 38: PowerPoint getuigenis Ida Godny

Gebruikt op 28-02-13

Gemaakt door Lisa De Wolf

BIJLAGE 39: Verhaal getuigenis Ida Godny

Ida over haar herinneringen aan het klooster

Elke ochtend stonden we op bij dageraad. We moesten de dekens en lakens van de bedden trekken en de grote ramen werden geopend.

In de slaapzaal had elk kind zijn eigen lavabo om zich 's morgens aan op te frissen. De zusters keken toe of we onszelf goed wasten. Vaak werd wel eens vergeten om ook achter de oren te wassen.

Na de ochtendmis, kleedden we ons om en deden we een uniform aan. Het uniform had een donkergroene tot fijne, grijze kleur. Per twee moesten we in stilte opnieuw naar de slaapzaal gaan. Daar moesten we met bijzonder veel precisie ons bed opmaken. De randen waren belangrijk en er mocht geen enkel vouwtje in zitten.

In welke volgorde we onze zwarte schort aan moesten doen, weet ik niet meer. Dit was dus het verloop van de dag.

In de refter aten we alleen boterhammen met gewone boter, het was dan ook oorlog. 's Morgens werden de lessen regelmatig afgewisseld met ontspanning.

Na een licht middagmaal gingen we naar beneden, de kelder in. Daar moesten we op onze knieën de aardappelen schillen. De oudsten verzamelden de aardappelen. In het midden van de kamer was er een grote bak. Daarin werden de aardappelen schoongemaakt en werden de ogen verwijderd. Dat was voor mij een heel karwei.

In de namiddag waren er ook lessen. De lerares woonde nog bij haar moeder. Ze was vriendelijk, maar tegelijkertijd ook hard. Wel was ze erg bekwaam. Iedereen kende de les en ze leerde ons wat discipline was.

Na het avondmaal moesten we naar de avondmis gaan. Zondag vond de grote mis plaats. De priester beklom dan de preekstoel en sprak ons toe over morele kwesties.

Achter het klooster in de tuin was er een mooie boomgaard. Ik herinner me nog dat we pruimen en appels gingen plukken. Bij mooi weer verzamelden we aardappelen. Voor mij was het een waar genoegen om in de natuur te leven.

De zusters hebben ons geleerd te breien. We maakten grijze wollen sokken met een gedraaid patroon voor de gevangenen. Tot op de dag van vandaag brei ik nog steeds. Zaterdagmiddag was het kuisdag. Samen met een ander meisje moest ik de gang en de toiletten schoonmaken. De zusters controleerden ons werk nauwkeurig, alles moest blinken. God ziet alle hoeken en gaten.

In het klooster was ook een blind meisje dat prachtig piano kon spelen. Wij zongen dan christelijke liedjes. Dat was onze ontspanning.

Bij mooi weer gingen de zusters met ons buiten het klooster wandelen. Ik herinner mij nog een groot meer waar je met een kano kon varen. Ik had altijd de indruk dat de zusters buiten meer ontspannen waren, ze maakten dan grapjes.

Elk einde van de maand beloonde de moeder-overste Cécile ons naargelang het werk dat we gedaan hadden. Die beloning kon bijvoorbeeld een zeepje zijn. Dat was erg leuk. Ik was erg blij dat ik dat dan aan mijn mama kon geven.

In de strijkkamer waren er grote, draaiende rollen. Daartussen plaatste men het laken dat tussen de rollen gleeed. Ik herinner mij nog dat ik ooit een zuster heb horen roepen. Haar vinger was tussen deze strijkmachine geraakt. We waren daar om te helpen met het plooiën van de lakens. Dat gebeurde trouwens op het grasveld.

Alles was goed georganiseerd en proper. We moesten goed leren en onze tijd nuttig besteden.

Omdat ik een joods kind was dat ondergedoken zat, stuurde de Zweedse regering ons elke dag een snack.

Wanneer er een zuster overleed, moesten we haar hulde brengen. Voor mij was dat iets verschrikkelijks, haar bleke aangezicht bekijken. Het heeft jarenlang geduurd voordat ik dat heb kunnen verwerken.

Aan de religieuze feesten deed ik echter mee met veel plezier. De kapel was dan prachtig versierd. Er waren verschillende kleuren. Paars voor Pasen, wit voor Kerstmis en rood op het einde van het jaar.

BIJLAGE 40: Hoek 1: Het jodendom

Extra afbeeldingen bij hoek 1.

Gemaakt door Karen Van Lil

Uitleg bij de nummers op bovenstaande collage:

1. Hebreeuws

De Thora is in het Hebreeuws, de oude taal van de joden, geschreven.

2. Synagoge (3 foto's)

De buitenkant van de synagoge staat niet vast. Deze kan er dus telkens anders uitzien. De stijl hangt af van de cultuur van het land waarin de synagoge zich bevindt.

3. Keppeltje(s)

Zo'n keppeltje dragen de joden altijd als ze in de synagoge zijn. Deze heb je in verschillende soorten en kleuren.

4. Besnijdenis

Een besnijdenis gaat gepaard met het kiezen van de naam van de baby. Deze operatie vindt plaats tijdens een ceremonie in de synagoge.

5. Hallot

Tijdens de sabbat, de joodse rustdag, delen ze zoet witbrood met elkaar. Deze gevlochten broden noemen zij hallot.

6. Jodenster

Dit symbool bestond uit een zwart getekende, zespuntige ster uit een gele stof met het zwarte opschrift "jood".

7. Klaagmuur (2 foto's)

De Klaagmuur is een heilige muur in Jeruzalem. Vandaag de dag is de Klaagmuur een soort van pelgrimsoord. Mensen vanuit de hele wereld reizen naar Jeruzalem om deze Klaagmuur te komen bezichtigen. Joden komen hier bidden. Vrome joden verbergen soms papiertjes in de voegen tussen de vierkante blokken van deze muur, waarvan de tekst enkel voor de ogen van God bestemd is.

8. Eenvoudige doodskist

Joden worden bijna altijd begraven omdat cremieren verboden was volgens hun godsdienst. Bovendien worden alle joden begraven in een eenvoudige doodskist. Dit doen zij uit respect

voor de armen, die zo'n duurdere kist niet kunnen veroorloven. Zo geven de joden aan dat voor God iedereen gelijk is na de dood.

9. Simpele grafsteen

Een jaar na de dood van de overledenen, wordt er een eenvoudige grafsteen op het graf geplaatst. De joden houden dan ook een dienst bij het graf.

BIJLAGE 41: Hoek 2: De Holocaust

Gemaakt door Lisa De Wolf

Video: "De Holocaust" Zie cd-rom

Fragmenten uit de film "Shindler's List"

Afbeelding: "De Neurenberger Wetten, 1935"

Die Nürnberger Gesetze

Deutschblütiger

Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe erlaubt
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Mischung 2. Grades

Ein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Mischung 1. Grades

Zwei jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Jude

Drei jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Ehe verboten
Kein jüdisches Blut

Ehe gestattet
Kein jüdisches Blut

Kinder werden Deutschblütig
Kein jüdisches Blut

Zeichenerklärung

	Deutschblütiger		größtens der halben jüdischen u. indogermanischen an, kein Reichsbürger werden
	Mischung 2. Grades		größtens zur Hälfte jüdisch u. indogermanisch an, kein Reichsbürger werden
	Mischung 1. Grades		größtens zur Hälfte jüdisch u. indogermanisch an, kein Reichsbürger werden
	Jude		größtens zur Hälfte jüdisch u. indogermanisch an, kein Reichsbürger werden
	Jude		größtens zur Hälfte jüdisch u. indogermanisch an, kein Reichsbürger werden

HEFT 1011 - Nürnberger
1. 1937

Sonderfälle bei Mischlingen 1. Grades

Mischung gilt als Jude wenn er der jüdischen Religionszugehörigkeit angehört.

Mischung gilt als Jude wenn er mit einem Juden verheiratet ist.

Mischung der aus einer Ehe mit einem Juden stammt, die nach dem 1. 9. 1935 geschlossen ist, gilt als Jude, wenn die verheiratete Eltern nicht re Mischling.

wie oben

Reichsbürgergesetz vom 15. 9. 1935

1. Verordnung vom 14. 11. 1935

Das Reichsbürgerrecht ist in diesem Gesetze nur bei Verbindung anhangig

Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre vom 15. 9. 1935

1. Verordnung vom 14. 11. 1935

Verheiratete Eltern können unterbleiben

Reichsbürgergesetz I
Reichsbürgerrecht I
Reichsbürgerrecht II
Reichsbürgerrecht III
Reichsbürgerrecht IV
Reichsbürgerrecht V
Reichsbürgerrecht VI
Reichsbürgerrecht VII
Reichsbürgerrecht VIII
Reichsbürgerrecht IX
Reichsbürgerrecht X
Reichsbürgerrecht XI
Reichsbürgerrecht XII
Reichsbürgerrecht XIII
Reichsbürgerrecht XIV
Reichsbürgerrecht XV
Reichsbürgerrecht XVI
Reichsbürgerrecht XVII
Reichsbürgerrecht XVIII
Reichsbürgerrecht XIX
Reichsbürgerrecht XX
Reichsbürgerrecht XXI
Reichsbürgerrecht XXII
Reichsbürgerrecht XXIII
Reichsbürgerrecht XXIV
Reichsbürgerrecht XXV
Reichsbürgerrecht XXVI
Reichsbürgerrecht XXVII
Reichsbürgerrecht XXVIII
Reichsbürgerrecht XXIX
Reichsbürgerrecht XXX
Reichsbürgerrecht XXXI
Reichsbürgerrecht XXXII
Reichsbürgerrecht XXXIII
Reichsbürgerrecht XXXIV
Reichsbürgerrecht XXXV
Reichsbürgerrecht XXXVI
Reichsbürgerrecht XXXVII
Reichsbürgerrecht XXXVIII
Reichsbürgerrecht XXXIX
Reichsbürgerrecht XL
Reichsbürgerrecht XLI
Reichsbürgerrecht XLII
Reichsbürgerrecht XLIII
Reichsbürgerrecht XLIV
Reichsbürgerrecht XLV
Reichsbürgerrecht XLVI
Reichsbürgerrecht XLVII
Reichsbürgerrecht XLVIII
Reichsbürgerrecht XLIX
Reichsbürgerrecht L
Reichsbürgerrecht LI
Reichsbürgerrecht LII
Reichsbürgerrecht LIII
Reichsbürgerrecht LIV
Reichsbürgerrecht LV
Reichsbürgerrecht LVI
Reichsbürgerrecht LVII
Reichsbürgerrecht LVIII
Reichsbürgerrecht LIX
Reichsbürgerrecht LX
Reichsbürgerrecht LXI
Reichsbürgerrecht LXII
Reichsbürgerrecht LXIII
Reichsbürgerrecht LXIV
Reichsbürgerrecht LXV
Reichsbürgerrecht LXVI
Reichsbürgerrecht LXVII
Reichsbürgerrecht LXVIII
Reichsbürgerrecht LXIX
Reichsbürgerrecht LXX
Reichsbürgerrecht LXXI
Reichsbürgerrecht LXXII
Reichsbürgerrecht LXXIII
Reichsbürgerrecht LXXIV
Reichsbürgerrecht LXXV
Reichsbürgerrecht LXXVI
Reichsbürgerrecht LXXVII
Reichsbürgerrecht LXXVIII
Reichsbürgerrecht LXXIX
Reichsbürgerrecht LXXX
Reichsbürgerrecht LXXXI
Reichsbürgerrecht LXXXII
Reichsbürgerrecht LXXXIII
Reichsbürgerrecht LXXXIV
Reichsbürgerrecht LXXXV
Reichsbürgerrecht LXXXVI
Reichsbürgerrecht LXXXVII
Reichsbürgerrecht LXXXVIII
Reichsbürgerrecht LXXXIX
Reichsbürgerrecht LXXXX
Reichsbürgerrecht LXXXXI
Reichsbürgerrecht LXXXXII
Reichsbürgerrecht LXXXXIII
Reichsbürgerrecht LXXXXIV
Reichsbürgerrecht LXXXXV
Reichsbürgerrecht LXXXXVI
Reichsbürgerrecht LXXXXVII
Reichsbürgerrecht LXXXXVIII
Reichsbürgerrecht LXXXXIX
Reichsbürgerrecht LXXXXX

BIJLAGE 42: Hoek 3: Het nazisme

Video: "Het nazisme"

zie cd-rom

Gemaakt door Lisa De Wolf

BIJLAGE 43: Hoek 4: Hitler en zijn helpers

Video: "Josef Mengele"

zie cd-rom

Gemaakt door Karen Van Lil

Infokaartjes: de handlangers van Hitler

Gemaakt door Lisa De Wolf

MARTIN BORMANN

- Was de privésecretaris van Adolf Hitler en kon dus veel activiteiten organiseren waardoor hij veel macht had
- Was partijsecretaris van de NSDAP* en was daarmee een van de machtigste mannen binnen het naziregime
- Zorgde voor de financiering van de partij
- Slaafse volger van Hitler en kreeg diens volste vertrouwen
- Kwam in 1945 om het leven bij een granaatontploffing.

JOSEPH GOEBBELS

- Was de minister van propaganda* in Duitsland tijdens het naziregime
- Hij was eigenaar en journalist van zijn eigen blad "Der Angriff". Hierin ging hij tekeer tegen alle vijanden van Duitsland.
- Zijn propaganda* heeft de jodenhaat in Duitsland gevoed. Affiches die de joden afbeeldden als een plaag waar men van af moest zien te komen, waren een dagelijkse realiteit in het straatbeeld van nazi-Duitsland.
- Ook was hij minister van Volksvoorlichting. Het was zijn taak om de pers, radio en film te woord te staan. Hij had dus veel macht.
- Pleegde zelfmoord op 1 mei 1945.

HERMANN GÖRING

- Gaf de aanzet voor de "Nacht van de Lange Messen" in 1934. In deze nacht werden er 1124 mensen preventief opgepakt en werden er 74 mensen gedood.
- Werd door Hitler aangesteld als "zijn plaatsvervanger voor alle aangelegenheden van het landsbestuur.
- Verleende medewerking aan de organisatie van de Holocaust
- Was ook verantwoordelijk voor de Luftwaffe die instond voor de luchtaanvallen en de bombardementen.
- Göring werd in 1946 veroordeeld tot de dood, hij nam echter een zelfmoordpil in de gevangenis.

HEINRICH HIMMLER

- Leider van de SS* en de NSDAP*
- Hoofdverantwoordelijke voor de Holocaust
- Stichtte het eerste concentratiekamp in 1933, gaf aan dat het nodig was voor "het opbergen van ongewenste elementen"
- Geloofde sterk in het idee van raszuiverheid: liet een voortplantingsbevel voor de hele SS uitvaardigen. Hierin stond dat SS'ers zich beschikbaar moesten stellen om een raszuivere, ongehuwde vrouw te bevruchten
- Zorgde voor vervalste archeologische vondsten die moesten bewijzen dat Ariërs* in het verleden over Europa heersten.

ADOLF HITLER

- Geboren in 1889 te Oostenrijk
- Wou aan de Weense kunstacademie gaan studeren maar werd niet toegelaten
- Verhuist in 1913 naar Duitsland waar hij tijdens de eerste wereldoorlog korporaal werd
- Sluit zich in 1920 aan bij de NSDAP*, drie jaar later werd hij opgepakt omdat hij een staatsgreep pleegde
- Schreef een boek "Mein Kampf" in de gevangenis
- Wordt in 1933 verkozen tot rijkskanselier van Duitsland, na zijn aantreden beginnen er bordjes met de boodschap "Voor joden verboden" te verschijnen.
- Op het einde van de Tweede Wereldoorlog pleegde hij zelfmoord zodat hij niet vervolgd zou worden.

JOSEF MENGELE

- Bijnaam: "engel des doods"
- Meldde zich in 1940 vrijwillig aan bij de SS* maar raakte gewond en voerde sindsdien medische experimenten uit in Auschwitz
- Mensen die niet geselecteerd werden om te dienen als proefkonijn, gingen rechtstreeks door naar de gaskamers
- Wou een Siamese tweeling maken door een gewone, eeneiige tweeling aan elkaar te naaien, zonder verdoving
- Injecteerde blauwe vloeistof in de ogen om zo "Arische" ogen te creëren, zonder verdoving

ALEXANDER VON FALKENHAUSEN

- Was in België militaire bevelhebber van het Duitse bestuur
- Vocht zelf mee in W.O. I
- Publiceerde een aantal anti-joodse decreten
- Door hem werden heel wat Belgen gedwongen tewerkgesteld
- Speelde een belangrijke rol inzake de deportatie van de joden
- Zijn straf: 12 jaar cel en dwangarbeid

BALDUR VON SCHIRACH

- Leider van de Hitlerjugend (= nationaalsocialistische jeugdbeweging in Duitsland)
- Voedde de jeugd met extreem anti-joodse ideeën
- Verheerlijkte Hitler bij de jeugd
- Gouwleider van Wenen, dus verantwoordelijk voor de deportatie van 185 000 joden
- Straf: 20 jaar cel, vrijgekomen in 1966

ALBERT SPEER

- Bijnaam: "De architect van het Derde Rijk (= Nazi-Duitsland)"
- Door hem zijn er 1 miljoen dwangarbeiders in de wapenindustrie tewerkgesteld geweest
- Verklaarde dat hij niet op de hoogte was van de jodenvervolgingen
- Straf: 20 jaar cel

BIJLAGE 44: Hoek 6: Leuven tijdens WO II

Samengesteld door Lisa De Wolf

Artikel Knack – "Leuven een stad in oorlog"⁷⁹

Leuven , stad in oorlog >>> Toen en nu

De Oude Markt

1944

Leuven werd in
1944 en mei zwaar
bombardeerd. De Oude
Markt lag in puin.

TIJDSPIEGEL

⁷⁹ Red, Leuven een stad in oorlog, Knack, 25-05-2011, p. 16 - 25

2011

Dezelfde plek. Vandaag en zo'n 70 jaar geleden. Destijds liepen er soldaten door de straten en over de pleinen, leefden mensen in angst en keken ze uit naar een andere, betere toekomst. Vandaag stappen shoppers, studenten en stromen toeristen door diezelfde buurten. Ze bewonderen verweerde gebouwen, nemen met hun gsm foto's van elkaar en lopen dan onbezorgd weer verder. Haast niemand die nog stilstaat bij wat er zich hier al die jaren geleden heeft afgespeeld. *Knack*-fotografe **Lies Willaert** wel. Zij zocht Leuvense sites op die tijdens de Tweede Wereldoorlog het decor vormden voor historische foto's. Daar deed ze het werk van haar verre voorgangers nog eens over. Op dezelfde plek, vanuit hetzelfde camerastandpunt maar dan wel met de blik van iemand die pas vele jaren na de oorlog is geboren.

Leuven , stad in oorlog >>> Toen en nu

De Grote Markt, politiebureau

1944

Na de geallieerde bombardementen op 11 en 12 mei was het politiebureau op de Grote Markt onbruikbaar. De politie nam haar intrek in het Pauscollege.

STADSARCHIEF LEUVEN

2011

1940-1945

De Oude Markt
tijdens de oorlog.
Alles gaat zijn
gangetje volgens
de Duitse
propaganda.

De Oude Markt

De Janseniusstraat

2011

1944

Arbeiders herstellen de brug aan de huidige Janseniusstraat. In de voormiddag van 4 september 1944 joegen de Duitsers om de tien minuten een brug over de Dijle de lucht in. Alleen de brug in de Brusselse straat bleef gespaard als vluchtweg voor de Duitse troepen.

2011

Leuven , stad in oorlog >>> Toen en nu

2011

De Dijle aan de Halvestraat

mei 1944

Vanuit de Halvestraat
gezien lijkt er niets
aan de hand. Maar een
geallieerde bom sloeg in
mei 1944 een pinakeltje
van de Sint-Geertruikerk
weg en vernielde het
hele gebouw.

De Brusselsestraat

STADSARCHIEF LEUVEN

2011

1944

Bevrijd! Op 5 september 1944 trekken Britse half-tracks door de Brusselsestraat.

Op het Martelarenplein

5 september 1944

Een Britse tank, blije mensen en Belgische vlaggen.

STADSARCHIEF LEUVEN

2011

Fragmenten uit "Het Xxste Transport naar Auschwitz"⁸⁰

HET XXSTE TRANSPORT NAAR AUSCHWITZ

De familie Bleiberg

Kinderen die in kloosters waren opgevangen, zoals Charles Bleiberg, of bij particulieren onderdak hadden gekregen, leefden als ondergedokenen in angst voor verraad en deportatie. Na de oorlog voltrok zich voor velen van hen nog het ergste drama: het besef dat het 'tijdelijke' afscheid van ouders, broers, zussen en verwanten definitief was geweest. Van de familie Bleiberg waren alleen de vader en de twee zonen onderdoken. Zij werden opgevangen door de zusters van het *Maison de la Miséricorde des ss. Coeurs de Jésus et de Marie-Asile Saint-Joseph* in het Groenveld te Heverlee en overleefden de judeocide.

De weeskinderen van de zusters van het 'Huis van Barmhartigheid' tijdens de oorlog met de ondergedoken joodse kinderen Charles Bleiberg (tweede rij, achtste van rechts - kijkt naar links) en Walter Bleiberg (laatste rij, tweede van rechts). Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de stichting van het klooster waren de kinderen feestelijk uitgedost (Heverlee Groenveld, mei 1943).

Marie Beirens, die in maart 2012 eeuweling werd, herinnerde zich nog goed hoe de beide broertjes Bleiberg in het klooster opgenomen wer-

⁸⁰ MICHIELS M, VAN DEN WIJNGAERT M, Het Xxste Transport naar Auschwitz, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 2012, 272 pagina's

NA DE OORLOG (MEI 1945)

den. De grootmoeder, de vader, de moeder en het jongste zusje van nog geen twee jaar kwamen hun twee jongetjes van drie en vijf jaar afstaan. Hun moeder van zevenentwintig jaar, hun grootmoeder en hun zusje hebben de jongetjes nooit meer teruggezien. Zes maanden na de bevrijding kwam vader Bleiberg zijn zoontjes terughalen. Ze herkenden hun vader niet meer en Charles zei: 'Bonjour Monsieur Papa.'

Charles Bleiderg vertelde later: 'Wij zijn alle drie teruggekeerd naar Zottegem. De bevolking, samen met het college van de burgemeester en de schepenen en de fanfare, hebben ons hartelijk verwelkomd. Tijdens die gelegenheid zong ik verschillende liederen die ik geleerd had in het klooster. Mijn vader werd

Ester Devos, tweede echtgenote van Max Bleiberg met de zonen Walter en Charles (Zottegem, 1948).

heel goed gesteund door de gemeente omdat hij de enige inwoner van Zottegem was die de concentratiekampen had overleefd. Hij kreeg gratis een huis dat wij mochten bewonen. Dit huis op de Markt (nr. 21) was in beslag genomen. Het was vroeger bewoond geweest door een apotheker die gecollaboreerd had met de Duitse bezetter. Mijn vader heeft er een lingeriewinkel geopend. Mijn broer was negen jaar en ikzelf was er zes. We gingen samen naar de gemeenteschool van Zottegem. In 1949 is mijn vader hertrouwd met Ester Devos.'

Mirace (Mircia) Resler

Mirace Resler (1926) werd samen met zijn broer Alexander bij aankomst in Auschwitz met een 340-tal mannen uit Transport XX overgebracht naar Monowitz. Hij vertrok op 18 januari 1945 vanuit Auschwitz en overleefde de dodenmars naar Buchenwald en naar Flossenbürg. Hij

HET XXSTE TRANSPORT NAAR AUSCHWITZ

derzoek en ging onvoldoende in op de feiten die beschouwd konden worden als collaboratie met de Duitse bezetter. Uiteindelijk woog het sociale charitatieve werk van de jodenraad bij de beoordeling zwaarder door dan de fouten die in de beginperiode (1941 tot zomer 1942) waren begaan. Het kwam niet tot een proces tegen de leden van het directiecomité. Joodse leiders, ook die van het joodse verzet, waren uiteindelijk van mening dat de wederopbouw van de joodse gemeenschap belangrijker was dan het berechten van de leden van de jodenraad, wat zeker tot heel wat onenigheid binnen de gemeenschap zou hebben geleid.

HET AANDEEL VAN DE BELGISCHE BEVOLKING IN DE REDDING VAN JODEN

In het totaal werden 25.482 joden die in België verbleven, door de nazi's naar de kampen gedeporteerd. Slechts 1.248 van hen overleefden de verschrikking; 95% van de gedeporteerden werden onmiddellijk bij hun aankomst vermoord of kwamen later om door hongersnood, ziekte en ontbering. Dankzij het verzet en de solidariteit van organisaties en particulieren kon ruim de helft van de joden die in België resideerden, onderduiken en op die manier ontsnappen aan de vernietiging. Voor die humanitaire acties konden de verzetsorganisaties rekenen op de medewerking van talloze Belgen van wie een aantal anoniem zijn gebleven. Het ging om burgers die op basis van hun christelijke of humanistische overtuiging hun medemenselijkheid lieten primeren op de risico's die aan het helpen van joden waren verbonden. Dankzij hen werden in België veel meer joden gered dan in de andere bezette gebieden.

Zuster-overste Cécile Stinger en zuster Marie Beirens van het klooster *Maison de la Miséricorde des ss. Coeurs de Jésus et de Marie-Asile Saint-Joseph* in Heverlee hebben 120 joodse kinderen laten onderduiken. Geen enkel kind werd aangehouden of gedeporteerd. Op gevaar van hun eigen leven hebben de zusters de kinderen voor deportatie behoed. Ze hebben ze gevoed, verzorgd en be-

NA DE OORLOG (MEI 1945)

De toenmalige zuster-overste Cécile Stinger van de zusters van het 'Huis van Barmhartigheid' (Heverlee-Groenveld, 1943).

scherm. Op 25 november 1999 kregen de zusters tijdens een ceremonie van het Israëliische Yad-Vasheminstituut de titel van 'Rechtvaardige onder de Volkeren'. Charles Bleiberg was als driejarig jongetje onder de naam Charles Roman, samen met zijn oudere broer, bij de zusters ondergebracht. Hij en een twintigtal andere geredde kinderen waren op de plechtigheid aanwezig.

Tijdens een recent bezoek aan het rust- en verzorgingstehuis van Don Bosco in Wijnegem hadden we een gesprek met

zuster Beirens. Ze wist nog precies te vertellen wie Charles en Walter Bleiberg waren en de omstandigheden van hun opname in het klooster: 'Zuster-overste Cécile Stinger en zuster Mechtilde hebben in afspraak met de gemeente Heverlee alle joodse kinderen een andere naam gegeven. Zo stonden de zoon- tjes Bleiberg ingeschreven als Charles en Walter Roman. In het klooster waren Duitssprekende zusters die makkelijk contact

konden leggen met de Duitse bezetter. In de buurt van het klooster was er een slachthuis dat melkkoeien slachte voor het Duitse leger. De Duitssprekende zusters mochten de koeien melken vooraleer ze geslacht werden. Dagelijks waren dat emmers vol melk die toelieten alle kinderen, ook de joodse ondergedoken kinderen te voeden. Er werd met die melk veel havermoutpap gemaakt. De Duitse bezetter is het nooit te weten gekomen. Tijdens de nacht was er dikwijls bomalarm. Als de kinderen gingen slapen werden de slofjes voor het

Zuster-overste van het rusthuis Don Bosco Lutgardis Craeynest en Marc Michiels met vooraan zittend de nu 99-jarige Marie Beirens (Wijnegem, 2011).

HET XXSTE TRANSPORT NAAR AUSCHWITZ

bed gezet, het jasje opgevouwen op het bed en een washandje om voor de mond te houden tegen het stof. Jongens en meisjes waren gescheiden, ook hadden ze aparte schuilkelders.'

Esther Surovetchi was twee jaar toen haar vader in mei 1940 besliste om met zijn familie naar Frankrijk uit te wijken. Negen maanden later keerde de familie vanuit Montpellier terug naar België. Vader Meer Surovetchi ging opnieuw als accountant aan het werk. Bevreesd voor de Duitse maatregelen tegen de joden, vroeg de moeder van Esther, Sarah Gherscovici, aan haar buurvrouw Julienne Thonus-Engrand voor Esther te willen zorgen als de ouders iets zou overkomen. In 1943 werd de vader van Esther aangehouden door de Gestapo. De moeder werd op tijd gewaarschuwd en veranderde van woonplaats met haar zoon Isaï. Esther werd toevertrouwd aan het echtpaar Barthelemy en Julienne Thonus. Toen de laatstgenoemde via een klant van de groentewinkel vernam dat de Gestapo op zoek was naar Esther, werd het meisje enkele maanden ondergebracht bij de familie Baguette in Charneux. Na enkele maanden kwam Esther terug naar de familie Thonus. Vader Surovetchi kon uit Transport XX ontsnappen en dook, evenals zijn vrouw, onder bij de familie Thonus. De zeven leden van de familie Thonus en de vier leden van de familie Surovetchi zijn samen gebleven tot met de bevrijding. Esther verklaarde bij de posthume uitreiking van de titel 'Rechtvaardige onder de Volkeren' aan Barthelemy en Julienne Thonus in 1999: 'Alles werd aan mijn ouders gegeven: huisvesting, valse papieren, een beetje geld, voedsel, meubilair, vaatwerk, linnen. Mijnheer Barthelemy Thonus zorgde voor alles. De voedselbevoorrading werd verzekerd door de rantsoeneringskaarten die geleverd werden door het verzet. Wij hebben altijd heel goede contacten onderhouden met de familie Thonus. Ondanks de vele jaren blijf ik het kleine zusje van de oorlog.'

NA DE OORLOG (MEI 1945)

Medaille 'Rechtvaardige onder de Volkeren' van Marie Beirens (Auderghem, november 1999).

Sedert 1953 kent Israël de eretitel 'Rechtvaardige onder de Volkeren' toe aan wie tijdens de oorlog joodse mensen heeft geholpen. Tot op heden dragen 1.600 Belgen die eretitel. Door wat zij hebben gedaan, hebben ze niet alleen het leven gered van onschuldige joden, maar tegelijk ook de eer van de wereld en de vrijheid van de mens.

DE BETROKKENHEID VAN DE BELGISCHE INSTANTIES

Bij de registratie en de afzondering van joden had de Belgische overheid op bevel van de bezetter de lokale administraties ingeschakeld. Het argument van de secretarissen-generaal was dat ze door de Duitsers daartoe gedwongen werden; de gemeentelijke ambtenaren verschuilden zich achter de richtlijnen vanuit Brussel. Het ging hoe dan ook om discriminerende en ongrondwettelijke maatregelen die het perverse karakter van de politiek van het minste kwaad ondubbelzinnig aantonen. Om te voorkomen dat collaborateurs hun rol zouden overnemen en dat de bevolking daaronder enorm te lijden zou hebben, aanvaardden de secretarissen-generaal aan het hoofd te blijven van de Belgische administratie. Alvorens de hoofdstad te verlaten had de Belgische regering hen daartoe overigens uitdrukkelijk de opdracht gegeven.

Fragment uit "Verborgene oorlogsjaren"⁸¹

RÉGINA GIELBARTOWICZ

WAT DACHT PAPA TOEN HIJ DE GASKAMER BINNENING?

Mijn grootouders heb ik niet gekend. Mijn grootvader langs moederskant was landmeter, grootmoeder had een specerijenwinkel. Mijn ouders waren allebei Pools. Zij zijn in 1937 naar België gekomen. Na de oorlog heeft mijn vader postuum de Belgische nationaliteit gekregen; mijn moeder is kunnen onderduiken. Mijn vader, Szya, was kleermaker in Osokow, bij Lotz. Zijn ouders heetten Aaron en Rivka. Mijn moeder was Blima-Rosa Korn. Zij zijn naar België gevlucht, omdat in Polen een antisemitisch klimaat heerste. Maar zij hadden hier ook familie: papa had een broer in Luik. Mijn ouders kwamen dus naar Luik, dan naar Brussel. Mijn vader werkte aan het kanaal van Willebroek.

Ik ben in Luik geboren in 1928. In 1946, 18 jaar oud, ben ik Belg geworden. Dat was mijn keuze. Mijn enige broer is in 2007 overleden. In Brussel ging ik in de Masuisstraat naar school, in de buurt van de Antwerpse Steenweg, een gemeenteschool. Wij gingen in Schaarbeek wonen, Jolystraat 144. Er waren geen andere Joden in de straat; op het plein was er wel een Joodse specerijenwinkel.

Mijn ouders waren niet religieus, of praktiseerden toch niet. Wij gingen één keer per jaar naar de synagoge, op Jom Kippoer, als ik het mij goed herinner. Wij spraken Jiddisch. Mijn vader stuurde mij naar een speciale school, in de Vooruitgangstraat, om Jiddisch te leren. Ik ben er maar twee- of driemaal geweest. Op school waren er toch niet weinig Joodse kinderen. De onderwijzeres hield niet van Joden. Op zekere dag, tijdens een uitstap, moest ze mij geld teruggeven. Ze vergat het, en ik vroeg erom. Zij antwoordde: 'Je kunt zien dat jij Joods bent!' Maar op straat verliep alles goed. Geen 'vuile Jood' of zo, alle kinderen speelden met ons.

De Duitse inval vernam ik door het lawaai... Mijn vader zei: 'We moeten weg, we gaan naar Frankrijk.' Maar omdat hij Pool was, moest hij naar het Poolse leger dat in Frankrijk gevormd werd. En daar, in de onbezette zone, is hij later gevan-

MET MIJN OUDERS, VOOR DE OORLOG.

⁸¹ VANDORMAEL H, *Verborgene oorlogsjaren*, Lannoo, Tielt, 2009, 448 pagina's

MET MIJN OUDERS EN BROERTJE.

gengenomen, toen de Duitsers ook daar binnenvielen. Op 6 maart 1943 is hij vanuit Drancy naar Auschwitz gedeporteerd. Met mijn mama, mijn broer, mijn oom, tante en een nichtje, wij zijn naar Frankrijk gereisd. Wij werden vastgezet in een kamp, in Brens, waar we wel binnen en buiten mochten. Nadien: het kamp van Rive-saltes, erbarmelijk; we mochten er niet buiten! Ik moest naar het ziekenhuis, met een rugletsel. Daarop stapte mijn moeder in het kamp naar een tandarts, die haar een tand moest breken, zodat ze naar het ziekenhuis kon om mij te zien. Later is mama met mijn tante, neef en nicht in het geheim naar België teruggekeerd. Maar ik verbleef nog altijd in het ziekenhuis, waar het krioelde van de muizen. Van daar stak men mij in een Joodse kolonie, in La Creuze. Mama ging naar de Franse ambassade in Brussel, en zo werd ik door het Franse Rode Kruis repatriëerd, met nog twee jongens. Alle andere kinderen van die kolonie zijn in Auschwitz geëindigd.

In Brussel ging ik weer naar school. Op een dag kwam de directeur in de klas, een vriendelijk man. Hij zei: *'Het spijt me, je mag niet meer naar school komen. De Gestapo is geweest, ik kan problemen krijgen.'* Mama's zus kwam bij ons wonen. Op zekere dag ging zij de stad in om werk te zoeken. In de firma waar zij zich aanbood, zei men haar: *'Kom deze namiddag terug'*, en toen zij daar binnenkwam, stond de Gestapo er klaar. Zij moest mee naar de Louizalaan, (1) dan naar Mechelen, de Dossinkazerne... Ik kom nooit in Mechelen, want als ik dat doe, en ik kom weer thuis, ga ik naar mijn kamer en huil de hele tijd. Mijn tante... weggevoerd, nooit teruggekeerd...

Op zekere dag werd ik in de Jolystraat door de Gestapo opgepakt. Zij sloegen mij met de matrak, omdat ik mij wilde losrukken. Maar toen zagen zij twee Joodse jongens die wegliepen en lieten mij los om die te volgen. Ik werd naar het ziekenhuis op het Georges Brugmannplein gebracht, waar ik aan de rug geopereerd werd. Ik moest nog een tweede maal terug, maar mocht niet meer binnen: ik was Joods. Later, na de oorlog, werd ik toch geopereerd, daardoor heb ik die bult op mijn rug.

Wij moesten ons dus verbergen, eerst in de kelder van meneer Leclerq, dan thuis. De Duitsers kwamen de straat afzoeken... Rechtover was er een schrijnwerkerij. Mama zei: *'Als ze komen, ga je daar verstoppen'*, met mijn nichtje. Zij kwamen thuis aanbellen, er was niemand meer. Mijn tante was al gedeporteerd.

Mama, mijn broer en mijn nichtje zijn een ververij ingevlucht. Dat waren aardige mensen. Zij gaven ons hun zolder. Daar hadden wij één bed voor vier personen. Aan eten geraken, dat was het moeilijkst.

Mama ging een of ander comité opzoeken. Zij zochten een plaats om ons te verstoppem. Mijn broer werd in Doornik ondergebracht, in een klooster. Wij kwamen bij een vrouw met twee kinderen terecht. Het was een prostituee. Elke avond vertrok zij, naar de Duitsers. Haar man werkte in Charleroi en was de hele week weg. Als hij thuiskwam moesten wij op een matras op het terras slapen. Van daar gingen drie trappen naar de tuin. Ik liet mijn nichtje niet langs die kant slapen, bang dat zij er zou afvallen. Op een avond zag ik een gele spin; ik wou die niet doden – er is genoeg gedood – maar zij stak mij in de arm. 's Morgens was die helemaal opgezwollen. De vrouw komt terug, ik toon mijn arm. Zij zegt: *'Ik ga dat eens regelen'*. Met een naald, die niet ontsmet was, stak zij daarin, en dat heeft mij vergiftigd. De etter kwam tot in mijn borst. En wat een pijn! Ik weende de hele tijd. De dame van de hogere verdieping wachtte tot onze 'hospita' op stap was met de Duitsers, en liet dan mensen van het verzet komen. Ik moest naar boven, bij haar, maar ik wilde niet zonder mijn nichtje, die ik als mijn zus zag. Er kwam een dokter van het verzet. Die zei: *'Je moet geopereerd worden. Joodse? Dat brengen we wel in orde.'* Hij kende een dokter in het Sint-Pietersziekenhuis, Sperka. Ik ging er binnen onder een valse naam, Regina Villa. Ik werd geopereerd. Een wiek, een draineerbuisje... Drie maanden ben ik in het ziekenhuis gebleven. Er was een Joodse jongen, die men voor 'vuile Jood' schold. Er kwam een pastoor op bezoek bij de kinderen, eerwaarde Delmoitier, van het grootseminarie in Mechelen. Hij vroeg: *'Waarom krijg jij geen bezoek?'* Ik durfde niet zeggen dat ik Joods was, ik dacht dat 'Jood' iets heel ergs was. Maar alle dagen bracht hij mij snoepjes mee. De verpleegster was een Russische, die mij alle dagen een kommetje melk gaf. Op een dag zei de dokter: *'We gaan je borst amputeren.'* Ik wou dat natuurlijk niet. 's Nachts zat ik daarop te duwen, te duwen. 's Morgens: *'We zullen morgen zien.'* De volgende dag: hetzelfde... En ten slotte: geen etter meer. De dokter: *'Je mag naar huis.'*

Waarheen? Men kwam mij halen, mijn nicht was al in Leuven. Met de 'boerentram' bracht ene Mevrouw Jaspas mij naar Leuven. Onderweg mochten wij niet praten. Voor de reis heette ik Regina Savoye, dat was de

**OP 6 JUNI 1943
 WERD MIJN VADER
 NAAR AUSCHWITZ
 GEDEPORTEERD**

MIJN VADER IN LUIK.

naam van mijn nicht. In het klooster in Heverlee wou ik eerst niet eten. Ik weende de hele tijd. Ik moest schoonmaken, werken, wassen, stijven, strijken, zoals al mijn vriendinnen. Wij kregen maar het minimum. Er waren kleine kinderen, die niet alles opaten, en een vriendinnetje en ik stalen de restjes die naar de keukens teruggingen. Eén meisje, met een rijke vader, kreeg alle dagen een omelet, wij stonden erbij te watertanden. Wij zaten vol luizen en vlooiën; wij sliepen op een strozak.

IK DACHT DAT 'JOOD' IETS HEEL ERGS WAS

In het klooster was er ook een school met internaat. Een meisje, dat er de hele week verbleef, riep op zeker dag: 'Vuile Jood.' Ik zocht zuster Ida op, en dat kind werd gestraft: in de gang, handen op het hoofd. Toen werd ik gedoopt, verplicht. Die dag kregen wij wel lekker eten. Ik stal brood van een schotel, dat we verborgen onder de zwarte platte muts die wij droegen; ik deelde wel met mijn nicht. Een zuster, zuster Julienne, die het gezien had, begon te roepen: 'Dat is diefstal!' Ze trok mij mee aan mijn oor, en mijn vriendin Arlette ook. 'Vooruit, gaan biechten.'. De priester, een benedictijn, was heel vriendelijk. 'Wat heb je gedaan, mijn kind?' - 'Ik heb gestolen.' - 'Wat heb je gestolen?' - 'Brood', en ik legde uit waarom. 'Omdat je honger had, was dat geen diefstal, mijn kind.' En dan, zuster Julienne: 'Wat heeft de biechtvader gezegd?' Ik antwoordde: 'Luistere eens, zuster, wat in de biechtstoel gezegd wordt, wordt niet verder verteld.' Voor het feest van Maria, kregen wij een blauw strikje. Een van de meisjes maakte een inktvlek op mijn strikje, die er niet uitging. Ik ging bij de overste, deed mijn uitleg en kreeg een nieuwe strik. Een strikje! Wij hadden niets, alleen maar vlooiën.

Mijn nicht kreeg schurft en werd in de ziekenboeg gestopt. Daar kreeg men wel lekker eten. Toen zij terugkwam, was zij genezen. Ik kreeg ook schurft. En maar krabben en krabben. En vanwege die vlooiën werd ons haar heel kort geknipt.

Op zekere dag moest ik, samen met Arlette, de zolder schoonmaken. Op een bepaald moment keek ik door het dakvenster. Ik zie soldaten, met helmen, Amerikanen. Arlette riep: 'We zijn gered!' Mijn nichtje was met zuster Louise in de slaapzaal. Wij haastten ons naar beneden: 'We zijn gered!' Wij gingen de straat op, ik nam de foto van papa mee. Aan alle soldaten vroeg ik: 'Ken je die meneer? Ken je hem niet?' Ze begrepen mij natuurlijk niet.

Drie dagen later kwam mijn moeder mij halen, en mijn broer kwam thuis van Doornik. Alle dagen gingen wij naar het Noordstation om de mensen te zien die terugkwamen. Maar papa kwam niet terug. Op 6 maart 1943 is hij in Auschwitz vermoord, zo hebben wij later vernomen. Hij werd vergast en verbrand, zonder zelfs de kans gekregen te hebben om te werken. Hij was 32 jaar.

Van Brussel ging mijn mama elke dag naar Aalst met een zak op de buik gebonden. Het zag eruit alsof ze zwanger was. Zo deed zij de 'zwarte markt'. Zij ging in Aalst vlees halen, dat zij in Brussel verder verkocht. Zij had haar vaste klanten en ik ging met mijn nicht het vlees brengen. Toen ging mijn nicht terug naar school. Ik ging bij een kapster werken om het beroep te leren, maar had te veel rugpijn en kon niet lang rechtstaan. Dan was er een Joodse vrouw, die iemand zocht om te borduren; zij leerde het mij. Haar man was gedeporteerd. Zij ging samenwonen met een Joodse man en zijn naar Israël vertrokken. Haar man had een winkel in Luik. Mama huurde de helft van die winkel en verkocht kleding voor mijnwerkers. Ik ging naar Brussel de grondstoffen halen, elke dag heen en weer met de stoomtrein.

Mijn nicht maakte kennis met een jongen die uit een concentratiekamp kwam. Zij zijn getrouwd en naar Israël uitgeweken. Ik hield ook van een jongen, maar mijn moeder vond zelf iemand voor mij, ook een Jood. Het werd dus een 'gearrangeerd' huwelijk, zoals toen gebruikelijk. Ik ben in 1950 getrouwd, mijn zoon is het volgende jaar geboren. Later heeft mijn man mij verlaten. Ik wou hem niet beletten gelukkig te zijn... Zonder diploma, zonder beroep, en ik zocht werk. Ik ging 's nachts waken bij zieke mensen; dat heb ik gedaan tot ik 71 was. Ik heb contact met mijn zoon, maar niet met mijn kleinkinderen.

**IK DROOM DIKWILS
 DAT DE GESTAPO
 MIJ ACHTERNA ZIT**

Van de Duitsers krijg ik een uitkering. Eerst was dat de 'gemiddelde vergoeding'. Aangezien ik mishandeld was en geopereerd – een enting van mijn been naar de rug – heb ik naar de Duitse ambassade gebeld om de 'grote uitkering' te vragen. Ik moest een Duitse dokter gaan zien, en veertien dagen later kreeg ik de 'grote uitkering'.

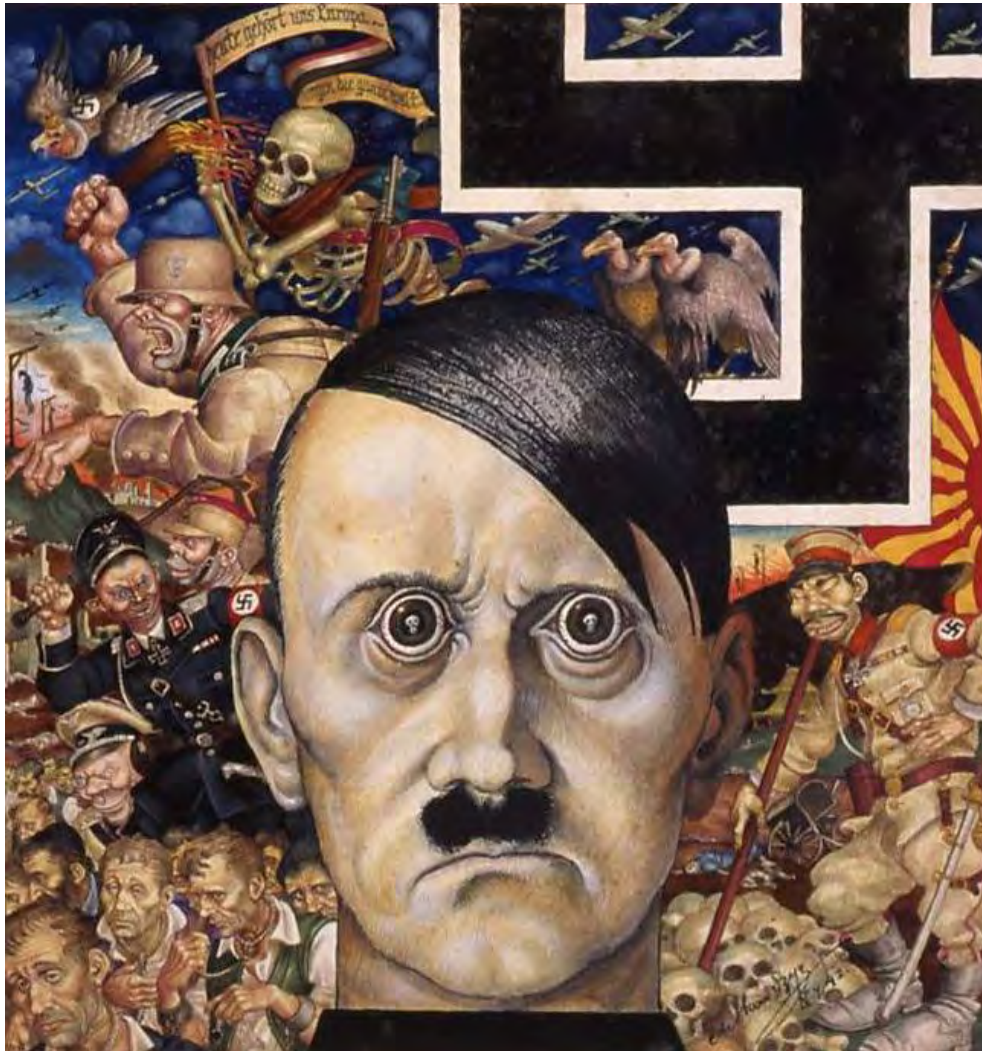
Ik droom dikwijls dat de Gestapo mij achterna zit. Zo ben ik op een nacht zelfs eens van de trap gevallen. En elke dag denk ik aan mijn papa: 'Wat heeft hij gedacht toen hij de gaskamer binnenging?'

¶

BIJLAGE 45: Hoek 7: Kunst en fotografie

Samengesteld door Lisa De Wolf

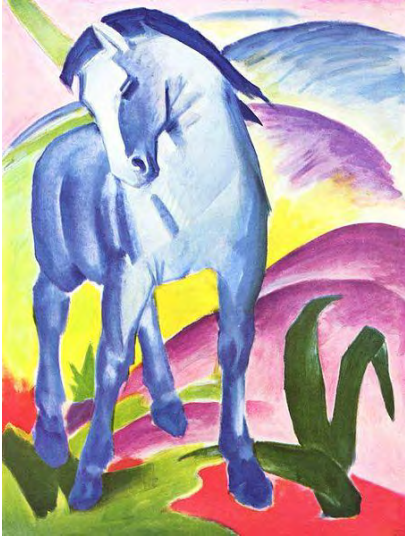
Arthur Szyk, *Anti-christ*, 1942

Dit schilderij stelt Hitler voor als de antichrist. In het christelijke geloof is de antichrist de vijand van Jezus en de mensheid. De antichrist zou verschijnen als het einde van de wereld nadert. Hij zou Satan's troepen leiden in de strijd tussen goed en kwaad.

- **Waaruit kan je afleiden dat dit schilderij "het kwaad" symboliseert?** Dit kan gaan van kleuren tot taferelen die er afgebeeld worden. Bekijk het schilderij aandachtig en bespreek met je medeleerlingen.

"Entartete Kunst"

Franz Marc, *Blauw paard*, 1911

Ernst Ludwig Kirchner, *Stilzittende dame*, 1907

Max Ernst, *The robing of the Bride*, 1940

Erich Heckel, *Still Life with Wooden Figure*, 1913

Emil Nolde, *Een verloren paradijs*, 1921

Letterlijk vertaald betekent "entartete Kunst" ontaarde kunst. Het is een Duitse term die tijdens het naziregime in Duitsland alomtegenwoordig was. Entartete Kunst stond voor de ontsporing van de moderne kunst. Dit zijn vooral kunstwerken die gemaakt werden na de Eerste Wereldoorlog (1914 – 1918). Deze moderne werken stonden haaks op de ideeën van het nationaalsocialistische regime. De nazi's wouden namelijk een perfecte staat met als ideaalbeeld de "Arische" mens. Een andere reden voor het bestempelen van kunst als "ontoord" is de volgende. De nazi's wouden de kunstwereld beheersen omdat ze via deze weg reclame konden maken voor hun ideeën. Dit principe wordt propaganda genoemd.

- **Waarom zou men bovenstaande kunstwerken bestempelen als "entartete Kunst"?**
- **Vind jij dat kunst altijd ideaalbeelden moet weergeven?**

Het Strooprapport- Beeld van een jongetje

De foto van het jongetje werd gemaakt voor een fotoreportage. Deze reportage was **de verantwoordelijkheid van Jürgen Stroop**. Hij liet deze foto's maken om de razzia in Warschau (Polen) in beeld te brengen. Eerder al moesten alle joden verplicht verhuizen naar zogenaamde "getto's". Deze getto's waren de joodse woonwijken. Bij een razzia (zie ook hoek 2) werden alle joden in de getto opgepakt en oftewel gedeporteerd naar concentratiekampen oftewel ter plekke vermoord. De opdrachtgever voor deze razzia was Heinrich Himmler (zie ook hoek 4).

De razzia waar deze foto bewijs van is begon op 19 april 1943. Op 16 mei van datzelfde jaar was er helemaal geen joodse woonwijk meer.

Bestudeer de foto grondig en bespreek onderstaande vragen met je partner.

- De SS'ers* die de razzia's uitvoerden vertelden tegen de joden dat ze moesten gaan werken voor de Duitse staat. Ze zouden een woonplaats krijgen in deze werkplaats. **Waarom zie je op de foto dat de mensen dachten dat ze gingen verhuizen?**
- Bekijk deze foto vanuit het daderperspectief, dus vanuit de ogen van de Duitse soldaten. **Waarom zou je deze foto gebruiken in een reportage die de razzia illustreert?** Besteed ook aandacht aan het bijschrift.
- Kijk vervolgens naar de foto vanuit het slachtofferperspectief. Dat zijn de joden die gevangen genomen werden. **Hoe zou deze foto kunnen dienen als bewijsmateriaal tegen de SS* en de nazi's?** Let op de soldaten, maar ook op de mimiek van de mensen op de foto.

BIJLAGE 46: Voorbereidende taak bezoek aan Kazerne

Dossin

Groenveldstraat 44
3001 Heverlee
Tel. 016 23 16 35
secretariaat@dbgroenveld.be

TOETS / OPDRACHT

Naam leerling:	
Klas:5PG	Datum:.....
Vak:PAV	Waardecijfer:/7
Naam leerkracht: mevrouw Helene	

Opmerkingen- werkpunten:
--

Opdracht voorbereiding bezoek Dossin kazerne

Lees onderstaande tekst en vul nadien het kruiswoordraadsel in.

In het begin van de Tweede Wereldoorlog werden de joden gediscrimineerd. Er werd een duidelijk onderscheid gemaakt tussen joden en niet-joden. Zo raakten de joden bijvoorbeeld hun burgerrechten kwijt en werden huwelijken met niet-joden verboden. Nadien werden joden ook verplicht om een gele Jodenster op hun kleding te dragen. Zo kon iedereen openlijk zien wie er van joodse afkomst was. Uit deze discriminatie groeide het antisemitisme, dat betekent vijandigheid tegenover het joodse volk. De joden werden beschouwd als de schuldigen van de werkloosheid en de slechte economische toestand.

In Polen was deze jodenhaat zo groot, dat men joden verplichtte te verhuizen naar getto's. Zo'n getto was een afgebakende woonwijk waar joden verplicht moesten gaan wonen. Vaak leefden ze daar in erbarmelijke omstandigheden. Op deze manier werden joden afgezonderd van de rest van de bevolking.

Af en toe organiseerden de nazi's in Polen een pogrom. Bij een pogrom wordt een bepaalde bevolkingsgroep genadeloos vermoord met erg veel geweld. In het geval van nazi-Duitsland waren het de joden die dit leed moesten ondergaan. De joden werden massaal vervolgd en terplekke afgeslacht.

Een andere manier om de joden te verwijderen uit de maatschappij, waren de deportaties. De joden werden opgepakt en weggevoerd naar een concentratie- of vernietigingskamp. Natuurlijk moesten er ook verzamelkampen gebouwd worden om alle opgepakte joden tesamen op de **trein te zetten. De aanhangers van Hitler, de nazi's, zetten in Mechelen zo'n verzamelkamp op.** Niet alleen joden, maar ook zigeuners werden hier gedeporteerd.

Mechelen lag strategisch gezien zeer goed. De stad ligt namelijk tussen Brussel en Antwerpen. **In deze twee grootsteden woonden in totaal zo'n 90% van alle joden in België. Het verzamelkamp in Mechelen werd de Kazerne Dossin genoemd. De Kazerne Dossin betekent letterlijk "wachtkamer van de dood".**

In Antwerpen en Brussel werden er regelmatig razzia's gehouden. Hierbij ging het leger of de politie letterlijk jacht maken op de joden. Zo kwamen deze joden vaak terecht in de Kazerne Dossin.

Tussen **1942 en 1944 voerden men zo'n 25 257** gevangenen in goederenwagens van Mechelen naar Auschwitz (Polen). Mechelen was het vertrekpunt van talrijke deportaties zonder terugkeer. Velen van hen vonden in Auschwitz de dood. Zo werd $\frac{2}{3}^e$ reeds vergast bij aankomst in het kamp. Uiteindelijk overleefden er van die 25 257 gedeporteerden slechts 1 207 de oorlog.

Kruiswoordraadsel

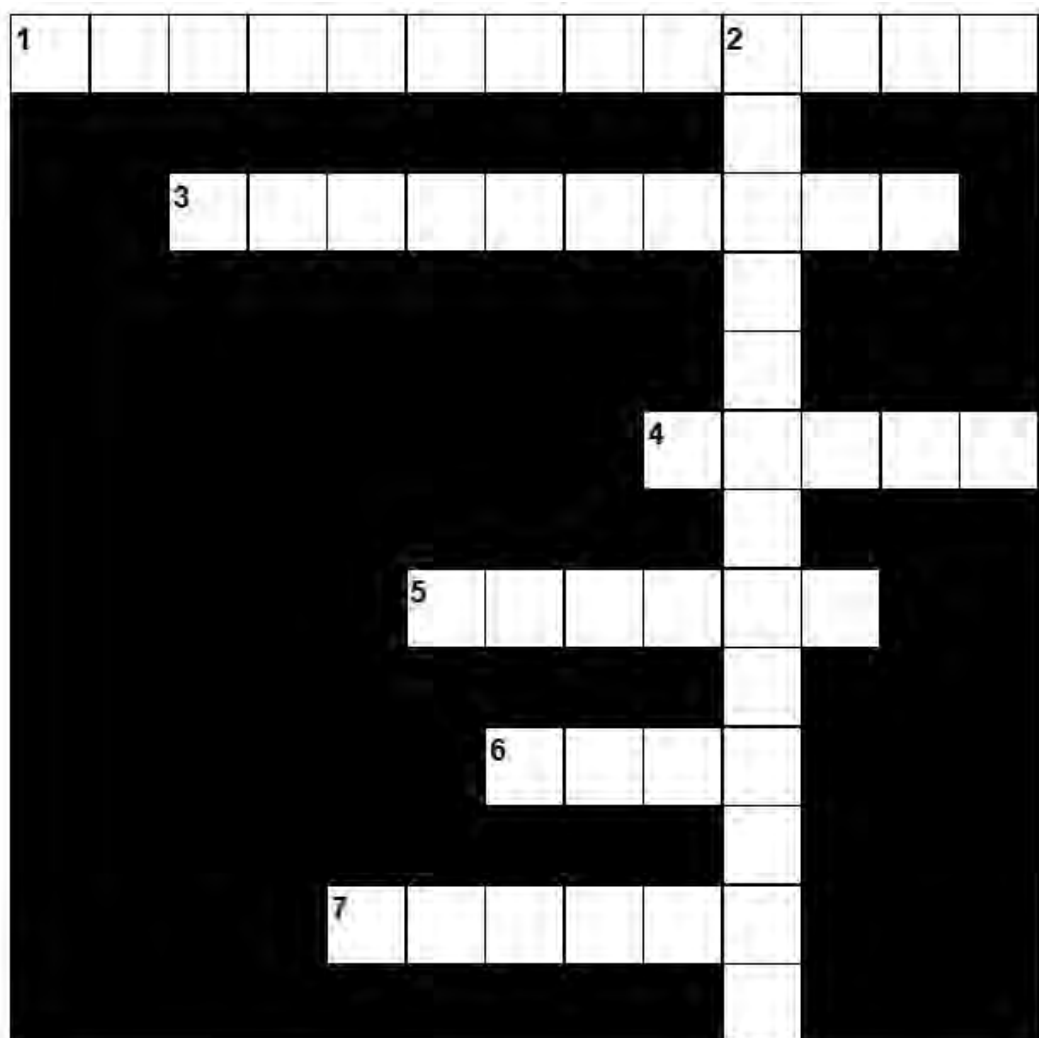
Opdracht: Vul onderstaande kruiswoordraadsel in m.b.v. bovenstaande tekst.

Horizontaal

1. Het anders behandeld worden dan de rest van de bevolking.
3. Het transport van joden naar de concentratie- of uitroeiingskampen.
4. Een afgebakende woonwijk voor joden.
5. De jacht op joden.
6. Aanhanger van Hitler.
7. Vervolging en massale afslachting van joden.

Verticaal

2. Vijandigheid tegenover het joodse volk.

BIJLAGE 47: PowerPoint nabespreking uitstap

Gebruikt op 06-03-13

Gemaakt door Karen Van Lil

Zie ook cd-rom

BIJLAGE 48: PowerPoint "Verzet en collaboratie"

Gebruikt op 06-03-13

Gemaakt door Lisa De Wolf

Zie ook cd-rom

BIJLAGE 49: Affiche tentoonstelling

Gemaakt door Brecht Dickmans, 5PG Don Bosco Groenveld

TENTOONSTELLING

-Joodse ondergedoken kinderen in Don Bosco Groenveld, Heverlee-

Duik op 28 maart terug in de Leuvense geschiedenis over de Tweede Wereldoorlog. Aan de hand van exclusieve getuigenissen en foto's wordt het leven van meer dan 70 joodse kinderen die ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid gereconstrueerd. Daarnaast zal de expositie bestaan uit creatieve projecten rond de Tweede Wereldoorlog, ontworpen door de leerlingen van het vijfde jaar publiciteitsgrafiek van Don Bosco Groenveld.

gratis toegang

WANNEER? Donderdag 28 maart 2013, 19 uur

WAAR? Don Bosco Groenveld
Groenveldstraat 44
3001 Heverlee

cultureel erfgoed
annuntiaten Heverlee

BIJLAGE 50: Flyer tentoonstelling

Gemaakt door Melissa Storms, 5PG Don Bosco Groenveld

Voorkant

J O O D S E O N D E R G E D O K E N K I N D E R E N

D O N B O S C O G R O E N V E L D , H E V E R L E E

Het is geen geheim dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog massa's joden moesten onderduiken. Wat echter niet geweten is, is dat de Zusters van Barmhartigheid tussen de periode 1940—1945 maar liefst 70 joodse kinderen onderdak gaven in hun klooster.

Achterkant

TENTOONSTELLING JOODSE ONDERGEDOKEN KINDEREN

Wat heeft deze tentoonstelling te bieden?

Duik op 28 maart terug in de Leuvense geschiedenis. Aan de hand van exclusieve getuigenissen en foto's wordt het leven van de joodse kinderen in het Huis van Barmhartigheid gereconstrueerd. Daarnaast zal de expositie bestaan uit creatieve projecten van de leerlingen uit het vijfde jaar publiciteitsgrafiek van Don Bosco Groenveld.

Kortom, de tentoonstelling is een unieke ervaring met aangrijpende verhalen en prachtig beeldmateriaal, gekaderd binnen het Leuvense erfgoed.

Wanneer?

Donderdag
28 maart 2013
19 uur

Waar?

Don Bosco Groenveld
Groenveldstraat 44,
3001 Heverlee

Gratis toegang

In samenwerking met:

Don Bosco

Cultureel Erfgoed
Annuntiaten Heverlee

BIJLAGE 51: Uitnodiging tentoonstelling getuigen

Gemaakt door Keara Feyaerts, 5PG Don Bosco Groenveld

Exposition

Enfants juifs cachés à Don Bosco Groenveld, Heverlée

Ce n'est pas un secret que, pendant la Seconde Guerre mondiale beaucoup des juifs doivent se cacher. Ce qui n'est pas connu, c'est que les Soeurs de la Miséricorde ont donné refuge à 70 enfants juifs dans leur couvent pendant la période 1940-1945.

Pourquoi visiter cette exposition?

Retournez dans l'histoire le 28 Mars.

Sur la base des témoignages et photographies exclusifs, la vie des enfants juifs dans la Maison de la Miséricorde est reconstruite.

En outre, l'exposition sera constituée de projets créatifs des élèves du cinquième année publicité graphique de Don Bosco Groenveld.

En bref, l'exposition est une expérience unique avec des histoires captivantes et des visuels étonnants, tout inscrit dans le patrimoine de Louvain.

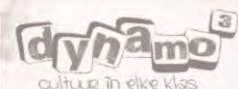
Quand? Jeudi le 28 Mars 2013, 19 heures

Où? Don Bosco Groenveld

Groenveldstraat 44, 3001 Heverlée

Libre accès

En coopération avec:

Tentoonstelling

Joodse ondergedoken kinderen in Don Bosco Groenveld, Heverlee

Het is geen geheim dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog massa's joden moesten onderduiken. Wat echter niet geweten is, is dat de Zusters van Barmhartigheid tussen de periode 1940-1945 maar liefst 70 joodse kinderen onderdak gaven in hun klooster.

Wat heeft deze tentoonstelling te bieden?

Duik op 28 maart terug in de Leuvense geschiedenis.

Aan de hand van exclusieve getuigenissen en foto's wordt het leven van de joodse kinderen in het Huis van Barmhartigheid gereconstrueerd.

Daarnaast zal de expositie bestaan uit creatieve projecten van de leerlingen uit het vijfde jaar publiciteitsgrafiek van Don Bosco Groenveld.

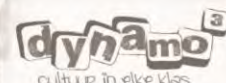
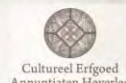
Kortom, de tentoonstelling is een unieke ervaring met aangrijpende verhalen en prachtig beeldmateriaal, gekaderd binnen het Leuvense erfgoed.

Wanneer? Donderdag 28 maart 2013, 19 uur

Waar? Don Bosco Groenveld
Groenveldstraat 44, 3001 Heverlee

Gratis toegang

In samenwerking met:

BIJLAGE 52: Persbericht tentoonstelling

Opgesteld door Leen Alaerts, KHLeuven

Afbeelding: Wout Degeest, SPG Don Bosco Groenveld

PERSBERICHT

Studenten KHLeuven sporen joodse getuigen op Leerlingen brengen publiek geheim tot leven op school

De leerlingen van Publiciteitsgrafiek van Don Bosco Groenveld, Heverlee, zijn al vijf weken gebeten door het verleden van hun school. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bood het toenmalige Huis van Barmhartigheid onderdak aan meer dan 70 joodse kinderen. Zij overleefden de Holocaust dankzij de moedige zusters. Ondanks de toenemende druk van de Duitse bezetter bleven ze hun weeshuis openstellen voor joodse kinderen.

Dit opmerkelijke verhaal mocht niet onbekend blijven, besloot Ria Christens, erfgoedmedewerker van Cultureel Erfgoed Annuntiaten. Twee studenten van de KHLeuven Lerarenopleiding spoorden op haar vraag verschillende overlevende betrokkenen op en maakten prachtige beeldreportages van de getuigenissen. Lisa De Wolf en Karen Van Lil werkten met dit materiaal een beklijvend schoolproject uit voor de leerlingen van het vijfde jaar in Don Bosco Groenveld. De leerlingen bespraken de beeldmontages, interviewden Lieven Saerens van het SOMA en doorbladerden oorspronkelijke oorlogskranten. Ze reconstrueerden via fotomateriaal het uitzicht van hun school tijdens de Tweede Wereldoorlog en verdiepten zich via contractwerk in de historische achtergrond. Daarnaast brachten ze ook een bezoek aan de Kazerne Dossin in Mechelen en kregen ze de kans om de redactie van *Publiek Geheim* op de VRT te interviewen.

De leerlingen hielden hun ervaringen en al het materiaal bij op een persoonlijke blog. Gaandeweg werd hun eindopdracht duidelijk: breng dit publiek geheim tot leven én vertel je **eigen verhaal. Wat doet zo'n ingrijpende** gebeurtenissen 70 jaar later met jou als 16-17-jarige? Onder impuls van INgeBEELD, het platform voor mediawijsheid van CANON Cultuurcel, kozen de jongeren voor een eigen medium. Elk drukten ze zich op een andere manier uit: sommigen met taal, anderen met beeld, nog anderen met muziek. Elk groepje onderzocht andere aspecten: sommige groepjes wilden zelf mensen interviewen, andere vonden de demagogie van de tijdsgeest fascinerend, nog andere gingen in op de kleine menselijke verhalen.

Hun werk wordt getoond op 28 en 29 maart in een multimediale tentoonstelling op de school. De leerlingen maakten zelf de uitnodiging en zullen de geïnterviewde getuigen als eregasten ontvangen op donderdag 28 maart om 19u.

Locatie

Don Bosco Groenveld
Groenveldstraat 44
3001 Heverlee

Meer info?

KHLeuven, Lerarenopleiding:

Lisa De Wolf, lisa.de.wolf@student.khleuven.be, tel. 0476 70 93 48
Karen Van Lil, karen.van.lil@student.khleuven.be, tel. 0496 46.08.44
Leen Alaerts, begeleidende lector, leen.alaerts@khleuven.be, tel. 0495 42 14 33

Cultureel Erfgoed Annuntiaten

Ria Christens, ria.christens@hhh.ksleuven.be, 016 39 93 20.

Don Bosco Groenveld, tel. 016 23 16 35

Helene Melle
Sarah Jooken

Dit project werd gerealiseerd samenwerking met:

CANON Cultuurcel, Ingebeeld, platform voor mediawijsheid:

Bénédicte Blondeau
Paul Bottelberghs
An Feyfer
Mohamed Shabini

CANON Cultuurcel, dynamo3, cultuur in elke klas.

Over de KHLeuven:

De KHLeuven biedt professionele bacheloropleidingen aan in de studiegebieden onderwijs, handelswetenschappen en bedrijfskunde, gezondheidszorg, industriële wetenschappen & technologie en sociaal-agogisch werk. Daarnaast organiseert de KHLeuven bachelor-na-bachelor-opleidingen, postgraduaten en permanente vorming. De KHLeuven biedt een stimulerende leeromgeving waar je een stevige theoretische basis krijgt maar waar je ook meteen beroepservaring kan opdoen in de praktijk. In het academiejaar 2012-2013 telt de hogeschool ongeveer 8.000 studenten. www.khleuven.be

Over de Lerarenopleiding:

De Lerarenopleiding biedt volgende bachelors aan: secundair onderwijs (algemene vakken, voeding-verzorging, lichamelijke opvoeding), lager onderwijs, kleuteronderwijs, bachelor-na-bachelor in buitengewoon onderwijs. Het departement heeft een campus in Heverlee en Diest (enkel kleuter- en lager onderwijs).

BIJLAGE 53: Project Melissa Storms en Julie Torreele

DEEL 1: Interview met Andrée Geulen

Uitgeschreven door Lisa De Wolf

Interviewer: Melissa Storms, Julie Torreele, Lisa De Wolf

Geïnterviewde: Andrée Geulen

Datum: 20-03-2013

Plaats: Elsene

Mevrouw Geulen, tijdens de Tweede Wereldoorlog was u bij het verzet?

Ja

Hoe komt het dat u deel uitmaakte van het verzet?

Luister, tijdens de oorlog was ik juffrouw, onderwijzeres. Ik zag dus elke dag kinderen. Eerst zag ik kinderen komen met een ster en ik zei: "Dat wil ik niet." Ik zei tegen de ouders: "Ik wil geen kinderen zien met een ster." Ze zeiden: "Als we het niet doen gaan we problemen krijgen." Ik zei: "Als je het wel doet krijg je geen problemen?" Dus ik wou niet dat de kinderen naar school kwamen met een ster. En toen, weet je, beetje bij beetje zijn ze niet meer naar school gekomen. Ik ging naar hen thuis en ik voeg: "Waarom is het kind niet naar school gekomen?" en ze zeiden: "De Duitsers hebben hen deze nacht meegenomen." Ik zei: "Nemen ze kinderen?" Ja, ze namen dus ook kinderen.

Toen ben ik gecontacteerd geweest door het verzet en ze vroegen mij of ik wou binnentreden bij het Joods Verdedigingscomité. Ik heb onmiddellijk ja gezegd. Ik had het onderwijs dus verlaten en ik ben begonnen bij het CDJ, het Comité de Défense Juif.

Wat was uw taak bij het Joods Verdedigingscomité? Wat moest u doen?

Ik ging kinderen halen die men moest doen onderduiken. Er waren drie groepen. Een groep bezocht de families die ons om hulp vroegen. Elke dag waren er razzia's en elke nacht namen kinderen mee. Dan was er één groep die plaatsen zocht waar de kinderen konden verblijven. Wie kon kinderen nemen tijdens de oorlog? Ja er waren natuurlijk enkele privéfamilies, maar het waren vooral kloosters want daar was plaats hé. Dus de kinderen werden vaak in kloosters geplaatst.

De ouders geven hun kind mee aan onbekenden, was dat moeilijk?

Ja.

Het was heel heel moeilijk want ik ging naar daar, en ik zei: "Ik kom het kind halen." "Ja, maar ik ken u niet, wie bent u?" En ik mocht niks zeggen. Het was heel heel moeilijk.

Wat deed u nadat u de kinderen had opgehaald?

Wanneer ik een kind ging halen, wist ik natuurlijk naar waar dat kind moest gaan. We hadden veel kloosters, ook privéfamilies. Waarom kloosters? Die hadden plaats om kinderen te plaatsen. Niet iedereen had plaats om kinderen bij te houden. We moesten eerst naar het klooster gaan om te zeggen wat er gebeurde, dat we kinderen namen, "Wilt u er enkele helpen onderduiken?"

En er heeft nooit iemand nee gezegd. Niemand heeft ooit nee gezegd.

Kregen de kinderen een andere naam?

Ja.

Hoe werd die gekozen?

Zo veel boekjes. Hier was de lijst van de codes. Alle kinderen kregen een code.

Kent u één kind dat ik zoek?

Annette Apelbaum

Annette, Annette Apelbaum.

Annette Apelbaum, zij had nummer 10.

Bleven de kinderen tijdens de oorlog op dezelfde plaats of moesten ze verhuizen?

Soms moesten ze verhuizen. Zij zijn niet altijd op dezelfde plaats gebleven.

Omdat het gevaarlijk was?

Ja.

Was het ook u die de kinderen van de ene naar de andere plaats moest brengen?

Nee, we waren met meerderen. Ik organiseerde vooral de verdeling van de kinderen in de families. Maar ik ging ook, ik ging hen bezoeken. Je moest ook rantsoenzegels gaan halen je moest doen alsof het leven verder ging.

Waren broers en zussen gescheiden?

Ja, broers en zussen waren gescheiden ja.

Was dat moeilijk voor de kinderen?

Ja, stel je eens in hun plaats, dat was heel moeilijk, alles was moeilijk tijdens de oorlog. Je moet jezelf dit voorstellen. Wanneer ik naar een familie ging, kenden ze mij niet. Ze hadden hen gezegd: "Er komt een mevrouw Andrée." Maar ze hadden mij nooit gezien, ze moesten mij wel vertrouwen. Ze vroegen aan mij: "Waar ga je onze kinderen plaatsen?" en ik zei: "Ik kan u dat niet zeggen." Er waren wel enkelen die hun kinderen niet wouden geven, als we niet zeiden waar ze naartoe gingen.

Helemaal in het begin hebben we wel verteld dat we ze bij deze of deze familie gingen plaatsen. De volgende zondag waren de ouders, de tante, de oom en de grootouders daar om het kind te bezoeken. Toen zijn we dus gestopt met te vertellen waar de kinderen naartoe gingen.

Hoe heeft u de ouders kunnen overtuigen om hun kind mee te geven?

Dat was niet gemakkelijk want die mensen kenden mij niet. Er werd alleen gezegd: "Er zal een juffrouw het kind komen halen", maar het was heel moeilijk voor de ouders. Eerst, een kind afgeven is niet zo gemakkelijk en ook, ze tastten in het duister, ze wisten niet waar ze naartoe gingen.

Hoe koos u de plaatsen waar de kinderen konden onderduiken?

We hadden verschillende middelen die ons plaatsen gaven. Dat was onder andere het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. De directrice van die organisatie heeft ons altijd plaats gegeven. Zij hadden een onderzoek gedaan. Maar... Weet u we gingen bijvoorbeeld kinderen onderzoeken in de Ardennen. Ik ging met een jongen van 5 – 6 jaar. Op een keer was ik heel boos. Ik kwam bij een vrouw met een kind en ze vroeg: "Ooh, is dat een joods kind? Hij is zoals een ander." Ik zeg: "Ja wat denkt ge?" De mensen wisten dat niet voor de oorlog. Nu weet iedereen dat maar toen wist niemand dat.

Dus u had verschillende boeken? Hoe werkte u daarmee? Wat was het systeem?

Dit alles was opgesloten in sterke koffers. Alles zat in een beveiligde koffer. We hadden één schift waar we onder een nummer de namen van de onderduikplaatsen inschreven. 606 was het GOC. De onderduikplaatsen hadden ook een valse naam en een vals nummer.

Elke naam roept bij mij nog het gezicht van die persoon op.

Hier staat Mille Fleurs. Mille Fleurs was een villa in Luik en daar werden ook veel joodse kinderen verstopt onder een valse naam.

Elke map werd bewaard in een ander huis, in een andere kamer. Niets bevond zich ooit samen. Ik kan dat lezen wat dat betekent, maar de mensen die dat destijds vonden, konden daar niks mee doen.

We moesten ook kinderen helpen onderduiken die pas geboren waren. Ik moest soms kinderen gaan halen in het ziekenhuis, op de afdeling materniteit.

Wat deed u met die kleine kinderen? Want die konden niet naar een klooster gaan.

Zij werden geplaatst door het NWK. Dat bestaat vandaag niet meer. Ze hadden pleegmoeders, er waren kinderen achtergelaten in het ziekenhuis, hun moeder was dood wat moesten ze met die kinderen doen?

Het was Madame Nevejean, ik weet niet of u al over haar gehoord heeft. Madame Nevejean gaf ons alle adressen.

En joodse baby's die al een mama hadden?

Jazeker. Het moeilijkste was dat de mensen niet wisten waar hun kind naartoe ging. Ze wisten dat ik kwam en wachtten op mij. Maar ze wachtten met de oom, de tante, de grootmoeder die allemaal vroegen waar ik het kind ging plaatsen. Ze kennen je niet maar ze moeten hun kind wel meegeven zonder te weten waar het naartoe gaat. Zo was dat. Dat is clandestiniteit.

Wat is er na de oorlog gebeurd?

Na de oorlog, wanneer de ouders het geluk hadden om nog te leven, kwamen ze onmiddellijk. Ze wisten niet waar hun kind was. Ze kwamen naar mij om te weten te komen waar het kind was. Want wij die de kinderen deden onderduiken, vertelden nooit tegen de ouders waar we de kinderen plaatsten. In het begin zeiden we het. Maar de dag daarna stonden de moeder, de oom, de tante daarom het kind te zien dus vanaf toen zeiden we niet meer waar we het kind plaatsten.

Maar toen de oorlog gedaan was, ik weet nog dat we een bureau hadden op de Zuidlaan (Boulevard de Midi) en er was een rij van op het gelijkvloers tot aan de tweede verdieping. Dat is het ergste, niet aan een moeder vertellen waar men het kind plaatst. Dat was moeilijk, heel moeilijk.

Kent u vandaag nog enkele van deze kinderen?

Ja natuurlijk, ik zie hen nog vaak.

Sommigen zijn vertrokken naar de Verenigde Staten of naar Israël maar diegenen die alleen wonen komen mij nog bezoeken om gaan te eten of zo.

Ik heb een goede relatie met hen.

Ik herinner mij nog dat één van de jongens mij op een dag voorgesteld had aan iemand. Hij zei: "Dit is Andrée en Andrée heeft mijn ouders gekend." Voor hem was het belangrijk dat ik zijn ouders gekend had.

Ik hoop echt dat jullie nooit iets gelijkaardigs moeten meemaken, alles was zo moeilijk, zo moeilijk.

Hoe was het voor u om met zo'n kleine kinderen te werken en al deze droefnis te zien?

Ik was leerkracht dus ik ging al veel met kinderen om. Ik was schoolmeesteres en zo heb ik de situatie van deze kinderen leren kennen. Ik zeg altijd: "dat zijn mijn kinderen".

Weet je wat er prachtig aan is, als je daar over nadenkt. De kinderen na de oorlog, ze waren helemaal alleen. Hun ouders waren gedeporteerd of dood en voor het merendeel hebben ze prachtige studies gedaan aan de universiteit.

Als ik vandaag een zie die niet goed werkt zeg ik weet je wat je allemaal meegemaakt hebt tijdens de oorlog, wat je allemaal hebt moeten doorstaan.

Waarom vertelde u niet aan de ouders waar hun kinderen waren? Was het gevaarlijk?

Ja, natuurlijk. Het was gevaarlijk. In het begin zeiden we waar het kind naartoe zouden gaan maar daarna was heel de familie daar om het kind te bezoeken dus toen hebben we dat niet meer gedaan.

Hoe wisten de ouders dan na de oorlog waar hun kind was?

Ze zijn bij mij gekomen. Na de oorlog was mijn bureau open. Het was een file van het gelijkvloers tot de tweede verdieping en alle ouders kwamen vragen "nu zegt u toch waar de kinderen zijn". Ze hebben nooit geweten waar de kinderen waren, dat was te gevaarlijk. Enfin alles was gevaarlijk tijdens de oorlog.

Gingen de kinderen ook naar school, kregen ze les?

Ja, natuurlijk, met een valse naam natuurlijk. Anders vroeg iedereen waarom ze niet naar school gingen. We waren bijna altijd als eerste in de klas, het waren hele goede leerlingen.

Had u schrik om ontdekt te worden?

Tijdens de oorlog? We waren altijd bang. Ja, natuurlijk.

Bent u ooit ondervraagd geweest door de Duitsers?

Één keer zijn ze een restaurant binnengegaan. Weet je, die getto's, waar ze de razzia's deden vaak namen de burens de kinderen bij zich. Ze zeiden dan tegen het verzet dat ze een joods kind hadden en ik ging dat dan halen. Terwijl dat ik daar was, waren er twee Duitsers binnengekomen. Zij kwamen binnen om een glas te drinken, maar wij hadden natuurlijk schrik hé.

Maar ik zie nog veel van die kinderen, ze komen regelmatig langs.

Weet je hoe de mensen niet zagen wat er gebeurde. Ik zette ooit een jongen af in de Ardennen, en de mensen vroegen: "Is dat een joods kind? Maar hij is zoals een ander?". Ik was echt kwaad toen. Ze dachten dat hij grote oren had en dergelijke... de mensen wisten dat niet.

DEEL 2: Video Andrée Geulen

Gemaakt door Melissa Storms en Julie Torreele

Zie cd-rom

BIJLAGE 54: Project Glenn De Vroe, Lando Put en Michael Renders

Video Auschwitz

Gemaakt door Michael Renders, Glenn De Vroe en Lando Put

Zie cd-rom

BIJLAGE 55: Project Astrid Grossen

Video: uitsluiting op school en in de maatschappij

Gemaakt door Astrid Grossen

Zie cd-rom

BIJLAGE 56: Project Judith Schepens

Video: liedje

Liedje geschreven en gezongen door Judith Schepens

Opname gemaakt op vrijdag 29 maart 2013

Zie cd-rom

Tekst: liedje

Door Judith Schepens

Take a second, stand in a straight line
Think about it, take your time
Do **you really think this is okay `cause**
I hope there must be another way

For you and me

For everybody

For you and me it's time to see

This whole world turned into a battlefield

And I am done pretending **it ain't real**

So I'm gonna stand up

Shining light

I'm gonna fight

And make to make it right

People had to fight people had to burn

While all those cowards are hiding behind smoking guns

They don't even know who they killed inside

They don't even know why they had to die

For you and me

and everybody

For you and me it's time to see

This whole world turned into a battlefield

And I am done pretending it ain't real

So I'm gonna stand up

Shining light

I'm gonna fight

To make to make it right

We're all living in a lie

We're all living in yesterday

So it's time to let the past die

Tomorrow there will be another day

I believe everyone deserves

A better place in a better world

BIJLAGE 57: Project Lennert Bollé, Jana Eembeek en Zarah Peeters

DEEL 1: Fotoreportage "Leuven vroeger en nu"

Oude foto's: Stadsarchief Leuven

Nieuwe foto's: Karen Van Lil

De Brusselsestraat

De Tervuursepoort

De Grote Markt

De Grote Markt

De Grote Markt

De Oude Markt

Het Rector De Somerplein

DEEL 2: Boerke Nijs

Tekst: Karen Van Lil

Foto: Lennert Bollé

Opschrift gedenksteen "Boerke Nys"

Tervuursesteenweg 2, Heverlee

~

De Belgische Nationale Beweging

aan haar lid

Guillaume Nysen

oud strijder 1914 - 1918

vuurkruiser

alhier vermoord door

de nazibeulen op

4 december 1943.

~

Guillaume Nysen (alias "Boerke Nys")

Guillaume Nysen, alias "Boerke Nys", werd vermoord door 4 bendeleden van Robert Verbelen op 4 december 1943. Hij werd doodgeschoten omdat hij de naam van een verzetsstrijder niet wou verklappen. Deze verzetsstrijder was die week bij hem (en zijn familie) komen onderduiken, om zich zo te kunnen verstoppen voor de Duitsers...

De toen 52-jarige Guillaume Nysen had aan de Tervuursepoort in Heverlee een drukbezocht café. Dit was te wijten aan de tram Brussel-Leuven en de bus Overijse-Leuven die hier passeerden. De mensen die aan de Tervuursepoort afstapten, kwamen dan bij hem iets drinken. Guillaume was daarnaast ook bij het verzet, namelijk bij de Belgische Nationale Beweging en zag de collaborateurs voor landverraders en lafaards aan. In zijn café uitte hij af en toe wel eens zijn anti-Duitse mening. **Op 4 december 1944 kwamen 4 SS'ers een verzetsstrijder zoeken die bij Guillaume was ondergedoken.** Toen ze deze niet konden vinden, hebben ze Guillaume **gevraagd waar hij deze man was. Hij wou geen antwoord geven en daarop schoten deze SS'ers hem neer** (een kogel in de slaap, eentje in de kaak en ook nog eentje in zijn borst). Zijn laatste woorden waren: *"Ik ga sterven, maar dat is niet erg. Ik was een goede patriot en een echte Belg"*.

Robert Verbelen

Robert Verbelen (05/04/1911 - 28/10/1990) was een Vlaamse SS-officier tijdens de Tweede Wereldoorlog. Tevens was hij de leider van het **veiligheidskorps "De Vlag"**. **Voor de oorlog woonde Robert Verbelen in Herent, nabij Leuven.** Na de Duitse inval vervoegde hij de Algemene SS-Vlaanderen. Zijn geloof en liefde voor Duitsland, Hitler, de SS en het nationaalsocialisme was groot. Het vreemde is dat zijn familie niet achter hem stond. Zijn broer was zelfs de plaatselijke **commandant van de Witte Brigade (zij waren dus tegen de SS'ers).** **Deze heeft meermaals op het punt gestaan om zijn broer Robert te vermoorden, maar kon het uiteindelijk niet omdat zij bloedverwanten (broers) waren.**

Meensel-Kiezegem

Deze zogenaamde anti-terreurgroep van Robert Verbelen hield verscheidene razzia's tegen mensen van het verzet. Zo hielden zij ook een razzia in Meensel-Kiezegem. Deze Vlaamse collaborateurs, ook wel Zwarthelmen genoemd, vielen in 1944 het dorp binnen als reactie op de moord op de zoon van een collaborateur.

In het begin van de Tweede Wereldoorlog werden collaborateurs niet vermoord. Het verzet beperkte zich namelijk tot activiteiten als sabotage of publicatie tegen de Duitse machthebber. Eind 1942 daarentegen gingen de verzetsleden ook collaborateurs (en zelfs hun gezinsleden) vermoorden. De Duitsers zelf deden alsof hun neus bloedde, reageerden hier zelfs niet eens op en daarom namen de collaborateurs het heft in eigen handen...

Op zondag 30 juli 1944 werd Gaston Merckx door drie onbekenden doodgeschoten. Gaston Merckx was één van de zonen van een pro-Duitse familie. De moeder van Gaston wou wraak en eiste 100 gijzelaars voor de dood van haar zoon. In de vroege ochtend van 1 augustus 1944 vielen de Duitsers en enkele Gestapoleden het dorp binnen voor een 1e bloederige vergeldingsactie. Hier bleef het echter niet bij...

Op vrijdag 11 augustus 1944 volgde er een 2^e bloederige vergeldingsactie voor de dood van Gaston. De hele gemeente werd volledig afgesloten van de buitenwereld, doordat 350 Vlaamse SS'ers het dorp hadden omsingeld. Onder de drie leiders van deze Vlaamse SS'ers bevond zich ook Robert Verbelen. Het gevolg van deze inval was dat 4 mensen ter plekke werden vermoord, 63 inwoners uit dit dorp stierven een gruwelijke dood in verschillende concentratiekampen en slechts 28 gijzelaars (waarvan 9 meisjes/vrouwen) overleefden deze gruwel.

DEEL 3: Video interview met Urbain Verbist

Gemaakt door Lennert Bollé, in samenwerking met Zarah Peeters en Jana Eembeek

Zie cd-rom

BIJLAGE 58: Project Eli Bogaert, Wout Degeest en Brecht Dickmans

Video: Animatiefilmpje

Gemaakt door Eli Bogaert, in samenwerking met Wout Degeest en Brecht Dickmans

Zie cd-rom

BIJLAGE 59: Project Keara Feyaerts en Ennis Lepoutre

DEEL 1: Fotoreportage: het Huis van Barmhartigheid vroeger en nu

Nieuwe foto's (2013): Eli Bogaert

Oude foto's (1936): Delcampe.net en Stadsarchief Leuven

De gang

Le couloir

Het Huis van Barmhartigheid – Voorgevel
La Maison de la Miséricorde – Façade de la Maison

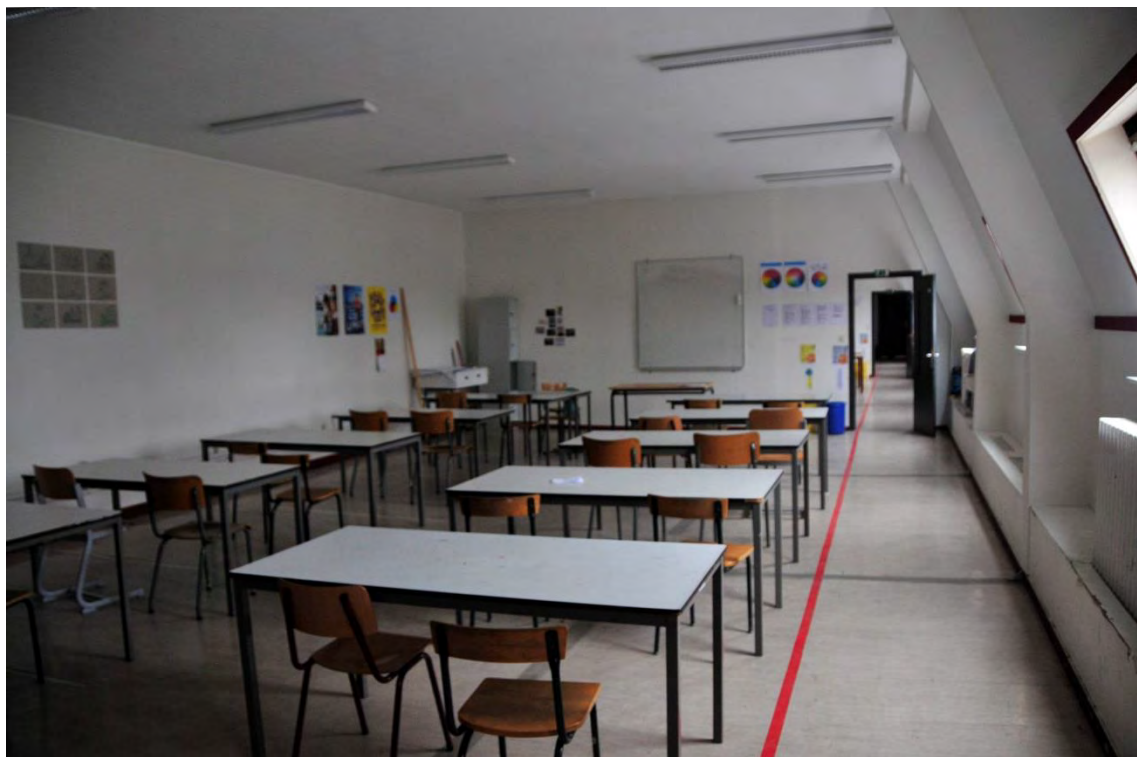
Het Huis van Barmhartigheid – Voorgevel
La Maison de la Miséricorde – Façade de la Maison

Naaiplaats
Chambre à coudre

Slaapzaal
Dortoir

Speelplaats der meisjes
Cour des filles

Speelplaats der jongens
Cour des garçons

Ziekenhuis
Hôpital

Eetzaal der zusters – Réfectoire des sœurs

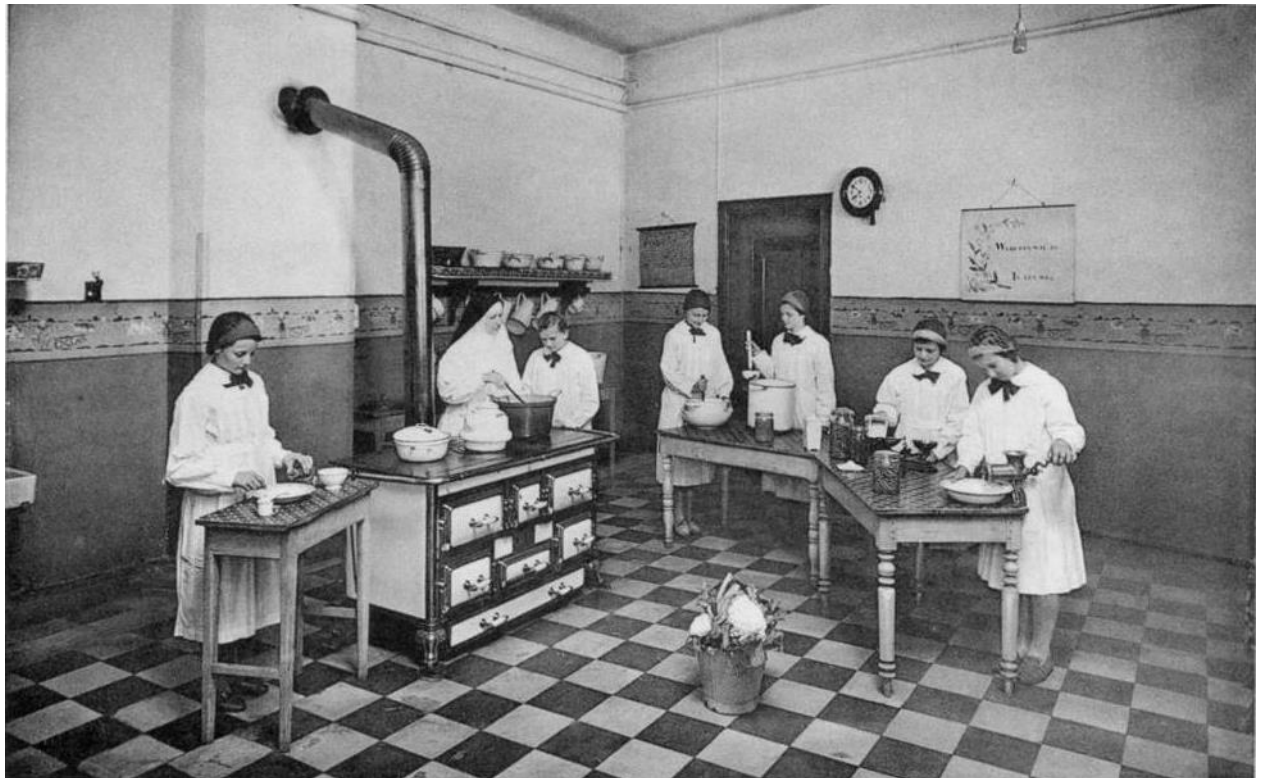
Keuken - Cuisine

Eetzaal der kleinen – Réfectoire des petits

Huishoudschool – École ménagère

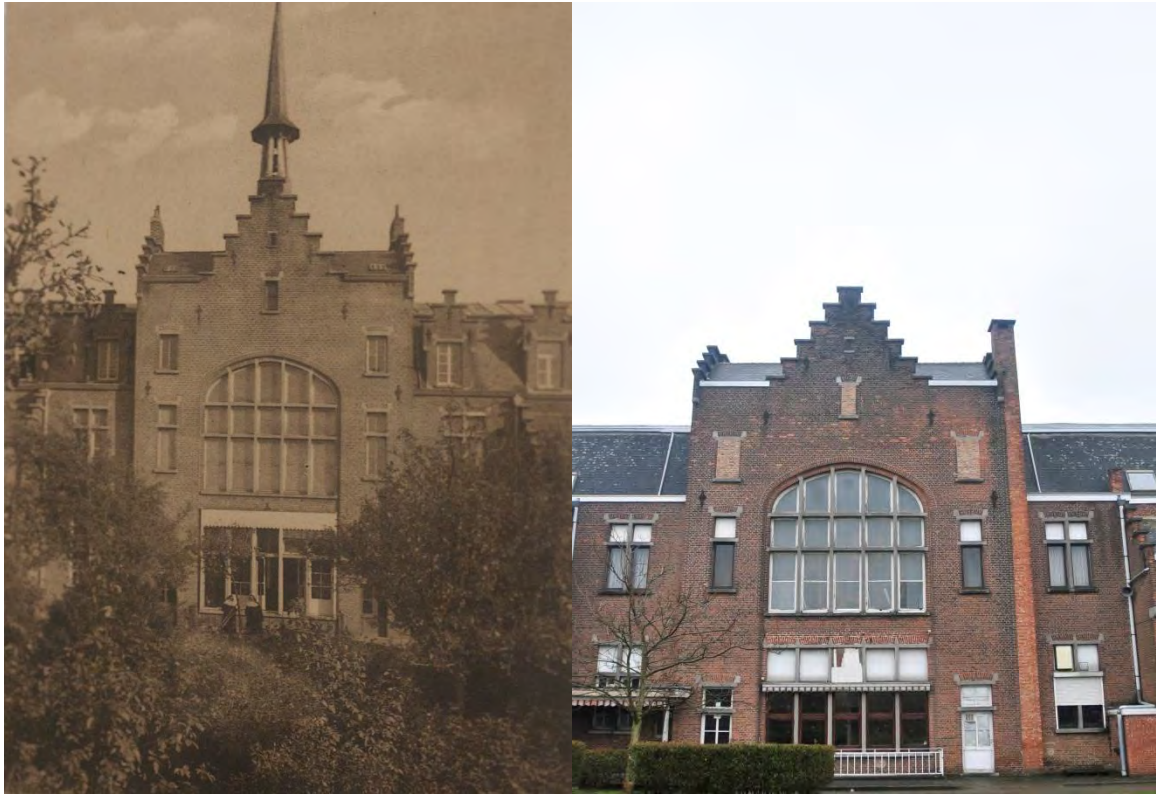
Strijkplaats – Repassage

Meisjesklas – Classe des filles

De kapel
La chapelle

DEEL 2: Folder rondleiding in het Huis van Barmhartigheid

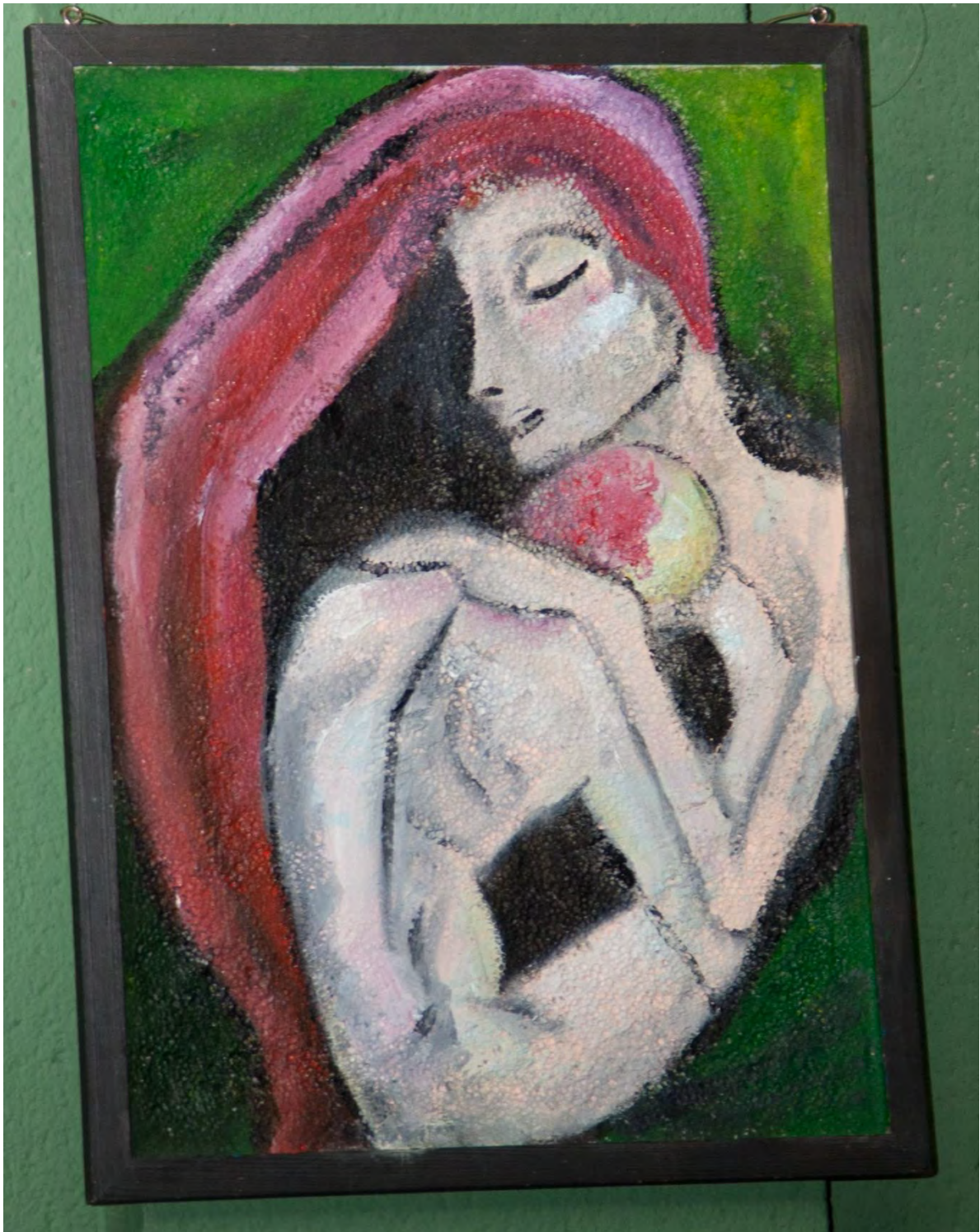
Tekst: Lisa De Wolf

Lay-out: Ennis Lepoutre

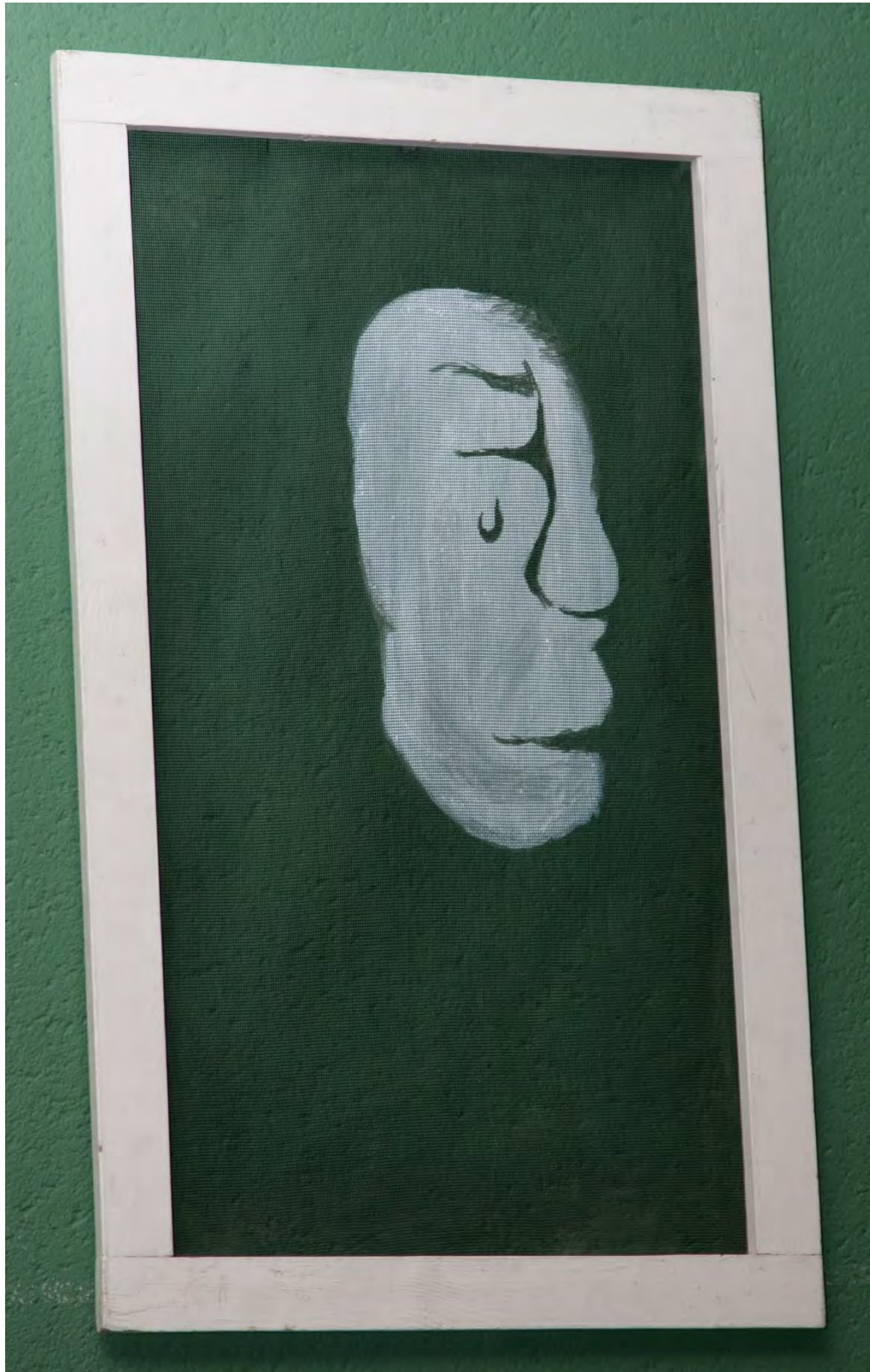
Nieuwe foto's (2013): Eli Bogaert

Oude foto's (1936): Delcampe.net en Stadsarchief Leuven

BIJLAGE 60: Project Manon Bodart en Tina Lambrechts

BIJLAGE 61: Project Jelle Creutz en Lennert Vloeberghs

DEEL 1: Tekst opening tentoonstelling

Tekst: Lisa De Wolf

Goedenavond iedereen,

Wij verwelkomen jullie van harte op onze tentoonstelling hier in Don Bosco Groenveld, onze school. Wij zijn Lennert en Jelle, twee leerlingen van de klas die deze tentoonstelling georganiseerd hebben. Wij zullen jullie een woordje uitleg geven over het project "Holocaust" en deze expositie.

Vandaag de dag is onze school gekend als een school die zowel lager onderwijs als beroepssecundair onderwijs aanbiedt. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog was Don Bosco Groenveld gekend als het "Huis van Barmhartigheid". Dit was een weeshuis waar katholieke wezen terecht konden. Zij werden dan verzorgd en onderwezen door de toenmalige Zusters van Barmhartigheid. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleven er echter niet alleen katholieke kinderen in het weeshuis. De zusters riskeerden hun leven door zich ook te ontfermen over joodse kinderen. In totaal verbleven er maar liefst zeventig joodse kinderen in het weeshuis. De Duitsers zijn dit trouwens nooit te weten gekomen. Tot de dag van vandaag was dit een goed bewaard geheim.

In het archief van de Zusters Annuntiaten heeft mevrouw Ria Christens een lijst gevonden van onze school. Deze lijst dateerde uit de periode van de Tweede Wereldoorlog. Hierop stonden echte en valse namen van een zeventigtal kinderen. Bij nader onderzoek bleek het om joodse kinderen te gaan die in onze school ondergedoken zaten. Mevrouw Christens heeft vervolgens contact opgenomen met de Katholieke Hogeschool van Leuven. Dit was natuurlijk prachtig materiaal om te verwerken in een afstudeeronderzoek.

Zo kom ik bij onze twee stagiaires Lisa en Karen. Gedurende een hele maand hebben zij ons ondergedompeld in de periode van de Tweede Wereldoorlog. Aan de hand van de lijst van het archief, zijn zij getuigen gaan opzoeken. Door videointerviews af te

nemen van deze getuigen, hebben zij het leven van de joodse kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog in onze school kunnen reconstrueren. Deze interviews waren de basis voor het project.

We zijn het project gestart met een algemeen kader van de Tweede Wereldoorlog. We behandelden niet alleen de grote feiten zoals de Holocaust, maar er ging ook aandacht naar lokale verhalen van Leuven en omstreken. Zo zijn we bijvoorbeeld te weten gekomen dat vlakbij onze school aan de Tervuursepoort, een verzetsstrijder, Guillaume Nysen, vermoord werd. Ook hebben we ons toegespitst op de kunst tijdens de Tweede Wereldoorlog en zijn we te weten gekomen waarom zoiets als het nazisme eigenlijk heeft kunnen bestaan.

Afwisselend met dit algemene kader van de Tweede Wereldoorlog, zagen we video's van verschillende mensen die als joods kind in onze school ondergedoken zaten. Lisa en Karen hebben hun verhaal op camera vastgelegd en maakten per getuige een video die zijn of haar verhaal vertelt. Deze video's waren erg interessant maar ook heel aangrijpend om te bekijken. Onze opgedane kennis en emoties omtent de getuigenissen heeft iedereen trouwens bijgehouden op zijn of haar persoonlijke blog.

Uiteraard hebben we het niet alleen bij theorie gehouden. We zijn tevens op daguitstap naar de Kazerne Dossin en de VRT geweest. In de Kazerne Dossin hebben we veel bijgeleerd over het drama van de Holocaust. Het was een zeer leerrijke ervaring over de moeilijke tijden die de joodse mensen in de oorlog gekend hebben. Op de VRT hebben we kennisgemaakt met de makers van het programma "Publiek geheim". Onze school heeft namelijk ook een publiek geheim, daarom leerde de mensen achter "Publiek geheim" ons enkele kneepjes van het vak.

Bovendien zijn er bij ons op school ook twee historici langsgeweest. Aan mevrouw Ria Christens en meneer Lieven Saerens konden we al onze vragen stellen die we nog hadden over de Tweede Wereldoorlog, joodse kinderen of het Huis van Barmhartigheid. Hun bezoek was zeker en vast een meerwaarde voor ons eigen project.

Daarna was het voor ons tijd om zelf aan de slag te gaan. Onze klas werd verdeeld in groepjes van 2 à 3 leerlingen. Elk groepje mocht zijn eigen project uitwerken. We

hebben helemaal zelf mogen kiezen wat we zouden maken en werden daarin begeleid door Lisa, Karen en mevrouw Helene, onze leerkracht PAV. We hebben namelijk tijdens PAV de ruimte gekregen om aan dit project te werken.

Het eerste groepje bestaat uit mijzelf en (Jelle/Lennert). Wij hebben deze inleiding gemaakt en zorgden ervoor dat jullie als bezoeker op de hoogte zijn van het verloop van deze avond en het tentoongesteld materiaal. Uiteraard hebben we het project van naaldje tot draadje toegelicht.

Het volgende groepje bestaat uit de twee dames Keara en Ennis. Op basis van oude foto's van het Huis van Barmhartigheid hebben zij een rondleiding uitgewerkt. Ze zijn op zoek gegaan naar de plaatsen waar deze oude foto's genomen zijn, en hebben vanuit hetzelfde standpunt een nieuwe foto genomen. Via een rondleiding gebaseerd op de getuigenissen nemen ze jullie terug mee naar het Huis van Barmhartigheid tijdens de Tweede Wereldoorlog. De eerste rondleiding start om 19:45, de tweede rondleiding start om 20:30.

Dan is het de beurt aan Wout, Brecht en Eli. Zij waren ontroerd door de getuigenissen. Op basis van deze verhalen werkten deze drie heren een animatiefilmpje uit.

Zarah, Jana en Lennert hebben zich voor hun project laten inspireren door Leuvense verhalen. Het verhaal van de kleine man verdient volgens hen heel wat meer aandacht. Daarom zijn ze zelf op zoek gegaan naar getuigen van de Tweede Wereldoorlog in het Leuvense. Aan de hand van interviews en ander bronnenmateriaal hebben ze een kortfilmpje gemaakt. Een ander element dat in hun werk naar voren komt, is het verhaal van "Boerke Nys". Guillaume Nys werd in 1944 neergeschoten door een collaborateur.

Melissa en Julie hebben hun creatief project op een andere manier aangepakt. Veel van de getuigen die Lisa en Karen geïnterviewd hebben werden destijds geplaatst in het klooster door mevrouw Andrée Geulen. Via één van de getuigen zijn Melissa en Julie in contact kunnen komen met Andrée Geulen. Ze hebben haar geïnterviewd en legden dit interview vast op camera. Hun project is dan ook een video die het verhaal vertelt van mevrouw Geulen, die als 22-jarige voor het verzet werkte en joodse kinderen naar een veilige schuilplaats bracht.

Lando, Glenn en Michael raakten op hun beurt geïntrigeerd door de concentratie- en vernietigingskampen. Vooral Auschwitz trok hun aandacht. Ze hebben veel opzoekwerk gedaan en hebben aan de hand van hedendaagse foto's een informatieve video gemaakt over het uitroeiingskamp Auschwitz.

Tina en Manon hebben de gebeurtenissen op onze school tijdens de Tweede Wereldoorlog verwerkt op een artistieke manier. Ze maakten een reeks van kunstwerken die tevens tentoongesteld staan in deze ruimte.

Als laatste zijn Astrid en Judith aan de beurt. Dit duo maakte een video en een liedje over uitsluiting en pestgedrag op school. Het liedje zullen we zo meteen live te horen krijgen.

Nu zou ik allereerst onze eregasten in het bijzonder willen verwelkomen. Ook wil ik hen nogmaals willen bedanken voor het vertellen van hun verhaal. Zonder hen had dit project nooit kunnen bestaan. Zonder hun getuigenis hadden wij, 5PG nooit zo goed kunnen ervaren welke invloed de Tweede Wereldoorlog heeft gehad op joodse gezinnen. We willen hen daarom graag bedanken met een kleine attentie.

In totaal hebben we de eer gehad om de verhalen van acht getuigen te bekijken. Bovenaan: Zuster Marie Beirens, Régina Gielbartowicz, Annette Apelbaum, Félix Messer. Onderaan: Albert Fuks, Charles Jakubowicz, Walter Bleiberg en Simone Altman. Hartelijk bedankt voor jullie verhaal en we hopen dat deze tentoonstelling aan jullie verwachtingen voldoet!

Dan is het nu tijd om het lied van Judith te beluisteren. Ze brengt dit live voor ons.

Lisa vertaalt in het Frans

Bonjour tout le monde

Je suis une des deux stagiaires qui ont élaboré ce projet dans le contexte de notre travail de fin d'études pour devenir institutrice. Les pluparts des témoins, sont francophones, donc je vais brièvement traduire en français pour eux.

Inspiré par les témoignages des enfants cachés que les élèves ont vus en classe, ils ont développé leur propre projet créatif dans de groupes de deux ou trois élèves. Ces œuvres sont exposées ce soir. Dans chaque groupe, il y a une feuille qui décrit brièvement autour de laquelle les élèves ont travaillé. Astrid et Judith par exemple, ont fait une vidéo et une chanson sur l'exclusion et l'intimidation à l'école.

Nous venons écouter cette chanson immédiatement.

Maintenant, je voudrais d'abord souhaiter la bienvenue à nos invités d'honneur. Je voudrais aussi les remercier pour nous raconter leur histoire. Sans eux, ce projet n'aurait jamais existé. Sans leurs témoignages, que nous avons vus en classe les élèves n'ont jamais connus l'impact que la guerre a eu sur les familles juives.

Nous voudrions donc les remercier avec un petit cadeau.

Nous avons eu l'honneur de partager les histoires de huit témoins. Ici vous voyez leurs photos.

En haut, vous voyez de gauche à droite Soeur Marie Beirens, Regina Gielbartowicz, Annette Apelbaum, Felix Messer.

En bas vous voyez de gauche à droite Albert Fuks, Charles Jakubowicz, Walter Bleiberg et Simone Altman.

Nous vous remercier de nous raconter votre histoire et nous espérons que cette exposition répond à vos attentes!

Alors maintenant, nous venons écouter la chanson de Judith. Elle apporte ce live pour nous.

Liedje Judith

Woordje van de directrice

Dan resten er ons nog twee dingen te vertellen. Allereerst zou ik de uren van de rondleiding van Ennis en Keara opnieuw willen meedelen. De eerste rondleiding begint vlak nadat wij klaar zijn met praten, om kwart voor 8. De tweede rondleiding begint om half 9. We vertrekken steeds vanuit deze ruimte (turnzaal). Ennis en Keara zullen jullie opwachten aan de deur.

Ten tweede zou ik iedereen graag uitnodigen op de receptie voor een hapje en een drankje. De receptie gaat door in de ruimte hiernaast.

Tenslotte zou ik u graag willen bedanken voor uw aandacht. Ik hoop alvast dat u de tentoonstelling de moeite waard vindt. Mocht u nog vragen hebben, aarzel dan niet om één van onze stagiaires aan te spreken. Ook de leerlingen staan u graag te woord om wat meer te vertellen over hun eigen project.

Bedankt voor uw aandacht

Tot ziens

Lisa vertaalt in het Frans

*Ensuite, il nous reste encore deux choses à raconter.
La première chose, ce sont les heures de la tour d'Ennis et Keara. Le premier tour commence juste après que nous ayons fini de parler, à huit heures moins le quart.
Le second tour commence à huit heures et demie.
Nous partons toujours de cette salle. Ennis et Keara vous attendra à la porte.*

Deuxièmement, je voudrais inviter tout le monde à la réception pour une collation et une boisson. La réception aura lieu dans l'espace prévu ci-dessous, le réfectoire.

*Enfin, je tiens à vous remercier pour votre attention. J'espère que cette exposition vaut la peine.
Si vous avez encore des questions, n'hésitez pas à les poser à moi ou à Karen. Les étudiants répondraient aussi avec plaisir à votre questions.
Je vous remercie de votre attention et je vous souhaite beaucoup de plaisir à l'exposition.
Au revoir et merci*

DEEL 2: PowerPoint opening tentoonstelling

Gemaakt door Jelle Creutz en Lennert Vloeberghs

Zie ook cd-rom

BIJLAGE 62: Foto van betrokkenen bij het project

Deze foto werd gemaakt op 28 maart 2013 tijdens de tentoonstelling. Niet alle getuigen waren aanwezig op de tentoonstelling, dus zij staan niet op deze foto. (*foto Joods Actueel*)

Rij 1: Manon Bodart, Keara Feyvaerts, Jelle Creutz, Wout Degeest, Glenn De Vroe, Brecht Dickmans, Eli Bogaert, Helene Melle (leerkracht PAV), Leen Alaerts (KHLeuven), Karen Van Lil, Ria Christens (Cultureel Erfgoed Annuntiaten Heverlee)
Rij 2: Zarah Peeters, Jana Eembeek, Lennert Bollé, Lando Put, Michael Renders, Astrid Grossen
Rij 3: Mariette Wajskop, Charles Jakubowicz, Judith Schepens, Tina Lambrechts, Julie Torreelle, Ennis Lepoutre, Lennert Vloeberghs, Melissa Storms, Lisa De Wolf
Rij 4: Simone Altman, Zuster Marie Beirens, Kathleen De Goignies (directrice), Salomon Fuks, Albert Fuks

BIJLAGE 63: Korte documentaire over het Huis van Barmhartigheid

Gemaakt door Lisa De Wolf

Zie cd-rom

BIJLAGE 64: Artikel "Verborgen en geborgen" uit Humo

VERBORGEN EN GEBORGEN

'Als mama over haar jeugd in het klooster sprak, vertelde ze alleen de leuke anekdotes. Haar verdriet hield ze voor zich. Pas véél later heb ik begrepen dat een trauma wel een andere uitweg vindt. Mama leek soms uitgewist. Net of ze na de oorlog ontslag had genomen uit dit leven.'
(Hélène Wizel, dochter van 'verborgene oorlogskind' Madeleine Jakubowicz)

'ALS JE WEET DAT HUN LEVEN IN JOUW HANDEN LIGT, BEN JE NIET BANG VOOR JEZELF'

DE JOODSE KINDEREN VAN HET KLOOSTER VAN BARMHARTIGHEID

Zuster Marie Beirens' 101ste verjaardag, afgelopen maandag, heeft geen enkele krant gehaald. Onterecht, want samen met de andere zusters van het klooster van Barmhartigheid in Heverlee redde ze tussen 1942 en 1944 minstens zesenzestig Joodse kinderen van een gewisse dood. Beirens is de laatste zuster die nog kan getuigen over die periode: 'Ik bang? Met al die engeltjes om mij heen?'

Zomer 1942. Twee jaar na het begin van de Tweede Wereldoorlog, één jaar na de afkondiging van de avondklok voor Joden, zes maanden na de invoering van de Jodenster. De eerste Jodentrein vertrok vanuit de Dossinkazerne in Mechelen naar Auschwitz – officieel een 'arbeidstransport', in werkelijkheid een deportatietrein naar de hel en erger. Aan boord niet alleen volwassenen, maar ook kinderen.

Duizenden Joden doken onder: waar ze maar konden, probeerden ouders zichzelf en hun kinderen in veiligheid te brengen, beter gescheiden dan samen. Eén van de plaatsen waar in die dagen veel kinderen terecht konden was het klooster van de Zusters van Barmhartigheid in Heverlee, destijds een weeshuis. Ook de Bleibergs zochten er heil voor hun twee zoontjes. Vader Bleiberg had in de gevangenis gezeten omdat hij de Jodenster niet had gedragen. Hij wist: dit komt niet goed.

'Ik zie hen nog staan in de deuringang,' vertelt zuster Marie Beirens. 'Hun twee zoontjes naast zich, hun jongste dochtertje op de arm. We staken de jongetjes, drie en vijf jaar oud, tussen de andere kinderen – weesjes, kinderen van gescheiden ouders en zieke kinderen.'

Marie Beirens is de enige zuster

die nog kan vertellen over die dagen. Zuster-overste Cécile Stinger is al lang overleden. Beirens mag dan al 101 zijn, ze is nog behoorlijk bij de pinken. En als haar geheugen haar in de steek laat, heeft ze nog altijd een blikken trommel – haar oorlogsschat – waarop ze kan terugvallen. Daarin heeft ze alles keurig opgeborgen: een bundeltje met namenlijsten, de brieven en kerstkaartjes die kinderen van toen haar nog altijd sturen en een pakje gekartelde postkaartjes met foto's van het weeshuis zoals het er in de oorlog uitzag.

'Elke avond legden we alles klaar voor het geval de bombardementen zouden losbarsten,' zegt ze. 'Pantoffeltjes onder elk bedje, een jasje aan het voeteneinde. En een washandje. Mochten de bommen inslaan, dan konden ze dat voor hun mondje houden tegen het stof.' Bij elk bomalarm gingen ze naar de kelder, vergezeld van een pater benedictijn. 'Dan zaten we op de bankjes te bidden. Vaak zongen we. Dat hielp, het maakte de kinderen rustig.'

Maar de kloostermuren schermde hen af van de buitenwereld. 'Wij waren vrij onwetend over de oorlog,' zegt zuster Beirens. 'Er was één radio in het klooster waar één zuster

naar luisterde. Zij lichtte ons tijdens het middagmaal in.'

Alle zusters wisten wie de Joodse kindjes waren, maar voor de rest gold de gouden regel: horen, zien, maar bovenal zwijgen. 'Zuster-overste was de echte heldin. Wij zorgden zo goed mogelijk voor de kinderen.'

Was ze nooit bang dan? Er verschijnt een beate glimlach om haar lippen. 'Ik sliep bij de kleine jongetjes. Dan dacht ik altijd: 'Zie nu, zo veel engeltjes om mij heen. Laat de engelbewaarders hun vleugels maar uitspreiden.'" En dan plots, trots: 'Er is geen enkel kind verkleit. Ze hebben de oorlog allemaal overleefd.' Maar liefst zesenzestig kinderen, als het er niet meer zijn. Jaren later werden de zusters dan ook Rechvaardigen onder de Volkeren, een eretitel die Israël geeft aan niet-Joden die Joden hielpen onderduiken.

De gevaren waren dan ook gruwelijk reëel. De zoontjes Bleiberg zouden hun moeder en zusje bijvoorbeeld nooit meer weerzien. Op 15 februari 1943 arresteerde de Gestapo hun familie en ze vertrokken op 19 april naar Auschwitz. Hun zusje en moeder stierven daar vrijwel meteen in de gaskamers, hun vader overleefde ternauwernood een helletocht langs Auschwitz, Birkenau, Monowitz, Ravensbrück en Dora.

Zes maanden na de bevrijding klopte vader Bleiberg weer aan bij het klooster. De jongetjes herkennen hun vader niet meer: hij woog nog amper 35 kilo. Vriendelijk aangemaakt door de zusters gaven ze hem een hand: 'Bonjour, monsieur papa.'

De Joodse kinderen van het klooster van Barmhartigheid

► ANDRÉE GEULEN

'MAAR EEN SCHAKELTJE'

'Lééft zuster Beirens nog?' De oprechte verbazing maakt meteen plaats voor een twinkeling in de ogen van de zelf al 91-jarige Andrée Geulen: 'Geestelijken, er moet toch écht iemand over hen waken.'

Ook op hoge leeftijd heeft Geulen nog de elegantie van *une grande dame* en dat is ze ook in alle opzichten. Ze redde maar liefst driehonderd Joodse kinderen uit de handen van de nazi's. Met gevaar voor eigen leven bracht ze hen naar schuilplekken in het hele land, bij kinderloze koppels, bij privéfamilies, maar toch vooral vaak in kloosters. 'Daar was veel plaats,' klinkt het droog. Ook in Heverlee ging Geulen meermaals aankloppen. Dankzij mensen als zij overleefden in ons land ook veel meer Joden de Tweede Wereldoorlog dan in bijvoorbeeld Nederland. Het leverde Geulen een ererbijerschap van Israël op, maar zelf blijft ze bescheiden: 'Ik een heldin? Kom, kom. Vrij moedig, dat misschien wel,' glimlacht ze, 'maar voor de rest was ik maar een schakeltje.'

Ze vertelt het in haar appartement in één van de betere buurten van Elsene. Op de commode in de inkomhal ligt een agenda open: die week staat een afspraak genoteerd met meneer G., slechts één van de vele kinderen die ze redde en die haar nog steeds in hun hart dragen. **HUMO U bent geen Joodse. Hoe bent u bij het verzet verzeild geraakt?**

Andrée Geulen «Ik was lerares en zag tijdens de oorlog dat sommige Joodse kinderen niet meer kwamen opdagen in de klas. Toen ik navraag deed, hoorde ik dat ze waren opgepakt. Kinderen arresteren? Dat hou je toch niet voor mogelijk? Ik besloot iets te doen. Na een tijd vroeg het Joods Verdedigingscomité mij of ik mijn job niet wou opgeven om voltijds kinderen te verbergen. Uiteraard heb ik 'ja' gezegd.»

HUMO Hoezo uiteraard? U was net twintig en riskeerde uw leven voor onbekenden.

Geulen «Het leven van een kind redder is toch belangrijk, niet?»

«(Met heel even overslaande stem) Weet u hoe vaak ik ergens aanklopte, niemand aantrof en van de burens te horen kreeg: 'Ze zijn

deze nacht opgepakt.' Er viel gewoon geen tijd te verliezen.»

HUMO Ouders moesten hun kinderen aan u toevertrouwen in een tijd waarin weinig mensen te vertrouwen waren. Hoe overtuigde u hen? Geulen «Dat was niet makkelijk. Vooral omdat ik hun niet kon zegenen waar ik hun kinderen heen bracht. Vaak hadden ze mij nog nooit gezien, maar moesten ze mij wel het dierbaarste in hun leven afstaan. Maar het was zo en niet anders.

»In het begin vertelden we wel waar ze verbleven, maar dan stonden grootmoeder en alle tantes 's zondags op de stoep om de kinderen te bezoeken. Vél te gevaarlijk.»

Als ik haar vraag hoeveel kinderen ze naar Heverlee heeft gebracht, duwt ze zich prompt op uit de zetel: 'Wacht, ik zal u alles uitleggen. Ik heb hier alle lijsten nog liggen.' Ze keert terug met vijf gekleurde mappen. De randjes zijn aangevreten, maar de papieren binnenin zijn nog perfect leesbaar. Destijds moesten de mapjes te allen tijde gescheiden blijven.

Geulen «Eén farde bevatte de echte namen van de kinderen en een bijhorende code. Hier, Charles Bleiberg, die naam herinner ik mij. Code 788. Zijn broer, 789. Die code vond je terug in alle documenten die over hen gingen.

»(Slaat een tweede map open) Hier staat diezelfde code gekoppeld aan hun ouderlijk adres, en in de derde map stond bij elke code een nieuwe, valse naam. Code 788 was Charles Altman. In de laatste mappen hield ik de codes van de onderduikadressen bij en – het belangrijkste – welk kind waar ondergedoken zat.»

Zij stelde de dossiers op en gaf ze vervolgens door aan een derde die ze veilig opborg. Mekaars adres kenden ze niet. Andrée Geulen drukt de mapjes nog wat steviger tegen zich aan. 'Een kostbaar privé-archief. Als je weet hoe je het moet gebruiken, tenminste.'

HUMO Wie koos de valse namen? Geulen «Ikzelf meestal. Als ik onderweg was met de kinderen gaf ik hun een naam die ze zelf makkelijk konden onthouden. **Apelbaum** werd bijvoorbeeld Appelmans. Ik herinner me nog dat ik een meisje, **Rachel**, naar Kortrijk moest brengen. Toen ik haar haar valse naam

Andrée Geulen

vertelde, vroeg ze: 'Waarom is Rachel geen mooie naam? Dat is de naam van mijn grootmoeder.' Wat antwoord je dan aan een kind van zeven? Maar de vraag die ik het vaakst heb gekregen, was: 'Mevrouw, waarom is het slecht om Joods te zijn?'»

HUMO Vertrouwen de kinderen u meteen? U was een wildvreemde.

Geulen «Ja, omdat ze beseften dat ik hen in veiligheid ging brengen.»

HUMO Hield u nadien nog contact?

Geulen «We gingen hen geregeld bezoeken. Tijdens zo'n bezoekje vertelde een jongetje me dat zijn vader hem elke week een Robbedoes liet bezorgen. Toen hij plots geen strip meer kreeg, wist hij dat zijn papa opgepakt was.

»(Stilte) Eén keer waren de ouders twee dagen nadat ik de kinderen had meegenomen al gedepoteerd.»

HUMO U kon zelf ook opgepakt worden. Was u nooit bang?

Geulen «Niet voor mezelf, alleen voor de kinderen. Soms heeft het erom gespannen, zoals die keer dat ik zeven kinderen met de trein naar het platteland bracht. Midden in het veld werd de trein tegengehouden en stapte een Duitse soldaat op. Ik moest mijn identiteitskaart tonen.

»Wat moest een lerares met zo veel kinderen, klonk het argwanend. Toen ik antwoordde dat ze ziek waren en dat ik hen naar de gezonde buitenlucht bracht, kneepte de man zijn ogen nog wat meer samen. 'Zieke kinderen, zegt u? Ach so.' Hij had het in de gaten, maar heeft

ons gelukkig met rust gelaten.

»Eén keer kon ik het zelf niet laten en Duitser aan te spreken. 'U stamt af van Goethe en Schiller. Bent u niet beschaamd dat u oorlog voert tegen onschuldige kinderen?' Weet u wat hij antwoordde? 'Als je niet wilt opgepeuzeld worden door volwassenen, moet je ze nog jong zijn.'»

HUMO Bent u dan nooit betrappt?

Geulen «Nee, al hebben de Duitsers wel ooit mijn appartement helemaal leeggehaald. Ze hadden iemand opgepakt die mijn adres op zak had. Ik had zelfs geen onderbroek meer.»

HUMO En zelfs toen hebt u niet gedacht: nu moet ik ermee stoppen?

Geulen «Als je weet dat het leven van die kinderen in jouw handen ligt, ben je niet bang. Niemand van ons was dat.»

HUMO Het blijft toch ongelooflijk dat een meisje van twintig zoiets in haar eentje doet. Had u geen familie of vrienden bij het verzet die u de weg wezen?

Geulen «Tijdens de oorlog wist niemand wat ik deed, behalve de mensen van het verzet natuurlijk. Zelfs mijn ouders wisten nergens van. Het was te gevaarlijk.»

Ze lacht als wil ze meteen weer relativeren en richt zich weer op de mapjes. 'Welke namen hebt u nog teruggevonden voor Heverlee?' vraagt ze. **Altman Simone?** Hier, valse naam Deleuw Simone en Susanne. Twee zusjes, code 13 en 14. Lage cijfers, dat betekent dat we hen vrij vroeg hebben verborgen.»

SIMONE ALTMAN 'IK HUIL NOG ELKE DAG'

Na lang zoeken vinden we Simone Altman in een Joods home in Brussel. Heel wat verborgen kinderen kunnen zelfs meer dan een halve eeuw later nog altijd niet over het gebeurde praten. 'Ik huil nog elke dag,' zei de ene. 'Ik vraag me nog altijd af wat mijn mama dacht toen ze omkwam in Auschwitz,' opperde een ander.

Simone wilde wél praten, zonder voorbehoud. De 83-jarige vrouw heeft iets excentrieks, iets onbevreesds ook. Jong volwassen moeten worden, te snel te veel harde levenslessen gekregen.

Simone Altman

'Ik heb nooit veel gevraagd in mijn leven; ik was toch alles al kwijt'

SIMONE ALTMAN

5 MAART 2013

Simone Altman «Andrée Geulen is mij en mijn zussen Paula en Susanne komen halen op ons appartementje. Ik was twaalf, zij leek me niet eens twintig. In de bus heeft ze mij meteen mijn valse naam gegeven: Marie-Simone. (Lachje) Marie klonk een stuk katholieker, hè.

»Mama had ons uitgelegd dat ze niet meer alleen voor ons kon zorgen. Papa was al gedeporteerd door de Duitsers, samen met mijn oudste zus en broer.»

HUMO U kon toen niet beseffen wat dat betekende.

Altman «Nee. Toen papa in de zomer van 1942 met de trein naar Duitsland vertrok, waren wij er nog van overtuigd dat het écht was om te gaan werken. Over de concentratiekampen hebben we pas ná de oorlog gehoord.»

HUMO Begreep u dan waarom u moest onderduiken, gescheiden van uw mama?

Altman «We zagen ook wel dat de Duitsers op Joden begonnen te jagen. Tegelijk – en dit klinkt misschien gek – was ik erg zorgeloos. Ik stelde niet te veel vragen. Mijn grote zus Paula wel, zij beschermde ons.»

HUMO Hebt u uw moeder erg gemist?

Altman «Ze kwam ons elke maand opzoeken – met gevaar voor eigen leven. Drie weken vóór de bevrijding heb ik haar voor het laatst gezien. Tegen het einde van de oorlog hielden de Duitsers overal razzia's en zo hebben ze ook mijn jongste zusje, Elise, en mijn mama opgepakt.

»(Krijgt tranen in de ogen) Wij waren met acht thuis, weet u? Met acht. Vanaf je zestiende kon je opgeroepen worden om te werken in Duitsland. Wisten wij veel dat ze hen gingen verbranden?»

Ze begint één voor één haar broers en zussen op te sommen. Rachel, voor altijd achttien. Mendel, zeventien. Elise, twee. En dan nog Paula, Susanne, Max en Maurice.

Altman «Ik was niet bang in het klooster. Op je twaalfde weet je normaal nog niet wat angst is, en mijn broer zei altijd dat ik *un caractère de fer* had. Op die leeftijd was ik een zotte doos. Ik bracht mijn vriendinnen aan het lachen, zelfs de nonnen.»

Schoorvoetend stellen we nog een vraag. Op de lijst met de namen van de verborgen kinderen in het Huis van Barmhartigheid ontbreekt de naam van Paula. Codenummers dertien en veertien staan erop, waarom twaalf niet?

Altman «Paula is uit het klooster gevlucht. Omdat ze bang was dat mama het niet alleen kon redden met een kind van twee. Ze wilde haar helpen, maar mama heeft haar teruggestuurd. Toen Paula daarna wéér vluchtte, was ze niet meer welkom bij de zusters. Omdat ze het slechte voorbeeld gaf.

»Toen Paula weer thuiskwam, stond de Gestapo voor de deur. Ze is samen met Elise en mama opgepakt. Een onderbuurvrouw smeekte de nazi's nog om het kleintje aan haar te geven. Wat konden ze met een kindje van twee? Ze hebben botweg geweigerd.»

HUMO Viel het u niet moeilijk te aanvaarden dat u, in tegenstelling tot de rest van uw familie, gered was?

Altman «Je moet wel. Ik heb dat in 1944 al aanvaard: op mijn veertiende was ik in één klap de oudste. Ik moest toch zorgen voor mijn jongere broertje en zusje?»

»Gelukkig is de solidariteit onder Joden groot. Als ik iets nodig heb, kan ik altijd wel ergens terecht. Maar ik heb nooit veel gevraagd in het leven. Ik was toch alles al kwijt.»

HUMO Met welk gevoel keek u terug op die periode in het klooster?

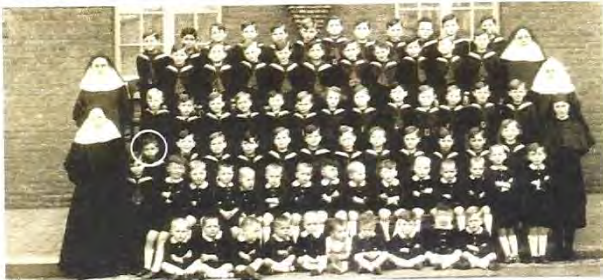
Altman (herpakt zich) «Niet als een straf, mocht u dat denken. Als je twaalf bent, kan je je niet inbeelden wat voor vreselijke dingen er allemaal gebeuren. We waren in de handen van de zusters en wisten van niets. Alleen de bommen herinner ik me.

»Ik ben de zusters dankbaar. Na de oorlog gingen we hen maandelijks opzoeken en ze waren telkens ongelooflijk blij om ons te zien. Ze zijn ontzettend lief voor ons geweest: nooit hebben ze ook maar enig onderscheid gemaakt tussen ons en de anderen. Al moet ik wel zeggen dat we ook heel snel ingeburgerd waren. We gingen elke dag naar de mis, baden drie keer per dag. Na enkele weken maakten we een kruisteken alsof we het nooit anders gewend waren geweest.»

De Joodse kinderen van het klooster van Barmhartigheid

Charles Jakobowicz

'Bij een controle moesten de jongetjes hun broek laten zakken — om te kijken of ze niet besneden waren'

CHARLES JAKUBOWICZ

► CHARLES JAKUBOWICZ 'DE ENIGE JOODSE MISDIENAAR'

Ook Eva Moskowicz draagt de zusters een bijzonder warm hart toe. 'Ze hebben mijn leven gered. Ze zagen ons graag. En ze leerden ons bidden. Ik zie zo nog een lief Joods jongetje voor me in de mis. Hij mocht het misboek dragen, maar bezweek bijna onder het gewicht.'

Zodra de 83-jarige Eva in haar geheugen begint te graven, komen de kerklieders spontaan boven. Ze liet zich in Heverlee ook zonder veel bezwaar dopen. 'Ik heb mijn eerste communie gedaan bij de zusters. Voor mij klopte dat.'

Ze was niet de enige. Ook Charles Jakobowicz — nu 78, destijds Benoit Jordaens — ging helemaal op in het katholieke geloof waarin

hij als zevenjarige werd ondergedompeld in het klooster van Barmhartigheid.

Charles Jakobowicz «Het is moeilijk uit te leggen aan iemand die daar toen niet bij was. De angst als ik 's nachts mee die oude gewelfde kelders in vluchtte. De heimwee naar mijn vader en moeder 's avonds in bed. Dat was heel, heel zwaar. Ik was ontzettend blij dat ik de priester had die catechese gaf.

»Père Ulrich zei aan moeder-overste dat hij drie goede leerlingen had die hij tot misdienaar wilde benoemen. (Trots) Ik was de enige Jood. Ik hield ook van de verhalen uit de Bijbel. Ze wilden dat we op termijn priester zouden worden.»

'Sommige zusters drongen er wel op aan dat je katholiek werd,' komt Jakobowicz' echtgenote, zelf elders ondergedoken als kind, tussenbeide. 'Mijn zussen zaten in een pensionaat. Eén zus wil nu zelfs niets meer weten van het Joodse geloof.'

'Geforceerd voelde ik me niet,' nuanceert Charles.

Zijn echtgenote lacht: 'Ze pakten het dan ook héél naturel aan.'

Charles haalt zijn schouders op: 'Je n'étais pas contre.' Hij was een ijverige leerling om meer dan één reden. Bidden troostte hem, bood balsem voor zijn ziel, verzachtte de angst dat hij zijn mama nooit zou weerzien.

Jakubowicz «Mama's kookkunsten hebben haar leven gered. Ze moest in Auschwitz voor de Duitsers koken. Daarom lieten ze haar leven. Als de chef tevreden was, wierp hij haar een stuk brood toe.

»Enkele weken voor het einde van de oorlog is ze gered door het Zweedse Rode Kruis. Maar ze was zo verzwakt — ze woog nog amper 36 kilo — dat ze eerst een jaar moest revalideren in Zweden. De dag dat ik hoorde dat mama nog leefde en me zou komen halen, was de gelukkigste van mijn leven. Ik was elf, mijn zus achttien toen we haar weerzagen.»

HUMO Had u daar nog op gehoopt?

Jakubowicz «Het geloof zegt dat je altijd moet hopen. Père Ulrich en de zusters zeiden dat ik moest blijven geloven en bidden tot God dat ze terugkwam.»

Charles was zo gelovig geworden dat hij na de oorlog 's zondags naar de hoogmis in de kerk wilde blijven gaan. Hij had al die jaren niet anders gekend.

Jakubowicz «Mama hield me tegen: ik moest naar de synagoge, ik was toch Joods? Toen heb ik besloten: als ik wil bidden, ga ik nergens heen. Ik blijf gewoon thuis.»

HUMO Is de Gestapo nooit Joodse kinderen komen zoeken in het weeshuis?

Jakubowicz «Ik herinner me wel dat we ons een paar keer halsoverkop moesten verbergen. Later vertelden ze me dat de jongens hun broek hadden moeten laten zakken — om te kijken of ze niet besneden waren. Maar niemand werd verklikt.»

HUMO Wisten de andere kinderen niet dat u Joods was?

Jakubowicz «Nee, de zusters wilden dat niet. Net om te vermijden dat erover werd gesproken en dat het zo zou uitkomen.»

HUMO Het lijkt me ook moeilijk om plots een andere naam te dragen. Hebt u nooit op het punt gestaan uw echte naam te verraden?

Jakubowicz «Nee, integendeel. Toen een vriendje, een niet-Jood, op school werd gepest door een ander kind, sloeg mijn vriend terug en schold dat jongetje uit voor vuile Jood. Ik heb mee geroepen. Ik wilde mijn vriend verdedigen en was gewoon vergeten dat ik Joods was. Eén van de zusters heeft mij meteen bij zich geroepen, ik mocht nooit vergeten dat ik diep in mijn binnenste een Jood was.»

Hij zegt het — niet voor het eerst — met een lach. Dat hij iets optimistisch uitstraalt, merken we op, iets vrolijks zelfs.

Jakubowicz «In de middelbare school was ik altijd de grapjas. Ondanks alles ben ik optimistisch gebleven. Omdat mijn mama teruggekeerd is. Omdat we ondanks de ellende toch opnieuw een leven hebben kunnen opbouwen. Mijn vrouw heeft het er veel moeilijker mee.»

Ze knikt: 'Ik leef nog, hoewel ik er eigenlijk niet meer had moeten zijn. Ik ben veel angstiger.'

Waar ze het wel over eens zijn, is de zwaarte die door hun verleden in het hart van hun kinderen is geslopen. Hun zoon stapte vorig jaar uit het leven. Een gezinsdrama, en Charles en zijn vrouw kunnen zich niet van de indruk ontdoen dat hij van hen een kwetsbaarheid heeft geërfd.

'Kinderen van verborgen kinderen zijn ook getraumatiseerd,' zegt hij.

HÉLÈNE WIZEL

'MAMA LEEFDE NÁÁST ONS'

'Ik heb mama nooit vragen durven te stellen over die periode,' vertelt Héléne Wizel. 'De zwaarte is soms te tastbaar. Wij hebben het nooit zelf meegemaakt, maar voelen het nog aan alles.'

Héléne Wizel is Charles Jakobowicz' nichtje. Haar moeder, **Madeleine Jakobowicz**, verbleef samen met haar broer Charles in het klooster in Heverlee. Ze overleed enkele jaren geleden. Madeleine was veertien toen ze door haar moeder in het klooster werd gelaten en nam dochter Héléne op háár veertiende mee voor een bezoek aan het verleden.

Héléne Wizel «Ik besef nu pas dat ik toen exact even oud was als zij toen. Indertijd begreep ik er weinig van: ik kende het verhaal van mijn moeder niet. Mijn ouders vertelden me nooit iets, wilden me afschermen voor alles. Plots wees mama me in dat klooster aan waar ze had geslapen in de oorlog, maar het zei me dus niets. Nu heb ik spijt dat ik toen niet beter heb rondgekeken.»

Wel voelde Héléne hoe diep die plek haar moeder na al die jaren nog raakte. 'Ik herinner me hoe een zuster in een rolstoel kwam aangereden. Mama sloot haar erg geëmotioneerd in de armen.'

Een emotionele betrokkenheid die Héléne niet van haar moeder kende. 'Mama was vaak heel moedeloos en afwezig. Ze keek niet om naar ons, haar drie kinderen. Ze was een heel goede en vriendelijke vrouw, maar bleek niet in staat om voor ons te zorgen.' Héléne werd dan ook opgevoed door haar grootmoeder: de moeder van Madeleine was na de oorlog meer dood dan levend teruggekeerd uit de kampen. 'Wilde mama ons aan haar moe-

der schenken omdat die zo vreselijk had afgezien in de oorlog? Wilde ze haar moeder een bezigheid geven om het einde van de dag te halen? Ik weet het niet. Ik weet alleen dat mama volledig náást ons leefde. Mèt ons leven kon ze niet.'

Als Madeleine al over die tijd vertelde, dan was het in stukjes en brokjes. En als het te diep sneed, hield ze het bij anekdotes.

Wizel «Nadat mijn grootmoeder mijn mama en nonkel Charles in het klooster had verborgen, dook ze zelf onder bij een nichtje. Een niet-Joodse nonkel bracht mama en haar broer af en toe taarten die mijn grootmoeder gemaakt had.

Op den duur werd het te gevaarlijk om bij familie te wonen. Grootmoeder verhuisde naar een appartement, waar ze al snel werd verklikt. Nadat ze gedeporteerd was bleef haar nichtje taarten bakken volgens grootmoeders recept – om ervoor te zorgen dat de kinderen niet van streek raakten.»

HUMO Vertelde niemand hun de waarheid?

Wizel «Zuster-overste heeft mama bij zich geroepen. Omdat ze wist dat mama van chocolade hield, gaf ze haar een grote reep toen ze het vertelde – als troost. Sindsdien greep mama naar chocolade zodra ze begon te somberen. Het is haar dood geworden, want ze heeft er diabetes van gekregen.»

HUMO Heeft ze dan ooit verteld hoe ze zich in het klooster voelde, wetende dat haar mama weg was? Hoe ze het vond om met een valse naam door het leven te moeten gaan?

Wizel «Dat hield ze voor zich. Maar we hebben wel de gevolgen gezien en gevoeld. Men heeft die verborgen kinderen jarenlang gevraagd hun afkomst, hun religie, hun

naam, hun hele identiteit te loochenen. Dat wreekt zich ooit.

»Mijn mama heeft haar hele leven lang gelogen. Over kleine dingetjes. Als ze nieuwe kleren kocht, ontkende ze dat. Alsof ze dacht dat de leugen haar bescherming bood. Soms leek het of ze zich haar hele leven lang is blijven verstoppen.»

Een ruw weggesneden verleden leidt tot een bij voorbaat geschonden toekomst. Het was het gemis dat bleef hangen. En stilte die zo veel ruimte innam dat er op den duur niets meer te zeggen viel.

Ook Charles Bleiberg, de jongen die zuster Marie Beirens zich nog levendig voor de geest kon halen, is zijn moeder z'n hele leven lang blijven missen, vertelt zijn weduwe **Suzanne Fendrich**. 'Hij is haar overal gaan zoeken, is al die jaren blijven rouwen. Ettelijke keren is hij naar Auschwitz gereisd, want voor hem was dat haar graf. Ik heb dat gebrek aan moederliefde proberen te compenseren, maar tot de laatste dag van zijn leven sprak hij over haar.'

Charles Bleiberg beet zich vast in zijn verleden. De zusters van het Huis van Barmhartigheid had Charles voor altijd in zijn hart gesloten. Hij getuigde mee om hen de titel van Rechtvaardigen onder de Volkeren te bezorgen.

Na Charles' dood ging zijn weduwe zuster Marie Beirens opnieuw opzoeken. Omdat een stukje van Charles in het klooster was gebleven, en omdat de zuster haar geliefde man had gered. Fendrich: 'In de oorlog komt iemands ware aard boven. Vaak blijken de eenvoudigste mensen dan de echte helden.'

Nathalie Carpentier

Foto's Jelle Vermeersch
Met heel veel dank aan
Marc Michiels, auteur van
'Het XXste transport'.

'Mama is
zich haar
hele leven
lang blijven
verstoppen'

HÉLÈNE WIZEL

BIJLAGE 65: Artikel uit Het Laatste Nieuws op 29 maart 2013

HEVERLEE

Don Bosco brengt oorlogsverleden tot leven

Leerlingen van de middelbare school Don Bosco Groenveld zijn samen met studenten van de KHLeuven op zoek gegaan naar het verleden van het schoolgebouw, waar tijdens WOII Joodse kinderen werden ondergebracht. Het slotmoment van het project werd gisteren bijgewoond door enkele 'bewoners' van toen.

Dat Don Bosco Groenveld in Heverlee een apart verleden heeft, dat had Ria Christens van Cultureel Erfgoed Annuntiaten al lang begrepen. «Tijdens de oorlog deed het gebouw dienst als Huis van Barmhartigheid», zegt Christens. «Er werden in die tijd 70 Joodse kinderen opgevangen. Zij overleefden de Holocaust dankzij de moedige zusters. Ondanks de druk van de Duitse bezetter bleven zij hun weeshuis openstellen voor Joodse kinderen.»

Christens nam twee studenten van KHLeuven Lerarenopleiding onder de arm om het verleden uit te spitten. «Wij gingen op zoek naar overlevenden die konden getuigen over het Huis van Barm-

Charles Jakubowicz samen met 101-jarige zuster Marie Beirens.

Foto Vertommen

hartigheid», zeggen Lisa De Wolf en Karen Van Lil. «Op basis daarvan reconstrueerden we het verhaal en werkten we een schoolproject uit voor de leerlingen van het vijfde jaar van Don Bosco. Zij mochten vijf weken verder graven in het verleden van hun school. Ook mochten ze nog hun eigen projectje uitwerken: de ene spoorde nog een getuige op voor een interview, de andere hield

zich meer bezig met de tijdsgeest van toen.» Al die projectjes werden samengegoten in één tentoonstelling die gisteren en vandaag in Don Bosco loopt. «Wat ons verheugt», zegt studente Lisa De Wolf, «is dat enkele getuigen de opening kwamen bijwonen. Vier joodse kinderen van toen - nu allemaal tachtigers - en zelfs nog één zuster: Marie Beirens. Zij is intussen al 101 jaar.» (KBH)

BIJLAGE 66: Voorstelling project Holocaust op herdenkingsplechtigheid Xxste Transport, Boortmeerbeek

**Herdenking transport XX Boortmeerbeek
Zondag 21 april 2013 - Gemeentehuis Boortmeerbeek –
Start 10:30 u.
Thema: In het spoor van Transport XX na 70 jaar (1943 – 2013)**

Partizanenlied (Fanfare Albert)

Yellow triangle (Koor Kontrarie)

1. Verwelkoming

2. Thema : "In het spoor van Transport XX 70 jaar geleden"

-Getuigenissen over de gebeurtenissen in:

*Boutersem (Vertrijk) – Louis Hamels

*Berlingen/Borgloon – Simon Gronowski

*Leuven - Karen Van Lil

*Tienen – Lisa De Wolf

AL KOLEH LEH" (Verleen ons vrede) (Koor Kontrarie)

3. Herinneringseducatieve projecten

*Leuven - Don Bosco Groenveld – Lisa De Wolf & Karen Van Lil

*Boortmeerbeek – GBS - workshop rond Transport XX – Chiara Vandesande

4. Bloemenhulde met Last Post (Fanfare Albert)

Neerleggen van de bloemen en groeten aan het monument

Vredeslied – De gedachten zijn vrij (Koor Kontrarie)

Stilte & rouwmoment

5. Namens de Joodse gemeenschap

Michel Laub (vertegenwoordiger van het Joods consistorie Brussel)

*Namens het gemeentebestuur van Boortmeerbeek

Michel Baert (Burgemeester)

Theme from Ice Castles van Marvin Hamlich in een bewerking van Jan van Kraeydonck .
(Fanfare Albert)

I am not at war (Koor Kontrarie)

6. Voorstelling 'Kazerne Dossin, Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over

Holocaust en Mensenrechten door Professor Doktor Herman Van Goethem, Curator

7. Afsluiting: (Coördinator herdenking transport XX Marc Michiels)

Belgisch volkslied - (Fanfare Albert)

8. Uitnodiging (Coördinator herdenking transport XX Marc Michiels)

DEEL 1: Voorstelling Project Holocaust

Voorstelling project Holocaust

Herdenking XXste Transport – Boortmeerbeek

21-04-2013

LISA DE WOLF

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren joden genoodzaakt om onder te duiken. Zo probeerden ze te ontsnappen aan de gruwel van de vijand, de Duitsers. Wat deze vijand echter niet wist, was dat verschillende organisaties of particulieren de joden hielpen in hun poging te ontsnappen aan de terreur van de Duitsers. Ook in het Huis van Barmhartigheid te Heverlee konden tijdens de Tweede Wereldoorlog zo'n 70 joodse kinderen onderduiken.

Ria Christens, de archivaris van het archief van de Zusters Annuntiaten te Heverlee, bezorgde ons in augustus van vorig jaar een namenlijst van de joodse kinderen die in het Huis van Barmhartigheid verbleven. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog was dit een klooster dat geleid werd door de Zusters Oblaten. De namenlijst bevatte zowel de echte naam van de joodse jongens en meisjes als de valse naam die ze kregen bij het binnentreden van het klooster. Deze joodse kinderen werden opgenomen in het katholieke leven van het weeshuis. Ze werden onderwezen, kregen eten en gingen meermaals per dag naar de kerk.

Doordat de joodse kinderen zelfs gedoopt werden of misdienaar waren, was het bijna onmogelijk om een onderscheid te maken tussen joods of niet-joods.

De Duitsers hebben het geheim van de zusters van Barmhartigheid dan ook nooit ontdekt. Alle joodse kinderen die ondergedoken waren in het weeshuis, overleefden de oorlog, dankzij de moedige zusters, die hun leven riskeerden door deze kinderen een kans te geven.

Vandaag de dag is het Huis van Barmhartigheid een BSO-school, genaamd Don Bosco Groenveld. Toen Karen en ikzelf te horen kregen dat onze school, de KHLeuven, het mogelijk maakte om rond dit prachtige verhaal een project uit te werken, hebben we dan ook geen seconde getwijfeld. We bezochten 7 van deze joodse ondergedoken kinderen en één zuster die tijdens de Tweede Wereldoorlog als jonge zuster in het weeshuis werkte. Deze interviews legden we vast op beeld.

KAREN VAN LIL

Nadien monteerden we deze beelden, om deze daarna te gaan gebruiken in de klas. We mochten namelijk ons project uitvoeren in diezelfde school alwaar het verhaal zich heeft afgespeeld. Daar gaven we de leerlingen uit het vijfde middelbaar Publiciteitsgrafiek op een mediawijze manier les over de Tweede Wereldoorlog. Tevens toonden we per geïnterviewde getuige één gemonteerde video.

De leerlingen mochten ook zelf op een creatieve manier aan de slag met hun gevoelens omtrent dit project. Om zo hun creatieve brein optimaal te kunnen stimuleren, werden ze volledig vrij gelaten. Dit leverde prachtige, tevens persoonlijke projecten op. Elk groepje had namelijk zijn eigen accent gelegd.

Dit alles was in functie van een grote tentoonstelling die op 28/03 in Don Bosco Groenveld is doorgegaan. Hierbij werden niet enkel familieleden, vrienden, geïnteresseerden, burens en plaatselijke pers uitgenodigd, maar ook de getuigen zelf. Het project werd kort toegelicht om daarna de bezoekers de mogelijkheid te geven om de projecten van de leerlingen te komen bewonderen.

Om nooit te vergeten wat er zich hier heeft afgespeeld, zal er in de school een herdenkingssteen worden geplaatst met daarop de tekst:

“Ter herinnering van de 70 joodse kinderen die hier in het Huis van Barmhartigheid tijdens de Tweede Wereldoorlog ondergedoken zaten. Ontsnapt aan de gruwelen van de Holocaust maar, niet te min getekend voor het leven.”

Door deze herdenkingssteen zal niemand nog vergeten wat deze heldhaftige zusters hebben gedaan voor de 70 joodse ondergedoken kinderen die de Tweede Wereldoorlog dankzij hen overleefden.

Lisa De Wolf

Links: Lisa De Wolf, rechts: Karen Van Lil

DEEL 2: Voorstelling Leuven (Zuster Marie Beirens en de familie Bleiberg)

Zondag 21/04/2013

Herdenking XXste Transport - Boortmeerbeek

Voorstelling Leuven – Charles en Walter Bleiberg in DBG (Klooster te Heverlee)

Tekst Karen Van Lil

In een klooster in Heverlee, geleid door de Zusters Oblaten, werden katholieke wezen gevoed, verzorgd en onderwezen. Zo waren er wel meerdere kloosters in België. Wat wel opmerkelijk was aan dit ene klooster, is dat tijdens de Tweede Wereldoorlog de zusters besloten hadden om ook joodse kinderen op te nemen in hun leefgemeenschap. De zusters hielpen deze joodse kinderen werkelijk onderduiken voor de vijand. Ook Charles en Walter Bleiberg waren twee van deze joodse kinderen die terechtkwamen in dit klooster in Heverlee, genaamd het Huis van Barmhartigheid..

Toen het in 1943 gevaarlijker werd voor de joden, besloot hun vader Max hen te laten onderduiken in het Huis van Barmhartigheid. Walter was toen 6 jaar oud en Charles slechts 4 jaar oud. Hun zusje Annie was nog veel te jong en bleef bij de ouders. Uiteindelijk werden hun ouders, zusje en grootmoeder enkele maanden later met het XX'ste Transport naar Auschwitz gedeporteerd. Toen in Boortmeerbeek de trein werd tegengehouden, zijn ze niet gevlucht omdat hun zusje nog veel te jong was. Eens aangekomen in Auschwitz, werden hun grootmoeder, moeder en zusje Annie rechtstreeks naar de gaskamers gestuurd. Enkel hun vader overleefde de Tweede Wereldoorlog.

Toen hij zijn zonen in het klooster ging ophalen, wachtten de twee jongens hem op in een klein kamertje. De zuster had hen gezegd hun vader te begroeten. Toen hun vader uiteindelijk de kamer binnenkwam, hadden de broers hem niet meer herkend. Charles begroette hem met de woorden: "Bonjour, Monsieur Le Papa". Ze dachten dat deze man als achternaam "Le Papa" had. Vroeger woog hun vader zo'n 85 kg en nu woog hij nog geen 40 kg. Ook had hij wonden over zijn hele lichaam. Hij was slechts een schim van wie hij ooit was.

Enkel Charles en Walter Bleiberg werden dus niet gedeporteerd en overleefden dankzij de moedige zusters de Tweede Wereldoorlog. Moesten deze twee jongens niet in dat klooster zijn terechtgekomen, dan zaten zij in 1943 samen met hun gezin mee op het XX'ste Transport richting Auschwitz.

BIJLAGE 67: Voorstelling project Holocaust op presentatie INgeBEELD (VRT)

Initiatief in het kader van

www.ingebeeld.be

PLATFORM ROND MEDIAWIJSHEID

Welkom op de presentatie van het pilootproject van VRT en CANON Cultuurcel.

Sinds 2012 werken CANON Cultuurcel, de cultuurcel van het Vlaams Ministerie van Onderwijs & Vorming en de VRT samen aan een pilootproject rond mediawijsheid in het onderwijs.

Programma:

14.30: Onthaal @ VRT

14.45: Verwelkoming door Sandra De Preter (gedelegeerd bestuurder VRT) en Brecht Demeulenaere (Directeur CANON Cultuurcel)

14.55: VRT en Mediawijsheid, door Philippe Van Meerbeeck (Strategie VRT)

15.10: AOC en Mediawijsheid, pilootproject 'Oorlog en vrede' door An Feyfer (CANON Cultuurcel), Lisa De Wolf en Karen Van Lil (Studenten KHLeuven)

15.55: Samenwerking VRT en Onderwijs inzake Mediawijsheid: een blik naar de toekomst door Philippe Van Meerbeeck en Dirk Terryn (CANON Cultuurcel)

16.30: Slotwoord + drink

Hartelijk dank voor uw aanwezigheid.

Namens CANON Cultuurcel,
Brecht Demeulenaere
Directeur CANON Cultuurcel

Namens VRT
Philippe Van Meerbeeck
Beleidscoördinatie Corporate Strategie

Voor meer informatie kan u terecht bij:

An Feyfer

tel. + 32 2 5539667

an.feyfer@ond.vlaanderen.be

DEEL 1: Tekst presentatie INgeBEELD

Opgesteld door Lisa De Wolf

Presentatie Platform INgeBEELD VRT, 25 april 2013

*Voorstelling project Holocaust
joodse ondergedoken kinderen in Don Bosco Groenveld, Heverlee*

Tekst: Lisa De Wolf

Inleiding door mevr. Feyfer

Mevrouw Feyfer heeft reeds kort ons erfgoedproject gekaderd. Wij gaan meteen met de deur in huis vallen door u eerst een kort fragment te tonen van één van de joodse kinderen/getuigen die ons hun verhaal vertellen. Velen van hen herinneren zich de oorlog nog al was het gisteren. Dat is ook het geval bij Félix Messer, die we nu aan het woord laten.

Fragment Félix Messer die vertelt over het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. (1 min.)

Waarom hebben we dit fragment nu getoond? Allereerst is het een aangrijpend fragment, aangezien we het uitbreken van de oorlog herbeleven door kinderogen. Daarnaast kunnen we aan de hand van dit fragment ons project kort toelichten. Dit is een opname die Karen en ikzelf gemaakt hebben van een man die als 12-jarig joods jongetje ondergedoken zat in het huis van Barmhartigheid.

Ria Christens, archivaris van het archief van de Zusters Annuntiaten in Heverlee, bezorgde ons een namenlijst van het Huis van Barmhartigheid. Deze instelling was tijdens de Tweede Wereldoorlog een klooster. Op de namenlijst stonden een 70-tal namen van joodse kinderen. Hun echte, joodse naam en hun valse, Vlaamse naam stonden vermeld op deze lijst. Dat betekende dus dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog maar liefst 70 joodse kinderen ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid. Dit bleek uiterst interessant materiaal om een erfgoedproject uit te werken. Het huis van Barmhartigheid is vandaag de dag namelijk een school genaamd Don Bosco Groenveld.

Mevrouw Christens nam contact op met de KHLeuven, die het mogelijk maakte voor de studenten geschiedenis om rond dit thema hun afstudeeronderzoek te maken. Zo zijn Karen en ik in dit project verzeild geraakt. Onze lector, mevrouw Leen Alaerts heeft op haar beurt het team van INgeBEELD gecontacteerd. Aangezien mediawijsheid steeds belangrijker wordt in het onderwijs en in de lerarenopleiding leek dit een uiterst gunstige samenwerking.

Voor Karen en mijzelf was dit in het begin een hele aanpassing. Gedaan met werkvormen waar de leerkracht de bovenhand heeft, gedaan met standaardlessen waarbij er theorie aangebracht wordt en de leerlingen oefeningen maken om de leerstof te memoriseren. Neen, dit project ging anders worden. Gedaan met werkblaadjes maken en onze leerlingen te overspoelen met tekstdocumenten. Één van onze doelen was mediawijsheid. En om dat te kunnen bereiken moesten ikzelf en Karen natuurlijk ook het project op een "mediawijze" en multimediale manier opbouwen. Op de eerste vergadering werd in grote lijnen besproken hoe het project er zou uitzien. Karen en ikzelf zouden aan de hand van de lijst de joodse kinderen proberen op te zoeken. Vervolgens gingen hen interviewen over hun herinneringen aan het Huis van Barmhartigheid. Prima, dit leek ons erg interessant. Toen merkte iemand van het team van INgeBEELD het volgende op: waarom zouden we deze getuigenissen niet vastleggen op camera?!

Vanzelfsprekend was dit voor mij en Karen toch even slikken. We waren twee studenten geschiedenis die amper ervaring hadden met filmen, montage, ondertitelen, en alle andere technische dingen die daarbij komen kijken. Aan onze eerste opnames is dan ook duidelijk te merken dat we onervaren waren. Echter, na wat zoekwerk en enkele coachings van het team van IngeBEELD gingen onze filmtechnische vaardigheden er steeds op vooruit en uiteindelijk hebben we een reeks aangrijpende getuigenissen gefilmd. Één van deze video's kan u trouwens reeds bekijken op het platform van Ingebeeld.

Het stopte echter niet bij het filmen van getuigen. Op basis van deze video's zouden we een project uitwerken met als hoogtepunt een tentoonstelling die door de leerlingen van het vijfde jaar publiciteitsgrafiek van Don Bosco Groenveld georganiseerd zou worden. Deze tentoonstelling heeft plaatsgevonden op 28 maart. De creatieve projecten van de leerlingen werden hier tentoongesteld. Hierover straks meer.

Uiteraard moesten we een thema zoals de Tweede Wereldoorlog goed kaderen, maar dit mocht niet ten koste gaan van de motivatie van de leerlingen. Het is namelijk algemeen geweten dat leerlingen uit het beroepssecundaironderwijs nood hebben aan motiverende en uitdagende

werkvormen. Om deze motivatie te verhogen hebben we verschillende stappen ondernomen. Allereerst zijn we op een inductieve manier te werk gegaan, waarbij de leerlingen veel inspraak hadden. Daarnaast hebben we de lessen zelf ook op een multimediale manier proberen opbouwen. Elke leerling heeft bijvoorbeeld zijn persoonlijke blog aangemaakt, tijdens de les werd er gewerkt met zowel video- als tekstfragmenten, historische foto's, kunstwerken of authentieke kranten uit de jaren '40. Deze documenten werden uiteraard steeds kritisch behandeld. Ook zijn we met de leerlingen op uitstap gegaan, wat volgens ons de leerlingen nog warmer gemaakt heeft om zelf aan de slag te gaan. Als eerste bezochten we de Kazerne Dossin. De leerlingen kregen een rondleiding in het museum en werden geconfronteerd met de deportaties en de vele (joodse) slachtoffers die de oorlog met zich meegebracht heeft. In de namiddag werden we op de VRT verwacht. De leerlingen werden hier ontvangen in de persruimte en maakten kennis met het team achter het programma "Publiek geheim". De leerlingen hadden namelijk zelf een publiek geheim op hun school: het was amper geweten dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog Joodse kinderen ondergedoken zaten in het Huis van Barmhartigheid! Het team van "Publiek geheim" gaf de leerlingen een kijkje achter de schermen en deelde heel wat tips en tricks. Nadien werd kort uitgelegd hoe het archief van de VRT werkt en welk materiaal er terug te vinden is. Veel leerlingen zijn door dit bezoek extra geprikkeld geweest om zelf een mini-reportage te maken. Na dit bezoek wisten de meeste leerlingen dan ook al hoe hun creatief project er zou uitzien.

Om dit project vorm te geven was er natuurlijk veel ondersteuning en coaching nodig. Dit gebeurde niet alleen door Karen en mijzelf, maar ook het team van Ingebeeld kwam lang op school om de leerlingen bij te sturen. De klas werd hierbij verdeeld in twee groepen. De leerlingen die zelf een video-opname zouden maken, kregen eerst een technische uitleg over filmen. Daarna was het tijd om deze theorie in de praktijk te brengen en zelf aan de slag te gaan met een camera. Achteraf hebben de leerlingen ook uitleg gekregen over videobewerkingsprogramma's. De andere helft van de klas, de leerlingen die niet zelf gingen filmen, werden inhoudelijk gesteund bij het uitwerken van hun project.

Uiteindelijk werd al het werk van de leerlingen tentoongesteld op 28 maart in de school zelf. De projecten van de leerlingen waren erg uiteenlopend. Zo zijn er bijvoorbeeld leerlingen die zelf interviews afgenomen hebben, andere leerlingen hebben een rondleiding op school gemaakt aan de hand van oude foto's van het Huis van Barmhartigheid, iemand maakte een liedje en een ander groepje leerlingen maakten zelf een animatiefilmje.

Ook inhoudelijk waren de projecten erg verschillend. Er waren leerlingen die de geschiedenis van hun eigen school nog verder wouden uitdiepen, zij zijn bijvoorbeeld een interview aangegaan met Andrée Geulen, een vrouw die destijds voor het Joods Verdedigingscomité werkte en ervoor zorgde dat joodse kinderen (onder andere) in het Huis van Barmhartigheid konden onderduiken. Andere leerlingen raakten geïnspireerd door de Leuvense geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog of door het vernietigingskamp Auschwitz. Ook zijn er leerlingen geweest die het principe van uitsluiting behandeld hebben in een video over pestgedrag en uitsluiting op school of in de maatschappij. Een brede waaier aan invalshoeken dus.

Al deze prachtige projecten werden ontwikkeld door de leerlingen zelf. Stuk voor stuk 16- of 17-jarigen uit het BSO en toch stuk voor stuk even geïnteresseerd en gemotiveerd over dit erfgoedproject. We kunnen u natuurlijk wel vertellen hoe onder de indruk we zelf zijn over het werk en de inzet van onze leerlingen, maar beelden zeggen meer dan 1000 woorden. Daarom bekijken we als afsluiter het animatiefilmpje dat drie van onze leerlingen gemaakt hebben. Eli, Brecht en Wout maakten dit filmpje als hun eigen project.

Video Brecht, Eli en Wout. (1 min.)

Bedankt voor uw aandacht. Mocht u nog vragen hebben, kan u die achteraf nog aan ons stellen. Ook verschijnt een verslag van dit erfgoedproject op INgeBEELD en zijn er reeds enkele video's beschikbaar op het platform.

DEEL 2: PowerPoint Voorstelling INgeBEELD

Zie ook cd-rom

BIJLAGE 68: Brief aan getuigen ter bewaring materiaal

Heverlee, 14 maart 2013

Beste meneer X

Enkele maanden geleden werd u door ons gecontacteerd inzake het Huis van Barmhartigheid te Heverlee. We hebben uw getuigenis opgenomen met een camera. Aan de hand van dit materiaal zouden we een project uitwerken voor een vijfde middelbaar van de school Don Bosco Groenveld te Heverlee.

Ondertussen is het project volop aan de gang. De leerlingen hebben reeds verschillende getuigenissen gezien en waren erg onder de indruk van het integere verhaal dat ook u bracht. Daarnaast bezochten we de Kazerne Dossin te Mechelen en komen er twee historici op bezoek in de klas.

De leerlingen zijn erg enthousiast om zelf een creatief project vorm te geven dat tentoongesteld wordt op 28 maart in hun school. U ontvangt hiervoor in de loop van de week een officiële uitnodiging. We zullen ook mensen van buiten de school uitnodigen voor deze tentoonstelling (ouders, burens, gidsen van de Kazerne Dossin, plaatselijke pers, ...). De tentoonstelling zou ook gepaard gaan met enige publiciteit.

Daarnaast zouden we een verslag van het schoolproject laten willen opnemen op een digitaal leerplatform. (www.ingebeeld.be) Dit platform is een beschermde omgeving en wordt ingericht door het departement onderwijs. Het doel van deze website is het inspireren van leerkrachten om met jongeren rond herinneringseducatie en mediawijsheid te werken. We zien momenteel hoe het project bij de leerlingen van Don Bosco Groenveld hun kijk op het verleden en hun eigen leven verrijkt. We zijn er van overtuigd dat het project ook voor anderen een inspiratiebron zal zijn.

In bijlage vindt u een DVD met enkele gemonteerde fragmenten uit uw getuigenis. De eerste montage is een verslag waarin verschillende getuigenissen zijn opgenomen. Dat filmpje zouden we – indien u hier kunt in toestemmen – laten opnemen op het digitale leerplatform, Ingebeeld. De andere montages werden gebruikt in de klas en wensen we te tonen tijdens de tentoonstelling op school.

Na afloop van het project zouden we alle foto's en opnames ter bewaring willen overmaken aan het gesloten archief van de Zusters Annuntiaten te Heverlee. Mocht iemand geïnteresseerd zijn in uw getuigenis, zullen de archivariissen steeds uw toestemming vragen om deze informatie vrij te geven.

Mochten er nog onduidelijkheden zijn, kunt u ons steeds contacteren via het telefoonnummer 0476/70.93.48 (Lisa De Wolf). Gelieve in ieder geval contact op te nemen indien u niet akkoord kunt gaan met een van onze voorstellen. Zonder tegenreactie veronderstellen we dat u zich kunt vinden in de bovengeschetste gang van zaken. We hopen op een integere manier om te gaan met uw verhaal en staan dus steeds open voor bedenkingen.

Alvast bedankt voor uw medewerking. Het zou een grote eer zijn u samen met de jongeren te mogen ontvangen op de tentoonstelling.

Met vriendelijke groeten

Lisa De Wolf
Karen Van Lil

Heverlee, le 14ième Mars 2013

Monsieur X

Il y a quelques mois nous vous avons contacté au sujet de la Maison de la Miséricorde à Heverlee. Votre histoire a été enregistrée par un appareil de vidéo. A base de ces images, nous voudrions développer un projet pour une cinquième année de l'école secondaire Don Bosco Groenveld à Heverlee.

Le projet est actuellement en cours. Les élèves ont déjà vu plusieurs témoignages et ils étaient fort impressionnés par l'histoire honnête que vous avez racontée. En outre, nous avons visité la Caserne Dossin à Malines et deux historiens ont visité la classe.

Les élèves sont très excités à faire leur propre projet, qui sera présenté le 28 Mars dans leur école. Ci-joint vous trouvez une invitation officielle. A cette exposition, nous inviterons aussi des personnes de l'extérieur de l'école (les parents, les voisins, les guides de la Caserne Dossin, la presse locale, ...). L'exposition impliquerait aussi une certaine publicité.

Nous voudrions aussi enregistrer un rapport du projet sur une plate-forme d'apprentissage digital (www.ingebeeld.be). Cette plate-forme est une zone protégée et est organisée par le Département de l'Education. Le but de ce site d'internet est d'inspirer des enseignants à travailler avec des jeunes autour du patrimoine et la culture médiatique. Nous constatons maintenant chez les élèves de Don Bosco Groenveld comment le projet enrichit leur vision du passé et leur propre vie. Nous sommes convaincus que le projet saura inspirer des autres.

Ci-joint, vous trouvez un DVD avec des vidéos montés à partir de votre témoignage. Le premier ensemble est un rapport qui enregistre plusieurs témoignages. Nous aimerions inclure cette vidéo dans la plate-forme d'apprentissage digital. Les autres montages ont été utilisés dans la classe et nous voulons les montrer à l'exposition.

Après l'achèvement du projet, nous aimerions donner tous les photos et vidéos à l'archive fermée des Sœurs Annonciades d'Heverlee. Cela signifie que, si quelqu'un est intéressé à votre témoignage, les archivistes doivent toujours vous demander la permission avant de diffuser ces informations.

Si vous avez encore des questions, vous pouvez nous contacter à ces numéros de téléphone : 0476 70 93 48 ou 013 32 21 66 (Lisa De Wolf). N'hésitez pas de nous contacter si vous n'êtes pas

d'accord avec l'une de nos propositions. Sans autre commentaire, nous comptons sur votre accord. Nous espérons de traiter votre histoire d'une façon honnête en nous sommes toujours ouvertes à vos pensées.

Merci d'avance pour votre coopération. Ce serait un grand honneur de vous accueillir avec les élèves à l'exposition.

Cordialement

Lisa De Wolf
Karen Van Lil

BIJLAGE 69: PAV-bundel project Holocaust

Gemaakt door Lisa De Wolf

Literatuurlijst

- ALAERTS L, Thema's uit de nieuwste tijd en de eigen tijd, cursus KHLeuven (onuitg.), academiejaar 2012 - 2013
- DEWEVER P, De joden in België, Aqua fortis, Tienen, 2004, 288 pagina's
- DE KEULENAER P, Vergeten oorlogskinderen, Academic & Scientific Publishers, Brussel, 2012, 277 pagina's
- FINKELSTEIN N, De Holocaust-industrie, Mets & Schilt, Haasbeek, 2000, 158 pagina's
- GIUSTO H, Adolf Hitler, Het Laatste Nieuws, 2005, 191 pagina's
- HELLEMANS H, Schimmen met een ster, Manteau, Antwerpen, 2007, 295 pagina's
- KERSHAW I, Hitler, de Duitsers en de Holocaust, Spectrum, Amsterdam, 2009, 477 pagina's
- LONCIN J, Geheime routes en netwerken, Davidsfonds, Leuven, 2003, 175 pagina's
- MICHIELS M, VAN DEN WIJNGAERT M, Het Xxste Transport naar Auschwitz, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 2012, 272 pagina's
- PAEPS R, Cursus geschiedenis eigen tijd, Voorzienigheid Diest (onuitg.), 2008 - 2009
- SHUTER J, Auschwitz, bezoek aan het verleden, Corona, Hermelen, 2001, 31 pagina's
- TANJA J, SCHLOSS M, Vijftig vragen over antisemitisme, Anne Frank Stichting, uitgeverij Boom, 2005, 171 pagina's
- TERHART F, SCHULZE J, Wereldreligies, Parragon Books, London, 2007, 320 pagina's
- VANDORMAEL H, Verborgene oorlogsjaren, Lannoo, Tielt, 2009, 448 pagina's
- VERPLANCKE, Toetssteen Herinneringseducatie, Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie, 35 pagina's

Reeks "België in de Tweede Wereldoorlog"

- LOUYET P, De verloren vrede, De Nederlandsche boekhandel, Antwerpen, 1984, 143 pagina's
- JACQUEMYNS H, Een bezet land, De Nederlandsche boekhandel, Antwerpen, 1980, 112 pagina's
- DE WILDE M, De Nieuwe Orde, De Nederlandsche boekhandel, Antwerpen, 1982, 128 pagina's
- LOUYET P, Het verzet, De Nederlandsche boekhandel, Antwerpen, 1984, 95 pagina's
- DE WILDE M, De kollaboratie, De Nederlandsche boekhandel, Antwerpen, 1985, 123 pagina's

- VAN DE VIJVER H, VAN DOORSLAER R, VERHOEYEN E, Het verzet deel 2, DNB/Pelckmans, Kapellen, 1988, 112 pagina's
- VAN DE VIJVER H, Het cultureel leven tijdens de bezetting, DNB/Pelckmans, Kapellen, 1990, 103 pagina's
- VERHOEVEN E, Het minste kwaad, DNB/Pelckmans, Kapellen, 1990, 125 pagina's
- DE VOS L, DECAT F, Mei 1940, van Albertkanaal tot Leie, DNB/Pelckmans, Kapellen, 1990, 111 pagina's

ADRIAENS P, De geheime massamoord van de nazi's, EOS magazine, mei 2011, p. 42 - 47

VAN PRAET C, Stikken voor de vijand: nazi-uniformfabriek in Antwerpen, EOS magazine, juni 2011, p. 84 - 88

PAULI W, Het laatste gruweljaar van de oorlog, Knack, 28 september 2011, p. 120 - 124

BERKELAAR W, Kopstukken van het Derde Rijk, Geschiedenis Magazine, nr. 3, april-mei 2012, p. 38 - 41

BOERSEMA T, Joodse kinderen uit de anonimiteit, Geschiedenis Magazine, nr. 3, april - mei 2012, p. 30 - 31

BERKELAAR W, Wat zagen de Duitsers in Hitler?, Geschiedenis Magazine, nr. 5, juli - augustus 2011, p. 44 - 49

X, De crèche van Hitler, Goedele Magazine, p. 82 - 87

X, Nationalsozialismus: Krieg und Holocaust, Informationen zur politischen Bildung, nr. 316, maart 2012

ZWANENBERG F, Handboek Mediawijsheid, Stichting Mijn Kind Online, 2010, 109 pagina's

DE CLERCQ N, Verborgene kinderen. Een explorerende analyse van veertig getuigenissen van ondergedoken joodse kinderen, internet, Vlaamse ScriptieBank, bijgewerkt in 2006 (<http://www.scriptiebank.be/scriptie/verborgen-kinderen-een-explorerende-analyse-van-veertig-getuigenissen-van-ondergedoken-jood>)

RED. Yad Vashem, Jewish badge, internet, Shoah Resource Center, geraadpleegd op 08-09-2012 (<http://history1900s.about.com/od/holocaust/a/yellowstar.htm>)

ROSENBERG J, The Yellow Star, internet, geraadpleegd op 30-08-2013 (<http://history1900s.about.com/od/holocaust/a/yellowstar.htm>)

SAERENS L, De Jodenvervolging in België in cijfers, internet, ce gesoma, geraadpleegd op 10-09-2013

(http://www.cegesoma.be/docs/media/chtp_beg/chtp_17/chtp17_006_Chronique_Saerens.pdf)

VAN DER AUWERA S, e.a, Erfgoededucatie in het Vlaamse onderwijs, internet, **2007, 254 pagina's**

(<http://www.canoncultuurcel.be/uploads/doc/093b96297b5e8f980f2drapport%20erfgoededucatie.pdf>)

X, Tweede Wereldoorlog, internet, Wikipedia, bijgewerkt op 9-05-2013

(http://nl.wikipedia.org/wiki/Tweede_Wereldoorlog)

X, Alles over de Tweede Wereldoorlog, internet, Stichting Informatie Wereldoorlog Twee, geraadpleegd op 10-02-2013

(<http://www.go2war2.nl/>)

X, De jodenster (1942), internet, Verzetsmuseum, geraadpleegd op 8-09-2012

(<http://www.verzetsmuseum.org/tweede->

[wereldoorlog/nl/achtergrond/achtergrond,jodenvervolging/jodenster](http://www.verzetsmuseum.org/tweede-wereldoorlog/nl/achtergrond/achtergrond,jodenvervolging/jodenster))

X, De Tweede Wereldoorlog: bezetting en bevrijding, internet, internet, En Toen, geraadpleegd op 20-02-2013

(<http://www.entoen.nu/tweedewereldoorlog>)

X, Jewish Badges during the Holocaust, internet, Jewish virtual library, geraadpleegd op 10-02-2013

(<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/badges.html>)

X, Badge jewish, internet, Jewish virtual library, geraadpleegd op 10-02-2013

(http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0003_0_01851.html)